

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Kos

Pomen kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih Evropske unije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Kos

Mentor: red. prof. dr. Zlatko Šabič

Somentorica: doc. dr. Vesna Čopič

Pomen kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih Evropske unije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

»Kultura ni razkošje, temveč nujna.«

(Gao Xingjian v Evropska komisija 2007b, poglavje 5)

Pomen kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih Evropske unije

V mednarodni skupnosti se je zaradi družbenih in političnih sprememb, ki so povzročile tudi kulturne napetosti, povečala težnja po promoviranju raznolikosti kultur z namenom prispevati k večji strpnosti in razumevanju med narodi. S tem se spreminja tudi pomen kulturne razsežnosti v Evropski uniji (EU), ki si med drugim prizadeva tudi za spodbujanje kulture kot bistvenega sestavnega dela v svojih mednarodnih odnosih. Toda kultura ima v integracijskih procesih EU predvsem nejasen in dvoumen položaj. Po eni strani se ji pripisuje vedno večji pomen, in sicer v luči povezovanja evropskih državljanov in izgradnje pozitivne podobe EU, po drugi strani ima obroben položaj. Področje kulture je namreč, tako v EU kot tudi v njenih mednarodnih odnosih, omejeno na kulturno izmenjavo in sodelovanje. EU lahko le spodbuja, dopolnjuje ali usklajuje dejavnosti držav članic v kulturi, saj je kulturi pripisano načelo subsidiarnosti in sorazmernosti. Kulturno sodelovanje je zato za EU pomembno v luči strokovnega in institucionalnega razvoja, ekonomskih razlogov in političnih interesov, v okviru katerih kultura lahko predstavlja sredstvo t. i. mehke moči. Kljub temu za konkretne ukrepe in strategije v mednarodnih odnosih EU na področju kulture manjka usklajenost številnih institucij EU in predvsem politična volja držav članic.

Ključne besede: Evropska unija, evropska zunanja politika, kultura, kulturno sodelovanje.

Importance of the cultural dimension in international relations of the European Union

As a result of social and political changes that also led to cultural tensions, the international community boosted efforts to promote the diversity of cultures in order to contribute to greater tolerance and understanding among nations. This is also changing the importance of the cultural dimension in the European Union (EU), which is, among other things, striving to promote culture as a vital element in its international relations. However, in the integration processes of the EU, culture holds an unclear and ambiguous position. On the one hand, it is acquiring an increasingly greater importance in the integration of European citizens and in building a positive image of the EU, but on the other its position is only marginal. In fact, the area of culture is limited to cultural exchange and co-operation both in the EU and in its international relations. In accordance with the principles of subsidiarity and proportionality, the EU can only promote, supplement or co-ordinate the Member States' activities in culture. This is why cultural co-operation is important for the EU in terms of its professional and institutional development, economic reasons and political interests within which culture can serve as a means of the so-called soft power. In the area of culture, there is, however, a lack of co-ordination in many EU institutions, and especially of political will in the Member States, which would be needed for concrete measures and strategies in international relations of the EU.

Keywords: European Union, European foreign policy, culture, cultural co-operation.

KAZALO

SEZNAM SLIK.....	6
SEZNAM TABEL.....	6
SEZNAM KRATIC.....	7
UVOD.....	11
1 KULTURA	18
1.1 Kulturna izmenjava in sodelovanje	23
2 EVROPSKA ZUNANJA POLITIKA	24
2.1 Zunanji odnosi EU	26
2.2 Skupna zunanja in varnostna politika EU	29
2.3 Zunanja politika držav članic EU	32
2.4 Zunanja politika in/ali zunanji odnosi EU	33
2.5 Cilji zunanje politike.....	35
2.6 Sredstva zunanje politike	37
2.6.1 Sredstva EU.....	38
2.6.2 Kultura kot sredstvo zunanje politike	41
2.6.3 Kulturna izmenjava in sodelovanje v zunanji politiki.....	47
3 KULTURA V EU	54
3.1 Pravni in politični okvir urejanja področja kulture v EU.....	62
3.2 Nosilci pristojnosti za področje kulture v EU	69
3.3 Pomen kulturne razsežnosti v EU	71
4 KULTURA V MEDNARODNIH ODNOSIH EU.....	74
4.1 Pravni in politični okvir urejanja področja kulture v mednarodnih odnosih EU..	78
4.2 Instrumenti EU za kulturno sodelovanje v mednarodnih odnosih.....	83
4.2.1 Države AKP	84
4.2.2 Latinska Amerika in Karibi.....	86
4.2.3 Azija	88
4.2.4 Države kandidatke.....	90
4.2.5 Države evropskega sosedskega območja	91
4.2.6 Krovni kulturni program EU	95
4.2.7 Kulturno sodelovanje EU z mednarodnimi organizacijami	97
4.3 Nosilci pristojnosti za področje kulture v mednarodnih odnosih EU	99
4.4 Analiza stanja – kulturno sodelovanje v mednarodnih odnosih EU	102

4.5 Pomen kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih EU	109
SKLEP	113
LITERATURA	117
Priloga A – Določba o kulturi: od Maastrichtske do Lizbonske pogodbe	138
Priloga B – Lizbonska pogodba: sprememba in preštevilčenje PEU in PES	139

SEZNAM SLIK

Slika 0.1: Kultura v Evropski zunanji politiki	13
Slika 2.1: Koncepti razumevanja kulturnega sodelovanja na ravni države	49
Slika 3.1: Primer programov financiranja EU za obdobje 2007–2013	68
Slika 3.2: Vloga institucij EU v procesu oblikovanja, odločanja in izvajanja kulturne politike na ravni EU	70
Slika 4.1: Cilji za spodbujanje kulturnega sodelovanja v mednarodnih odnosih EU	81

SEZNAM TABEL

Tabela 1.1: Določba o kulturi (PDEU, 167. čl.)	21
Tabela 2.1: Zunanje delovanje EU	27
Tabela 2.2: Nekateri novosti oziroma spremembe, ki jih uvaja Lizbonska pogodba	31
Tabela 2.3: Primer razpoložljivih instrumentov pomoči EU za obdobje 2007–2013	41
Tabela 2.4: Primerjava konceptov kulturni odnosi, kulturna diplomacija/zunanja kulturna politika in kulturno sodelovanje	50
Tabela 3.1: Členi Lizbonske pogodbe, ki vključujejo kulturno razsežnost	63
Tabela 3.2: Sprememba člena 167.5 PDEU (prej 151.5 PES)	71
Tabela 4.1: Vključevanje kulturne razsežnosti v dejavnosti institucij EU	102

SEZNAM KRATIC

AKP	Afriške, karibske in pacifiške države (ACP – <i>African, Caribbean, and Pacific Group of States</i>)
ALA	<i>Asia and Latin America</i> (Azija in Latinska Amerika)
ASEAN	<i>Association of South East Asian Nations</i> (Zveza držav jugovzhodne Azije)
ASEF	<i>Asia-Europe Foundation</i> (Azijsko-evropska fundacija)
ASEM	<i>Asia–Europe Meeting</i> (Azijsko-evropsko srečanje)
BRICS	<i>Brazil, Russia, India, China, South Africa</i> (Države skupine BRICS – Brazilija, Ruska federacija, Kitajska, Južnoafriška republika)
BTO	<i>Brussels Treaty Organization</i> (Organizacija Bruseljske pogodbe)
CARIFORUM	<i>Forum of the Caribbean Group of African, Caribbean and Pacific States</i> (Karibski forum afriških, karibskih in pacifiških držav)
CCP Slovenia	<i>Cultural Contact Point Slovenia</i> (Kulturna stična točka v Sloveniji)
CEI	<i>Central European Initiative</i> (Srednjeevropska pobuda)
CELAC	<i>Community of Latin American and Caribbean States</i> (Skupnost latinskoameriških in karibskih držav)
ČDO	Čezmorske države in ozemlja (OCTs – <i>Overseas Countries and Territories</i>)
DCI	<i>Development Cooperation Instrument</i> (Instrument za razvojno sodelovanje)
DG ESTAT	<i>Statistical office of the European Union</i> (Statistični urad Evropskih skupnosti)
DG	<i>Directorate-General</i> (GD – Generalni direktorat)
DKDO	Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (<i>Vienna Convention on Diplomatic Relations</i>)
DKKO	Dunajska konvencija o konzularnih odnosih (<i>Vienna Convention on Consular Relations</i>)
EAC	<i>Education and Culture Directorate-General</i> (Generalni direktorat za izobraževanje in kulturo)
EACEA	<i>Education, Audiovisual and Culture Executive Agency</i> (Izvajalska agencija za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo)
ECHO	<i>Humanitarian Aid Department</i> (Urad Komisije za humanitarno pomoč)

EDF	<i>European Development Fund</i> (Evropski razvojni sklad)
EEA	Enotni evropski akt (<i>European Single Act</i>)
EENC	<i>European Expert Network on Culture</i> (Mreža evropskih strokovnjakov o kulturi)
EFTA	<i>European Free Trade Association</i> (Evropsko združenje za prosto trgovino)
EGP	Evropski gospodarski prostor (<i>European Economic Area</i>)
EGS	Evropska gospodarska skupnost (<i>European Economic Community</i>)
EIDHR	<i>European Instrument for Democracy and Human Rights</i> (Evropski instrument za demokracijo in človekove pravice)
ENPI	<i>European Neighbourhood Policy Instrument</i> (Instrument evropske sosedске politike)
EPAs	<i>Economic Partnership Agreements</i> (Sporazumi o gospodarskem partnerstvu)
EPS	Evropsko politično sodelovanje (<i>European Political Cooperation</i>)
ES	Evropska skupnost (<i>European Community</i>)
ESi	Evropske skupnosti (<i>European Communities</i>)
ESP	Evropska sosedska politika (ENP – <i>European Neighbourhood Policy</i>)
ESPJ	Evropska skupnost za premog in jeklo (<i>European Coal and Steel Community</i>)
ESZD	Evropska služba za zunanje delovanje (EEAS – <i>European External Action Service</i>)
EU	Evropska unija (<i>European Union</i>)
EUNIC	<i>European Union Network of Institutes of Culture</i> (Mreža nacionalnih kulturnih inštitutov Evropske unije)
EURATOM	<i>European Atomic Energy Community</i> (Evropska skupnost za jedrsko energijo)
EUSR	<i>EU Special Representatives</i> (Posebni predstavniki EU)
EVOP	Evropska varnostna in obrambna politika (<i>European Security and Defence Policy</i>)
EZP	Evropska zunanja politika
FTA	<i>Free Trade Agreement</i> (Sporazum o prosti trgovini)
IBPP	<i>Institution Building Partnership Programme</i> (Program vzpostavljanja institucij)

ICI	<i>Industrialised Countries Instrument</i> (Instrument za industrijsko razvite države)
ICIC	<i>International Committee for Intellectual Cooperation</i> (Mednarodni odbor za intelektualno sodelovanje)
IECI	<i>International Educational Cinematographic Institute</i> (Mednarodni izobraževalni inštitut za kinematografijo)
IFACCA	<i>International Federation of Arts Councils and Culture Agencies</i> (Mednarodna zveza svetov za umetnost in agencij za kulturo)
IfS	<i>Instrument for Stability</i> (Instrument za stabilnost)
IICI	<i>Institut international de Coopération intellectuelle</i> (Mednarodni inštitut za intelektualno sodelovanje)
IPA	<i>Instrument for Pre-Accession Assistance</i> (Instrument za predpristopno pomoč)
JAR	Južnoafriška republika (<i>Republic of South Africa</i>)
KVSE	Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi (CSCE – <i>Conference on Security and Co-operation in Europe</i>)
LAC	<i>Latin America and Caribbean</i> (Latinskoameriške in karibske države)
MERCOSUR	<i>Mercado Común del Sur</i> (Skupni južni trg)
MIZKŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport
MK	Ministrstvo za kulturo
MVŠZ	Ministrstvo za visoko šolstvo in znanost
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i> (Organizacija severnoatlantske pogodbe)
NIPs	<i>National Indicative Programmes</i> (Nacionalni okvirni programi)
OAS	<i>Organization of American States</i> (Organizacija ameriških držav)
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
OEI	<i>Organization of Ibero American States</i> (Organizacija ibero-ameriških držav)
OMK	Odprta metoda koordinacije (OMC – <i>Open Method of Coordination</i>)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OSCE – <i>Organization for Security and Co-operation in Europe</i>)
OZN	Organizacija združenih narodov (<i>United Nations</i>)

PALOP	<i>Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa</i> (Portugalsko govoreče afriške države)
PCA	<i>Partnership and Cooperation Agreement</i> (Sporazum o partnerstvu in sodelovanju)
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije (TFEU – <i>Treaty on the functioning of the European Union</i>)
PES	Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (TEC – <i>Treaty establishing the European Community</i>)
PEU	Pogodba o Evropski uniji (TEU – <i>Treaty on European Union</i>)
PPC	<i>Permanent Partnership Council</i> (Stalni partnerski svet)
PPEU	Posebni predstavniki EU (EUSR – <i>EU Special Representatives</i>)
RIPs	<i>Regional Indicative Programmes</i> (Regionalni okvirni programi)
STO	Svetovna trgovinska organizacija (WTO – <i>World Trade Organization</i>)
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika (CFSP – <i>Common Foreign and Security Policy</i>)
TACIS	<i>Technical Aid to the Commonwealth of Independent States</i> (Tehnična pomoč za Skupnost neodvisnih držav)
TAIEX	<i>Technical Assistance and Information Exchange instrument</i> (Program za tehnično pomoč in izmenjavo informacij)
UL OZN	Ustanovna listina OZN (<i>Charter of the United Nations</i>)
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> (Program Združenih narodov za razvoj)
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
UNICEF	<i>United Nations Children's Fund</i> (Sklad Združenih narodov za otroke)
UNIDROIT	<i>International Institute for the Unification of Private Law</i> (Mednarodni inštitut za poenotenje zasebnega prava)
WIPO	<i>World Intellectual Property Organisation</i> (Svetovna organizacija za intelektualno lastnino)
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi (<i>United Nations</i>)

UVOD

Čeprav praksa kulturne izmenjave daril seže v antiko, kultura v 18. stoletju postane predvsem (politično) sredstvo za izgradnjo nacionalne identitete. V srednjem veku je bila kultura priročno sredstvo za 'kultiviranje' človekovega razuma in lepega obnašanja, v 20. stoletju pa se jo v mednarodni skupnosti razume kot sredstvo za spodbujanje medsebojnega razumevanja, spoštovanja in prijateljskih odnosov med narodi. Evropske države so po koncu druge svetovne vojne dale težo kulturni razsežnosti, saj so nanjo pričele gledati kot na 'javno zadevo'. Kultura je bila pripoznana kot sestavni del človekovih pravic, mednarodno kulturno sodelovanje pa je postalo sredstvo za utrjevanje vrednot, kot so mir, stabilnost in sodelovanje na evropskem kontinentu. V začetku 21. stoletja so se te težnje le še povečale; skrbi za sožitje, strpnosti in za medsebojno razumevanje so botrovali tudi drugi družbeni in politični premiki v Evropi, kot so globalizacija, širitev Evropske unije (EU), selitveni tokovi, širjenje nestrpnosti. Družbene in politične spremembe so tako vplivale na integracijske procese EU, tj. od zgolj gospodarskega sodelovanja v okviru Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ) do političnega, formalno oblikovanega z Maastrichtsko pogodbo.

EU danes pomeni več kot le območje proste trgovine, saj se ob ekonomskem in političnem krepijo tudi socialni in kulturni integracijski procesi. Toda kultura ima v integracijskih procesih EU predvsem nejasen in dvoumen položaj. Po eni strani se ji pripisuje vedno večji pomen, in sicer v luči povezovanja evropskih državljanov in izgradnje pozitivne podobe EU. Slednje tako znotraj kot tudi zunaj njenih meja, še posebej od leta 2008 po pozivu Sveta EU, ki je kulturno razsežnost vključil tudi v »vse zunanje politike EU« (Svet EU 2008b). Po drugi strani pa ima kultura v EU (kot tudi zunaj njenih meja) obroben položaj. Izvajanje ukrepov ('politike' in dejavnosti) na področju kulture je omejeno na kulturno izmenjavo in sodelovanje, pri čemer je kulturi pripisano načelo subsidiarnosti in sorazmernosti. EU lahko le spodbuja, dopolnjuje ali usklajuje dejavnosti držav članic na področju kulture. Pravna podlaga vključevanja EU v kulturi pa izhaja iz t. i. določbe o kulturi, vključene v 167. člen Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) oziroma Lizbonske pogodbe. Določba ne vključuje definicije kulture, temveč samo opredeli splošne cilje in področja kulturnih dejavnosti, ki jih EU spodbuja, dopolnjuje ali usklajuje. Šele Evropska agenda za kulturo v svetu globalizacije (v nadaljevanju Agenda za kulturo), ki predstavlja prvo strategijo za oblikovanje in izvajanje 'skupne kulturne politike EU', vključuje precej ohlapno definicijo kulture: poleg umetnosti pomeni tudi način življenja (Evropska komisija

2007b). Tako razumevanje kulture pa pravzaprav sloni na Unescovi Konvenciji o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (v nadaljevanju Unescova konvencija 2005/2007), katere pogodbeni stranka je EU.

V mednarodni skupnosti se je zaradi družbenih in političnih sprememb, ki so povzročile tudi kulturne napetosti, povečala težnja po promoviranju raznolikosti kultur, ki naj bi prispevala k večji strpnosti in razumevanju med narodi. S tem se spreminja tudi pomen kulturne razsežnosti v EU. Evropska komisija (Komisija) je leta 2007 sprejela Agendo za kulturo, ki sta jo z resolucijo podprla tudi Svet EU (Svet EU 2007b) in Evropski parlament (Evropski parlament 2008), in sicer z namenom doseganja treh ciljev za spodbujanje (1) kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga, (2) kulture kot spodbujevalca za ustvarjalnost in (3) kulture kot bistvenega sestavnega dela mednarodnih odnosov EU (Evropska komisija 2007b). Tretji cilj Agende za kulturo torej nakazuje, da se pomen kulturne razsežnosti krepi tudi v odnosu sodelovanja EU s t. i. tretjimi državami, regijami in mednarodnimi organizacijami. V kontekstu naloge se kot 'tretje države' razumejo vse tiste države, ki niso države članice EU.

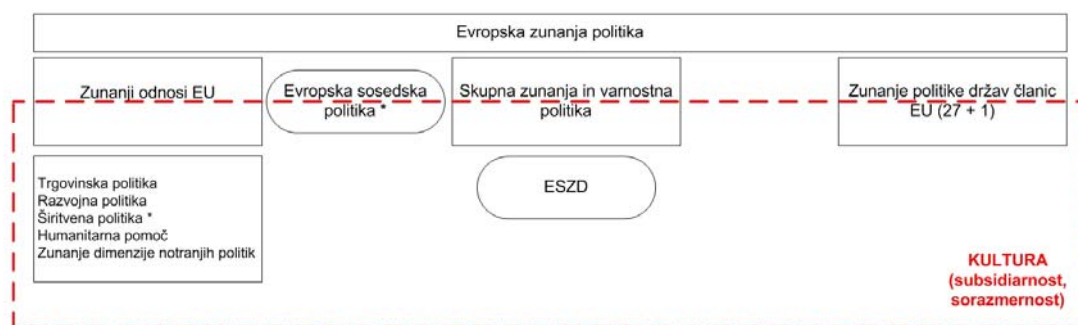
Namen mednarodnega kulturnega sodelovanja EU razume kot sredstvo za doseganje miru in varnosti ter stabilnosti znotraj Evrope in izven njenih meja, pri čemer pa pravzaprav gre za 'promocijo' evropskih vrednot, kot so spoštovanje človekovih pravic, kulturne raznolikosti, demokracija, vladavina prava, strpnost in solidarnost. Ena od prioritet EU je vzpostavljanje učinkovitega partnerstva s sosedskimi državami z namenom razširjanja območja stabilnosti in demokracije čez meje EU. Ključni cilji za koordinirano kulturno politiko pa predstavljajo prav varnost, prepoznavnost evropskih vrednot in njen ekonomski razvoj. Mednarodno kulturno sodelovanje je za EU tako pomembno v luči strokovnega in institucionalnega razvoja, ekonomskih razlogov in političnih interesov, v okviru katerih kultura lahko predstavlja sredstvo t. i. mehke moči (*soft power*) za izvajanje javne/kulturne diplomacije.

Naloga se ukvarja s problemom opredelitve in analize kulture v mednarodnih odnosih EU, ki si je z Agendo za kulturo zastavila smernice za spodbujanje kulturnega sodelovanja v svojih mednarodnih odnosih. V tej luči naloga postavi raziskovalno vprašanje, in sicer, ali ima EU za doseg cilja spodbujanja kulture kot bistvenega elementa v svojih mednarodnih odnosih oblikovano konkretno strategijo? Namen naloge je namreč z raziskovalnim vprašanjem analizirati (1) horizontalno naravo kulture, kar pa (2) povzroča pravo zmedo, saj je kultura – tako v EU in še posebej v

zunanjepolitičnem delovanju EU – razdrobljena na/med številna področja in institucije, ki pa med seboj niso usklajene.

Ker se naloga sprašuje po obstoječi strategiji za kulturo v mednarodnih odnosih EU, metodološki okvir naloge pojasni zunanjepolitično delovanje EU, in sicer v kontekstu Evropske zunanje politike (EZP). Naloga EZP razume kot sistem (1) zunanjih odnosov EU, (2) Skupne zunanje in varnostne politike (SZVP) in (3) zunanjih politik držav članic EU. Zunanji odnosi EU vključujejo trgovinsko in razvojno politiko, humanitarno pomoč ter zunanje dimenzije notranjih politik. Za operativno rabo v nalogi zunanji odnosi EU vključujejo še širitveno politiko, s katero na ravni EU upravlja samostojen Generalni direktorat (GD) Komisije, in sicer GD za širitev. Podobno metodološki okvir vključuje Evropsko sosedsko politiko, sicer zunanjepolitični instrument EU, ki pa zaradi svoje narave pomeni pomemben del analize te naloge, saj se prepleta z zunanjimi odnosi EU in SZVP. Kultura je v kontekstu EZP (Slika 0.1) vpeta v (1) zunanje odnose EU, in sicer kot zunanja dimenzija notranje politike, pri čemer zaradi svoje horizontalne narave sodi tudi v trgovinsko, razvojno, širitveno in sosedsko politiko ter humanitarno pomoč. (2) Vpetost kulture v SZVP je predvsem posledica po eni strani priznanja Sveta EU o pomenu in upoštevanju vključevanja kulture v vse zunanje politike EU (Svet EU 2008b), po drugi strani pa se ji pripisuje pomen v luči vzpostavitve ESZD (in morda 'evropske kulturne diplomacije'). Kultura namreč pomeni 'primerno' sredstvo (mehka moč) za zagotavljanje varnosti in tudi promocijo evropskih vrednot. EU prav tako vzpostavlja in vzdržuje kulturno sodelovanje z mednarodnimi organizacijami, kot sta UNESCO – *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo) in Svet Evrope. (3) Ne nazadnje pa države članice izvajajo tudi lastno (zunanjo) kulturno politiko.

Slika 0.1: Kultura v Evropski zunanji politiki.

Vir: Lasten prikaz.

Namen naloge torej ni na novo opredeliti kulture, temveč predvsem prek analize 167. člena PDEU ugotoviti in predstaviti njen položaj in razumevanje, v EU in v njenih mednarodnih odnosih. Namreč, če želimo razumeti položaj kulture v mednarodnih odnosih EU, je pomembno pojasniti tudi položaj kulture v EU. Dinamiko razvoja in vključevanja ter ureditev področja kulture naloga zato pojasni tako znotraj EU kot tudi v njenih mednarodnih odnosih, in sicer časovno (kdaj, zakaj in kako kultura postane pomembna, če sploh), prek analize nekaterih sprejetih dokumentov za kulturo Sveta EU, Komisije in Evropskega parlamenta, prek analize in vloge institucij EU, pristojnih za kulturo. Naloga prav tako preveri vpetost kulture v Lizbonsko pogodbo (ali je pravno podlaga za kulturno razsežnost EU mogoče analizirati širše, ne zgolj v okviru 167. člena PDEU) in kateri (pravni in finančni) instrumenti so namenjeni spodbujanju in izvajanju kulturnega sodelovanja. Ne nazadnje naloga pojasni, zakaj v kontekstu EU kultura postaja tako pomembna (družbene spremembe, varnost, gospodarstvo, identiteta) tudi v odnosu do tretjih držav, regij in mednarodnih organizacij.

Predmet analize so tako zunanji odnosi EU kot tudi SZVP, in sicer njihov razvoj, vloga in pomen, vendar le kot podlaga za razumevanje vključevanja kulturne razsežnosti v mednarodne odnose EU. Razvojno sodelovanje, zunanjetrgovinska, širitvena in sosedska politika ter zunanji vidiki notranjih politik v nalogi ne bodo podrobneje obravnavani. Prav tako ne bodo podrobneje obravnavane kulturne politike posameznih držav članic EU, razen splošnih smernic, ki so pomembne za razumevanje kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih EU, na primer vzroki za preoblikovanje zunanjih kulturnih politik držav članic. Pravzaprav se naloga zaradi interdisciplinarne narave predmeta raziskave dotika številnih področij in vprašanj. Poglobljeno razumevanje vsakega od njih presega okvir pričujoče naloge in zahteva samostojno obravnavo. Kljub temu naloga odpira in navaja določene teme z namenom pokazati večplastnost in kompleksnost obravnavane tematike. Na primer, razprave o evropski identiteti zahtevajo podrobnejšo razpravo o kulturnih politikah kot delu zunanje politike, kar pa zahteva tudi razpravo o odnosu med kulturami in identitetami skupnosti kot obliki kolektivne identifikacije (Mokre 2011, 65; *cf.* Šabec 2006; Jehan 2007; Bátora in Mokre 2011)¹. Podobno je tudi s konceptom kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga. Naloga kulturno raznolikost razume v luči opredelitve Unesca,

---

¹ Dodd in drugi (2006, 12) opozorijo, da se v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja tudi v mednarodnih odnosih vzpostavi nov odnos do kulture, ki jo nekateri avtorji razumejo kot agenta za določanje kolektivnih identifikacij. *Cf.* Huntington (2005) in Wendt (1999).

in sicer »pomeni številne oblike, v katerih kulture skupin in družb najdejo svoj izraz«, ki »se nato prenašajo znotraj skupin in družb ter med njimi« prek kulturne dediščine kot tudi »z različnimi načini umetniškega ustvarjanja, proizvodnje, širjenja, distribucije in uživanja, ne glede na uporabljena sredstva in tehnologije« (Unescova konvencija, 4.1 čl.). Medkulturni dialog pa naloga razume kot proces komunikacije, ki pomeni izmenjavo mnenj, pogledov in razmišljanj med posamezniki in skupinami, ki pripadajo različnim kulturam, kar navsezadnje vodi do razumevanja in spoštovanja 'drugega' (glej Cliche in Wiesand 2009).

Kompleksnost tematike in relativna nedorečenost predmeta obravnave v strokovni in znanstveni literaturi je nalogo postavila pred številne metodološke in terminološke izzive. Problematična je že raba izraza 'skupna kulturna politika EU', ki ga večinoma uporablja Komisija. Po eni strani gre za problem opredeljevanja 'politike', po drugi strani pa številni akterji za isti izraz in/ali pomen uporabljajo 'kultura', 'kulturne dejavnosti', 'kulturno sodelovanje' in 'kulturna politika'. Izraz kulturna politika bo v nalogi sicer razumljen v skladu z Unescovo konvencijo, in sicer pomeni »politike in ukrepe, povezane s kulturo, na lokalni, nacionalni, regionalni ali mednarodni ravni, ki se osredotočajo na kulturo kot tako ali so zasnovani tako, da neposredno vplivajo na kulturne izraze posameznikov, skupin ali družb, vključno na ustvarjanje, proizvodnjo, širjenje in distribucijo kulturnih dejavnosti, dobrin in storitev ter na dostop do njih« (4.6 čl.). Uporabljajo se torej različni izrazi, ki v teoriji pomenijo povsem nekaj drugega kot v praksi (nakazano prek primarnih in sekundarnih virov), v nalogi pa bodo v kontekstu EU predvsem razumljeni kot sopomenke.

Analiza je sicer temeljila na zbiranju, proučevanju in tolmačenju primarne in sekundarne literature, predvsem prek elektronskih virov. Z zgodovinsko-razvojno metodo virov je analizirano oblikovanje zunanjih odnosov EU in SZVP ter razvoj vključevanja kulture v EU in njene mednarodne odnose. Pri tem je naloga poiskala razloge, ki postavljajo kulturo na obrobni položaj in jo s tem omejujejo na kulturno izmenjavo in sodelovanje. Dinamika vključevanja kulturnih vsebin znotraj in zunaj EU je analizirana s pregledom izbranih primarnih virov, prek katerih so analizirani tudi ukrepi izvajanja kulturnega sodelovanja EU s tretjimi državami, regijami in nekaterimi mednarodnimi organizacijami. Število le-teh je sicer omejeno, saj na primer EU nima vzpostavljenega konkretnega kulturnega sodelovanja s Srednjo Azijo ali Združenimi državami Amerike (ZDA).

Naloga na tem mestu izpostavlja problem dostopa do primerne literature na temo diplomskega dela. Redki avtorji sicer pojasnijo položaj kulture v EU (Parry 2000; Psychogiopoulou 2008; Dewey 2010) in njenih mednarodnih odnosih (Dodd in drugi 2006; de Vries 2008; Fisher 2007 in 2008; Jehan 2007; Psychogiopoulou 2008; Fisher Figueira 2011; Bátora in Mokre 2011), vendar ne v teoretskem okviru analize EZP. Po drugi strani so problem primarni viri, ki jih je veliko in s strani številnih institucij EU, pri čemer je analiza kulture otežena, ker je kultura velikokrat skrita med koncepte, kot so človekove pravice, stiki med ljudmi, krepitev upravnih zmogljivosti ali izobraževanje. Prav tako so tudi same institucije EU velikokrat nekonsistentne pri podajanju informacij, le-te pa so navsezadnje precej heterogene, točni podatki večinoma manjkajo, velikokrat je težko prepoznati akterje (cf. Evropska komisija 2010č; 2012c).

Struktura naloge v vsakem poglavju sledi smernicam opredelitve izrazov, zgodovinskemu pregledu, in sicer predstavitvi razvoja konceptov, idej, pravnega in političnega okvira in institucionalnega razvoja, ter se zaključi s prikazom stanja področja z analizo. Prav tako so komentirani krovni kulturni programi (*Kaleidoscope*, *Ariane*, *Raphael*, Kultura 2000, Kultura in tudi Ustvarjalna Evropa), tj. finančni instrumenti EU za spodbujanje kulturnega sodelovanja, tudi s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami.

Uvodoma naloga opredeli problem položaja kulture v EU, ki je omejen na kulturno izmenjavo in sodelovanje, ter izpostavi (nov) pomen razumevanja kulture EU, kot ga je sprejela Agenda za kulturo leta 2007. V tem kontekstu naloga uvodoma zastavi raziskovalno vprašanje, namene in cilje naloge ter izpostavi nekatere probleme pri analizi obravnavane tematike.

Osrednji del naloge je razdeljen na štiri poglavja. Prvo poglavje opredeli pojme kultura ter kulturna izmenjava in sodelovanje, pri čemer pojasni tudi 'definicijo' kulture prek 167. člena PDEU in Agende za kulturo. Drugo poglavje opredeli pojem EZP in formalno umeščenost zunanjih odnosov EU in SZVP v pogodbe EU. Predstavi zgodovinski pregled oblikovanja zunanjih odnosov EU in SZVP ter kakšen pomen imajo v sistemu EZP. Poglavje prav tako opredeli cilje in sredstva za zunanjepolitično delovanje EU. Ker naloga v kontekstu EU razume kulturo kot sredstvo zunanje politike, saj že stoletja služi kot priročno sredstvo za doseganje različnih ciljev in interesov številnih akterjev, drugo poglavje pojasni tudi vlogo kulture kot sredstvo zunanje politike. Z namenom lažjega razumevanja ureditve položaja kulture v mednarodnih odnosih EU tretje poglavje oriše razvoj in položaj kulture v EU. Pojasni vključevanje

kulture v integracijske procese EU, pravni in politični okvir urejanja področja kulture v EU, ter s tem povezane (pravne in finančne) instrumente EU in nosilce pristojnosti za kulturo v EU (podrobneje v Parry 2000; Kaufmann in Raunig 2003; Jehan 2007 in Psychogiopoulou 2008). Poglavje se zaključuje s pojasnilom o pomenu kulturne razsežnosti v EU, kar služi tudi kot podlaga četrtemu poglavju, ki je osredotočeno na položaj kulture v mednarodnih odnosih EU. Četrto poglavje vključuje oris razvoja ureditve in položaja kulture v mednarodnih odnosih EU. Kulturno sodelovanje EU s tretjimi državami, regijami in nekaterimi mednarodnimi organizacijami (na primer Svet Evrope in UNESCO) je analizirano z afriškimi, karibskimi in pacifiškimi državami (AKP), Latinsko Ameriko in Karibi, Azijo, državami evropskega sosedskega območja, državami kandidatki (glej tudi de Vries 2008) ter prek krovnega kulturnega programa EU. Čeprav je Hrvaška s 1. julijem 2013 postala nova članica EU, se jo v okviru naloge razume kot državo pristopnico, saj je bila raziskava opravljena pred tem datumom. Podobno je z Islandijo, v nalogi je vključena med države kandidatke, čeprav je junija 2013 islandska vlada prekinila pogajanja za vstop v EU. Četrto poglavje se zaključuje z opredelitvijo nosilcev pristojnosti, analizo stanja kulturnega sodelovanja EU in pomenom kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih EU. Sklepno poglavje povzame obravnavano tematiko, strni ugotovitve in se opredeli do možnosti nadaljnega spodbujanja kulturnega sodelovanja v mednarodnih odnosih EU.

Prispevek diplomske naloge je tako, poleg iskanja odgovorov na raziskovalno vprašanje, tudi poskus opredelitve terminologije področja in opredelitve temeljnih elementov, priložnosti, nevarnosti in pasti, ki jih nosi s seboj s kulturo povezano delovanje EU v svojih mednarodnih odnosih. Naloga prav tako predstavlja popis nekaterih dokumentov, dejavnosti in pravne podlage za kulturo v EU in njenih mednarodnih odnosih. V celoti gledano je naloga prva te vrste v Sloveniji in kot taka bralcu lahko služi kot začetni vpogled v stanje kulture v mednarodnih odnosih EU, pa tudi kot podlaga za nadaljnje raziskovanje tega področja.

1 KULTURA

Kultura predstavlja enega najtežje opredeljivih pojmov v družboslovju, delno zaradi zapletenega razvoja pomena besede v različnih zgodovinskih obdobjih, predvsem pa, ker danes predstavlja pomemben koncept v številnih in s tem tudi različnih razpravah in znanstvenih disciplinah². Opredelitve kulture v teorijah mednarodnih odnosov in zunanji politiki temeljijo na različnem in včasih protislovnem razumevanju njene razsežnosti in vloge v družbi³.

Izraz kultura (*cultura*) se je pričel uporabljati v 13. in 14. stoletju v Italiji (Reeves 2004, 14) in je izpeljanka iz latinske besede *colere*⁴. Prvotno se nanaša na dejavnost obdelovanja zemlje (*agri-cultura*⁵), v 15. stoletju pa se prenese na 'obdelovanje' človekovega razuma in lepega obnašanja. V antični filozofiji se je uporabljal izraz *cultura animi*⁶ (Jarc 1993; Wiesand in drugi 2005), ki ima podoben pomen in se je uporabljal za opis človekovih intelektualnih dosežkov. Takšno razumevanje kulture je bilo s procesom evropske modernizacije prilagojeno in razširjeno šele med 16. in 18. stoletjem, ko je kultura opredeljevala tudi znanost in izobraževanje, njen pomen pa se prenese iz osebne na družbeno raven. Kulturo se razume kot predmet umetnosti, literature ter osebnega razvoja in napredka, medtem ko se družbeni napredek (naroda) razume pod izrazom civilizacija, kar sproži procese družbenega razlikovanja, pri čemer civilizacija pomeni obliko politične organiziranosti, drugačne od 'barbarstva'⁷. Koncept civilizacije se sicer nadalje spremeni v 19. stoletju, ko ga pričnejo uporabljati v

---

² Na primer v antropologiji, arheologiji, ekonomiji, kulturnih študijah, pravu, psihologiji, sociologiji.

³ Prek vpliva antropologije na znanosti o mednarodnih odnosih, predvsem v znanstvenih disciplinah, ki preučujejo kulture posameznih narodov, multikulturalizem, organizacijsko kulturo (strateška in diplomatska kultura), kulturo mednarodne družbe, svetovno kulturo, globalne kulturne tokove, torej v disciplinah, kjer je predmet preučevanja človek in njegov način življenja in ne kultura oziroma umetnost v ožjem pomenu. Cf. Parry (2000); Reeves (2004); Fischer (2006); Bátora in Mokre (2011).

⁴ Glagol *colo* (*colere* v nedoločniku) ima naslednje pomene: 1. obdelovati, gojiti; 2. stanovati, bivati kje; 3. skrbeti za, oskrbovati; 4. krasiti, lišpati, olikati, oplemenititi, oblažiti; 5. baviti, uriti, vežbati se, gojiti (*artes*); 6. spoštovati, častiti, moliti; praznovati (Bradač 1972, 99).

⁵ Pomeni poljedelstvo in gre za sestavljanjo besed *ager*, *agri*, tj. polje njiva, zemljišče, in *cultura* (Bradač 1972, 29).

⁶ Izraz je prvič uporabil Cicero (*Tusculanae Disputationes*). Kodelja pojasni, da sta se besedi *cultura* in *colere* v klasični latinščini uporabljali tudi »v metaforičnem pomenu za pojasnitev nečesa, kar sodi v sfero duha«, tj. *cultura animi*. Prav tako opozori, da »Marrou na podlagi analize Ciceronovih in drugih antičnih tekstov med drugim pokaže, da je termin 'cultus' (ki se nanaša tako na kulturo kakor tudi na religiozno čaščenje oziroma kult), ko je bil uporabljen izolirano, včasih pomenil tudi izobrazbo« (2004, 39–40). Cf. H. I. Marrou. 1983. *Saint Augustin et la fin de la culture antique*. Paris: Boccard, str. 550–1.

⁷ Francozom je kultura služila kot sredstvo za širjenje svojega jezika, pravil obnašanja in mode, s katerim so prek kolonizacije 'civilizirali' barbare. Nemci so šele oblikovali svojo državo, pri čemer jim je kultura (*Kultur*) služila kot sredstvo za oblikovanje identitete in s tem za vzdrževanje lastne dediščine. Britanci pa so kulturo, katere namen je bil krepitev človekovega duha, ločevali od vulgarnih množic (Reeves 2004). Zanimivo razlago v tem kontekstu ponudi tudi Jehan (2007, 6).

kontekstu rasnih teorij in biološkega determinizma (Reeves 2004), v 20. stoletju pa z antropološkimi vedami (Reeves 2004; Wiesand in drugi 2005).

Danes se civilizacijo večinoma razume kot skupek vrednot in dosežkov človeške družbe ter kot posebno obliko duhovnega, materialnega in socialnega življenja kakega naroda ali skupine narodov. Razlika med kulturo in civilizacijo pa je, pojasnita Bátora in Mokre (2011), družbeno pogojena. Civilizacija se razširja čez kulturne meje in je razdeljena med družbe, ob tem pa je vzpostavljena določena hierarhija vrednot. Kultura pa je nekaj lokalnega, vtkanega v določen prostor in čas, pri čemer družbe postavljajo meje okrog svojih kultur, hkrati pa te kulture ena zraven druge sobivajo.

Kultura je namreč z razvojem antropologije dobila širši pomen, tj. ne samo, da opredeljuje umetnost, literaturo in intelektualne dosežke ter njihovo vrednotenje, temveč se jo razume kot celoten način življenja. Izrazi, kot so *colere*, *cultura animi* pa, ugotavljajo Wiesand in drugi, imajo skupno to, da se nanašajo na procese, dejavnosti ali človekov razvoj⁸. Razlikujejo se od statičnih interpretacij kulture, ki so postale vplivne v 19. in na začetku 20. stoletja, in so se predvsem osredotočale na t. i. kulturne elite oziroma so določale kulturne norme v družbi (2005, 10). Statične interpretacije kulture so namreč predvsem usmerjene k esencializaciji kulture, pri čemer slednjo razumejo kot neko stalno, ne-spreminjajočo se obliko, kar se še danes odraža v določenih znanostih⁹ in konceptih, na primer medkulturni dialog ali kulturna raznolikost.

Kultura je torej ena glavnih determinant za to, kako ljudje dojemajo drug drugega in se soočajo z razlikami med njimi. Po drugi strani pa sodoben način življenja ljudem omogoča, da stopajo v stik drug z drugim in izmenjujejo mnenja in izkušnje bolj kot kdajkoli prej. Posledično se »kulture srečujejo, mešajo in spreminjajo obliko« (Bond in drugi 2007, 19; cf. Bátora in Mokre 2011).

Obstajata dva pristopa k razumevanju kulture, tj. humanistični in antropološki. Humanistični pristop kulturo razume kot nekaj, kar človek prek umetnosti (*arts*) doživlja na osebni ravni (kot dosežek človekovega duha), antropološki pa kot človekovo dejavnost v celoti (Reeves 2004)¹⁰. Kultura v antropološkem smislu vključuje vse

---

⁸ Wiesand in drugi (2005, 10, op. 20) ugotavljajo, da se izraz človekov razvoj (*human development*) nanaša na najširše, antropološko pojmovanje kulture, ki ga v izrazoslovju večinoma uporabljajo mednarodne organizacije. Cf. United Nations Development Programme (UNDP): *Human Development Report 2004 – Cultural Liberty in Today's World*. New York: 2004.

⁹ Tudi v znanosti o mednarodnih odnosih se kultura velikokrat razume statično, na primer pri Fischer (2006); Murden (2008). Za razpravo o rabi in razumevanju kulture v mednarodnih odnosih glej Reeves (2004); Bátora in Mokre (2011) ali primerjaj Huntington (2005) in Wendt (1999).

¹⁰ Kultura je torej sprva pomenila materialni proces, ki je bil kasneje metaforično prenesen na stanje duha in nato še na celoten način življenja. Eagleton slednje ponazori kot »premik ... iz podeželja v mesto, od

vidike človekovega življenja in načina življenja. Torej ne samo, kako se ljudje izražajo in organizirajo svoje čustveno življenje in ideologije, temveč tudi, kako upravljajo, na primer, svoje socialne in ekonomske odnose, in kako (po)skrbijo, ali pa tudi ne, za ekologijo in (mentalno) zdravje v svojih družbah (Smiers 2002, 2).

Evropske države kulturo različno razumejo in jo opredeljujejo, tj. kot način življenja in/ali umetnost¹¹. V širšem pomenu kot sistem vrednot, tradicij, prepričanj in značilnosti, ki oblikujejo 'njeno' družbo, na primer človekove pravice, solidarnost, demokracija, vladavina prava, jezikovna in kulturna raznolikost. V ožjem pomenu pa je področje kulture razdeljeno na številne kulturne dejavnosti, ki obsegajo različne zvrsti, žanre, umetniške prakse in izraze.

Unescova Splošna deklaracija o kulturni raznolikosti iz leta 2001¹², na primer, kulturo opredeli kot »zbir posebnih duhovnih, materialnih, intelektualnih in emocionalnih značilnosti posamezne družbe ali družbene skupine in je poleg umetnosti, literature, načina življenja ter sobivanja tudi sistem vrednot, tradicij in prepričanj«. UNESCO kulturo torej opredeli kot celoten način življenja.

Podobno Komisija, ki v svojem sporočilu o Agendi za kulturo »splošno priznava, da je 'kulturo' zapleteno definirati. Nanaša se lahko na upodabljajoče umetnosti, vključno z raznimi umetnostnimi deli, kulturnimi dobrinami in storitvami. 'Kultura' ima tudi antropološki pomen. Je osnova simbolnega sveta pomenov, verovanj, vrednot in običajev, ki so izraženi v jeziku, umetnosti, religiji in mitih. Kot taka igra temeljno vlogo pri človekovem razvoju¹³ ter v zapletenem sistemu identitet in navad posameznikov« (Evropska komisija 2007b)¹⁴.

---

prašičjereje do Picassa, oranja zemlje do delitve atoma« (2000, 1), pri čemer ga Reevesova dopolni z »od Picassa do Pitjandjare« (2004, 14).

¹¹ Cf. *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* (v nadaljevanju *Compendium*), tj. sistem spremljanja kulturnih politik v Evropi, ki ga od leta 1998 izvajata Svet Evrope in ERICarts Institute v sodelovanju z nacionalnimi vladami in mrežo evropskih strokovnjakov za kulturne politike. V sistemu spremljanja trenutno (14. izdaja, 2013) sodeluje 42 držav članic Sveta Evrope, od tega vse članice EU razen Cipra in Luksemburga. Od oktobra 2011, po vzoru *Compendiuma*, pilotno poteka spremljanje kulturnih politik tudi na svetovni ravni. Mednarodna zveza svetov za umetnost in agencij za kulturo (*International Federation of Arts Councils and Culture Agencies* – IFACCA) je vzpostavila t. i. *WorldCP – International Database of Cultural Policies*, ki bo dopolnjeval *Compendium*.

¹² Splošna deklaracija o kulturni raznolikosti (*UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity*) je bila sprejeta 2. novembra 2001 na 31. zasedanju Splošne konference Unesca. Opredelitev kulture temelji na Unescovih dokumentih, tj. Deklaracija o kulturnih politikah iz Mexico Citya iz leta 1982, sprejeta na Svetovni konferenci o kulturnih politikah (*World Conference on Cultural Policies* – MONDIACULT), Poročilo o kreativni raznolikosti (*Our Creative Diversity*) iz leta 1995, ki ga je sprejela Svetovna komisija za kulturo in razvoj (*World Commission on Culture and Development*) ter sklepov, sprejetih na Medvladni konferenci o kulturnih politikah za razvoj (*Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development*), v Stockholmu leta 1998.

¹³ Kultura ni bila omenjena med milenijskimi cilji, zato na mednarodni ravni pomemben korak naprej pomeni resolucija OZN (65/166) 'Kultura in razvoj' (*Culture and development*), ki jo je 20. decembra

Vendar pa je na tem mestu potrebno opozoriti, da je EU 'antropološki pomen' kulturi pripisala šele s sprejetjem Agende za kulturo. Člen 167 PDEU je pravzaprav bolj nosilec 'humanističnega sporočila', saj t. i. določba o kulturi kulturo razume ožje, tj. prej kot umetnost in ne kot celoten način življenja¹⁵ (Tabela 1.1).

Tabela 1.1: Določba o kulturi (PDEU, 167. čl.).

Določba o kulturi – člen 167 PDEU
1. Unija prispeva k razcvetu kultur držav članic, pri čemer upošteva njihovo nacionalno in regionalno raznolikost ter hkrati postavlja v ospredje skupno kulturno dediščino.
2. Dejavnost Unije je namenjena spodbujanju sodelovanja med državami članicami in, če je to potrebno, podpiranju in dopolnjevanju njihove dejavnosti na naslednjih področjih: - izboljševanje poznavanja in razširjanja kulture in zgodovine evropskih narodov; - ohranjanje in varstvo kulturne dediščine evropskega pomena; - nekomercialna kulturna izmenjava; - umetniško in književno ustvarjanje, tudi na avdio-vizualnem področju.
3. Unija in države članice podpirajo sodelovanje s tretjimi državami in pristojnimi mednarodnimi organizacijami na kulturnem področju, zlasti s Svetom Evrope.
4. Unija pri svoji dejavnosti na podlagi drugih določb Pogodb upošteva kulturne vidike, zlasti zaradi spoštovanja in spodbujanja raznolikosti svojih kultur.
5. Kot prispevek k uresničevanju ciljev iz tega člena: - Evropski parlament in Svet sprejmeta spodbujevalne ukrepe po rednem zakonodajnem postopku in po posvetovanju z Odborom regij, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in predpisov držav članic; - Svet sprejme priporočila na predlog Komisije.

Vir: Lizbonska pogodba (PDEU, 167. čl.).

Člen 167 PDEU namreč določa pristojnosti EU na področju kulture, pri čemer naj EU prispeva k razcvetu kultur držav članic in hkrati upošteva nacionalno in regionalno raznolikost držav članic, v ospredje pa postavlja skupno kulturno dediščino. Področje

---

2010 sprejela Generalna skupščina OZN. Od leta 2005 EU, v skladu s členom 167.4 PDEU, kulturno razsežnost vključuje tudi v svojo razvojno politiko. EU je sprejela skupno izjavo z naslovom Evropsko soglasje o razvoju (*EU Consensus on Development*, Svet EU 2006c), ki kulturno razsežnost vključuje pod točko 93, poglavja 'človekov razvoj' (op. a.). O vključevanju kulturne razsežnosti v razvojno politiko glej tudi Fisher (2007, Priloga 8).

¹⁴ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o evropski agendi za kulturo v svetu globalizacije (COM(2007) 242) in spremni delovni dokument Komisije SEC(2007) 570, z dne 10. maja 2007.

¹⁵ Evropski parlament meni, da je kultura »pospeševalec razvoja, vključevanja, inovacij, demokracije, človekovih pravic, izobraževanja, preprečevanja sporov in sprave, vzajemnega razumevanja, strpnosti in ustvarjalnosti« (Evropski parlament 2012a, točka E). Cf. Priloga I, II sklepa o vzpostavitvi programa Kultura 2000 z dne 14. februarja 2000 (Evropska skupnost 2000a) ali opredelitev kulturnih dejavnosti po Eurostatu (Statistični urad Evropskih skupnosti).

kulture je podvrženo načelu subsidiarnosti in sorazmernosti¹⁶, kar pomeni, da EU lahko le spodbuja, podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju kulture, pri čemer je vsaka harmonizacija področja izključena. Spodbujanje, oblikovanje in izvajanje kulturnih dejavnosti pa je omejeno na kulturno izmenjavo in sodelovanje. Psychogiopoulou (2008, 48–49) opozori, da sicer namenoma ne obstaja definicija kulture. S tem se namreč dopušča možnost dinamičnega razumevanja kulture in posledično širjenja pristojnosti oziroma izvajanja dejavnosti EU.¹⁷

V vsakdanjem življenju kulturo torej večinoma razumemo v ožjem pomenu, tj. kot splošni izraz za *umetnost* (*art, arts*), medtem ko jo akademiki, državni in drugi akterji razumejo tudi v širšem pomenu, tj. kot *način življenja*. Kako posameznik razume kulturo, je predvsem odvisno od konteksta družbenih razmer, v katerem se nahaja, pa naj bo to časovno ali prostorsko opredeljeno. Adam Kuper (1999, 14)¹⁸ namreč meni, da kulturo vedno opredeljujemo v primerjavi z nečim drugim.

Če Unescova opredelitev kulture osvetljuje antropološki pristop, humanističnega prepoznamo v osnovnem namenu delovanja organizacije, tj. prispevka pri vzpostavljanju mednarodnega miru in medkulturnega dialoga prek sodelovanja v kulturi. V kontekstu mednarodnega kulturnega sodelovanja namreč humanistični pristop zagovarja spodbujanje medsebojnega razumevanja, sodelovanja in izobraževanja. Po drugi strani pa antropološko razumevanje kulture (lahko) 'ustvarja' razlike med družbami in izpostavlja njihovo drugačnost, kar se v sodobnem svetu velikokrat (ne)namenoma izpostavlja. Kljub temu moramo upoštevati čas in okolje, v katerem sta organizacija in dokument nastajala. UNESCO je bil ustanovljen leta 1945 kot specializirana agencija¹⁹ OZN, in to v povojnem času, ko je ves svet pozival k miroljubnemu sodelovanju in medsebojnemu razumevanju in spoštovanju. Na sprejetje Splošne deklaracije o kulturni raznolikosti leta 2001 pa so vplivali številni drugi dejavniki, ki so na začetku novega tisočletja spreminjali procese in odnose med akterji v

---

¹⁶ EU deluje le na področjih in v mejah tistih pristojnosti, ki so jih države članice prenesle na EU in so tudi določene v pogodbah (Lizbonska pogodba/PEU, 5. čl.; Protokol (št. 2) o uporabi načel subsidiarnosti in sorazmernosti, z dne 30. marca 2010). Jehan pojasni, da je subsidiarnost, čeprav pravno načelo, prvotno 'kulturni koncept' in se nanaša na civilizacijo kot pravilo ravnanja in filozofijo obnašanja. Prvič ga uporabi Aristotel, kasneje tudi Tocqueville, Hobbes, Locke in drugi (2007, 20–21). Glej tudi Kajnič, ki pojasni razliko med pravnim in političnim principom subsidiarnosti (2008, 21, op. 14).

¹⁷ Podobno je na primer z definicijo evropske identitete, ki jo je Komisija »pustila odprto in nedorečeno« (Šabec 2006, 211).

¹⁸ Kuper, Adam. 1999. *Culture: the anthropologists' account*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. V Reeves 2004, 176.

¹⁹ Ustava Unesca je bila podpisana v Londonu 16. novembra 1945, v veljavi pa je od 4. novembra 1946. Sedež organizacije je v Parizu.

mednarodni skupnosti, na primer teroristični napad v ZDA, ki je posledično zaostri politične, vojaške in družbene odnose²⁰.

Kot že zgoraj omenjeno, je podobno tudi v primeru EU. V času sprejetja kulturnega člena (še le z Maastrichtsko pogodbo!) EU kulturo razume v kontekstu spodbujanja kulturnih dejavnosti (torej kot umetnost). Šele s sprejetjem Agende za kulturo EU opredelitev kulture razširi na antropološko razumevanje, s čimer evropska kultura 'postane' tudi način življenja. Takšen premik v razmišljanju je tudi posledica sprejetja Unescove Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (Unescova konvencija)²¹ in s tem okrepljeno kulturno sodelovanje med EU in Unescom. Namen konvencije »je okrepiti mednarodno sodelovanje, vključno z mednarodnimi sporazumi o koprodukciji in sočasni distribuciji, ter solidarnost, tako da se spodbuja kulturno izražanje vseh držav« (Evropska komisija 2011b, točka 5). Unescova konvencija tako v EU kot tudi v njenih mednarodnih odnosih predstavlja splošni referenčni okvir EU za kulturno sodelovanje.

1.1 Kulturna izmenjava in sodelovanje

Kulturna izmenjava je eden od vidikov kulturne diplomacije in pomeni vzajemno mobilnost kulturnih organizacij in umetnikov med državami, tj. neformalno in/ali formalno (prek dvostranskih sporazumov). Izraz je bil bolj popularen v prejšnjem stoletju, danes pa ga nekako nadomešča (mednarodno) kulturno sodelovanje. Slednje opredeljuje čezmejno sodelovanje med kulturnimi izvajalci in/ali organizacijami, z ali brez državne pomoči oziroma državnih institucij in njihovih agencij (Fisher in Figueira 2011, 12).

Sodelovanje pomeni komunikacijo, proces ali odnos med vsaj dvema akterjema. Ko je sodelovanje vzpostavljeno med notranjim in zunanjim okoljem nekega akterja, pa mislimo na mednarodno sodelovanje²². Pomeni torej dejavno povezanost z nekom,

---

²⁰ Leta 2002 je bila v okviru OZN–Unesca vzpostavljena pobuda pod imenom Globalno zavezništvo za kulturno raznolikost (*Global Alliance for cultural diversity*) z namenom spodbujanja sodelovanja in razvoja kulturnih industrij med javnimi in privatnimi akterji ter akterji civilne družbe v državah v razvoju. Omenjena pobuda je prav tako spodbudila kasnejše sprejetje Unescove konvencije (2005/2007) (UNESCO 2013b).

²¹ Unescova konvencija (*UNESCO Convention on the Protection and the Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*) je bila sprejeta v Parizu 20. oktobra 2005 na 33. zasedanju Splošne konference Unesca in je v veljavi od 18. marca 2007. EU je pogodbenica konvencije od 18. decembra 2006.

²² Z etimološkega vidika bi slednje razumeli zgolj kot sodelovanje med narodi, čeprav potekajo številna takšna sodelovanja tudi med posamezniki oziroma transnacionalnimi akterji, ki jih ne opredeljujemo kot narode.

zaradi skupnih interesov in s tem biti udeležen pri spremljanju, oblikovanju in izvajanju (skupnih) dejavnosti z namenom doseganja nekih ciljev in interesov, pri čemer je pomembna tudi vzajemnost (recipročnost).

Sodelovanje ima različne oblike, na primer politično, gospodarsko ali funkcionalno, »na območju mednarodnih odnosov /pa je/ politični proces, ki vsebuje vzpostavitev konvergence interesov s strani subjektov v mednarodni skupnosti, njihovo usklajevanje in uravnoteževanje v smislu tehtanja 'koristi in škode', ustvarjanja konsenza, ki se najčešče prevaja v mednarodni dogovor oziroma pogodbo« (Benko 2000, 273). Izvaja se v obliki dvo- in večstranskih srečanj, konferenc, forumov, mrež oziroma v mednarodnih organizacijah ali režimih, kjer akterji delujejo na podlagi skupnega dogovora na določenem področju, tudi na kulturnem.

Kulturno sodelovanje predstavlja širok pojem; kako ga razumemo, je predvsem odvisno od tega, kako razumemo odnos med akterji in njihovimi dejavnostmi. Namreč, 'kulturne odnose' lahko razumemo že kot vsakdanje interakcije z nekom, ki je 'drugačen' od nas, ali kot tiste, ki se izvajajo na številnih ravneh in med številnimi (ne)vladnimi akterji s ciljem izmenjati izkušnje. Klaić (2007, 46) ugotavlja, da kulturno sodelovanje obsega izmenjavo pristopov, modelov, strategij in politik, pri čemer gre za prenos znanja in usposabljanja, tudi z vzpostavljanjem tehnične pomoči kulturnim izvajalcem, združevanjem virov in sofinanciranjem kulturnih dejavnosti. Prav tako pomeni skupne razprave, refleksije, raziskave in eksperimentiranje ter »v svojih najbolj zapletenih oblikah tudi sodelovanje pri ustvarjalnem procesu, tj. ustvarjanju novih umetniških del« (prav tam). Mednarodna komponenta kulturnega sodelovanja pa vključuje dogovarjanje med akterji o skupnih ciljih in interesih, pri čemer včasih pride tudi do nasprotovanj, predvsem pa se vzpostavlja medkulturni odnos. Bistvo slednjega pa je ne samo spoznavati 'druge', ampak tudi 'prek drugih spoznavati samega sebe'. In ne nazadnje je cilj mednarodnega sodelovanja tudi vzpostavljanje in vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti, pri čemer se z različnimi miroljubnimi sredstvi razvijajo prijateljski odnosi in rešujejo mednarodni problemi, tudi kulturne narave.

2 EVROPSKA ZUNANJA POLITIKA

Pojem zunanje politike se velikokrat nanaša na konceptualne predpostavke, ki v središče pogleda na mednarodno okolje postavljajo državo, pri čemer zunanja politika predstavlja dejavnost države, ki je usmerjena v zunanje okolje, z namenom vzdrževanja

ali spreminjanja tega okolja, država pa v tem zunanjem okolju s sredstvi uresničuje svoje cilje in interese (Holsti 1995, 83; Benko 1997, 221; Petrič 2010, 26–7)²³. Prav tako se država in zunanja politika velikokrat razumeta kot sinonima, kar otežuje opredelitev zunanje politike Evropske unije (Whitman 1997, 56). EU namreč ni država in ne mednarodna organizacija, vendar izstopa kot akter, ki pa je notranje kompleksen in toliko svojevrsten (White 2001, 21; Nugent 2006, 547–50; Kajnič 2008, 14), da se v mednarodni skupnosti razume kot akter *sui generis*. EU notranje povezuje sedemindvajset²⁴ držav članic in številne institucije²⁵, ki skupaj oblikujejo in izvajajo politike ter izvajajo različne oblike sodelovanj na političnem, gospodarskem, varnostnem, socialno-družbenem in drugih področjih.

Po drugi strani pa EU v mednarodnih odnosih predstavlja pomembnega akterja, deloma zaradi svoje velikosti in virov, deloma zaradi zmožnosti predstavljanja sebe v mednarodni skupnosti kot enotnega akterja²⁶, seveda le na področjih, kjer so države članice EU prenesle oziroma podelile svoje pristojnosti Evropski skupnosti (ES) oziroma EU. Posledično Evropsko zunanjo politiko (EZP) razumemo kot »poseben fenomen in je ni mogoče enačiti z zunanjo politiko posameznih držav in jo kot tako obravnavati« (Petrič 2010, 26).

EZP²⁷ je večplastna in kompleksna, saj je povezana s številnimi akterji in procesi ter zaokroža vse tiste dejavnosti, ki jih EU izvaja v mednarodnih odnosih. EZP razumemo kot sistem zunanjih politik (Carlsnaes in drugi 2004; Rueben Wong 2005; Kajnič 2008; Keukeleire in MacNaughtan 2008), ki vključuje ekonomsko, politično in nacionalno razsežnost (White 2004), pri čemer ga sestavljajo:

- 1) zunanji odnosi EU, obsegajoč zunanjetrgovinsko, sosedsko, širitveno, razvojno politiko, humanitarno pomoč ter zunanje vidike notranjih politik,

---

²³ Zunanja politika držav ni enaka zunanjepolitičnemu delovanju mednarodnih organizacij. Slednje je odraz skupne volje subjektov mednarodne organizacije (večinoma držav), ki deluje na določenem področju in vpliva na oblikovanje mednarodnih norm in/ali vzpostavlja režime.

²⁴ Po 1. juliju 2013 osemindvajset članic, ko se je EU pridružila še Hrvaška.

²⁵ Evropski svet, Evropski parlament, Evropska komisija, Svet Evropske unije, Sodišče Evropske unije, Računsko sodišče ter številni odbori in agencije, na primer Evropski ekonomsko-socialni odbor, Odbor regij, Evropska služba za zunanje delovanje ali Izvajalska agencija za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo.

²⁶ Komisija je v imenu Evropskih skupnosti (ESi) leta 2006 enotno nastopila pri sprejemanju Unescove konvencije (2005/2007), ki jo je ratificirala 18. decembra 2006 (Svet EU 2006a). Po drugi strani pa glasovanje držav članic EU pri sprejemu Palestine v UNESCO, z dne 31. oktobra 2011, ni bilo enotno.

²⁷ Kajničeva (2008, 13) ugotavlja da se »termin EZP v literaturi pojavlja že od začetka sedemdesetih let 20. stoletja, vendar pa je v času do nastanka EU in njene skupne zunanje in varnostne politike (SVZP) vezan na evropsko politično sodelovanje (EPS).«

- 2) skupna zunanja in varnostna politika (SZVP)²⁸,
- 3) zunanje politike držav članic EU in njihova dejavnost v mednarodnih organizacijah.²⁹

2.1 Zunanji odnosi EU

Pristojnosti za sklepanje sporazumov s tretjimi državami in delovanje na področju zunanje trgovinske politike so bile zagotovljene že z Rimsko pogodbo³⁰, s katero je bila leta 1957 vzpostavljena Evropska gospodarska skupnost (EGS) z namenom postopnega povezovanja evropskih držav in vzpostavitvijo skupnega trga. Čeprav na začetku evropskih integracij³¹ ni bila predvidena nikakršna zunanja, varnostna ali obrambna politika, je EU s tretjimi državami razvijala zunanje odnose prek sporazumov o trgovini, sodelovanju in razvojni pomoči, za izvajanje katerih je bila pristojna Komisija³². Toda EU je bila sčasoma prisiljena opredeliti svoje zunanje odnose do tretjih držav, menita Keukeleire in MacNaughtan (2008, 43), kar je hkrati sprožilo določena pričakovanja o vlogi EU kot pomembni mednarodni sili. EGS je namreč postopoma in potihem postajala pomemben zunanjepolitični akter, čeprav ni imela povsem jasno določenih zunanjepolitičnih pristojnosti. Prvotno to ni bilo niti predvideno, pa tudi države članice so imele veliko zadržkov glede vzpostavitve skupne zunanje politike.

---

²⁸ Vključujoč evropsko varnostno in obrambno politiko (EVOP). Z Lizbonsko pogodbo (2007/2009) je EVOP združena v SZVP in EU zagotavlja operativno zmožnost vzpostavljanja miru, preprečevanja konfliktov, krepitve mednarodne varnosti, znotraj EU pa preprečevanje terorističnih napadov (PEU, 42. čl.).

²⁹ Delitev EZP povzemam po Kajnič (2008) ter Hill in Smith (2011). Omenjeni avtorji med zunanje odnose EU ne vključijo širitvene in sosedske politike. Slednja je pravzaprav instrument za zunanjepolitično delovanje EU, s katerim od leta 2009 upravlja ESZD, širitveno politiko pa izvaja Generalni direktorat za širitev. Ker sta obe politiki v pristojnosti Komisije, bo naloga v nadaljevanju za operativno rabo obe politiki razumela kot del zunanjih odnosov EU.

³⁰ Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (Rimska pogodba) je bila sprejeta 25. marca 1957, v veljavi od 1. januarja 1958 in večkrat spremenjena, tj. z Enotnim evropskim aktom (1987), Maastrichtsko pogodbo (1993), Amsterdamsko pogodbo (1999) in Pogodbo iz Nice (2003), kar je spremenilo njeno poimenovanje, tj. Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES). Od leta 2009 Lizbonska pogodba spreminja PES, ki se zdaj imenuje Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU).

³¹ Leta 1957 je bila EGS vzpostavljena hkrati z Evropsko skupnostjo za jedrsko energijo (EURATOM), medtem ko je bila ESPJ ustanovljena že leta 1951 s Pogodbo o vzpostavitvi ESPJ, sprejeto v Parizu 18. aprila 1951 in v veljavi od 24. julija 1952 do 23. julija 2002. ESPJ, EGS in EURATOM so bile združene s t. i. Pogodbo o združitvi oziroma Bruseljsko pogodbo (*Merger Treaty*), podpisano v Bruslju 8. aprila 1965 in v veljavi od 1. julija 1967. Skupaj so oblikovale t. i. Evropske skupnosti (ESi), pri čemer sta bila vzpostavljena tudi skupni Svet in Komisija.

³² Na primer sporazumi iz Loméja I, II, III in IV o trgovini in razvojni pomoči, sklenjeni z afriškimi, karibskimi in pacifiškimi državami (AKP) in Komisijo v letih od 1975 do 1989 (1975, 1979, 1984, 1989). 23. junija 2000 je Komisija z državami AKP sklenila Sporazum iz Cotonouja, ki je bil spremenjen 25. junija 2005 v Luksemburgu in drugič spremenjen 22. junija 2010 v Ouagadougouju.

EU že od leta 1993, s Pogodbo o Evropski uniji (PEU)³³ in sedaj veljavno Lizbonsko pogodbo³⁴, svoje zunanje odnose formalno vzpostavlja in vzdržuje na številnih področjih mednarodnih odnosov tako s tretjimi državami kot tudi z mednarodnimi organizacijami, pri čemer na podlagi ciljev in interesov določa in izvaja skupne politike in ukrepe ter vključuje tudi zunanjo razsežnost notranjih politik EU (PDEU, 205. čl., PEU 21. čl.³⁵). Pri svojem delovanju na mednarodni ravni EU upošteva načela, »ki so bila podlaga njenega nastanka, razvoja in širitve in ki jih želi s svojim delovanjem tudi spodbujati v svetu: demokracija, pravna država, univerzalnost in nedeljivost človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spoštovanje človekovega dostojanstva, enakost in solidarnost ter spoštovanje načel Ustanovne listine Združenih narodov in mednarodnega prava« (PEU, 21.1 čl.). Slednje upošteva pri določanju in izvajanju skupnih politik in ukrepov ter si v mednarodnih odnosih prav tako prizadeva za spodbujanje, pospeševanje in sodelovanje na gospodarskem, socialnem in okoljskem področju (PEU, 21.2d–f čl.). Zunanje delovanje EU je sicer podrobneje opredeljeno v petem delu PDEU, tj. s členi od 205 do 221 (Tabela 2.1).

Tabela 2.1: Zunanje delovanje EU.

Naslov petega dela PDEU	Člen (prej PES)	Vsebina naslova petega dela PDEU
I. Splošne določbe o zunanjem delovanju EU	205	Delovanje EU na mednarodni ravni »temelji na načelih in uresničuje cilje iz Poglavja I, naslova V PEU«.
II. Skupna trgovinska politika	206 (131) 207 (133)	Cilj EU je prispevati k usklajenemu razvoju svetovne trgovine, postopnem odpravljanju omejitev v mednarodni trgovini in pri tujih neposrednih naložbah ter k zmanjševanju carinskih in drugih ovir. Upoštevajo se tudi gospodarski vidiki intelektualne lastnine ³⁶ .

³³ Pogodba o Evropski uniji (Maastrichtska pogodba) je bila podpisana 7. februarja 1992, v veljavo pa je stopila 1. novembra 1993. Določa cilje za vzpostavitev monetarne unije in oblikovanje gospodarske ter politične unije. Prav tako je vzpostavila t. i. tristrano strukturo delovanja EU: prvi steber je vključeval delovanje ESi, tj. ESPJ, EGS in EURATOM. Drugi steber je vključeval SZVP, tretji steber pa področje policijskega in pravosodnega delovanja v kazenskih zadevah. V prvem stebru so države članice večinoma prenesle svojo suverenost na institucije EU, medtem ko so v drugem in tretjem stebru ohranile samostojno odločanje in se omejile na medvladno sodelovanje. Z Lizbonsko pogodbo je PEU od leta 2009 spremenjena, prav tako pa je ukinjena tristrana struktura delovanja EU.

³⁴ Lizbonska pogodba je bila podpisana v Lizboni 13. decembra 2007 in je stopila v veljavo 1. decembra 2009. Spreminja PEU in PES (ki se zdaj imenuje PDEU), na primer pri sprejemanju odločitev, nacionalnim parlamentom in Evropskemu parlamentu pripisuje večjo vlogo, pristojnost EU se širi tudi na področja, kot so zdravje, zaposlenost, trgovinski razvoj, varstvo okolja.

³⁵ Člen 21 PEU je vključen pod Naslov V – Splošne določbe o zunanjem delovanju Unije in posebne določbe o skupni zunanji in varnostni politiki, Poglavje I – Splošne določbe o zunanjem delovanju Unije.

³⁶ Pri pogajanjih in sklenitvi sporazumov je potrebno soglasje Sveta (sicer kvalificirana večina), tudi »na področju trgovine s kulturnimi in avdiovizualnimi storitvami, kadar obstaja nevarnost, da bi ti sporazumi utegnili poseči v kulturno in jezikovno raznolikost Unije« (PDEU, 207.4a čl.).

III. Sodelovanje s tretjimi državami in humanitarna pomoč			
Poglavje	Razvojno sodelovanje	208 (177) 209 (179) 210 (180) 211 (181)	Cilj je zmanjšanje in izkoreninjenje revščine (208.1 čl.), kar se upošteva pri politikah, ki jih EU izvaja in ki lahko vplivajo na države v razvoju. Člena 209 in 210 opredeljujeta sredstva, ki jih ima EU na voljo pri zagotavljanju razvojne pomoči, tj. Evropski parlament in Svet sprejmeta ukrepe za izvajanje politik razvojne pomoči, ki so lahko povezani s programi večletnega sodelovanja z državami v razvoju ali vsebinsko zasnovanimi programi oziroma za sklepanje sporazumov. Prav tako lahko EU in države članice EU vzpostavijo programe pomoči in usklajujejo politike o razvojni pomoči (210. čl.).
	Gospodarsko, finančno in tehnično sodelovanje s tretjimi državami	212 (181 A) 213	Sodelovanje z državami, ki niso v razvoju (212. čl.), pri čemer so lahko podrobnosti sodelovanja predmet sporazumov med EU in tretjimi državami.
	Humanitarna pomoč	214	Dejavnosti so »namenjene zagotavljanju takojšnje pomoči, podpore in zaščite ljudem v tretjih državah in žrtvam naravnih nesreč, ki jih je povzročil človek, kot odziv na humanitarne potrebe, ki izhajajo iz teh različnih razmer« (214.1 čl.); sklepanje sporazumov o humanitarni pomoči ter sodelovanje na tem področju, predvsem z ZN.
IV. Omejevalni ukrepi		215 (301)	Sklepi, ki predvidevajo »delno ali popolno prekinitve ali omejitve gospodarskih in finančnih odnosov z eno ali več tretjimi državami«.
V. Mednarodni sporazumi		216 217 (310) 218 (300) 219 ³⁷ (111, odstavek 1 do 3 in 5)	Sklepanje sporazumov s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami, ki so zavezujoči za institucije EU in države članice (216. čl.). Sporazumi o pridružitvi, ki vključujejo vzajemne pravice, obveznosti ter skupne ukrepe in posebne postopke (217. čl.). Sprejemanje odločitev o sporazumih (218. čl.).
VI. Odnosi EU z mednarodnimi organizacijami in tretjimi državami ter delegacijami EU		220 (302–304) 221	EU sodeluje z mednarodnimi organizacijami, na primer z ZN in specializiranimi agencijami (na primer UNESCO), Svetom Evrope, OVSE, OECD; za izvajanje tega (220. čl.) pa sta zadolžena Visoki predstavnik in Komisija. V tretjih državah in mednarodnih organizacijah EU zastopajo predstavništva EU, ki delujejo pod vodstvom Visokega predstavnika, pri čemer le-ti tesno sodelujejo z diplomatskimi predstavništvi in konzulati držav članic. Visokemu predstavniku pomaga ESZD.

Vir: Lizbonska pogodba, in sicer PDEU (Peti del – Zunanje delovanje Unije, členi od 205 do 221) in PEU (Naslov V, poglavje 1 – Splošne določbe o zunanjem delovanju Unije, člen 21).³⁸

Za oblikovanje in izvajanje politik v zunanjih odnosih EU je pristojna Komisija, ki pri tem sodeluje z Evropskim svetom³⁹, Visokim predstavnikom EU za zunanje zadeve

³⁷ Člen 219 PDEU opredeljuje monetarna določila pri sklepanju mednarodnih sporazumov.

³⁸ Kratice v tabeli se nanašajo na naslednje institucije: ZN – Združeni narodi, UNESCO – Organizacija ZN za izobraževanje, znanost in kulturo, OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi, OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development* (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj), ESZD – Evropska služba za zunanje delovanje.

³⁹ Evropski svet (*European Council*) sestavljajo voditelji držav ali vlad držav članic skupaj z njegovim predsednikom (z Lizbonsko pogodbo na novo vzpostavljena funkcija) in predsednikom Komisije. Ne opravlja zakonodajne funkcije; njegova naloga je spodbujati razvoj EU in se opredeliti glede splošne

in varnostno politiko (Visoki predstavnik), Evropsko službo za zunanje delovanje (ESZD)⁴⁰ in Evropskim parlamentom. Komisija deluje prek številnih Generalnih direktoriatov (GD) in služb Komisije, kot so GD Trgovina, GD Širitev, GD za razvoj in sodelovanje – *EuropeAid*, Urad za humanitarno pomoč⁴¹. Zunanjo razsežnost notranjih politik EU pa vključujejo tudi drugi Generalni direktorati Komisije, kot na primer GD za izobraževanje in kulturo (*DG Education and Culture* – EAC).

Svet in Komisija, skupaj z Visokim predstavnikom, naj bi pri tem skrbeli za in zagotavljali »usklajenost različnih področij svojega zunanjega delovanja in usklajenost teh s svojimi drugimi politikami« ter med seboj sodelovali (PEU, 21.3 čl.).

2.2 Skupna zunanja in varnostna politika EU

Ideja o skupnem sodelovanju na področju zunanje politike sega že v 50. in 60. leta prejšnjega stoletja, ko so nastali na primer Plevenov načrt o Evropski obrambni skupnosti⁴² in Fouchetovi načrti o Evropski politični uniji⁴³. Vendar pa 'pravi' začetki sodelovanja na področju zunanje politike EU segajo v sedemdeseta leta 20. stoletja, ko je bil z Luksemburškim poročilom⁴⁴ vzpostavljen medvladni proces, znan pod imenom Evropsko politično sodelovanje (EPS). Neformalno medvladno sodelovanje je temeljilo

---

politične usmeritve in prednostnih ciljev. Imenuje tudi Visokega predstavnika EU za zunanje zadeve in varnostno politiko (PEU, 15. čl.).

⁴⁰ Lizbonska pogodba (PEU, 27.3 čl.) vzpostavlja ESZD. O tem več v naslednjem podpoglavju.

⁴¹ Ustrezen izraz v angleškem jeziku je *Directorate-General* (DG); v enakem vrstnem redu sledijo *DG Trade*, *DG Enlargement*, *DG Development and Cooperation* – *EuropeAid*, *Humanitarian Aid Department* (ECHO).

⁴² Plevenov načrt, podpisan leta 1952 v Parizu in objavljen leta 1953 ter poimenovan po francoskem predsedniku vlade Renéju Plevenu, je prvi načrt za povezano obrambno sodelovanje med državami članicami EGS, ki pa ni zaživel, saj je francoska nacionalna skupščina zavrnila ratifikacijo pogodbe (Hill in Smith 2000, 15–32).

⁴³ Prvi Fouchetov načrt (*Draft Treaty for the Establishment of a European Political Union – Fouchet Plan I*) iz leta 1961 je vključeval vzpostavitev EU, ki bi delovala po načelih soglasnega odločanja in bi imela pravno subjektiviteto, pri čemer bi bil glavni namen EU oblikovanje skupne zunanje in obrambne politike ter spodbujanje vrednot evropske civilizacije. Že vzpostavljene nadnacionalne skupnosti pa naj bi se podredile medvladni metodi delovanja. Drugi Fouchetov načrt (*Second Draft of the Treaty for the Establishment of a European Union – Fouchet Plan II*) iz leta 1962 se je opredeljeval do učinkov nadnacionalnosti na države članice in odnose z zvezo NATO in Veliko Britanijo. Čeprav Fouchetovi načrti (po francoskem veleposlaniku Christianu Fouchetu) niso bili sprejeti (predvsem zaradi zavrnitve Belgije in Nizozemske), so kasneje služili kot podlaga oblikovanju Evropskega političnega sodelovanja (Hill in Smith 2000, 47–67).

⁴⁴ Luksemburško ali Davignonovo poročilo (*First Report of the Foreign Ministers to the Heads of State and Government of the Member States of the European Community*) so sprejeli zunanji ministri držav članic ES 27. oktobra 1970 v Luksemburgu. Pripravil ga je Vicomte Davignon (nekdanji podpredsednik Komisije in zunanji minister Belgije) z nalogo oblikovati podlago za novo zunanjepolitično sodelovanje, rezultat pa je bil precej ohlapen: določalo je le srečanja zunanjih ministrov vsakih šest mesecev, vzpostavitev Odbora političnih direktorjev in *ad hoc* delovnih skupin; Komisiji in Evropskemu parlamentu niso bile dodeljene nobene večje pristojnosti (Hill in Smith 2000, 74–80).

in sledilo tudi kasneje sprejetim dokumentom, kot so na primer Kopenhagensko⁴⁵ in Londonsko⁴⁶ poročilo ter Deklaracija o evropski identiteti⁴⁷, predvsem z namenom posvetovanja, izmenjave in usklajevanja zunanjih politik držav članic EGS in s tem 'skupnega evropskega' predstavljanja in delovanja v mednarodnih odnosih. Z Deklaracijo o evropski identiteti so zunanji ministri EGS poudarili potrebo po združeni Evropi, ki zagovarja načela predstavniške demokracije, vladavine prava, socialne pravičnosti in spoštovanja človekovih pravic, ter tudi skrb po ohranjanju bogate raznolikosti svojih nacionalnih kultur. Oblikovanju zunanjih odnosov so torej dodali še 'skrb' za evropsko identiteto (Hill in Smith 2000, 92–7).

EPS je potekalo na neformalni ravni vse do sprejetja Enotnega evropskega akta (EEA)⁴⁸ leta 1987, s katerim so se države članice obvezale, da si bodo skupno prizadevale oblikovati in izvajati evropsko zunanjo politiko (EEA, 30.1 čl.) ter da se bodo medsebojno obveščale in posvetovala o vseh zunanjepolitičnih zadevah splošnega interesa (EEA, 30.2a čl.). Prav tako so se države članice obvezale, da bodo zunanje politike Evropskih skupnosti (ESi)⁴⁹ in politike, dogovorjene v okviru EPS, med seboj usklajene (EEA, 30.5 čl.). Slednje je bilo veliko težje udejanjiti v praksi, saj je bilo EPS strogo ločeno od ESi, tako po svojem delovanju kot tudi po razpoložljivih sredstvih. EPS je namreč temeljilo izključno na medvladnem sodelovanju med zunanjimi ministri držav članic; pristojnosti o zunanji politiki so ostale v rokah držav članic, kakršenkoli skupen ukrep pa je zahteval soglasno odločitev. Prav tako na ravni ESi ni bila predvidena nobena vzpostavitev skupne institucije za zunanjo politiko, niti niso bila predvidena sredstva za izvajanje skupne zunanje politike (Hill in Smith 2000; White 2001; Keukeleire in MacNaughtan 2008).

---

⁴⁵ Kopenhagensko poročilo (*Second Report of the Foreign Ministers to the Heads of State and Government of the Member States of the European Community*) je bilo sprejeto 23. julija 1973 v Kopenhagnu. Predlagalo je formalizacijo praks EPS, ki je bilo že vzpostavljeno, vključujoč povečanje števila srečanj. Prav tako je opredelilo medsebojna posvetovanja zunanjih ministrov oziroma držav članic, preden zavzamejo končna stališča v svoji zunanji politiki (Hill in Smith 2000, 83–92).

⁴⁶ Londonsko poročilo (*Report issued by the Foreign Ministers of the Ten on European Political Cooperation*) je bilo sprejeto 13. oktobra 1981 v Londonu. Zunanji ministri so se dogovorili o nekaterih praktičnih spremembah sodelovanja, med drugim so sprejeli tudi sistem trojke predsedovanja ES pri zunanjem predstavljanju, polno pridružitve Komisije pri EPS (Hill in Smith 2000, 114–9).

⁴⁷ Deklaracijo o evropski identiteti (*Declaration on European Identity*) je sprejelo devet zunanjih ministrov 14. decembra 1973 v Kopenhagnu (Zunanji ministri EGS 1973; Hill in Smith 2000, 92–7).

⁴⁸ Enotni evropski akt (*European Single Act*) je bil sprejet decembra 1985 in je vstopil v veljavo 1. julija 1987 z namenom spremeniti Rimsko pogodbo in vanjo vključiti nova področja politik. Poglavje 3 EEA vzpostavlja ločeno pravno podlago za delovanje EPS (Hill in Smith 2000, 137–48; White 2001, 74).

⁴⁹ Skupne politike ESi, vključno s politiko notranjega trga, skupne kmetijske politike, trgovine in razvojnih politik so bile vključene v t. i. prvi steber delovanja EU.

Čeprav strogo ločeno, se je delovanje EPS in Komisije v mednarodnih odnosih prepletalo tako na političnem kot tudi na institucionalnem nivoju, kar pa je države članice navsezadnje velikokrat 'prisililo' k sodelovanju s Komisijo in uporabi njenih ekonomskih sredstev, deklaracij in pobud (Keukeleire in MacNaughtan 2008, 45–6). Nato so družbene in politične spremembe po koncu obdobja hladne vojne, združitve Nemčije, zalivska vojna in razpad Jugoslavije vplivali na nadaljnji proces oblikovanja zunanje politike EU. Novi zunanji izzivi so spodbudili EU k vzpostavitvi SZVP, ki je s PEU nadgradila in nadomestila EPS.

Namen SZVP je bil okrepiti proces evropskih integracij, medinstitucionalne odnose ter odnose med državami članicami in Komisijo, identiteto EU ter vzpostaviti učinkovito in verodostojno evropsko zunanjo politiko (Keukeleire in MacNaughtan 2008, 48–9), pri čemer je SZVP ostala ločena od ESi. Države članice so v okviru institucije Evropskega sveta še vedno imele ključno vlogo pri določanju zunanjepolitičnih smernic, stališč in ukrepov.

Vloga držav članic tudi s sprejetjem Lizbonske pogodbe⁵⁰ ostaja enaka, saj se načelo po soglasnem odločanju⁵¹ ni spremenilo. Nekatere spremembe oziroma novosti, ki jih pogodba uvaja, so funkcija Visokega predstavnika in vzpostavitve ESZD, funkcija predsednika Evropskega sveta in enotna pravna osebnost EU (Tabela 2.2).

Tabela 2.2: Nekatere novosti oziroma spremembe, ki jih uvaja Lizbonska pogodba.

Visoki predstavnik (<i>de facto</i> zunanji minister) ⁵²	Predseduje Svetu za zunanje zadeve ⁵³ in je hkrati tudi podpredsednik Komisije. Skrbi za usklajevanje drugih vidikov zunanjega delovanja EU in ima pristojnost vodenja političnega dialoga s tretjimi državami ter izražanja stališč EU v mednarodnih organizacijah (PEU, 18., 27. čl.). Visoki predstavnik vodi tudi ESZD, ki naj bi zagotavljala konsistentnost in boljšo koordinacijo zunanjih dejavnosti EU ter nudila svojo tehnično pomoč posameznim institucijam EU in državam članicam. Sodeluje s Komisijo in z diplomatskimi službami držav članic (PEU, 27.3 čl.), sestavljajo pa jo številni enotni geografski in tematski uradi, ki pokrivajo različna
--	--

⁵⁰ Posebne določbe o SZVP so opredeljene v PEU, poglavju 2 (23.–46. čl.).

⁵¹ Oblikovanje, odločanje in izvajanje SZVP (vključno z EVOP) poteka prek medvladne metode sodelovanja, sprejemanje zakonodaje pa je izključeno. Soglasno odločanje v Svetu EU (večinoma) velja tudi za pravosodno in policijsko sodelovanje ter obdavčitve.

S tem sta obe politiki obdržali ločen način odločanja (načeloma soglasno odločanje držav članic) in ločene pravne akte, sprejemanje zakonodajnih aktov na teh dveh področjih je izključeno.

⁵² Institut Visokega predstavnika za SZVP je bil vzpostavljen že z Amsterdamsko pogodbo, ki je bila podpisana 2. oktobra 1997 in je začela veljati 1. maja 1999 (sprememba in preštevilčenje Pogodb EU in EGS). Z Lizbonsko pogodbo je Visoki predstavnik pridobil več pristojnosti; za obdobje 2010–14 je bila na ta položaj imenovana Catherine Ashton.

⁵³ Svet za zunanje zadeve sestavljajo zunanji ministri držav članic EU. Visoki predstavnik skupaj z Evropskim svetom opredeljuje in izvaja SZVP EU.

	področja zunanjih politik EU, čeprav širitvena, trgovinska in razvojna politika ostajajo v pristojnosti Komisije in njenih generalnih direktorats (Svet EU 2010c) ⁵⁴ . Pod okriljem Visokega predstavnika in v sodelovanju z ESZD deluje tudi Služba za instrumente zunanje politike (<i>Service for Foreign Policy Instruments</i>). Z ostalimi službami Komisije sodeluje z namenom doseganja ciljev SZVP EU, uveljavljanja interesov in izgradnje podobe EU v svetu, in sicer s pomočjo instrumentov SZVP, IfS, ICI, in podobno.
Predsednik Evropskega sveta ⁵⁵	Vodi delo Evropskega sveta in mu predseduje za obdobje dveh let in pol, sodeluje s Komisijo in Visokim predstavnikom ter ima pristojnost predstavljanja EU v mednarodnih odnosih, pri čemer pa naj ne bi posegal v delo Visokega predstavnika (PEU, 15.6 čl.).
Enotna pravna osebnost	EU omogoči sklepanje mednarodnih sporazumov in članstvo v mednarodnih organizacijah (PEU, 47. čl.).

Vir: Povzeto in prirejeno po Lizbonski pogodbi (novo številčenje po PEU).

SZVP torej še vedno oblikujejo in izvajajo Evropski svet in Svet za zunanje zadeve, odločitve pa sprejemajo s soglasjem. Sprejetje zakonodaje o SZVP je izključeno, razen če pogodba določa drugače (PEU, 24. in 31. čl.). Moussis (2011, poglavje 1.5.3) meni, da vsi ti ukrepi pomenijo določen napredek pri oblikovanju in izvajanju SZVP, toda predvsem pravilo soglasnega odločanja onemogoča učinkovitejši razvoj SZVP.

2.3 Zunanja politika držav članic EU

S sooblikovanjem evropske zunanje politike se države članice EU niso odrekle vodenju svojih nacionalnih zunanjih politik, ki se izvajajo ločeno druga od druge. Vsaka od držav članic ima vzpostavljen lasten mehanizem upravljanja in izvajanja zunanje politike, v okviru katerega so določeni cilji in strategije za njihovo doseganje. Kljub temu pa naj bi se države članice posvetovale o vseh pomembnih zunanjepolitičnih vprašanjih, preden oblikujejo in izvajajo svojo politiko, predvsem z namenom usklajenega delovanja z EU⁵⁶. »Ta 'posvetovalni odziv' (*consultation reflex*), ki je zelo institucionaliziran v EU, pogosto promovira oblikovanje skupnih zunanjepolitičnih stališč in ukrepov⁵⁷« (Michael E. Smith 2005, 159).

⁵⁴ Sklep Sveta z dne 26. julija 2010 o organizaciji in delovanju Evropske službe za zunanje delovanje (2010/427/EU). ESZD z več pristojnostmi in drugačno organiziranostjo nadomešča prej vzpostavljeni GD zunanji odnosi (*DG Relex*). ESZD ne vključuje tematskega urada na področju kulture.

⁵⁵ Predsednik Evropskega sveta je Herman Van Rompuy. Njegov drugi mandat se je začel 1. junija 2012 in se bo končal 30. novembra 2014.

⁵⁶ Glej PEU, 24., 32., 34., 35. čl..

⁵⁷ Instrumenta sta se institucionalizirala s PEU, pri čemer skupna stališča (*common positions*) predstavljajo koordinirane nacionalne dejavnosti, skupni ukrepi (*joint actions*) pa se implementirajo skozi instrumente Komisije.

2.4 Zunanja politika in/ali zunanji odnosi EU

V primeru EU lahko z vidika analize zunanje politike pride do zmede, saj se izraz zunanji odnosi uporablja tudi v literaturi, ki obravnava zunanjo politiko in »zajema celoto politik in odnosov med neko enoto, tj. navadno državo (*unit*) in drugimi enotami (*other units*), vključujoč zunanjo in obrambno politiko« (White 2001, 47–8; cf. Whitman 1997, 56). Takšna raba izraza bi bila problematična, meni White, saj so bile razsežnosti zunanjih odnosov zunanje in še posebej obrambne politike vedno politično občutljive zaradi njihove navezave na suverenost države. Države članice EU so se namreč vse od vzpostavitve EGS leta 1957/1958 upirale prenosu pristojnosti zunanje in obrambne politike na ESi; pristojnosti so bile prenesene le na 'manj občutljiva' področja politik (t. i. nizka politika), na primer trgovinsko politiko. Tako je raba izraza zunanji odnosi (bolj kot na primer 'zunanja gospodarska politika') služila le kot »uporaben evfemizem v izogib politični zadregi« (White 2001, 47–8).

Pojem 'zunanje politike' tako postavimo v kontekst razumevanja, in sicer kot »vsoto formalnih zunanjih odnosov, ki jih v mednarodnih odnosih vodi neodvisen akter⁵⁸ (navadno država)« (Hill 2003, 3), pri čemer so zunanji odnosi

'formalni', kar vključuje zunanjepolitične odločitve vseh vladajočih mehanizmov v državi ali njeni dejavnosti, medtem ko hkrati ohranjajo tudi zadržanost do številnih mednarodnih dejavnosti, ki se izvajajo; politika je 'vsota' teh formalnih odnosov, ker bi sicer vsaka posamezna dejavnost lahko bila prepoznana kot ločena zunanja politika – z ozirom na to, da akterji navadno skušajo doseči določeno stopnjo koherentnosti glede na zunanji svet. Politika je 'zunanja', ker je svet v osnovi še vedno razdeljen na ločene skupnosti in ne predstavlja enotne, homogene celote. Te skupnosti zato potrebujejo strategije z namenom upravljanja odnosov z drugimi (tujimi) akterji.

Zunanji odnosi EU in SZVP so velikokrat prepleteni, kljub ločeni pravni podlagi in metodi oblikovanja in izvajanja. Pravna podlaga za izvajanje zunanjih odnosov izhaja iz PDEU (205.–221. čl.), medtem ko so SZVP opredeljeni v PEU (21.–46. čl.). Oblikovanje, odločanje in izvajanje zunanjih odnosov poteka po metodi ES⁵⁹, SZVP pa prek medvladne metode.

Prepletenost zunanjih odnosov in SZVP se kaže v izvajanju politik EU, saj EU s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami (ter tudi drugimi akterji) vzpostavlja,

---

⁵⁸ Raba izraza 'neodvisni akter' (*independent actor*) »omogoča vključitev pojava, kot je Evropska unija« (Hill 2003, 3).

⁵⁹ Metoda ES je način odločanja, s katero Svet EU in Evropski parlament obravnavata prejete predloge Komisije oziroma predlagata spremembe le-teh, pri čemer se lahko posvetujeta tudi z drugimi institucijami EU, na primer z Odborom regij. Sprejeti predlogi so nato vključeni v pravo EU.

razvija in ohranja različne odnose, v mednarodnih odnosih pa nastopa tudi v različnih vlogah. Kot že rečeno, so med zunanje odnose vključene sosedska in širitvena politika, ki se izvajata regionalno, medtem ko imajo zunanjetrgovinska in razvojna politika, humanitarna pomoč ter zunanji vidiki notranjih politik globalni učinek (do tretjih držav, mednarodnih organizacij in drugih akterjev). Po drugi strani pa EU prek ESZD vzpostavlja svoja predstavništva v tretjih državah in mednarodnih organizacijah, vzpostavlja diplomatske odnose z državami, ki imajo svoja predstavništva v Bruslju in sklepa številne dvo- in večstranske pridružitvene sporazume oziroma sporazume o sodelovanju, kar pravzaprav vse sodi pod okrilje SZVP.

Oblikovanje in izvajanje zunanjih odnosov, zunanje in varnostne politike EU je torej dinamičen proces, ki je odvisen od številnih notranjih in zunanjih dejavnikov. Za notranje dejavnike držav članic EU, in s tem tudi EU kot celote, upoštevamo na primer njihov geografski, politični, ekonomski položaj, subjektivne sposobnosti in percepcije odločevalcev. Med zunanje dejavnike pa na primer teroristične grožnje in napade, gospodarsko in energetska soodvisnost, globalne podnebne spremembe (Holsti 1995; Benko 2000; Petrič 2010).

EU kot celota v svojem zunanjem delovanju vzpostavlja številne odnose z različnimi akterji in si prizadeva za skupno oblikovanje svoje zunanje in varnostne politike. Slednje velikokrat predstavlja 'problem' zaradi pristojnosti EU na tem področju, saj države članice, kot rečeno, ohranjajo pravico do vodenja svoje zunanje politike ločeno od EU. Lizbonska pogodba naj bi, kot zapiše Petrič (2010, 337–8), odpravila do sedaj obstoječo dihotomijo med prvim in drugim stebrom v 'zunanjepolitičnem' delovanju EU, tj. s spremembo delovanja institucij⁶⁰ na področju zunanjega delovanja. Lizbonska pogodba namreč vzpostavlja funkcijo predsednika Evropskega sveta in ESZD. Skupaj z Visokim predstavnikom naj bi pripomogli k večji učinkovitosti in prepoznavnosti EU, z ESZD pa bo vzpostavljena tudi 'kvazi' diplomacija EU. Kljub temu bodo države članice še naprej oblikovale in izvajale svojo zunanjo politiko, tudi prek diplomacije.

Vendar pa prav zaradi takšne razdrobljenosti in (ne)povezanosti politik zunanjih odnosov in SZVP, EU v mednarodnih odnosih najverjetneje še nekaj časa ne bo izvajala svojega »političnega vpliva primerljivo zunanjim (ekonomskim) odnosom«, meni Moussis (2011, poglavje 25.9). Vsekakor je to povsem (politična) odločitev držav članic EU, ali bodo 'dopustile' boljše oblikovanje, usklajevanje in izvajanje zunanjih odnosov

---

⁶⁰ Z Lizbonsko pogodbo je Evropski parlament okrepil splošni nadzor nad delom Visokega predstavnika, le-ta pa naj bi se z njim redno posvetoval.

in s tem SZVP, predvsem pa, ali bodo svojo politično suverenost prenesle na EU, podobno kot so jo že na gospodarskem in monetarnem področju (*cf.* prav tam).

2.5 Cilji zunanje politike

Zunanjepolitični cilj lahko na splošni ravni opredelimo kot pričakovano, zaželeno bodoče stanje ali kot konkreten učinek v mednarodni skupnosti v odnosu (Petrič 2010, 247) z enim ali več akterji. Po drugi strani pa Holsti (1995, 84) za splošne cilje opredeli varnost, avtonomijo, blaginjo ter status in ugled⁶¹, ki so skupni vsem državam. Glede na naravo ciljev jih lahko opredelimo kot primarne, tj. bistvene za obstoj države, in sekundarne, tj. razne konkretne cilje, ki jih je moč uresničiti s sredstvi in niso neposredno vezani z nacionalnim interesom države (Petrič 2010, 249).⁶²

Cilji so številni, določitev le-teh pa je odvisna od interesov⁶³ in vrednosti, ki jih odločevalci pri procesu oblikovanja in izvajanja zunanje politike pripisujejo cilju. Prav tako so pomembni čas, določen za doseg cilja, področje oziroma dejavnost, prek katere se z zunanjepolitičnimi sredstvi sporoča ali vpliva na akterje v zunanjem okolju, ter pričakovani učinki v odnosu z določenimi akterji, okolju ali v mednarodni skupnosti (Holsti 1995; Hill 2003; Kajnc 2008; Petrič 2010).

Tako kot države imajo tudi mednarodne organizacije cilje zapisane v ustanovitvenih oziroma (drugih) strateških dokumentih, ki urejajo njihovo delovanje in sodelovanje s številnimi akterji v mednarodnih odnosih.

Podobno EU na podlagi svojih interesov oblikuje cilje za zunanjepolitično delovanje, pri čemer spodbuja vrednote, kot so spoštovanje človekovih pravic, demokracija, vladavina prava, strpnost, solidarnost ter tudi kulturna raznolikost in medkulturni dialog. Delovanje EU na mednarodni ravni se uresničuje prek ciljev, ki so zapisani v členu 21, odstavku 1 in 2 Poglavja I, naslova V PEU, in so pomembni za zaščito temeljnih interesov, varnosti, neodvisnosti in celovitosti EU, tj.:

---

⁶¹ Dokazovanje in izvajanje moči države se lahko izvaja tudi prek kulture. Atene v antični dobi ali Francija v 18. in 19. stoletju, na primer, sta izražali svojo moč in vpliv prek umetnosti, literature in jezika. Danes se status in ugled bolj odražata prek znanosti in tehnologije, meni Holsti (1995, 107–8).

⁶² Holsti (v Russet in Starr 1996, 284) jih opredeli kot bistvene (pomembne za obstoj države, saj so zastavljeni kot temeljna načela in jih je treba brezpogojno doseči), srednjeročne (manj pomembne in manj neposredne za odločevalce) ter dolgoročne (najmanj neposredne za odločevalce, vključujejo pa načrte, sanje in vizije, ki zadevajo končno politično ali ideološko organizacijo mednarodnega sistema ter pravila, ki določajo razmerja v tem sistemu in vlogo določenih držav v njem).

⁶³ Wolfers (Keukeleire in MacNaughtan 2008, 22) loči t. i. 'prisivjalne' cilje (*possession goals*), od katerih ima država neposredne koristi, in 'milieu cilje', s katerimi država oblikuje zunanje okolje v katerem deluje.

- razvijanje odnosov in (večstransko) sodelovanje s tretjimi državami ter mednarodnimi organizacijami za spodbujanje reševanja skupnih problemov, zlasti v okviru OZN, za ohranjanje miru, preprečevanje sporov in krepitev mednarodne varnosti v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine ZN, z načeli Helsinške sklepne listine⁶⁴ ter cilji Pariške listine⁶⁵;
- spodbujanje razvoja mednarodnega gospodarstva in svetovne trgovine;
- pospeševanje »trajnostnega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja držav v razvoju s ciljem izkoreninjenja revščine«;
- spodbujanje ukrepov za ohranjanje okolja in naravnih virov;
- humanitarna pomoč v naravnih nesrečah ali tistih, ki jih je povzročil človek.

Keukeleire in MacNaughtan (2008, 12–14; 46–7) v kontekstu EU cilje ločita na zunanje, usmerjene na vplivanje v zunanje okolje, in notranje. Slednje bi lahko opredelili na tiste, ki vzdržujejo medsebojne odnose med državami članicami EU (*interrelational*), ki so namenjeni povezovanju ali vplivanju na procese evropskih integracij (*integration*) in ki so namenjeni krepitvi identitete EU in s tem njenega položaja v odnosu do drugih akterjev (*identity objectives*).⁶⁶

Strateške cilje in interese, ki se nanašajo na SZVP in zunanje odnose EU, določa Evropski svet⁶⁷. »Zadevajo lahko odnose Unije s posamezno državo ali regijo, lahko pa so tematsko usmerjeni«, pri čemer se določijo tudi »njihovo trajanje in sredstva, ki jih dajo na razpolago Unija in države članice« (PEU, 22. čl.).

Oblikovanje (in doseganje) ciljev je torej pomembno, saj le-ti vplivajo na naravo in oblikovanje zunanjepolitičnega delovanja EU. Na podlagi opredeljenih ciljev se namreč oblikujejo strategije, ki se jih izvaja s sredstvi zunanje politike. Strategija je torej postopek ali način za doseg kakega cilja in je navadno urejena v obliki dokumenta. Opredeljuje cilje in sredstva za njihovo doseganje; se različno imenuje, temelji na

⁶⁴ Helsinška sklepna listina (*Helsinki final act*), sprejeta 1. avgusta 1975 na Konferenci za varnost in sodelovanje v Evropi (KVSE).

⁶⁵ S Pariško listino (*Charter of Paris for a New Europe*), sprejeto 19.–21. novembra 1990 na srečanju v Parizu, so se šefi držav in vlad odzvali na spremembe in izzive v Evropi po koncu hladne vojne. Postopoma je to vodilo tudi do vzpostavljanja trajnih institucij in operativnih zmogljivosti. Leta 1994 se je KVSE na srečanju šefov držav in vlad v Budimpešti preimenovalo v Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE).

⁶⁶ Vzdrževanje medsebojnih odnosov je vidno pri obveščanju in posvetovanju med državami članicami o skupnih stališčih in ukrepih, tj. kot metoda za zagotavljanje medsebojnega razumevanja in krepitev solidarnosti, kar je bilo kot cilj opredeljeno na primer že v Luksemburškem poročilu. Vzpostavitev EPS je bil eden od ciljev za ponoven zagon evropskih integracij, medtem ko se je z Deklaracijo o evropski identiteti notranje izrazila želja po večji združenosti, navzven pa svetu pokazati, da države članice ESI nastopajo s svojim 'evropskim stališčem' (Keukeleire in MacNaughtan 2008, 46–7).

⁶⁷ O strateških interesih in ciljih EU »odloča soglasno na priporočilo Sveta, ki ga ta sprejme v skladu z ureditvijo za vsako področje« (PEU, 22. čl.).

različni pravni osnovi in ima tudi različen doseg. V tradicionalnem pomenu politika določi cilje, pri čemer ji je strategija podrejena, s tem ko opredeljuje način zasledovanja teh istih ciljev (Kajnič 2008, 91–3).

Ker je zunanja politika v kontekstu EU 'občutljiva' tema, se države članice EU (velikokrat) bolj posvečajo notranjim odnosom in politikam kot pa zunanjim. Temu primerno pa tudi razvrščajo teme po pomembnosti.

2.6 Sredstva zunanje politike

Sredstva⁶⁸ zunanje politike so materialni in nematerialni mehanizmi, ukrepi ali aktivnosti, s katerimi države (ali drugi akterji) v skladu s svojimi idejami, vrednotami in normami ter omejitvami dosegajo svoje zunanjepolitične cilje. Pri tem se raba različnih sredstev prepleta, obstajajo pa tudi številne tehnike, kako zunanjepolitična sredstva uporabiti (Kajnič 2008, 95; Petrič 2010, 344). Avtorji⁶⁹ sredstva razvrščajo na:

- vojaška sredstva oziroma sredstva prisile,
- politična sredstva, vključujoč diplomacijo in javno mnenje,
- ekonomska sredstva,
- kultura kot sredstvo zunanje politike.

V tem kontekstu bi kulturo sicer lahko opredelili tudi kot sredstvo izvajanja 'mehke moči' (*soft power*), koncept, ki ga Nye razume kot sposobnost očarati in vplivati na druge, da si »zaželijo, česar si sam želiš«. Država lahko namreč na druge vpliva tudi tako, da izhaja iz 'privlačnosti' (*attractiveness*) svoje kulture, kar izvaja neposredno ter brez prisile, in ne z vojaško ali ekonomsko močjo. Vendar pa obstaja meja, do katere ima tak vpliv še sporočilno vrednost, da se 'privlačnost' ne spremeni v 'odpor' (2004, x). Kultura kot sredstvo zunanje politike se namreč prepleta tudi s propagando, čeprav kulture in propagande ne moremo enačiti. Hill meni (2003, 152), da ima propaganda komaj kaj kulturne vrednosti, večina kulture pa je povsem spontana, neodvisna od

---

⁶⁸ Kajničeva (2008, 95, op. 123) ugotavlja, da se v angleščini kot sopomenke uporabljajo tudi izrazi orodja (*tools*), sredstva/načini (*means*), instrumenti (*instruments*), vzvodi (*levers*) in tehnike (*techniques*). V slovenščini se uporablja izraz 'sredstva' oziroma kot sopomenka tudi 'instrumenti'.

⁶⁹ Petrič (2010) sredstva deli na ekonomske, politične, pravne, propagandne ukrepe (vključujoč javno diplomacijo) ter na ukrepe z uporabo sile. Benko (1997) na diplomacijo, ekonomska sredstva in sredstva prisile. Baldwin (v Kajnič 2008, 98) na propagandna, diplomacijo, ekonomska in vojaška. Holsti (1995) na diplomacijo, propagando, ekonomska sredstva, prikrite dejavnosti, vojaške intervencije in vojna sredstva. Hill pa sredstva deli na diplomatska, ekonomska in vojaška sredstva ter kulturo kot sredstvo zunanje politike, pri čemer poudarja, da so viri (*resources*), zmožnosti (*capabilities*) in sredstva (*instruments*) med seboj prepleteni in povezani (2003, 128–9; 134–55). V klasičnih pristopih k razlagi mednarodnih odnosov so sredstva zunanje politike omejena le na vojno in diplomacijo (Kajnič 2008, 97).

političnega izkoriščanja. Kultura deluje kot mehka moč, medtem ko propaganda vsiljivo napada svoje tarče. Kulturi in propagandi je skupno le to, da obe skušata vplivati bolj na ljudi kot pa na vlade, in z namenom razširjanja vrednot in/ali spodkopavanja sovražnega režima spremeniti notranje okolje druge države.

Države se svobodno odločajo o izbiri sredstev zunanje politike, kar je izraz njihove suverenosti, vendar pa mednarodno pravo⁷⁰ ureja uporabo večine sredstev. Norme mednarodnega diplomatskega prava, mednarodnega pogodbenega prava, humanitarnega prava in prava človekovih pravic urejajo (in omejujejo) uporabo sredstev zunanje politike. Ukrepi mednarodnih organizacij pa so *ultima ratio* skupni ukrepi držav članic (Petrič 2010, 348–9). Vendar pa so interesi mednarodnih organizacij omejeni na posamezna področja delovanja, pri čemer se njihove pristojnosti razlikujejo od pristojnosti držav (Schermmers in Blokker 2011, poglavje 12).

Klabbers meni, da imajo mednarodne organizacije že same po sebi instrumentalen pomen za opravljanje svojih dejavnosti, vendar pa za izvajanje teh dejavnosti potrebujejo primerna sredstva (2002, 197). Na razpolago imajo večinoma tista sredstva zunanje politike, ki jih imajo države, in jih »po posebnih postopkih, določenih v njihovih ustanovnih aktih« (Petrič 2010, 348) tudi sprejemajo. Toda sredstva in njihova narava niso vedno razvidni iz ustanovitvenih aktov; velikokrat se uporabljajo drugače ali pa vsa sredstva sploh niso zapisana v ustanovitvenih aktih, kot je to v primeru EU⁷¹.

Izkoriščanje sredstev zunanje politike je »v veliki meri odvisno od aktivnosti mednarodne organizacije kot take in se v tem ne razlikuje od razlik med pravno obstoječimi sredstvi in njihovo izrabo, na katere naletimo pri različnih državah« (Kajnc 2008, 109).

2.6.1 Sredstva EU

Podobno je v primeru EU, ki ima na voljo številna in učinkovita sredstva zunanje politike, vendar se zapleta pri njihovi dejanski uporabi. Prvič, težave so deloma

---

⁷⁰ Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (*Vienna Convention on the law of treaties*), sklenjena leta 1969 in velja kot mednarodna pogodba od leta 1980, obsega samo pogodbe, ki so sklenjene med državami. Dunajska konvencija o pogodbah med državami in mednarodnimi organizacijami ter med mednarodnimi organizacijami (*Vienna Convention on the Law of Treaties between states and international organisations*), sklenjena leta 1986, pa še ni v veljavi (Türk 2007, 246), saj ni izpolnjen pogoj ratifikacije petintridesetih držav – in ne mednarodnih organizacij.

⁷¹ Na primer Lizbonska pogodba vključuje le določbo o spodbujanju kulturnega sodelovanja (PDEU, 167. čl.), finančni instrumenti (krovni kulturni programi EU) pa so opredeljeni v sklepih Evropskega parlamenta in Sveta (Evropska skupnost 1996; 1997a; 1997b; 2000a; 2006).

politične, saj je za izvajanje zunanje politike EU⁷² potrebno doseči soglasje (oziroma kvalificirano večino⁷³) med sedemindvajsetimi (oziroma od 1. julija 2013 osemindvajsetimi) državami članicami, in drugič, izvajanje zunanje politike EU zahteva tudi usklajevanje stališč med posameznimi institucijami EU⁷⁴. Predvsem pa je uporaba sredstev povezana z iskanjem politične volje držav članic, da sredstva uporabijo na strateški in koherenten način (Smith 2005, 160–2; 2011, 179).

EU je pooblaščen s strani držav članic za sklepanje sporazumov s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami (PEU, 37. čl.), tj. za trgovinske (PDEU, 207. čl.) in pridružitvene⁷⁵ (PDEU, 217. čl.) sporazume. Pristojnosti za sklepanje sporazumov ima tudi na področjih, kot so na primer razvojno⁷⁶ (PDEU, 211. čl.) ali kulturno (PDEU, 167. čl.) sodelovanje.

Svet EU odobri in sklene sporazume, v imenu EU pa se o njih pogaja Komisija v skladu z mandatom, ki ji ga podeli Svet. Če se sporazum izključno ali v pretežnem delu nanaša na SZVP, pogajanja opravi Komisija ali Visoki predstavnik oziroma posebej za to imenovan pogajalec (ali pogajalska skupina) s pomočjo posebnega medvladnega odbora, ki ga je imenoval Svet. Sklepi Sveta o sklenitvi sporazuma so sprejeti po odobritvi Evropskega parlamenta⁷⁷, razen pri sporazumih, ki zadevajo izključno SZVP (PDEU, 218. čl.), in to s kvalificirano večino (za izvajanje sankcij PDEU, 215. čl.) ali

---

⁷² Ker se sredstva zunanje politike prepletajo, se v tem kontekstu razumejo tudi zunanji odnosi EU.

⁷³ Svet EU večinoma glasuje s kvalificirano večino, ki je dosežena, kadar (1) za predlog glasuje večina (včasih dve tretjini) držav EU ali (2) predlog dobi vsaj 255 od 345 glasov, pri čemer je število glasov ponderirano glede na število prebivalcev posamezne države članice. Leta 2014 bo uveden sistem dvojne večine: za sprejetje predloga bo potrebna večina držav članic (vsaj 15) in večina skupnega prebivalstva EU (države, ki glasujejo za predlog, morajo predstavljati vsaj 65 % prebivalstva EU). Glej Europa – Povzetki zakonodaje EU (2013); PDEU, 238. čl.

⁷⁴ V zvezi s posvetovanjem in usklajevanjem stališč institucij EU in državami članicami ter njihovimi diplomatskimi in konzularnimi predstavništvi ter predstavništvi pri mednarodnih organizacijah glej člene 32, 34 in 35 PEU (op. a.).

⁷⁵ Schermmers in Blokker (2011, 1781) opozorita, da je potrebno razlikovati med tremi različnimi vrstami pridružitvenih sporazumov, ki jih EU/države članice sklenejo s tretjimi državami, tj. o članstvu za vstop v EU (na primer s Turčijo ali državami Vzhodne in Srednje Evrope), prosti trgovini (za vzpostavljanje carinske unije) in razvojnem sodelovanju (na primer sporazumi z državami AKP).

⁷⁶ Vendar pa gre v tem primeru za t. i. mešane sporazume, kjer si EU z državami članicami deli pristojnosti (glej na primer PDEU, 3. in 4. čl.) pri sklepanju sporazumov s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami. Mešani sporazumi (*mixed agreements*) so namreč sporazumi, pri katerih so tako mednarodna organizacija kot tudi njene članice, vsaka s svojimi pristojnostmi stranke v sporazumu s tretjo stranjo. Čeprav je EU že v preteklosti imela izključne pristojnosti za sklepanje sporazumov s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami, so države članice vztrajale, da so hkrati z EU tudi same stranke v sporazumu, na primer pri sporazumih z državami AKP (Schermmers in Blokker 2011, 1205; glej tudi Smith 2011, 177–8).

⁷⁷ Pri pridružitvenih sporazumih, sporazumu o pristopu EU k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščinah, sporazumih, ki z uvedbo postopkov sodelovanja vzpostavljajo poseben institucionalni okvir, sporazumih s proračunskimi posledicami za EU in sporazumih, ki potrebujejo odobritev Evropskega parlamenta (PDEU, 218. čl., točka 6.a).

soglasjem⁷⁸. Slednje tudi »na področju trgovine s kulturnimi in avdiovizualnimi storitvami, kadar obstaja nevarnost, da bi ti sporazumi utegnili poseči v kulturno in jezikovno raznolikost Unije« (PDEU, 207.4a čl.).

Za izvajanje interesov EU (in ne posameznih držav članic) je odgovorna mreža predstavništav EU, ki deluje prek ESZD v številnih državah po svetu. EU s tretjimi državami, regionalnimi in mednarodnimi organizacijami⁷⁹ vodi dialog o politikah in vzpostavlja partnerska sodelovanja na številnih področjih ter se z njimi srečuje na mednarodnih konferencah ali rednih srečanjih na vrhu. V ta namen države članice z institucijami EU oblikujejo skupna stališča in izvajajo skupne ukrepe⁸⁰ prek sporazumov o sodelovanju.

Ne nazadnje ima EU vzpostavljene številne instrumente za finančno, tehnično in razvojno pomoč tretjim državam (Tabela 2.3), za katere pravna podlaga izhaja iz naslova petega dela PDEU. Zunanjo dimenzijo ima tudi večina programov EU, ki so namenjeni sodelovanju med državami članicami EU, na primer Sedmi okvirni program za raziskave, Vseživljenjsko učenje (*Erasmus*) za izobraževanje, program Kultura za spodbujanje kulturnega sodelovanja ali MEDIA za avdiovizualni sektor (glej Sliko 3.1).

V okviru sodelovanja med EU in nekaterimi tretjimi državami so vzpostavljeni tudi skupni programi finančne pomoči za programe in projekte sodelovanja, na primer prek sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru (EGP)⁸¹ z Islandijo, Lihtenštajnom in Norveško⁸².

---

⁷⁸ Pri sporazumih, ki opredeljujejo SZVP, pridružitvenih sporazumih, sporazumih iz člena 212 PDEU z državami kandidatki za vstop v EU ter pristopu EU k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščinah (PDEU, 218.8 čl.).

⁷⁹ Na primer Svet Evrope, OZN, STO, OVSE, OECD (glej ESZD 2013h).

⁸⁰ Skupna stališča predstavljajo koordinirane nacionalne dejavnosti in se lahko podajo tudi v obliki demarše, ki je pravzaprav formalen diplomatski izraz skupnega stališča glede določenega mednarodnega vprašanja pred predstavniki tretjih držav ali mednarodnih organizacij. Skupni ukrepi pa se implementirajo skozi instrumente Komisije. Tako skupna stališča kot skupni ukrepi so se institucionalizirali s PEU, sprejeti pa so večinoma s soglasjem.

⁸¹ Sporazum o EGP (*Agreement on the European Economic Area*) je vstopil v veljavo 1. januarja 1994 in povezuje države članice EU (Hrvaška ni vključena) in tri države Evropskega združenja za prosto trgovino (*European Free Trade Association – EFTA*), tj. Islandijo, Lihtenštajn in Norveško, v skupni notni notranji trg. Sporazum v vseh 30 državah EGP vključuje zakonodajo EU, ki zajema štiri svoboščine, tj. prost pretok blaga, storitev, ljudi in kapitala. Prav tako vzpostavlja sodelovanje na področjih, kot so raziskave in razvoj, izobraževanje, socialna politika, okolje, kultura in drugih. Švica kot članica Efte ima z EU podpisan ločen dvostranski sporazum.

⁸² Finančni instrument EGP (*EEA Financial Grant*) in Norveški mehanizem (*Norway Grants*) skupaj, z izjemo Norveškega mehanizma, financirajo Islandija, Lihtenštajn in Norveška. Instrumenta sta namenjena finančni podpori programov in projektov za obdobje 2009–2014 in, v okviru prednostno določenih področij (na primer raziskave in razvoj, varstvo okolja, kulturna dediščina), ki so dogovorjeni med državami sofinancerkami in posamezno upravičeno državo, tj. dvanajst novih držav članic EU (Hrvaška ni vključena) ter Grčijo in Španijo (slednji nista upravičenki do podpore iz Norveškega mehanizma).

Tabela 2.3: Primer razpoložljivih instrumentov pomoči EU za obdobje 2007–2013.

Finančni instrument	Namen	Upravičene države
Evropski razvojni sklad – <i>European Development Fund</i> (EDF), izven proračuna EU	razvojna pomoč	AKP in čezmorske države in ozemlja (ČDO)
Instrument za razvojno sodelovanje – <i>Development Cooperation Instrument</i> (DCI)	razvojna pomoč	Južna Afrika in države v razvoju v Južni Ameriki, (Srednji) Aziji ⁸³ in na Bližnjem/Srednjem vzhodu ⁸⁴
Instrument evropske sosedске politike – <i>European Neighbourhood Policy Instrument</i> (ENPI)	razvojna pomoč	Vzhodna Evropa, Južni Kavkaz, Sredozemske države in Ruska federacija
Instrument za predpristopno pomoč – <i>Instrument for Pre-Accession Assistance</i> (IPA) ⁸⁵	predpristopna pomoč	države kandidatke ali potencialne kandidatke za članstvo EU
Program za tehnično pomoč in izmenjavo informacij – <i>Technical Assistance and Information Exchange instrument</i> (TAIEX)	predpristopna pomoč; približevanje, uporaba in izvrševanje zakonodaje EU	države kandidatke, turška skupnost na Cipru in države evropske sosesčine
<i>Twinning</i>	predpristopna pomoč; za razvoj sodobne in učinkovite javne administracije	države kandidatke ali potencialne kandidatke za članstvo EU
Instrument za stabilnost – <i>Instrument for Stability</i> (IFS)	naslavljanje varnostnih in razvojnih vprašanj	dopolnjuje geografske instrumente
Evropski instrument za demokracijo in človekove pravice – <i>European Instrument for Democracy and Human Rights</i> (EIDHR) ⁸⁶	prispeva k razvoju demokracije, vladavine prava, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin	tematski instrument, dopolnjuje ostale finančne instrumente
Instrument za industrijsko razvite države – <i>Industrialised Countries Instrument</i> (ICI)	prispeva h krepitvi vloge EU v svetu prek dejavnosti javne diplomacije, gospodarskega sodelovanja in medosebnih stikov	industrializirane države in ozemlja (z visokim dohodkom) ⁸⁷

Vir: Lasten prikaz.

2.6.2 Kultura kot sredstvo zunanje politike

Vprašanje legitimnosti uporabe kulture z namenom političnih ciljev bo vedno ostalo odprto vprašanje, Bátora in Mokre pa menita, da je praktična rešitev temu preglednost ciljev in instrumentov kulturne politike ter možnost javne razprave o le-teh (2008, 83–4). »Pomen kulturne dejavnosti izhaja prav iz njene neodvisnosti, svobode ter dejstva,

⁸³ Prej (2000–2006) programi ALA (*Asia and Latin America*) za Azijo in TACIS (*Technical Aid to the Commonwealth of Independent States*) za Srednjo Azijo.

⁸⁴ Države, prejemnice pomoči iz ENPI oziroma EDF, ne morejo prejemati pomoči DCI.

⁸⁵ Program IPA nadomešča programe Phare, Cards, Ispa in Separd iz prejšnjega finančnega obdobja. Kulturna razsežnost je v program vključena od leta 2009.

⁸⁶ EIDHR, vzpostavljen leta 2006, nadomešča in nadgradi Evropske pobude (*European Initiative*, 2000–2006). Za več glej DG EuropeAid 2013c.

⁸⁷ Avstralija, Brunej (Darusalam), Kanada, Svet za sodelovanje v Zalivu, Hongkong, Japonska, Južna Koreja, Macao, Nova Zelandija, Singapur, Tajvan in ZDA.

da predstavlja in povezuje bolj ljudi kot pa vlade ali politična stališča« (Bond in drugi 2007, 12–13), prav tako je »nadzor neučinkovit v odnosu do umetnosti« (Hill 2003, 153). Večina kulturnih izvajalcev vztraja pri svoji neodvisnosti, pri čemer se zavedajo, da pri projektih mednarodnega sodelovanja delujejo tudi v določenem političnem okviru. Poznavanje političnih razmer jim prinaša koristi predvsem, ko je spodbujanje mednarodnega sodelovanja povezano s sredstvi financiranja kulturnih dejavnosti. Po drugi strani pa se vzpostavljajo kulturna sodelovanja, ki na politični ravni sploh ne obstajajo, tj. kjer med državami niso sklenjeni sporazumi o kulturnem sodelovanju (Klaić 2007, 97). Vendar pa si je v vsakdanjem življenju težko predstavljati, da kulturne dejavnosti ali dobrine ne bi odražale političnih stališč. Prav prek umetnosti se je velikokrat izražalo (ne)strinjanje z oblastmi, pri čemer so umetniki iskali takšno umetniško govorico, s katero so izražali tisto, o čemer se ni smelo govoriti⁸⁸.

Praksa kulturne izmenjave daril v zgodovini seže vsaj do antičnih vladarjev, ko je že »... rimska država posredno spočela mednarodno kulturno izmenjavo, kajti na Kitajsko je izvažala grške umetnine ...« (Jarc 1993, 19). V 18. stoletju je kultura vladarjem služila kot sredstvo za izgradnjo nacionalne identitete, čez meje pa za uveljavljanje lastnega ugleda (na primer prek svetovnih razstav), moči in vpliva, predvsem prek vzpostavljanja (kulturnih) stikov in povezav (Bond in drugi 2007; Klaić 2007). Slednje še posebej v času med obema svetovnima vojnama, ko so države pričele vzpostavljati svoje nacionalne kulturne inštitute (na primer 1934 Velika Britanija t. i. *British Council*)⁸⁹ in izvažati svoje kulturne izdelke, predvsem film in glasbo (na primer ZDA swing, jazz in hollywoodsko filmsko produkcijo). Po drugi svetovni vojni so vlade evropskih držav pričele na kulturo gledati kot na javno zadevo, pri čemer se je vzpostavil sistem financiranja kulturnih dejavnosti. Vlaganje denarja v kulturo je seveda

---

⁸⁸ Številne takšne primere, ko je umetnost (*arts*) razkrila razne oblike zatiranja, najdemo vse od Aristofanove antične grške komedije *Lisistrata* do na primer filma *Milk* (2008), ki prikaže tragično zgodbo Harveya Milka, ameriškega aktivista za pravice istospolnih (Singh 2010, 13).

⁸⁹ Francija je z namenom promocije svoje kulture že konec 19. stoletja vzpostavila *Alliance française* (1883), takoj po prvi svetovni vojni pa na primer *Association française d'action artistique*, ki je danes del mreže francoskih inštitutov *Institut Française*. Med drugo svetovno vojno sta bila vzpostavljena danski (*Danish Cultural Institute*, 1940) in švicarski (*ProHelvetia*, 1939) kulturni inštitut, po drugi svetovni vojni pa tudi indijski (*Indian Council for Cultural Relations*, 1950), nemški (*Goethe Institut*, 1951) in ameriška neodvisna agencija za umetnost (*National Endowment for the Arts*, 1965). Japonska fundacija je bila ustanovljena leta 1972, estonski kulturni inštitut (*Eesti Instituut*) 1989, španski *Instituto Cervantes* pa 1991. Kitajska svoje Konfucijske inštitute po vsem svetu množično odpira od leta 2004. Slovenija svoj prvi kulturni center odpre šele leta 2011, in sicer na Dunaju.

sovpadalo s političnimi idejami in ideološkimi usmeritvami⁹⁰, povezanimi tudi z demokratizacijo kulture in pridobivanjem enakopravnega položaja ljudi prek dostopa do visoko kakovostnih (kulturnih) izdelkov, spodbujenih s strani države (Klaić 2007, 16).

V 20. stoletju v mednarodnih odnosih (humanistični) koncept kulture postane zanimiv v okviru Društva narodov⁹¹. Cilj prizadevanj državnikov in akademikov medvojnega obdobja je bil namreč izboljšati odnose med civilizacijami, pri čemer to ne pomeni samo preprečiti novo vojno, temveč tudi izboljšati kakovost mednarodnega življenja. Alfred Zimmer⁹², na primer, je leta 1924 jasno poudaril, da je nujno treba namensko razviti in promovirati medsebojno razumevanje med narodi, ki bodo vplivali na ostala področja mednarodnih odnosov, tudi na zunanje politike držav⁹³ (Reeves 2004, 40–1). Pred tem je bil leta 1922 vzpostavljen Mednarodni odbor za intelektualno sodelovanje (*International Committee for Intellectual Cooperation* – ICIC)⁹⁴. Predstavlja eno prvih mednarodnih institucij za spodbujanje kulturne izmenjave oziroma sodelovanja akademikov in študentov na področjih umetniške in intelektualne dejavnosti s ciljem doseganja dobrih odnosov in sodelovanja med narodi. ICIC sicer ni prav uspešno deloval, predvsem zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, vendar pa so se nekatere njegove prakse po drugi svetovni vojni prenesle na UNESCO. V tem kontekstu je pomembno, da se je kultura institucionalizirala na mednarodni ravni kot miroljubno sredstvo za spodbujanje medsebojnega razumevanja in sodelovanja med narodi. Namreč ljudje bodo lahko razumeli drug drugega le prek izmenjave svojih kultur v obliki

---

⁹⁰ Obdobje hladne vojne, politična in vojaška konfrontacija med velesilama ZDA in Sovjetsko zvezo so vplivali tudi na oblikovanje kulturnih programov, velikokrat pa so vlade nadzorovale kulturne izmenjave in sodelovanja (glej na primer Aspden 2004; Melissen 2007).

⁹¹ Društvo narodov je bilo vzpostavljeno s podpisom pakta Društva narodov (kot del Versajske mirovne pogodbe 28. junija 1919) in to kot mednarodna vladna organizacija z namenom zagotavljanja miru in kolektivne varnosti, prek katere naj bi se spori reševali z mirnimi sredstvi. Vendar pa delovanje ni bilo uspešno, predvsem ker pakt ni prepovedal vojne, države sporov niso reševale znotraj Društva narodov, ZDA na primer niso bile članica Društva narodov in podobno.

⁹² Prvi profesor mednarodnih odnosov na Univerzi v Aberystwythu leta 1919, ki je zagovarjal idejo liberalnega internacionalizma in spodbujal vzpostavitev in delovanje Društva narodov, ki lahko v mednarodni skupnosti pomaga zagotoviti mir. Zimmer je bil tudi direktor Mednarodnega inštituta za intelektualno sodelovanje v Parizu in je po drugi svetovni vojni sodeloval pri ustanovitvi Unesca (UNESCO 2012).

⁹³ V tem obdobju so se že širili rasni predsodki, na primer ZDA je leta 1924 izdala prepoved o priseljevanju Japoncev v svojo državo. Japonska si je sicer že na Versajski mirovni konferenci leta 1918 neuspešno prizadevala za vključitev načela o rasni enakopravnosti v pakt Društva narodov (Reeves 2004, 35; Carruthers 2007, 96).

⁹⁴ Sedež ICIC (včasih pod akronimom CIC) s Sekretariatom je bil v Ženevi. Velikokrat se ga zamenja z Mednarodnim inštitutom za intelektualno sodelovanje (*Institut international de Coopération intellectuelle* – IICI) s sedežem v Parizu v letih od 1925 do 1946, ki ga je sponzorirala francoska vlada in je neke vrste predhodnik Unesca (Parry 2000, 53; Reeves 2004, 48–50; 192, op. 14). Leta 1928 je ICIC slovesno odprl letno konferenco Inštitutov za znanstveno raziskovanje mednarodnih odnosov (*Institutes for the Scientific Study of International Relations*) in tudi vzpostavil *International Educational Cinematographic Institute* – IECI, ki je deloval do leta 1937 (UNESCO 2012).

literature, razstav ali glasbe, oziroma kulturnega sodelovanja, kar bo premostilo ovire med ljudmi in prispevalo k spremembi odnosa med ljudmi in državami (Parry 2000, 53; Kaufmann in Raunig 2003, 14; Reeves 2004, 48–50).

Po drugi svetovni vojni je kultura postavljena v širši politični kontekst, saj je pravica do udejstvovanja v kulturnem življenju bila uvrščena med tiste pogoje, ki so 'nujni za človekovo preživetje, integriteto in človeško dostojanstvo' in s tem uvrščena med človekove pravice, zapisane v Splošno deklaracijo človekovih pravic⁹⁵. Kultura je postavljena na dnevni red regionalnih in mednarodnih organizacij, kot so Organizacija Bruseljske pogodbe (*Brussels Treaty Organization – BTO*)⁹⁶, Svet Evrope in UNESCO.

UNESCO je bil vzpostavljen s ciljem »prispevati k miru in varnosti s sodelovanjem držav na področjih izobraževanja, znanosti in kulture z namenom razširiti splošno spoštovanje pravice, pravne države ter človekovih pravic in osnovnih svoboščin, ki so z Ustanovno listino ZN⁹⁷ zagotovljene vsem narodom sveta, ne glede na raso, spol, jezik ali religijo« (Ustava Unesca, 1.1 čl.). Glavni del preambule poudari vzpostavljanje medsebojnega razumevanja med narodi prek komunikacije, medtem ko so izobraževanje, izmenjava znanja in idej pravzaprav sredstvo za vzpostavljanje te oblike razumevanja (Reeves 2004, 50–1). UNESCO slednje spodbuja prek različnih programov, projektov, konferenc in publikacij⁹⁸. Leta 1966 na primer je bila sprejeta Deklaracija načel mednarodnega kulturnega sodelovanja (*Declaration of Principles of International Cultural Co-operation*)⁹⁹, ki razglašča načela mednarodnega kulturnega sodelovanja kot cilj, ki naj bi mu sledile vse vlade, oblasti, organizacije, družbe in ustanove, odgovorne za kulturne dejavnosti, ter z namenom, da bi se z razvijanjem izobraževalnih, znanstvenih in kulturnih odnosov med ljudmi približali ciljem miru in

---

⁹⁵ Splošna deklaracija človekovih pravic (*Universal Declaration of Human Rights*), ki jo je 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III) sprejela in razglasila Generalna skupščina ZN. Pravica do kulture je zapisana v 27. členu Deklaracije.

⁹⁶ Z Bruseljsko pogodbo (*Treaty of Brussels*), podpisano 17. marca in v veljavi od 25. avgusta 1948 za obdobje petdeset let, je bila vzpostavljena BTO. Leta 1954 se je s Pariškim sporazumom preimenovala v Zahodnoevropsko unijo (*Western European Union*), ki je delovala do leta 2010.

⁹⁷ Ustanovna listina OZN (*United Nations Charter*) je bila podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu ob zaključku konference ZN in je začela veljati 24. oktobra 1945.

⁹⁸ Na primer *World Heritage Sites Programme, Culture of Peace Programme* (2001–2010) ali *United Nations Literacy Decade* (2003–2012).

⁹⁹ Deklaracija je bila sprejeta 4. novembra 1966 v Parizu na 14. zasedanju splošne konference Unesca, na podlagi resolucij št. 1043 (XI) o mednarodnem kulturnem in znanstvenem sodelovanju, 1164 (XII) o razvoju mednarodnega sodelovanja na področju znanosti, kulture in izobraževanja, 1397 (XIV) o mednarodnih odnosih in izmenjavi na področju izobraževanja, znanosti in kulture. Jarc meni, da je deklaracija pomembna, ker je (med drugim) »v sferi prava obveljalo spoznanje, da ima vsako ljudstvo pravico in dolžnost razvijati svojo kulturo« (1993, 98).

blaginje, kot je to določeno v Ustanovni listini ZN. Deklaracija ne opredeli kulturnega sodelovanja, le področja delovanja oziroma dejavnosti in cilje¹⁰⁰.

V BTO je prišlo do prvega medvladnega poskusa zgraditve sistema večstranskega kulturnega sodelovanja, ki se je nato preneslo na Zahodnoevropsko unijo. Čeprav je kultura pomenila sredstvo za izmenjavo in razumevanje med ljudmi, je v okviru obrambnega zavezništva prej služila doseganju drugih ciljev (Parry 2000, 137; Kaufmann in Raunig 2003, 14). To pomeni, da kultura ni pomenila uresničevanja 'kulturnih' ciljev (*per se*), temveč cilje, kot so mir, stabilnost, varnost ali evropska združenost in enotnost.

V šestdesetih letih je nato Svet Evrope prevzel večino kulturnih dejavnosti Zahodnoevropske unije (Parry 2000, 157). Organizacija je bila sicer vzpostavljena leta 1949 in spodbuja kulturno sodelovanje med različnimi akterji, tako v Evropi kot zunaj njenih meja, z namenom preprečevanja konfliktov in napetosti v družbi. Kulturo promovira kot 'dušo demokracije' (*soul of democracy*) in zagovarja učinkovite kulturne politike ter njihovo upravljanje s ciljem transparentnosti, dostopa in udeležbe. Prav tako spodbuja spoštovanje identitete in raznolikosti, medkulturnega dialoga in kulturnih pravic – »kot temelj za spoštljivo in strpno skupno življenje v vse bolj zapletenem svetu« (Svet Evrope 2013a). Leta 1954 je Svet Evrope sprejel Evropsko kulturno konvencijo (*European Cultural Convention*)¹⁰¹, ki pomeni prvi poskus kodificiranja kulturnega sodelovanja med evropskimi državami. Konvencija že v preambuli priporoča sklepanje dvostranskih pogodb o skupnem sodelovanju med evropskimi državami kot tudi »vodenje politike skupnega delovanja v smeri varovanja in spodbujanja evropske kulture« (Svet Evrope 1954/55), tj. medsebojnega razumevanja, spoštovanja kulturne in jezikovne raznolikosti ter varovanja evropske kulturne dediščine. Svet Evrope skupaj z državami članicami prek analiz in evalvacij nacionalnih kulturnih politik, izmenjave informacij in dobrih praks ter usposabljanja razvija celosten pristop razvoja kulturnih politik in standardov ter primernih orodij za vse ravni upravljanja na področju kulture.

Leta 1975 je bila kultura uvrščena v t. i. tretjo košarico Helsinških sklepov na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE), saj kulturne izmenjave in sodelovanje prispevajo k boljšemu razumevanju med ljudmi in s tem omogočajo

---

¹⁰⁰ Glej člen 3 (področja) in 4 (cilji) Deklaracije načel mednarodnega kulturnega sodelovanja.

¹⁰¹ Evropska kulturna konvencija je bila sprejeta 19. decembra 1954 v Parizu in je v veljavi od 5. maja 1955.

razumevanje med državami¹⁰². Od leta 2007 pa podlago za nov steber svetovnega upravljanja v kulturi na mednarodni ravni ureja Unescova konvencija, ki poudarja pomen kulturnega sodelovanja (12., 14. čl.). Države pogodbenice poziva k dvostranskemu, regionalnemu in mednarodnemu sodelovanju z namenom povečanja zmogljivosti za ustvarjanje, širjenje in distribucijo kulturnih izrazov. Konvencija (16., 17. čl.) izraža tudi solidarnost do držav v razvoju, tj. k spodbujanju pomoči in sodelovanja, tudi za varstvo in promocijo njihovih kulturnih izrazov.

Podobno države spodbujajo vrednote, kot so demokracija, vladavina prava, človekove pravice, solidarnost, jezikovna in kulturna raznolikost, medkulturni dialog in socialna kohezija. V svojih zunanjih odnosih si predvsem prizadevajo za ustvarjanje pozitivne podobe o sebi z namenom pridobivanja naklonjenosti tuje javnosti in s tem povečevanja moči in vpliva. Fisher (2008, 2) ugotavlja, da države vključujejo kulturno razsežnost v svoje zunanjepolitične strategije z namenom: promocije kulturne diplomacije, razvijanja kulturnih odnosov, spodbujanja izvoza kulturnih dobrin in kulturnih industrij¹⁰³, podpiranja trgovinskih sporazumov, ugodnih za področje kulture, promocije domačega turizma in spodbujanja programov pomoči državam v razvoju.

Oblikovanje ciljev je povezano s številnimi notranjimi in zunanjimi dejavniki¹⁰⁴ države in se vedno ne skladajo s spodbujanjem kulturnih dejavnosti v praksi, menijo Wiesand in drugi. Prav tako so cilji preveč splošni in jih je težko spremljati ali preveriti, predvsem zaradi pomanjkanja empiričnih orodij, tj. na primer, kako meriti 'medkulturni dialog' ali 'kulturno raznolikost', kar je vključeno v večino mednarodnih sporazumov o kulturnem sodelovanju (2005, 14–15). Zunanjepolitična strategija na področju kulture

---

¹⁰² Sodelovanje in izmenjave v kulturi (*Co-operation and Exchanges in the Field of Culture*) so uvrščene pod točko 3, tj. pod Sodelovanje na humanitarnem in drugih področjih (*Co-operation in Humanitarian and Other Fields*) Helsinške sklepne listine, sprejete 1. avgusta 1975 na KVSE. Vloga slednje se je v 90. letih prejšnjega stoletja spremenila in preoblikovala v OVSE.

¹⁰³ Kulturne industrije proizvajajo in razširjajo kulturne dobrine ali storitve (Unescova konvencija, 4.5 čl.), in sicer kot tiste, ki »vsebujejo ali prenašajo kulturne izraze, ne glede na tržno vrednost, ki jo morda imajo« (prav tam, 4.4 čl.). Pravzaprav obstajajo številne opredelitve kulturnih in ustvarjalnih industrij, glavna razlika pa je pri vključevanju (ali razvrščanju) dejavnosti, storitev ali dobrin. Komisija na primer, upoštevajoč Unescovo konvencijo, med kulturne industrije prišteva uprizoritvene in vizualne umetnosti, kulturno dediščino, film, DVD in video, televizijo in radio, video igre, nove medije, glasbo, knjige in tisk. Ustvarjalne industrije pa so tiste, »ki kot vložek uporabljajo kulturo in imajo kulturno razsežnost, njihovi rezultati pa so po večini funkcionalni«, na primer arhitektura in oblikovanje, kot tudi grafično in modno oblikovanje ali oglaševanje (Evropska komisija 2010e).

¹⁰⁴ Wiesand in drugi (2005, 14–15) menijo, da na oblikovanje ciljev vplivajo tudi nekateri konkretni dejavniki, povezani s področjem kulture, tj. dejavniki, ki spodbujajo sodelovanje (na primer politike, zakonodaja s področja financiranja, davkov ali socialnega zavarovanja); materialni in nematerialni pretok kulturnih izvajalcev, dobrin in storitev (uredbe s področja trgovanja ali licenc in njihov vpliv na vzpostavljanje oziroma razvoj neodvisnih kulturnih industrij), informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki ustvarjajo nove oblike (čezmejnih) sodelovanj ter družbene spremembe (razširjenost stereotipov o 'drugih', selitveni tokovi).

zato zahteva dolgoročno zastavljene cilje, predvsem pa 'tveganje', saj učinek ni nujno pozitiven, predvsem pa je, kot že ugotovljeno, težko merljiv.

V zadnjem desetletju zaradi družbeno-političnih napetosti v mednarodni skupnosti mednarodne organizacije in države kulturo (ob politiki in gospodarstvu) vedno bolj uvrščajo na svoj dnevni red kot strateški 'tretji steber' dialoga in miru (EFAH in Interarts 2003, ix; Klaić 2007, 47). Kultura kot sredstvo zunanje politike spodbuja medsebojno razumevanje, miroljubno sodelovanje in preprečuje konflikte (ali celo spodbuja po-konfliktno upravljanje). Kljub temu je kultura v zunanji politiki samo »nekaj zaželenega, vendar ne nujnega« (Bond in drugi 2007, 11), saj si države v svojih zunanjih odnosih prizadevajo za status in ugled, pri čemer lahko svojo moč in vpliv izražajo tudi prek kulture. Kako kulturo 'izrabljajo', je seveda tema daljše razprave (in ne predmet diplomske naloge), vendar lahko sklepamo, da so interesi držav predvsem politični in gospodarski¹⁰⁵. Podobno je v primeru mednarodnih organizacij, ki kulturo instrumentalizirajo za doseg drugih ciljev (na primer OVSE).

Prav tako ne gre slepo verjeti, da kultura vedno pomeni samo nekaj dobrega. Vloga kulture namreč po eni strani deluje povezovalno, stremi k razumevanju in spoštovanju, po drugi strani pa ustvarja razlike, vzbuja nelagodje in je lahko povod za nestrpnost. Bátor in Mokre (2011, 1) menita, da kultura kot mehka moč političnim oblastem (*political entities*) pripomore pri oblikovanju mednarodnega dnevnega reda, pri vzpostavljanju naklonjenosti domače ali tuje javnosti, spodbujanju, vzpostavljanju in ustvarjanju ločnic in/ali družbenih povezav. Na drugi strani pa je lahko povod za hude mednarodne spore, kot na primer leta 2005 v primeru objav karikatur preroka Mohameda v danskem časniku *Jyllands-Posten*.

2.6.3 Kulturna izmenjava in sodelovanje v zunanji politiki

V kontekstu zunanje politike oziroma zunanjih odnosov izraz kulturno sodelovanje sicer najbolje poznamo pod imenom kulturna diplomacija (*cultural diplomacy*), čeprav ga uradno uporablja samo Francija (Wyszomirski 2003, 9). Po drugi svetovni vojni so se namreč države in nacionalni kulturni inštituti¹⁰⁶ oddaljili od poimenovanja kulturna diplomacija, predvsem zaradi negativne konotacije pomena, ki se navezuje na

---

¹⁰⁵ Kulturna razsežnost se vključuje tudi v sporazume o sodelovanju z vzhajajočimi globalnimi velesilami, še posebej s Kitajsko in Indijo.

¹⁰⁶ Na primer British Council in Goethe Institut.

propagando, in pričeli uporabljati izraz kulturni odnosi (*cultural relations*), v okviru katerih je pomemben 'dialog in ne monolog', tj. prizadevanje za vzajemne koristi (Parry 2000; Fisher 2008; de Vries 2008; Fisher in Figueira 2011)¹⁰⁷. Izraz 'politika' namreč deluje bolj avtoritarno, medtem ko 'odnosi' predstavljajo proces in interakcijo, vendar pa gre pri vsem skupaj bolj za besedno igro, meni Wyszomirskijeva (2003, 9). Prav tako ugotavlja (prav tam), da države svoje delovanje na področju kulture v zunanjih odnosih najpogosteje imenujejo mednarodni odnosi v kulturi (*international cultural relations*) in mednarodna kulturna politika (*international cultural policy*); tudi mednarodno kulturno sodelovanje (*international cultural cooperation*) in kulturna izmenjava (*cultural exchange*)¹⁰⁸. Raba različnih izrazov¹⁰⁹ pravzaprav oteži analizo, saj vlada konceptualna zmeda. Izrazi se namreč uporabljajo v različnih kontekstih in se med seboj mešajo, tudi prepletajo. Problem ni samo poimenovanje izrazov, temveč ima vsak od njih tudi svoj pomen (Fisher in Figueira 2011, 10).

Na ravni države obstajajo trije koncepti razumevanja kulturnega sodelovanja, ki jih Wiesand (2007, 4)¹¹⁰ opredeli na podlagi institucij, ki izvajajo kulturno sodelovanje in so usmerjene v zunanje odnose, tj. predstavljanje države in njene kulture, spodbujanje kulturnih izmenjav ter večstransko sodelovanje in mreženje (Slika 2.1).

---

¹⁰⁷ Nekateri avtorji menijo, da se tudi 'kulturni odnosi' počasi nadomeščajo s t. i. 'javno diplomacijo' (Aspden 2004; Melissen 2007; Fisher 2008; de Vries 2008; Fisher in Figueira 2011), ki se jo opredeljuje kot 'javni obraz tradicionalne diplomacije'. Petrič (2010, 394) jo razume kot »organizirano delovanje diplomacije, ki je namenjeno javnosti v tuji državi, da bi se vplivalo nanjo, da bi se v njej ustvarjal in krepil naklonjen odnos in razumevanje za državo, ki javno diplomacijo izvaja«. Cilji javne diplomacije se po Petriču ne razlikujejo od propagande in promocije, razlikujejo se le po tem, da jo izvaja diplomatska služba (prav tam).

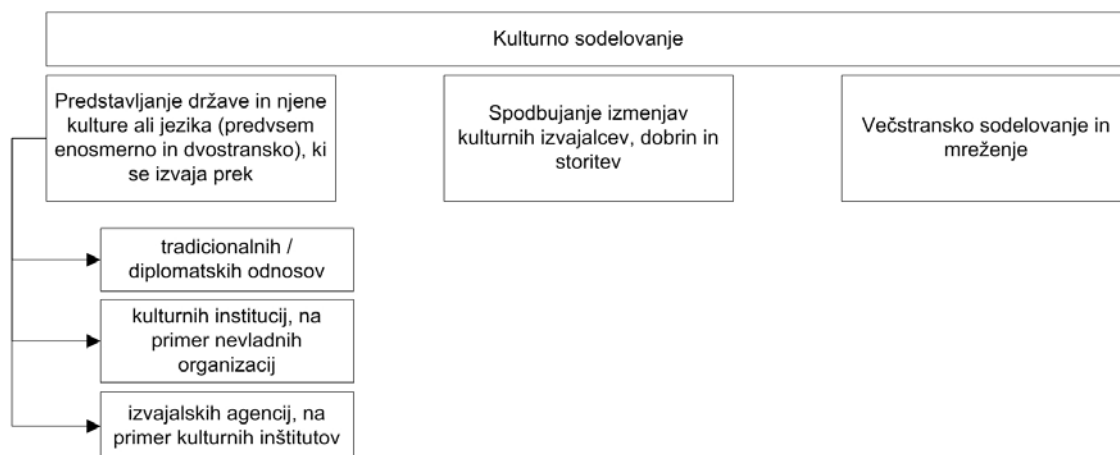
¹⁰⁸ Na primer Avstralija, Kanada, Singapur, Slovenija (op. a.) in Velika Britanija uporabljajo izraz 'mednarodni odnosi v kulturi'; Avstrija, Švedska, Nizozemska 'mednarodna kulturna politika'; ZDA 'mednarodno kulturno sodelovanje', čeprav tudi 'kulturna izmenjava'; slednje uporablja tudi Japonska (Wyszomirski 2003).

¹⁰⁹ De Vries (2008, 13–14) opozori tudi na sopomenke, kot so zunanje kulturne zadeve (*foreign cultural affairs*), zunanja kulturna politika (*foreign cultural policy*), diplomacija kulturnih odnosov (*cultural relations diplomacy*) in politika kulturnih odnosov (*cultural relations policy*); podobno tudi Fisher in Figueira (2011) ter Helly (2012).

¹¹⁰ Wiesand (2007, 4) v raziskavi o nacionalnih politikah, ki vplivajo na kulturno sodelovanje in mobilnost v Evropi, omenjene koncepte opredeli kot 'kulturno diplomacijo', čeprav slednjo razume kot 'mednarodno kulturno sodelovanje' (tj. v Evropi).

Slika 2.1: Koncepti razumevanja kulturnega sodelovanja na ravni države.

Vir: Povzeto in prirejeno po Wiesand (2007, 4).

Kulturno sodelovanje je velikokrat omejeno na podpis dvo- ali večstranskih sporazumov na diplomatski ravni, po načelu medsebojne vzajemnosti in brez določene vsebine. To pomeni, da takšni sporazumi večinoma konkretno ne opredelijo področja, načine ali sredstva sodelovanja. V nekaterih primerih sporazumi vključujejo programe sodelovanja, ki omogočajo državam nadaljnje izražanje interesov pri razvijanju odnosov s partnerskimi državami. Kljub podpisanim diplomatskim sporazumom o kulturnem sodelovanju med državami pa večina kulturnega sodelovanja poteka na podlagi *ad hoc* odločitev in skupnih dejavnosti med vladami, ne glede na uradne sporazume (EFAH in Interarts, 2003 ix–x). Države z namenom izmenjave stališč, informacij in izkušenj kulturno sodelovanje spodbujajo in izvajajo tudi v obliki različnih in številnih regionalnih ali mednarodnih forumov, konferenc, odborov, pobud, mednarodnih organizacij in drugih oblik sodelovanja, ki jim služijo kot platforma za oblikovanje domačih kulturnih politik in tudi smernic nadaljnjega spodbujanja kulturnega sodelovanja v mednarodni skupnosti.

V osnovi je glavna razlika med kulturno diplomacijo in kulturnimi odnosi ta, da prva bolj vključuje proces odločanja in izvajanja politike od zgoraj navzdol in s tem vključuje vlade in diplomate, medtem ko se kulturni odnosi izvajajo bolj od spodaj navzgor in vključujejo širok krog deležnikov, predvsem civilno družbo. Vendar pa bi se slepili, misleč, da tudi kulturni odnosi ne pomenijo (samo)promocije brez določenih interesov. V tem kontekstu je bolj pomembno, kakšni so pogoji ali načela kulturnih odnosov, tj. vzajemnost, izmenjava, sodelovanje in javna razprava o tem (Helly 2012, 4–9; Tabela 2.4).

Tabela 2.4: Primerjava konceptov kulturni odnosi, kulturna diplomacija/zunanja kulturna politika in kulturno sodelovanje.

Koncept →	Kulturni odnosi	Kulturna diplomacija / zunanja kulturna politika	Kulturno sodelovanje
Ključna kategorija ↓			
Financiranje	javna in/ali zasebna kulturna agencija	državne institucije za zunanje zadeve / kulturne agencije; možno partnerstvo	javno in/ali zasebno
Politični vpliv (vmešavanje)	pogosto posreden, šibek ali brez	pomemben, toda odvisen od spoštovanja avtonomije kulturnega prostora	
Določevalci standardov	posredniki; posamezniki, civilna družba ali strokovnjaki na področju kulture	mešanica političnih oblasti, kulturnih agencij / inštitutov / paradržavnih organov	mešanica kulturnih agencij, javnih organov in civilne družbe ali strokovnjakov na področju kulture
Izvajalci	strokovnjaki na področju kulture	mešanica kulturnih agencij, javnih organov in civilne družbe ali strokovnjakov na področju kulture	
Glavni partnerji	odprto za vse	odprto za vse, vendar odvisno od političnega odobravanja / sankcij	
Ciljna publika	odvisno od ciljev pobude	odvisno od mešanice političnih in kulturnih ciljev	odvisno od ciljev pobude
Stopnja decentralizacije	navadno visoka	odvisna od stopnje avtonomije izvajalcev	
Izvozna naravnost	vzajemno in dvosmeren proces izmenjave	večinoma izvozna naravnana, vendar odvisna od stopnje avtonomije določevalcev standardov	
Učinek	odvisno od ciljev pobude	podpora transnacionalni kulturni produkciji in sodelovanju z različno stopnjo udeležbe predstavnikov vlad	mobilna kulturna produkcija z različno stopnjo koprodukcije
Načrtovani rezultati (targeted outcome)	medsebojno razumevanje in prepoznavnost	mešanica prepoznavnosti, medsebojnega razumevanja in političnega zблиževanja	

Vir: Prirejeno in povzeto po (Helly 2012, 6 – tabela 1)¹¹¹.

Ministrstva za kulturo (MK) večinoma spremljajo, analizirajo in pripravljajo strategije za izvajanje kulturnih politik. Pri dejavnostih mednarodnega kulturnega sodelovanja navadno sodelujejo s pristojnimi državnimi službami, ki svojo dejavnost usmerjajo v zunanje okolje, na primer ministrstva za zunanje zadeve (MZZ). Slednja na področju kulture z državami ali mednarodnimi organizacijami sklepajo dvo- in večstranske sporazume o kulturnem sodelovanju in kulturni izmenjavi ter skrbijo za promocijo kulture v zunanjem okolju.¹¹² Za slednje skrbijo tudi diplomatska in

¹¹¹ Helly primerja tudi koncepta javne diplomacije in upravljanja oziroma določanja predpisov v kulturi (prav tam).

¹¹² Nimajo vse države vzpostavljenih ministrstev za kulturo (na primer ZDA); kultura je lahko tudi združena z drugimi področji, na primer šolstvo, znanost, šport, verske zadeve, turizem (na primer v Sloveniji med januarjem 2012 in marcem 2013 Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport – MIZKŠ). Prav tako so sodelovanja vzpostavljena med različnimi ministrstvi, na primer zunanjim,

konzularna predstavništva držav, ki so po Dunajski konvenciji o diplomatskih odnosih (DKDO, 5. čl.) in Dunajski konvenciji o konzularnih odnosih (DKKO, 3. čl.) dolžne opravljati tudi naloge, ki pospešujejo ali pomagajo pri razvijanju medsebojnih kulturnih odnosov¹¹³ (Türk 2007, 207; 226). Nekatere države vzpostavljajo tudi funkcijo t. i. kulturnega atašeja, »ki so rekrutirani bodisi iz zunanjih ministrstev (karierni diplomati) bodisi iz pristojnih ministrstev (uradniki) ali pa iz stroke (kulturniki)« (Jazbec 2009, 83).

Vlogo 'kulturne diplomacije' prevzemajo tudi nacionalni kulturni inštituti¹¹⁴, ki so s strani države ustanovljeni oziroma pooblašteni z namenom promocije kulture in spodbujanja (ter tudi financiranja) kulturnih dejavnosti, predvsem pa kot stična točka med domačo in tujo (kulturno) javnostjo. Število njihovih izpostav po svetu in program delovanja je odvisno od zmožnosti človeških in finančnih virov. Predvsem v diplomacijah manjših držav, tako Petrič (2010, 332), ki si, razen izjemoma, ne morejo privoščiti kulturnih inštitutov, so takšne dejavnosti vključene v veleposlaništvo, kar omogoča medsebojno pomoč in sodelovanje, zmanjšuje stroške in je tudi učinkovitejše.

Od leta 2006 se kulturni inštituti držav članic EU povezujejo v mrežo EUNIC (*European Union Network of Institutes of Culture*), pri čemer vzpostavljajo bolj formalno in organizirano sodelovanje. Cilj Eunica¹¹⁵ s sedežem v Bruslju je zagovarjati mednarodne kulturne odnose, svetovati o mednarodnih kulturnih politikah, lobirati pri institucijah EU in državah članicah, izmenjavati dobre prakse in sodelovati na razpisih programov financiranja EU. Prav tako si prizadevajo za strukturirano povezovanje in sodelovanje z ESZD (Fisher in Figueira, 2011, 28).

---

kulturnim, gospodarskim, šolskim. Primer (ne)sodelovanja je vzpostavitev slovenskega centra 'Skica' na Dunaju, tj. med MK, MZZ ter Ministrstvom za visoko šolstvo in znanost (MVŠZ) oziroma med januarjem 2012 in marcem 2013 med MIZKŠ in MZZ.

¹¹³ Konvenciji sta bili sprejeti na kodifikacijski konferenci na Dunaju, pri čemer DKDO 18. aprila 1961 in je v veljavi od 24. aprila 1964, DKKO pa 24. aprila 1963 in je v veljavi od 19. marca 1967. Obema konvencijama sta priložena protokola o pridobivanju državljanstva in o obveznem reševanju sporov (Türk 2007).

¹¹⁴ Na primer mreža francoskih inštitutov *Institut Française*, Japonska fundacija, British Council, Goethe Institut, švicarski kulturni inštitut *ProHelvetia*, Konfucijski inštitut, španski *Instituto Cervantes*, estonski kulturni inštitut (*Eesti Instituut*). Slovenija je novembra 2011 odprla svoj prvi kulturni center 'Skica' na Dunaju, ki pa ga je po dobrem letu delovanja med februarjem in majem 2013 zaprla. Maja 2013 je bil med MZZ in (ponovno vzpostavljenim) MK sklenjen dogovor o ureditvi organizacije dela, upravljanju ter ponovnem odprtju centra. Politično prerekanje o delovanju kulturnega centra vsekakor škodi ugledu Slovenije, ob slabi promociji države lahko vpliva tudi na izvedbo že vpostavljenih kulturnih projektov oziroma sodelovanj.

¹¹⁵ EUNIC ne ostaja brez kritike. Veliki Britaniji, Nemčiji in Franciji se očita preveliko vlogo v mreži. Prav tako se opozarja na osnovno nalogo kulturnih inštitutov, ki pa je vsekakor promocija lastne kulture in interesov (Fisher in Figueira 2011; Helly 2012).

V zadnjih nekaj letih se je spremenil tudi način sodelovanja med različnimi akterji. Če so se kulturna sodelovanja nekdanj izvajala izključno na vladni ravni oziroma med elitami, je danes več neposrednega sodelovanja med umetniki, nevladnimi organizacijami, muzeji, orkestri, lokalnimi, regionalnimi in tudi državnimi institucijami. Razlogi za spremembo so številni, po mnenju Wiesanda (2007, 4) pa so, vsaj v Evropi, najpomembnejši naslednji:

- politične spremembe v zadnjih dvajsetih letih, še posebej v Vzhodni Evropi,
- profesionalizacija kulturnih izmenjav, predvsem prek posredovanja informacij, neposrednih poznanstev, izobraževanj, ustanavljanja transnacionalnih kulturnih in neformalnih kulturnih mrež,
- vzpon kulturnih in ustvarjalnih industrij,
- omejitve delovanja tradicionalne kulturne diplomacije, povezane z birokratskimi postopki ali politično določenimi smernicami promocije kulture,
- zmanjševanje javnih sredstev v kulturi,
- vpliv novih medijev (Fisher in Figueira 2011, 15).

Številnih takšnih sodelovanj ne gre spregledati, saj pomenijo pomemben prispevek k mednarodnemu kulturnemu sodelovanju. Vendar pa, kot ugotavljata EFAH in Interarts, »še vedno igrajo pomembno vlogo pri zapolnjevanju praznine med domačimi kulturnimi agendami in pri vzpostavitvi obsežnega ustvarjalnega evropskega prostora, pri spodbujanju ustvarjalnih povezav in pri razpolaganju virov, ki omogočajo vzpostavljanje novih občinstev« (2003, ix).

Mednarodne organizacije¹¹⁶, odbori, forumi ali pobude predstavljajo stičišče kulturnega sodelovanja, v okviru katerega se izmenjujejo mnenja, stališča in izkušnje z namenom oblikovanja kulturnih politik in izvajanja ukrepov, ki spodbujajo medsebojno spoštovanje, sodelovanje in dialog ter pripomorejo pri ohranjanju mednarodnega miru.

Kulturno sodelovanje je torej dinamičen proces ustvarjanja, oblikovanja in vzajemnega vzdrževanja odnosov med različnimi akterji, pri čemer naj bi bili vsi vključeni akterji deležni koristi. V okviru te naloge bo razumljeno kot vsaka oblika institucionalnega in političnega delovanja akterjev na področju kulture, ki prek

---

¹¹⁶ Kulturno sodelovanje spodbujajo številne regionalne in mednarodne organizacije, na primer Arabska liga, Mednarodni inštitut za poenotenje zasebnega prava (UNIDROIT – *International Institute for the Unification of Private Law*), Organizacija ameriških držav (OAS – *Organization of American States*), Organizacija ibero-ameriških držav (*Organization of Ibero American States*), Svet Evrope, Svetovna banka, Svetovna organizacija za intelektualno lastnino (WIPO – *World Intellectual Property Organisation*), UNDP, UNESCO, UNICEF – *United Nations Children's Fund* (Sklad Združenih narodov za otroke), Zveza držav jugovzhodne Azije (ASEAN – *Association of South East Asian Nations*).

oblikovanja, upravljanja in izvajanja programov, strategij in drugih pravnih instrumentov vplivajo na oblikovanje in izvajanje kulturnih dejavnosti z namenom (njihove) promocije in doseganja (skupnih) interesov v kulturi.

Razlogi za kulturno sodelovanje temeljijo na normativnih predpostavkah, tj. da takšna dejavnost pomeni nekaj dobrega, ustvarja določene koristi in pripomore pri spodbujanju medsebojnega razumevanja in mednarodnega sodelovanja¹¹⁷. Vendar pa so te predpostavke problematične, ugotavlja Reevesova (2004, 56–61), ker, prvič, otežujejo opredeljevanje vsebine, tj. kakšno kulturo potrebujemo, drugič, preverljivost njene učinkovitosti, tj. koga nagovarjamo, kako merimo učinek kakovosti in količino kulture, pri čemer se, tretjič, zastavlja tudi vprašanje motiva (namena/interesa) za sodelovanje, tj. ali gre za vzajemno sodelovanje ali za enosmerni proces, ki ga v skrajni obliki lahko označimo tudi za propagando.

Zanimanje za kulturo v mednarodnih odnosih se povečuje, čeprav vloga kulture (*per se*) še vedno ostaja bolj postranska¹¹⁸. To pomeni, da pred kulturnimi prevladujejo bolj politični in gospodarski cilji. Jehan, na primer, ugotavlja, da se po koncu hladne vojne spremeni odnos do kulture. Opredeljuje se jo v luči oblikovanja novih držav in s tem izgradnje (narodne) identitete, razvojne pomoči tretjim državam, ohranjanja kulturne dediščine (kar je povezano tudi z izgradnjo identitete), pravic manjšin kot vprašanja soobstoja kulturno raznolikih skupnosti ter povečanja družbenih napetosti (2012, 2). Fisher in Figueira pa ugotavljata, da države kulturo oziroma kulturno politiko vse bolj strateško vključujejo v svojo zunanjo politiko. (Kitajska na primer povečuje število svojih kulturnih inštitutov po svetu, prek katerih si utrjuje podobo razvite države, op. a.) Vse večja je potreba po sodelovanju med različnimi institucijami z namenom povezovanja zunanje, trgovinske, razvojne in kulturne politike, kar vodi v oblikovanje strategij. Preoblikovanje politik in strategij je posledica premika iz dvostranskih v večstranska sodelovanja, v zadnjem času predvsem zaradi finančne in gospodarske krize. Ne nazadnje pa so tudi pozivi različnih akterjev, da EU vključi kulturno razsežnost v mednarodne odnose, spodbudili nekatere države članice EU k

---

¹¹⁷ Spodbujanje medsebojnega razumevanja in mednarodnega sodelovanja (*fostering mutual understanding and international cooperation*) ter izobraževanja (*educating minds*) predstavlja temeljno načelo humanističnega pristopa k mednarodnim kulturnim odnosom (Reeves 2004, 42).

¹¹⁸ Povečuje se dejavnost mednarodnih organizacij in drugih akterjev na področju kulture, tj. prek številnih konferenc, srečanj, odpiranja kulturnih inštitutov po svetu (Kitajska, Južna Koreja, Indonezija), vzpostavljanje ali spreminjanje strategij promocije kulture (Kitajska, Indonezija, Francija, Saudska Arabija, ZDA).

preoblikovanju svoje zunanje (kulturne) politike (Fisher in Figueira 2011, 15; Jehan 2007, 6–7), na primer Francija ali Nizozemska (Fisher in Figueira 2011).

Kultura dobiva pomembnejšo vlogo tudi v mednarodnih odnosih EU, kar je posledica naslednjih ukrepov:

- prvič, EU je podpisnica Unescove konvencije, s čimer se je skupaj z državami članicami EU zavezala, »da bodo krepile nov kulturni steber globalnega upravljanja in trajnostnega razvoja, zlasti s pomočjo krepitev mednarodnega sodelovanja« (Evropska komisija 2007b)¹¹⁹;
- drugič, EU si skupaj z državami članicami prek SZVP želi večjo prisotnost v svetu (Evropska komisija 2006)¹²⁰, pri čemer je kultura »osrednjega pomena za ta večstranski pristop vzpostavljanja soglasja« (Evropska komisija 2007b)¹²¹, kar je junija 2008 potrdil tudi Evropski svet, tj. »da sta kulturno sodelovanje in medkulturni dialog sestavna dela vseh zunanjih politik« (Evropski svet 2008)¹²², in tudi Svet, s sklepi o spodbujanju kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga v zunanjih odnosih EU in njenih članicah (Svet EU 2008b)¹²³;
- tretjič, kultura je strateški dejavnik gospodarskega, političnega in družbenega razvoja (Evropska komisija 2010č; 2010e)¹²⁴, ki prav tako vpliva na oblikovanje (evropske) identitete.

3 KULTURA V EU

Vključevanje kulture v integracijske procese EU bi lahko razdelili na tri obdobja. Prvo obdobje obsega prve poskuse vključevanja in spodbujanja kulturnega sodelovanja pred sprejetjem Maastrichtske pogodbe¹²⁵. Drugo, ko kultura s sprejetjem Maastrichtske

---

¹¹⁹ SEC(2007) 570, poglavje 2.2. *Zunanji odnosi EU*.

¹²⁰ Sporočilo Komisije Evropskemu svetu. *Evropa v svetu – nekaj praktičnih predlogov za večjo usklajenost, učinkovitost in preglednost* (COM(2006)278), z dne 8. junija 2006.

¹²¹ SEC(2007) 570, poglavje 2.2. *Zunanji odnosi EU*.

¹²² Sklepi predsedstva Evropskega sveta (11018/08), sprejeti v Bruslju 19. in 20. junija 2008.

¹²³ Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta, o spodbujanju kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga v zunanjih odnosih Unije in njenih držav članic (2008/C 320/04).

¹²⁴ Poročilo Komisije o izvajanju evropske agende za kulturo (KOM (2010) 390 konč./SEC (2010) 904), z dne 19. julija 2010, poglavje 2.3 in Zelena knjiga – *Izkoriščanje potenciala kulturnih in ustvarjalnih industrij* (COM(2010)0183), z dne 27. aprila 2010. Komisija na ravni EU vzpostavlja politično razpravo in javno posvetovanje o posebnostih in pomembnosti kulturnih in ustvarjalnih industrij; tudi v mednarodnem kulturnem sodelovanju in izmenjavi (na primer v okviru spodbujanja medkulturnega dialoga med EU in Kitajsko).

¹²⁵ Maastrichtska pogodba (1992/1993) je spremenila Pogodbo o ustanovitvi EGS, ki se je kasneje preimenovala v PES in od leta 2009 v PDEU (kot del Lizbonske pogodbe). Kultura je bila vključena v 128. čl. pogodbe (kasneje preštevilčen v 151 PES in danes 167 PDEU).

pogodbe postane pravno zavezujoča pristojnost, kulturno sodelovanje pa vse bolj postaja strukturirana dejavnost. V tretjem pa se, s sprejetjem Agende za kulturo (in podpisom Unescove konvencije), že oblikuje strateški pristop spodbujanja, oblikovanja in izvajanja kulturnega sodelovanja.

Čeprav se je evropski integracijski proces začel leta 1957 s sprejetjem Rimske pogodbe, so se države članice vse do devetdesetih let prejšnjega stoletja izogibale vključitvi kulture na skupno področje delovanja. Rimska pogodba je sicer določila 'kulturo kot izjemo' (*culture as exception*) pri svobodnem kroženju dobrin in storitev, vendar pa ES ni oblikovala kulturne politike, niti ni pooblastila institucij ES za izvajanje dejavnosti na področju kulture. Edini predpis, ki je opredeljeval kulturo, je bil člen 30 PES (zdaj 36 PDEU). Prav ta iz določil o svobodnem kroženju dobrin in storitev izvzema tiste kulturne dobrine, ki pomenijo nacionalno bogastvo posamezne države članice EU ter imajo umetniško, zgodovinsko in arheološko vrednost. ES je torej kulturo vključila v svoje dejavnosti urejanja in upravljanja notranjega trga.

V poznih šestdesetih¹²⁶ in še posebej v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je bila kulturna razsežnost vključena še v socialne in regionalne teme, kar sta predvsem spodbudila Komisija in Evropski parlament. Razprava o kulturi je pravzaprav pomenila postopno utrjevanje moči Komisije prek 'manj pomembnih' področij. Komisija je namreč po vzpostavitvi EPS leta 1970 izgubljala moč in položaj v ES, zato je svoje delovanje preusmerila tudi na socialne teme. Na primer, pokazala je zanimanje za ureditev statusa kulturnih delavcev ali avtorskih pravic in s svojimi sporočili spodbujala razprave o kulturi¹²⁷, pri čemer pa ni imela podpore Sveta. Slednji je sicer leta 1973 kulturo vključil v Deklaracijo o evropski identiteti, vendar v luči poudarjanja raznolikosti kultur v ES in oblikovanja evropske identitete (tudi v zunanjih odnosih), ne pa spodbujanja kulturne dejavnosti.

Podobno je Evropski parlament, ki je že zgodaj vzpostavil svoj Odbor za kulturo, poskrbel, da področje kulture ni bilo več samo medvladna zadeva. Od sedemdesetih let naprej spodbuja *ad hoc* projekte, pri čemer je bil na začetku svojega delovanja velik zagovornik področja arhitekturne dediščine. Leta 1974 je na primer z resolucijo pozval

---

¹²⁶ Že neuspeli Fouchetovi načrti o Evropski politični uniji so znanstveno in kulturno sodelovanje opredelili kot enega od ciljev EU. Glej prvi Fouchetov načrt iz leta 1961, člen 2 (Hill in Smith 2000, 47–67). Večina načrtov v kulturi se kasneje udejanji s sprejetjem Maastrichtske pogodbe.

¹²⁷ Na primer o dejavnosti ES v kulturnem sektorju (*Community action in the cultural sector*, COM (77) 560 final), z dne 2. decembra 1977 (Evropska komisija 1977).

k ukrepom na področju kulture, med drugim tudi izrazil željo o prispevku 1 % celotnega proračuna ES, namenjenega kulturi¹²⁸ (Parry 2000, 273; Jehan 2007, 15).

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja pride do preobrata v mišljenju, ko politični cilji vse bolj vključujejo družbene in ekonomske dejavnike. Komisija sprejme sporočilo o okrepljenih ukrepih ES v kulturnem sektorju¹²⁹, s katerim spodbuja dvostranske kulturne odnose in poudarja ustvarjalnost in konkurenčnost v kulturi (Evropska komisija 1982). Nadalje postane kultura kot dejavnik identitete sredstvo za spodbujanje integracijskega procesa ES, kar je razvidno tudi iz Slovesne deklaracije o Evropski uniji¹³⁰. Deklaracija je takratne države članice EU spodbudila k pospeševanju skupnega kulturnega sodelovanja (Evropski svet 1983, točka 3.3). Poudarijo se izmenjave, skupne dejavnosti, ohranjanje kulturne dediščine, tudi v tretjih državah.

Kljub temu so imele države članice veliko zadržkov pri vzpostavljanju kakršne koli skupne evropske kulturne politike. V izogib prenosu pristojnosti in moči na evropske institucije je Svet EU (Svet ministrov za kulturo) raje podpiral *ad hoc* odločitve o spodbujanju kulturnih dejavnosti in na ta način dajal vtis, da je zavezan izgradnji 'evropske kulture'. Države članice (in ne Komisija ali Evropski parlament!) so na primer leta 1985 predlagale vzpostavitev evropske prestolnice kulture (Svet ministrov za kulturo 1985)¹³¹ ali leto kasneje t. i. transnacionalne kulturne poti (Svet ministrov za kulturo 1986)¹³². Nekatere 'pilotne' dejavnosti (na primer evropski mladinski orkester),

---

¹²⁸ Resolucija Evropskega parlamenta *Community action in the cultural sector*, objavljena v UL C 62 dne 30. maja 1974 (Evropska komisija 1977). Leta 2004 se je Evropski parlament pridružil kampanji '70 centov za kulturo' (*70 cents for Culture*), ki sta jo skupaj sprožili *Culture Action Europe* (takrat *European Forum for the Arts and Heritage* – EFAH) in *European Cultural Foundation* (ECF). Namen kampanje je bil v finančnem obdobju 2007–2013 povečati proračun za kulturo, in sicer s takratnih 7 centov na državljana EU na leto na 'simboličnih' 70 centov. Po napornih pogajanjih in zniževanju proračuna (tudi) za kulturo med Svetom EU, Komisijo in Evropskim parlamentom je omenjena kampanja prispevala h končni odločitvi pri sprejetju proračuna. Za sedemletno proračunsko obdobje je bil sprejet proračun v višini 400 milijonov evrov (tj. za program Kultura), kar znaša približno 13 centov na državljana EU na leto (*Culture Action Europe* 2013).

¹²⁹ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu '*Stronger Community action in the cultural sector*' (COM (82) 590 final), z dne 16. oktobra 1982.

¹³⁰ Slovesna deklaracija o Evropski uniji (*Solemn Declaration on European Union*), podpisana s strani predsednikov držav in vlad 19. junija 1983 v Stuttgartu. Šabec na primer ugotovi, da so prizadevanja po konstrukciji skupne kulturne identitete EU postala intenzivna zlasti v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, skupna evropska identiteta pa je pravzaprav funkcionalno sredstvo za promoviranje in pospeševanje politične legitimnosti EU (2006, 210–11).

¹³¹ Resolucija ministrov, pristojnih za kulturne zadeve, na srečanju Sveta, z dne 13. junija 1985, o vzpostavitvi letnega dogodka 'evropsko mesto kulture' (*Resolution of the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting with the Council, of 13 June 1985 concerning the annual event 'European City of Culture'*). Od leta 2005 prestolnice kulture imenuje Svet na priporočilo Komisije (prej se je o tem odločalo soglasno na medvladni ravni). Častni naslov je leta 2012 pripadal tudi Mariboru s partnerskimi mesti Murska Sobota, Novo mesto, Ptuj, Slovenj Gradec in Velenje.

¹³² Resolucija ministrov, pristojnih za kulturne zadeve, na srečanju Sveta, z dne 17. februarja 1986, o vzpostavitvi transnacionalnih kulturnih poti (*Resolution of the Ministers responsible for Cultural Affairs,*

s katerimi so predvsem želeli izboljšati prepoznavnost ES, so nato služile Komisiji kot podlaga kasnejšemu oblikovanju programov financiranja za področje kulture. Toda, kot že rečeno je, interes držav članic za spodbujanje kulturnega sodelovanja prej odraz njihovih želja po prenosu in uresničevanju domačih kulturnih politik na ravni ES kot pa promocija kulture za namen povezovanja ES, menita Psychogiopoulou (2008) in Parry (2000).

Srečanja ministrov za kulturo so se institucionalizirala v drugi polovici osemdesetih let prejšnjega stoletja, prav tako je bil vzpostavljen Odbor za kulturo (*Cultural Affairs Committee*)¹³³, ki ga sestavljajo predstavniki držav članic EU in Komisije (Svet ministrov za kulturo 1988, točka 1). Politično je bilo torej dogovorjeno, da lahko Komisija izvaja določene dejavnosti v kulturi: v sodelovanju ali v soglasju z Odborom za kulturo Komisija izvaja oziroma usklajuje tiste ukrepe na ravni EU, ki sta jih odobrila Svet EU in/ali Svet ministrov za kulturo (prav tam, točka 4).

Komisija je nato 'skrb za kulturne delavce' zamenjala s podporo delovanja kulturnih organizacij (na začetku s področja arhitekturne dediščine ter kulturnih in ustvarjalnih industrij), svojo moč pa počasi krepila prek dodeljevanja pomoči, tj. prek programov financiranja. Kultura je vedno bolj postajala sredstvo integracijskega sporočila in pridobivanja javne podpore. Po drugi strani pa je Komisija države članice počasi začela spodbujati k izvajanju kulturnih dejavnosti (Parry 2000, 297; Psychogiopoulou 2008, 33). Kljub poskusom Komisije s sporočilom o svežem zagonu za kulturo v ES¹³⁴ (Evropska komisija 1987) v času pogajanj o EEA konec osemdesetih, v katerem je poudarjena pravica dostopa do kulture in udeležbe v kulturnem življenju, države članice določil o kulturi niso vključile v EEA.

V devetdesetih letih so nato nekateri dogodki, kot so konec hladne vojne, globalizacija in nadaljnji integracijski procesi EU, spodbudili predstavo oziroma željo po skupnih evropskih vrednotah, kar je sprožilo večje zanimanje za kulturo (Dodd in

---

meeting within the Council, of 17 February 1986 on the establishment of transnational cultural itineraries).

¹³³ Psychogiopoulou (2008, 32, op. 37) pojasni, da so bila prva neformalna srečanja ministrov za kulturo v letih 1982 (Neapelj) in 1983 (Atene), prvo formalno naj bi bilo 22. junija 1984 v Luksemburgu. Avtorji različno časovno opredeljujejo začetek oblikovanja srečanj cf. Parry (2000, 263, op. 27); Kaufmann in Raunig (2003, 15); Jehan (2007, 17). Odbor za kulturo je bil vzpostavljen leta 1988 z resolucijo Sveta ministrov za kulturo (*Résolution du Conseil et des ministres responsables des affaires culturelles réunis au sein du Conseil*; Svet ministrov za kulturo 1988).

¹³⁴ Sporočilo Komisije Svetu *A fresh boost for culture in the European Community* (COM (87) 603 final), z dne 14. decembra 1987. Sporočilo je vključevalo tudi poglavje o kulturnem sodelovanju, ki je kasneje postalo vir za člen 128 Maastrichtske pogodbe (Kaufmann in Raunig 2003, 15) oziroma danes veljavni člen 167 PDEU.

drugi 2006, 12; Klaić 2007, 23; Brix 2011, 161), tudi pri regionalnem sodelovanju. Leta 1994 vzpostavljen Odbor regij je v svoje delovanje vključil tudi kulturno razsežnost. Slednje predvsem zaradi Nemčije, ki je kulturo v svoji deželni politiki morala ločiti od zunanje politike, in sicer zaradi ureditve svoje kulturne politike (Parry 2000, 269–72, op. 54, 60; cf. Svet Evrope in ERICarts 2012)¹³⁵.

Evropske institucije so *de facto* že oblikovale in izvajale kulturno politiko prek notranjega trga (urejanje pretoka ljudi, dobrin in storitev v kulturi) in politike povezovanja, vendar pa precej nepovezano in zmedeno. Po eni strani je državam članicam ugajala podpora kulturnim dejavnostim na nacionalni in regionalni ravni, po drugi strani pa niso želele prevelikega vmešavanja institucij EU (Psychogiopoulou 2008, 42). Z vključitvijo člena 128 v Maastrichtsko pogodbo (preštevilen s PES v 151. in s PDEU v 167. čl.) so države članice ubrale srednjo pot. Namreč, ES lahko le spodbuja, podpira in dopolnjuje kulturne dejavnosti držav članic, pri čemer pa mora varovati in spoštovati nacionalne kulture. Pogodba je tako omejila pristojnosti EU v kulturi, saj je kultura podvržena načelu subsidiarnosti in sorazmernosti, pri čemer je izključena kakršnakoli harmonizacija kulture. To pomeni, da so države članice EU podelile le delne pristojnosti za izvajanje kulturnih dejavnosti. EU torej tako znotraj kot tudi zunaj svojih meja ne sme nadomestiti dejavnosti na področju kulture ene ali več držav članic EU, temveč jih lahko samo podpira, dopolnjuje in/ali usklajuje.

Komisija je nato izdala nekatera sporočila¹³⁶ in poročila za spodbujanje kulturnih dejavnosti v EU ter zanje vzpostavila prvo generacijo programov financiranja, tj.

- *Kaleidoscope* (1996–1999) za spodbujanje umetniškega in kulturnega ustvarjanja ter sodelovanja z evropsko razsežnostjo (Evropska skupnost 1996)¹³⁷;
- *Ariane* (1997–1999) za področje knjig in branja, vključno s prevajanjem (Evropska skupnost 1997a)¹³⁸;

---

¹³⁵ Nemška zvezna ustava po eni strani določa prenos pristojnosti na področju kulture na nemške zvezne dežele. To pomeni, da se Nemčija (brez oddobritve in v imenu zveznih dežel) teoretično ne more pogajati in potrditi dejavnosti ali programov na področju kulture v EU. Po drugi strani pa posamezne določbe v zvezni ustavi določajo, da je vzpostavljanje in urejanje odnosov s tretjimi državami, tudi na področju kulture, v pristojnosti zveznih oblasti in parlamenta (Svet Evrope in ERICarts 2012).

¹³⁶ Na primer *New Prospects for Community Cultural Action. Communication from the Commission to the Council* (COM (92) 149 final), z dne 29. aprila 1992 (Evropska komisija 1992) ali *First Report on the Consideration of Cultural Aspects in European Community Action* (COM (96) 160 final), z dne 17. aprila 1996 (Evropska komisija 1996); slednje cf. 167.4 čl. PDEU.

¹³⁷ Sklep (ES) št. 719/96/EC Evropskega parlamenta in Sveta, z dne 29. marca 1996, o vzpostavitvi programa *Kaleidoscope*. Program je bil vzpostavljen kot prioriteta Sveta in Komisije.

¹³⁸ Sklep (ES) št. 2085/97/EC Evropskega parlamenta in Sveta, z dne 6. oktobra 1997, o vzpostavitvi programa *Ariane*.

- *Raphael* (1997–1999) za dopolnjevanje dejavnosti držav članic na področju kulturne dediščine (Evropska skupnost 1997b)¹³⁹.

Na začetku novega tisočletja sta Svet in Evropski parlament za obdobje 2000–2004 (in podaljšan do leta 2006) odobrila nov program financiranja kulturnih dejavnosti, tj. *Kultura 2000* (Evropska skupnost 2000a)¹⁴⁰. Program izpostavlja kulturo kot pomemben dejavnik družbene integracije in družbeno-ekonomskega razvoja. S ciljem oblikovanja skupnega evropskega prostora je program spodbujal sodelovanje kulturnih izvajalcev in organizacij na različnih kulturno-umetniških področjih, in sicer s sofinanciranjem projektov sodelovanja (tudi v tretjih državah), delovanja organizacij kot tudi posebnih dogodkov, na primer evropske prestolnice kulture, podeljevanja nagrad EU (za kulturno dediščino, arhitekturo), posebnih projektov za ohranjanje in varovanje kulturne dediščine, tudi t. i. posebnih kulturnih dogodkov z evropsko ali mednarodno razsežnostjo (na primer praznovanje 300. obletnice St. Peterburga leta 2003).

Kmalu po sprejetju *Kulture 2000* je Giorgio Ruffolo kot posebni poročevalec Evropskega parlamenta v poročilu iz leta 2001 podal številne predloge za izboljšanje stanja v kulturi. Na primer, vzpostavitev evropske agencije za spremljanje kulturnega sodelovanja predvsem z namenom promocije izmenjave informacij in koordiniranja kulturnih politik držav članic EU. Opozoril je tudi na pomanjkanje tako sodelovanja med različnimi institucijami EU kot tudi finančnih sredstev za spodbujanje kulturnih dejavnosti v EU (Ruffolo 2001). Na podlagi poročila je nato Evropski parlament izdal resolucijo o kulturnem sodelovanju v EU (Evropski parlament 2001)¹⁴¹ z namenom 'širjenja področja', tj. kulturnega sodelovanja.

V naslednjih letih so sledili novi ukrepi, sporočila in študije, tako Komisije kot tudi Sveta ministrov za kulturo, z namenom spodbujanja kulturnega sodelovanja (tudi znotraj različnih sektorjev), vključevanja kulturne razsežnosti v druge politike EU ali

---

¹³⁹ Sklep (ES) št. 2228/97/EC Evropskega parlamenta in Sveta, z dne 13. oktobra 1997, o vzpostavitvi programa *Raphael*. Kulturna dediščina pomeni občutljivo področje. Oblikovanje programa je posledično zahtevalo številna srečanja in posvetovanja med državami članicami in Komisijo, pri čemer so se upoštevali tudi politični cilji.

¹⁴⁰ Sklep (ES) št. 508/2000/EC Evropskega parlamenta in Sveta, z dne 14. februarja 2000, o vzpostavitvi programa *Kultura 2000* (*Culture 2000*). Slovenija je v programu polnopravno sodelovala od leta 2002; kulturni izvajalci so se prvič prijavljali na razpise leta 2003. Več prek DG EAC ali Kulturne stične točke v Sloveniji (*Cultural Contact Point Slovenia – CCP Slovenia*), nacionalne informacijske pisarne, pristojne za podajanje informacij v zvezi s kulturnimi programi EU. Z naslednjim finančnim okvirjem bo omenjena pisarna vključena v t. i. mrežo centrov Ustvarjalne Evrope (Evropska komisija 2011b, 8.f čl.).

¹⁴¹ *Resolution on Cultural Cooperation in the European Union* (2000/2323 INI), sprejeta 5. septembra 2001.

spodbujanja mobilnosti umetnikov in umetniških del¹⁴². Podpora je bila namenjena avdiovizualnemu področju (program MEDIA), sprejeta je bila direktiva 'Televizija brez meja'¹⁴³. Komisija je spodbujala poklicno izobraževanje v kulturi (prek programov *Leonardo da Vinci, Socrates*), vključevanje kulture v razvoj raziskav in tehnologije (6. okvirni program, eVsebine) ter v regionalne politike (*Interreg III, Leader, Equal in Urban*), predvsem z namenom zmanjševanja regionalnih razlik in trajnostnega razvoja. Kaufmann in Raunig ugotavljata, da je imela kultura vlogo dejavnika pri zaposlovanju, socialni koheziji, regionalnem razvoju in turizmu (2003, 16–17)¹⁴⁴. Ne nazadnje je Komisija, z namenom večje prepoznavnosti in boljše podobe EU v svetu, spodbujanje kulturne dejavnosti usmerila tudi v zunanje odnose, predvsem prek razvojne politike v tretjih državah (Parry 2000; Kaufmann in Raunig 2003, 16–17). Kaufmann in Raunig menita, da so institucije EU z državami članicami v tem obdobju sicer odpirale pomembne teme za razpravo na področju kulture, ki pa niso postale del večjega vsebinskega in političnega okvira. Nobena od institucij EU se namreč ni prav posebej angažirala za (pre)oblikovanje evropske kulturne politike (2003, 24).

Zanimanje za kulturo v EU se poveča po letu 2005, in sicer po zavrnitvi Pogodbe o ustavi za Evropo (*Constitution for Europe*)¹⁴⁵ na referendumih v Franciji in na Nizozemskem. Številni akterji tako v politiki kot tudi v civilni družbi pričnejo odpirati razprave o tem, kdo/kaj je EU, kaj jo združuje, v katero smer naj bi se razvijala ali kakšna je vloga EU v svetu (Dodd in drugi 2006, 7). Slednje je vplivalo tudi na sprejetje Agende za kulturo leta 2007, ki predstavlja prvo strategijo za oblikovanje in izvajanje kulturne politike. Namen Agende za kulturo, ki jo podpre Svet z resolucijo (Svet EU 2007b)¹⁴⁶, je spodbujati:

- kulturno raznolikost in medkulturni dialog,
- kulturo kot katalizatorja za ustvarjalnost (v kontekstu Lizbonske strategije),
- kulturo kot bistveni sestavni del mednarodnih odnosov EU.

---

¹⁴² Na primer študije *Mobility and free movement in the cultural sector* (2002), *The use of Structural Funds in the field of culture* (1994–1999), *Cultural Cooperation in Europe* (2003) (DG EAC 2013č).

¹⁴³ Direktiva 'Televizija brez meja' (*Television without Frontiers Directive – TVwF*) je bila sprejeta leta 1989 in spremenjena v letih 1997 in 2007 ter 2010 preimenovana v Direktivo o avdiovizualnih medijskih storitvah – AVMS (št. 2010/13/EU, objavljena v UL L 95 15. aprila 2010). Zagotavlja okvir za čezmejne avdiovizualne medijske storitve z namenom izboljšanja notranjega trga proizvodnje in distribucije programov ter pogojev lojalne konkurence (Evropa – Povzetki zakonodaje EU 2013; Evropska komisija 2013a).

¹⁴⁴ Prav ta prepletenost kulture s številnimi vidiki življenja kaže na transverzalnost (prečnost) kulture, s čimer presega 'omejenost' na kulturno sodelovanje in izmenjavo (prav tam).

¹⁴⁵ Pogodba je bila podpisana 29. oktobra 2004, vendar ni bila nikoli ratificirana.

¹⁴⁶ Resolucija Sveta o Evropski agendi za kulturo, z dne 16. novembra 2007.

Sprejetje Agende za kulturo pomeni tudi nov način sodelovanja v kulturi na ravni EU, ki poteka po dveh novih delovnih metodah, tj. odprti metodi koordinacije (OMK) z državami članicami, in prek strukturiranega dialoga s civilno družbo. To pomeni, da prvič sodelujejo skupaj države članice, institucije EU in civilna družba s področja kulture¹⁴⁷. Povečana dejavnost v kulturi se kaže prek številnih sprejetih sporočil, resolucij, študij in sodelovanj z različnimi akterji, tudi z mednarodnimi organizacijami, še posebej s Svetom Evrope in Unescom. Ne nazadnje pa se zaključuje tudi tretja generacija programov financiranja kulturnih dejavnosti, tj. program Kultura (2007–2013) (Evropska skupnost 2006)¹⁴⁸. V primerjavi s programom Kultura 2000 (2000–2006), katere cilj je bila promocija kulturne raznolikosti in skupne kulturne dediščine, so cilji programa Kultura (2007–2013) usmerjeni k mobilnosti umetnikov in umetniških del ter spodbujanju medkulturnega dialoga. Program, kot nadgradnja prejšnjega, stremi k bolj koordiniranemu pristopu kulturnega sodelovanja in izboljšuje njegovo upravljanje. Oddaljuje se od sektorskega pristopa (kot pri Kulturi 2000), s tem ko spodbuja več in raznolika kulturno-umetniška sodelovanja, tudi v zunanjih odnosih (čeprav ne gre za številne projekte). Za naslednje finančno obdobje (2014–2020) trenutno potekajo pogajanja o sprejetju novega okvirnega programa financiranja Ustvarjalna Evropa (*Creative Europe*) (Evropska komisija 2011b)¹⁴⁹ za področje kulturnih in ustvarjalnih sektorjev. Nov program bo združil kulturne dejavnosti in avdiovizualni sektor (programe Kultura, MEDIA in MEDIA MUNDUS), pri čemer bo finančna podpora verjetno usmerjena bolj v kulturne in ustvarjalne sektorje. Slednje je razvidno iz ciljev, okvira in predvidene proračunske delitve sredstev programa. Splošna cilja programa sta »varovati in spodbujati evropsko kulturno in jezikovno raznolikost« ter »okrepiti konkurenčnost sektorja, s čimer bo program prispeval k uresničevanju strategije EU 2020 in njenih vodilnih pobud« (tudi Evropska komisija 2011b, 3. čl.). Program naj bi bil sestavljen iz treh sklopov, in sicer medsektorskega sklopa (tj. 15 %

---

¹⁴⁷ OMK, ki je namenjena vzajemnemu učenju, izmenjavi dobrih praks in informacij med institucijami EU ter državami članicami, se pri oblikovanju in izvajanju politik na ravni EU uporablja že od leta 2000. V kulturi se OMK implementira prek delovnih načrtov Komisije. Strukturiran dialog s civilno družbo Komisija vodi prek t. i. platform: (1) za medkulturno Evropo, (2) o dostopu do kulture ter (3) o kulturnih in ustvarjalnih industrijah. Julija 2010 je Komisija objavila poročilo o izvajanju Agende za kulturo (Evropska komisija 2010č). Prek poročil držav članic ter poročil in priporočil civilne družbe Komisija poroča o napredku pri izvajanju ciljev na EU in nacionalni ravni ter izkušnjah z novima delovnima metodama (prav tam).

¹⁴⁸ Sklep št. 1855/2006/ES (1) Evropskega parlamenta in Sveta, z dne 12. decembra 2006, o uvedbi programa Kultura (2007–2013). Evalvacija programov dostopna prek DG EAC 2013č.

¹⁴⁹ Predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Ustvarjalna Evropa (COM/2011/0785 konč. - 2011/0370 (COD), z dne 23. novembra 2011.

okvirnega proračuna programa), sklopa Kultura (30 %) in MEDIA (55 %). Prva dva sklopa bosta namenjena kulturnemu in ustvarjalnemu sektorju, pri čemer bo medsektorski sklop vključeval še nov finančni instrument za financiranje dejavnosti malih in srednjih podjetij ter kulturnih organizacij, tretji sklop pa bo namenjen avdiovizualnemu sektorju. Sklop Kultura, na primer, naj bi podpiral: (a) ukrepe sodelovanja za sektorske ali medsektorske dejavnosti; (b) dejavnosti evropskih mrež; (c) dejavnosti evropskih platform; (d) literarno prevajanje; (e) posebne ukrepe za doseg večje prepoznavnosti evropskih kultur in spodbujanje medkulturnega dialoga ter medsebojnega razumevanja, vključno z evropskimi kulturnimi nagradami, znakom evropske dediščine in evropskimi prestolnicami kulture (Evropska komisija 2011b, 10. čl.).

Komisija v predlogu novega programa prav tako poudarja pomen kulturnega in ustvarjalnega sektorja, ki lahko prispeva k delovnim mestom in rasti ter ima učinek tudi na druga področja gospodarstva, kot je turizem, ali pa spodbuja vsebine za informacijsko-komunikacijske tehnologije – IKT (Evropska komisija 2011b).

3.1 Pravni in politični okvir urejanja področja kulture v EU

Čeprav je kulturi v celoti posvečen en sam člen (t. i. določba o kulturi) v Lizbonski pogodbi, le-ta spodbuja številne razprave¹⁵⁰, predvsem zaradi svoje dvoumnosti razumevanja področja kulture v EU, tj. od tega kakšno kulturo imamo, želimo in jo spodbujamo, do nosilcev pristojnosti, ki medsebojno delujejo (ne)povezano oziroma (ne)povezovalno. Pomen, namen, cilje in instrumente, ki jih EU oblikuje in izvaja v kulturi, tako najlažje razumemo prek razčlenitve člena 167 PDEU oziroma nekaterih drugih členov Lizbonske pogodbe, ki vključujejo tudi kulturno razsežnost (Tabela 3.1)¹⁵¹.

---

¹⁵⁰ Za podrobnejšo razlago člena 167 PDEU (151 PES) glej Smiers (2002), Kaufmann in Raunig (2003), Psychogiopoulou (2008) in Dewey (2010).

¹⁵¹ Nov program Ustvarjalna Evropa bo temeljil na členih 166, 167 in 173 PDEU. Člen 166 PDEU je osnova za ukrepe EU na področju poklicnega usposabljanja, člen 173 PDEU pa »določa, da Unija in države članice skrbijo za zagotovitev pogojev, ki so potrebni za konkurenčnost industrije Unije, vključno z ukrepanjem, namenjenim spodbujanju okolja, ki je naklonjeno pobudam in razvoju podjetij« (Evropska komisija 2011b – Obrazložitevni memorandum, točka 3).

Tabela 3.1: Členi Lizbonske pogodbe, ki vključujejo kulturno razsežnost.

Člen		Vsebina člena
Lizbonska pogodba	prej PES/PEU	
PEU, preambula, 3. odst.	/	Kultura kot navdih za oblikovanje vrednot EU.
PEU, 3.3	2 PEU	Spoštovanje kulturne in jezikovne raznolikosti EU na notranjem trgu in pri gospodarski rasti.
PDEU, 6.c	/	Pristojnosti EU na področju kulture so omejene na »izvajanje ukrepov za podporo, uskladitev ali dopolnitev ukrepov držav članic«.
PDEU, 36	30 PES	Iz določil o svobodnem kroženju dobrin in storitev izvzema tiste kulturne dobrine, ki pomenijo nacionalno bogastvo posamezne države članice EU ter imajo umetniško, zgodovinsko in arheološko vrednost.
PDEU, 107.3.d	87.3.d PES	V skladu z notranjim trgovom EU nudenje državne pomoči gospodarskim izvajalcem, ki promovirajo in ohranjajo kulturno dediščino.
PDEU, 167	151 PES	'Določba o kulturi' (<i>cultural clause</i>), ki določa pristojnosti EU na področju kulture. EU poziva, naj prispeva k razcvetu kultur držav članic, pri čemer naj upošteva njihovo nacionalno in regionalno raznolikost ter hkrati postavlja v ospredje skupno kulturno dediščino, in naj, če je potrebno, podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področjih, navedenih v tem členu.
PDEU, 207.4	133.6 PES	Sodelovanje s tretjimi državami in sklepanje sporazumov, v okviru katerih se upošteva določilo o kulturni izjemi, ki kulturo in avdiovizualni sektor (poleg izobraževanja, socialnih in zdravstvenih storitev) uvršča med mešane pristojnosti. S tretjimi državami je vzpostavljena posebna ureditev prek trgovinskih sporazumov, ki vključujejo protokole o kulturnem sodelovanju.
PDEU, 300.2	/	Možnost sodelovanja predstavnikov s področja kulture v Ekonomsko-socialnem odboru.

Vir: Povzeto in prirejeno po Lizbonski pogodbi in prejšnjem številčenju PES in PEU.

Od sprejetja Lizbonske pogodbe je kultura vključena v preambulo pogodbe, in sicer v PEU. V tretjem odstavku poudari, da so se med drugim, tudi »ob zajemanju navdih« iz kulturne dediščine, »razvile univerzalne vrednote nedotakljivosti in neodtujljivosti človekovih pravic, svobode, demokracije, enakosti in pravne države, ...«¹⁵². EU prav tako »spoštuje svojo bogato in kulturno jezikovno raznolikost ter skrbi za varovanje in razvoj evropske kulturne dediščine« (PEU, 3.3 čl.)¹⁵³, kar predstavlja enega od ciljev EU, ob krepitvi miru, vrednot EU in blaginje njenih narodov. Cilj EU je prav tako promocija skupne kulturne dediščine in prispevek k razcvetu kultur držav članic, pri čemer pa je EU dolžna spoštovati njihovo kulturno raznolikost, tako nacionalno kot regionalno (PDEU, 167.1 čl.).

Vrsta kulturnih dejavnosti, ki jih spodbuja EU, so opredeljene kot umetniško-kulturna produkcija in njeno razširjanje (distribucija) na številnih področjih, tudi avdiovizualnem, ter ohranjanje in varovanje (premične in nepremične) kulturne

¹⁵² Kar so navsezadnje tudi vrednote in cilji, ki jih EU promovira v svojih mednarodnih odnosih.

¹⁵³ Za razliko od prej je v Lizbonski pogodbi (oziroma prečiščenem besedilu PEU) dodan zadnji odstavek.

dediščine (PDEU, 167.2 čl.). Eurostat (Statistični urad Evropskih skupnosti – DG ESTAT) kulturne dejavnosti opredeli kot katere koli dejavnosti, ki so osnovane na vrednotah in/ali umetniškem izražanju, so (ne)tržno naravnane, imajo (ne)gospodarski pomen in jih strokovno ali ljubiteljsko izvajajo posamezniki, skupine, podjetja, organizacije ali ustanove (Frank in drugi 2012)¹⁵⁴. Nadalje so kulturne dejavnosti razdeljene na kulturna področja¹⁵⁵ kot zbir praks, dejavnosti ali umetniških dobrin in na funkcijo¹⁵⁶ (ekonomske vloge kulture), kar pa temelji tudi na drugih pristopih do kulture prek gospodarstva, zaposlovanja, potrošnje, financiranja in družbenega udejstvovanja (razsežnosti kulture na druga področja)¹⁵⁷ (prav tam).

Iz člena 167 PDEU, prvega in drugega odstavka, lahko torej razberemo, da so pomembni tako zgodovinsko znanje in osveščenost kot tudi sodobna umetniška-kulturna produkcija, pri čemer je sodelovanje in izmenjava nekomercialne narave. Države članice sicer imajo pristojnost dajanja pomoči gospodarskim izvajalcem, ki promovirajo kulturo in ohranjajo kulturno dediščino, toda pod pogojem, da je takšna pomoč združljiva s skupnim notranjim trgom (PDEU, 107.3.d čl.)¹⁵⁸. Pravzaprav se v zadnjih letih tako v EU kot globalno vse bolj izpostavlja (ekonomska) pomembnost kulturnih in ustvarjalnih industrij, ki se ne nazadnje kaže tudi v predlogu Komisije o novem kulturnem programu 'Ustvarjalna Evropa' (2014–2020). Razlog temu je tudi sprejetje Unescove konvencije, ki razume dvojno naravo kulture. Prvič, kultura ima ekonomsko vrednost, ki se udejanja prek kulturnih dobrin in storitev. Drugič, kultura ima 'kulturno' vrednost, ki se odraža prek javnih politik in mednarodnega sodelovanja z

---

¹⁵⁴ *The final report of the Essnet-Culture* (oktober 2012), glej DG EAC 2013č. Unescova konvencija kulturne dejavnosti, dobrine in storitve na primer opredeli kot »tiste dejavnosti, dobrine in storitve, ki takrat, ko se obravnavajo z vidika svoje posebne kakovosti, uporabe ali namena, vsebujejo ali prenašajo kulturne izraze, ne glede na tržno vrednost, ki jo morda imajo. Kulturne dejavnosti so lahko končni izdelek ali pa prispevajo k proizvodnji kulturnih dobrin in storitev« (4.4 čl.).

¹⁵⁵ Arhitektura, arhivi, avdiovizualna umetnost (film, radio, televizija, video, zvočni posnetki, videoigre), dediščina (muzeji, zgodovinska prizorišča, arheološka najdišča, nepremična dediščina), knjige in časnikarstvo, knjižnice, oglaševanje, umetna obrt, uprizoritvene umetnosti (glasba, ples, gledališče), vizualne umetnosti (kiparstvo in keramika, fotografija, oblikovanje).

¹⁵⁶ Izobraževanje, ohranjanje, produkcija in založništvo, upravljanje in urejanje področja kulture, ustvarjalnost, zbiranje in razširjanje informacij ter trg blaga in storitev.

¹⁵⁷ V bistvu so kulturna področja, funkcija in razsežnosti kulture na druga področja glavne tri spremenljivke, ki jih Eurostat uporablja za merjenje statističnih podatkov na področju kulture. Podobne spremenljivke uporabljata tudi UNESCO in Svet Evrope (op. a.).

¹⁵⁸ Člen se nanaša na državne pomoči in področja, ki so združljiva z notranjim trgom, tj. »pomoč za pospeševanje kulture in ohranjanja kulturne dediščine, kadar takšna pomoč ne škoduje trgovskim pogojem in konkurenci v Uniji v obsegu, ki je v nasprotju s skupnimi interesi« (PDEU, 107.3.d čl.). V Agendi za kulturo Komisija poudari, da je v preteklosti takšno pomoč omogočila muzejem, ohranjanju kulturne dediščine, gledališki in glasbeni produkciji, tiskanim kulturnim medijem, kinematografom in avdiovizualnem sektorju (Evropska komisija 2007b, 6 / SEC(2007) 570).

namenom ohranjanja in promoviranja kulturnih posebnosti držav, regij ali lokalnih skupnosti.

Člen 167.3 PDEU opredeljuje sodelovanje EU s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami, pri čemer člen 207.4 PDEU omogoča pravno podlago za sodelovanje in sklepanje sporazumov s tretjimi državami.¹⁵⁹

Člen 167.4 PDEU se nanaša na 'primerno upoštevanje' kulture v ustreznih politikah EU (*mainstreaming*)¹⁶⁰, saj poudarja horizontalno ali transverzalno vlogo kulture oziroma vključevanje in povezovanje kulturne razsežnosti z ostalimi politikami EU. Horizontalna razsežnost kulture se kaže v izobraževalni, raziskovalni, mladinski, kohezijski, informacijski¹⁶¹, trgovinski (na primer urejanje intelektualne lastnine) politiki, tudi v davčni in carinski, predvsem prek finančnih instrumentov (Evropska komisija 2012c)¹⁶². Kljub temu je bil odstavek tega člena v preteklosti večkrat postavljen na stranski tir, še posebej izkoriščenost kulturnega potenciala v evropski kohezijski politiki, na kar so opozarjali mnogi avtorji¹⁶³. Komisija se tega zaveda in v Agendi za kulturo priznava, da je izziv najti pravo ravnotežje med legitimnimi cilji javne politike, vključno s spodbujanjem kulturne raznolikosti (avtorske pravice, prost pretok avdiovizualnih vsebin) (Evropska komisija 2007b, 5)¹⁶⁴. Ne nazadnje je tudi Evropski parlament z resolucijo¹⁶⁵ opozoril na pomen medsektorskega značaja kulture in upoštevanja člena 167.4 PDEU tudi pri zunanjih politikah (Evropski parlament 2012a, točka 1).

Člen 167.5 PDEU omogoča pravno podlago za izvajanje kulturne dejavnosti, saj se nanaša na spodbujevalne ukrepe oziroma finančne instrumente in priporočila, ki jih

---

¹⁵⁹ Sodelovanje s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami in s tem podrobnejša razlaga člena 167.3 PDEU bo predmet poglavja Kulturna razsežnost v mednarodnih odnosih EU.

¹⁶⁰ 'Primerno upoštevanje' kulture v ustreznih politikah EU pomeni (1) vključevanje kulturne razsežnosti v druge politike EU (mednarodni odnosi EU, regionalni razvoj, izobraževanje in zaposlovanje); (2) spodbujanje kulturne dejavnosti neposredno prek različnih programov podpore EU na vseh področjih politike; (3) upoštevanje vključevanja kulturne raznolikosti v vse ureditvene in finančne odločitve ter predloge EU (DG EAC 2013c). Glej tudi Evropska komisija 2010č; 2012c.

¹⁶¹ Na primer prek instrumenta *Europeana*, ki uporabnikom omogoča prost dostop do digitalnih virov in avdiovizualnih zbirk evropskih muzejev, knjižnic in arhivov. Način iskanja zbirk je omogočen po področjih, naslovih, obdobju, ustvarjalcih, predmetih ali prizoriščih.

¹⁶² Poročilo Komisije o ukrepih za zaščito in promocijo raznolikosti kulturnih izrazov v okviru Unescove konvencije iz leta 2005 (*Report from the Commission on measures to protect and promote the diversity of cultural expressions in the framework of the 2005 UNESCO Convention*, C(2012) 3186 final), z dne 23. maja 2012.

¹⁶³ Na primer Kaufmann in Raunig (2003), Psychogiopoulou (2008), Dewey (2010) ali študije *The use of Structural Funds in the field of culture* (1994–1999) in *Contribution of culture to local and regional development - Evidence from the Structural Funds* (2010); glej DG EAC 2013č.

¹⁶⁴ SEC(2007) 570.

¹⁶⁵ Resolucija Evropskega parlamenta z dne 12. maja 2011 o kulturnih razsežnostih zunanjega delovanja EU (2010/2161 (INI)), sprejeta 7. decembra 2012.

Evropski parlament in Svet sprejmeta »po rednem zakonodajnem postopku in po posvetovanju z Odborom regij, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in predpisov držav članic«. Prav tako »Svet sprejme priporočila na predlog Komisije« (prav tam). Komisija pojasni, da so ukrepi lahko ureditvene, zakonodajne, institucionalne in/ali finančne narave oziroma so namenjeni oblikovanju politike (EU, op. a.). Predlogi za oblikovanje politike (tako znotraj kot v zunanjih odnosih EU, op. a.) se udejanjajo v obliki sporočil oziroma zelenih knjig in se kot rezultat kažejo v konkretnih ukrepih, na primer v direktivah, uredbah in sklepih, ali drugih pobudah in študijah. Komisija je v ta namen ustanovila evropsko mrežo strokovnjakov o kulturi, tj. *European Expert Network on Culture (EENC)*¹⁶⁶ (Evropska komisija 2012c, 6–8).

Na tem mestu velja opozorilo, da je v kontekstu EU raba izraza kulturna politika problematična, predvsem zaradi narave oziroma položaja kulture v EU. Komisija je najprej uporabljala izraz kulturna dejavnost, od leta 1996 pa uporablja izraz 'kulturna politika Skupnosti' oziroma EU. Tudi Evropski parlament uporablja izraz 'kulturna politika', medtem ko Svet EU že od začetka uporablja 'kulturno sodelovanje' (Parry 2000, 257). Nejasna uporaba različnih izrazov o upravljanju področja kulture na ravni EU bi bralca morda prepričala v obstoj skupne kulturne politike na ravni EU. Člen 6 PDEU namreč jasno opredeli, da je »Unija pristojna za izvajanje ukrepov za podporo, uskladitev ali dopolnitev ukrepov držav članic« tudi na področju kulture (prav tam, 6.c).

Oblikovanje ter sprejetje Agende za kulturo in delovni načrti za njeno izvajanje ali vzpostavitev programov financiranja za kulturo pomenijo zgoraj omenjene konkretne ukrepe EU za spodbujanje kulturnega sodelovanja med državami članicami. Za izvajanje Agende za kulturo je Komisija oblikovala dva delovna načrta. Prvega za obdobje od leta 2008 do 2010 (Svet EU 2008c)¹⁶⁷, ki vključuje promocijo Unescove konvencije in vzpostavitev štirih delovnih skupin, tj. za (1) kulturne in ustvarjalne industrije, (2) izobraževanje v kulturi ter za (3) mobilnost umetnikov in (4) umetniških zbirk. Drugi načrt za obdobje od 2011 do 2014 (Svet EU 2010č)¹⁶⁸ pa kot prednostne naloge in področja dela vključuje naslednje: kulturna raznolikost, medkulturni dialog ter dostopna in vključujoča kultura, kulturne in ustvarjalne industrije, kompetence in

---

¹⁶⁶ EENC koordinirata organizaciji *Interarts* in *Culture Action Europe*; združuje strokovnjake za kulturno politiko, ki za Komisijo pripravljajo poročila in študije (op. a.).

¹⁶⁷ Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta, o delovnem načrtu za področje kulture, 2008–2010. UL C 143, z dne 10. junija 2008, str. 9–16.

¹⁶⁸ Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta, o delovnem načrtu za področje kulture 2011–2014. UL C 325, z dne 2. decembra 2010, str. 1–9.

mobilnost, kulturna dediščina, vključno z mobilnostjo umetniških zbirk, *kultura in zunanji odnosi* ter kulturne statistike.

EU je s finančnimi instrumenti spodbujala kulturno sodelovanje že pred (*Kaleidoscope, Ariane in Raphael*) in po sprejetju (Kultura 2000, Program Kultura) PES oziroma PDEU. Program Kultura ima svojo pravno osnovo (glej Evropska skupnost 2006), proračun in izvedbene mehanizme, prek katerih sofinancira kulturne dejavnosti. Po drugi strani pa Agenda za kulturo podpira (politični op. a.) proces politike. Oba instrumenta se do določene mere dopolnjujeta, saj sta med seboj prepletена in dinamično vplivata drug na drugega (ECORYS UK, 2010). Kljub temu da vsi trije glavni cilji Agende za kulturo¹⁶⁹ vključujejo horizontalno razsežnost kulture, tj. da je le-ta vključena v številne politike in področja (kohezija, konkurenčnost, izobraževanje in mednarodni odnosi) in v skladu s členom 167.4 PDEU, pa ima EU dejansko na voljo zelo malo človeških in finančnih virov za boljše delovanje na področju oziroma za spodbujanje in izvajanje programov in/ali projektov. Prav tako je problem z ločevanjem vsebine in procesa oblikovanja in izvajanja kulturne politike EU, meni Dewey. Namreč, razsežnosti moči institucij EU so razvidne v vsebini in pri oblikovanju ter implementaciji kulturne politike EU (Dewey 2010). Na primer, strateški cilji Agende za kulturo se navezujejo na strategijo Evropa 2020¹⁷⁰, ki spodbuja pametno, trajnostno in vključujočo rast, v kulturi pa predvsem kulturne in ustvarjalne industrije (Evropska komisija 2012c, 7–8), toda strategija Evropa 2020 niti z eno besedo ne omenja kulture (!).

Kot že zapisano, Komisija kulturno sodelovanje zelo omejeno podpira tudi prek drugih finančnih instrumentov, znotraj različnih politik EU (Slika 3.1)¹⁷¹. Podpora avdiovizualnem sektorju (program MEDIA), na primer, je bila od glavnega krovnega kulturnega programa ločena že konec osemdesetih let prejšnjega stoletja. Z novim finančnim obdobjem pa naj bi bila oba sektorja ponovno združena (program Ustvarjalna Evropa), kar sproža številne kritike.

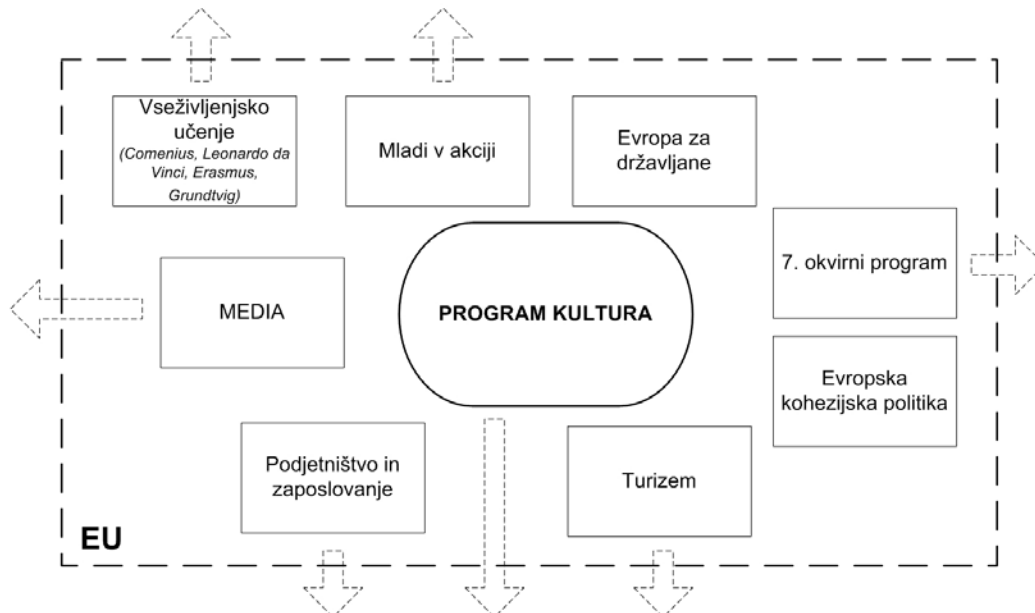
---

¹⁶⁹ In sicer spodbujati (1) kulturno raznolikost in medkulturni dialog, (2) kulturo kot katalizatorja za ustvarjalnost in (3) kulturo kot bistveni sestavni del mednarodnih odnosov EU.

¹⁷⁰ Strategija Evropa 2020 (*Europe 2020*) je bila sprejeta maja 2010, »katere namen je preoblikovati EU v pametno, trajnostno in vključujoče gospodarstvo, ki ga bo odlikovala visoka stopnja zaposlenosti, produktivnosti in socialne kohezije« (Evropska komisija 2011b, točka 7). V tem okviru lahko ima kultura temeljno vlogo, vključno z vodilnimi pobudami: Unija inovacij (ustvarjalna ekologija, netehnološke inovacije); Digitalna agenda (medijska pismenost); Nova znanja in spretnosti za nova delovna mesta (medkulturne kompetence); okrepitev vloge kulture tudi v kohezijski politiki (Evropska komisija 2010č). Cf. Sklepe Sveta o prispevku kulture k izvajanju strategije Evropa 2020 (Svet EU 2011).

¹⁷¹ V mednarodnih odnosih na primer prek zunanje razsežnosti izobraževalnih programov Vseživljenjskega učenja, tj. *Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink* (AKP).

Slika 3.1: Primer programov financiranja EU za obdobje 2007–2013, v okviru katerih je bilo možno pridobiti sredstva tudi za spodbujanje kulturnih dejavnosti. Nekateri programi omogočajo tudi sodelovanje s tretjimi državami, kar je na sliki ponazorjeno s puščicami (kot zunanja razsežnost programa).

Vir: Lasten prikaz.

Če prvi odstavek člena 167 PDEU opredeljuje cilje, drugi (in tretji) dejavnosti in področja, kjer ES lahko eksplicitno izvaja svoje dejavnosti, se četrti in peti odstavek nanašata na sam proces izvajanja kulturnega sodelovanja v (in tudi zunaj) EU (Psychogiopoulou 2008; Dewey 2010). Področje kulture v EU (in tudi zunaj njenih meja) pa urejajo tudi nekateri drugi členi Lizbonske pogodbe, ki vključujejo kulturno razsežnost. Pogodba torej navaja različne dejavnosti, ki jih EU lahko izvede z namenom podpore, uskladitve ali dopolnitve kulturnih dejavnosti držav članic. To pomeni, da ima lahko EU pri oblikovanju spodbud kulturnega sodelovanja oziroma vključevanja kulturne razsežnosti v oblikovanje in izvajanje svojih politik aktivno vlogo, vendar omejeno. Sodelovanje je pravzaprav omejeno na spodbujanje sodelovanja med državami članicami, regijami in lokalnimi oblastmi ter se izvaja prek izmenjave dobrih praks, programov financiranja in priporočil državam članicam. PDEU torej določa, da je urejanje in usklajevanje nacionalnih kulturnih politik izključeno, kultura pa je podvržena načelu subsidiarnosti in sorazmernosti.

Določba o kulturi oziroma člen 167 PDEU torej ne vzpostavlja kulturne politike EU, niti to ni njegov namen. Psychogiopoulou (2008, 44–45) meni, da je glavni namen

kulturnega člena prizadevanje EU za varovanje in promocijo kulture posameznih držav članic in njihovih kulturnih politik, kar je podprto tudi z Listino Unije o temeljnih pravicah¹⁷², saj »Unija spoštuje kulturno, versko in jezikovno raznolikost« (22. čl.).

Nazadnje so pristojnosti in pooblastila EU priznane z mednarodnim pravom, in sicer z Unescovo konvencijo, ki je del pravnega reda EU (Evropska komisija 2011b)¹⁷³.

3.2 Nosilci pristojnosti za področje kulture v EU

Kot ugotovljeno, je kulturno sodelovanje v EU omejeno na spodbujanje sodelovanja med državami članicami, regijami in lokalnimi oblastmi ter se izvaja prek izmenjave dobrih praks, programov financiranja in priporočil državam članicam. Urejanje in usklajevanje nacionalnih kulturnih politik je izključeno, saj je, kot že večkrat poudarjeno, kultura podvržena načelu subsidiarnosti in sorazmernosti. Področje kulture je torej deljena pristojnost med državami članicami in institucijami EU. Tako se, v skladu s svojimi pristojnostmi, v procesu oblikovanja, odločanja in izvajanja kulturne politike na ravni EU ukvarjajo naslednje institucije (Slika 3.2):

- Svet in Evropski parlament¹⁷⁴ skupaj sprejemata odločitve o politiki, pri čemer sledita formalno zahtevanemu postopku odločanja (PDEU, 289.; 167.5 čl.).
- Komisija oziroma DG EAC predlaga instrumente, izvaja in upravlja kulturno politiko EU; v pomoč ji je tudi Izvajalska agencija za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo (EACEA, *Education, Audiovisual and Culture Executive Agency*¹⁷⁵), ki politiko implementira. S sprejetjem Agende za kulturo Komisija uporablja nove delovne metode, tj. OMK z državami članicami in strukturiran dialog prek platform s civilno družbo (Evropska komisija 2010č). Komisija je pravzaprav glavni motor razvoja kulturne politike EU, saj spodbuja kulturno sodelovanje in izmenjavo prek politik (predvsem kulturne; kulturno razsežnost

---

¹⁷² Pomembna sta tudi člen 11, kot podlaga za svobodo izražanja, in člen 21, ki prispeva k boju proti vsem oblikam diskriminacije, vključno z rasizmom in ksenofobijo. Listino Unije o temeljnih pravicah (*Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 2007/C 303/01) so Evropski parlament, Svet in Komisija uradno razglasili v Nici decembra 2000. Spremenjena in ponovno razglašena je bila decembra 2007, decembra 2009 pa je z začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe postala pravno zavezujoča. Listina priznava vrsto osebnih, državljskih, političnih, ekonomskih in socialnih pravic državljanov in rezidentov EU in jih vključuje v pravo EU (Evropa – Povzetki zakonodaje EU 2013).

¹⁷³ Glej Obrazložitevni memorandum, 3. poglavje: Pravni elementi predloga.

¹⁷⁴ Od sprejetja Maastrichtske pogodbe ima pristojnosti soodločanja tudi na področju kulture.

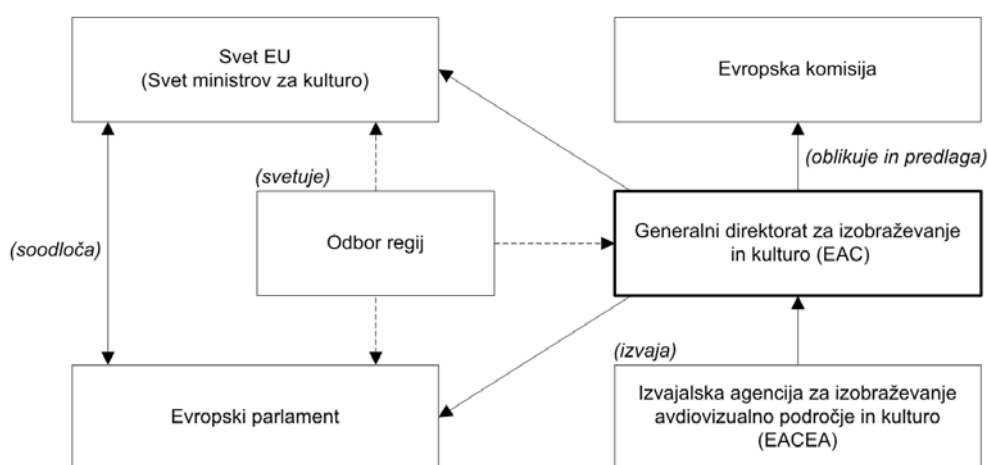
¹⁷⁵ »Komisija je v skladu z Uredbo Sveta (ES) št. 58/2003 z dne 19. decembra 2002 o statutu izvajalskih agencij, pooblaščenih za izvajanje nekaterih nalog pri upravljanju programov Skupnosti, leta 2009 pooblastila EACEA za izvajalske naloge pri upravljanju programa ukrepov Skupnosti na področju izobraževanja, avdiovizualnem področju in področju kulture« (Evropska komisija 2011b, točka 22).

vključuje tudi na druga področja); s finančno podporo (na primer program Kultura) in drugimi ukrepi (na primer projekti znotraj regionalne politike).

- Odbor regij svetuje o predlogih (PDEU, 167.5; 307. čl.), vendar pa njegovo delovanje nima velike moči ali vloge.

Člen 300.2 PDEU pa na primer omogoča predstavnikom s področja kulture vključitev v Ekonomsko-socialni odbor¹⁷⁶, ki predstavlja posvetovalni organ EU. Jehan (2012, 2) meni, da EU s tem prvič prizna kulturne organizacije kot člane civilne družbe.

Slika 3.2: Vloga institucij EU v procesu oblikovanja, odločanja in izvajanja kulturne politike na ravni EU.

Vir: Povzeto in prirejeno po Dewey (2010, 121 – slika 10.2).

Do sprejetja Lizbonske pogodbe je Svet EU o odločitvah na področju kulture odločal soglasno (prej PES, 151.5 čl.; Tabela 3.2)¹⁷⁷, pri čemer je bilo potrebno tudi soglasje Evropskega parlamenta. Od sprejetja Lizbonske pogodbe pa se odločitve v Svetu EU sprejemajo s kvalificirano večino. Sprememba glasovanja v Svetu EU bi sicer lahko vplivala na sprejemanje odločitev o prihodnjih programih financiranja v kulturi, nikakor pa ne bo vplivala na harmonizacijo kulturnih politik držav članic. Kot opozori Psychogiopoulou (2008), so države članice 'zavarovane' s členom 22 Listine Unije o

¹⁷⁶ »Ekonomsko-socialni odbor sestavljajo predstavniki organizacij delodajalcev, delojemalcev in drugi predstavniki civilne družbe, predvsem iz socialno-ekonomskega, civilnega, poklicnega in kulturnega področja« (PDEU, 300.2 čl.).

¹⁷⁷ Že julija 2001 je Giorgio Ruffolo v poročilu Evropskega parlamenta poudaril pomen glasovanja večinskega sistema (Ruffolo 2001, točka 7). Opozori, da je kultura v integracijskem procesu vedno imela stransko vlogo, zlasti v primerjavi z gospodarstvom. Čeprav je bila kultura vključena v Maastrichtsko pogodbo, je njen položaj še vedno obroben, ovira temu pa je tudi zahteva po soglasnem glasovanju v Svetu EU (prav tam, drugi odstavek v obrazložitvi poročila).

temeljnih pravicah, pri čemer se lahko sklicujejo tudi na Unescovo konvencijo in s tem na varovanje in upoštevanje kulturne raznolikosti.

Tabela 3.2: Sprememba člena 167.5 PDEU (prej 151.5 PES).

167.5 PDEU	151.5 PES
<p>Kot prispevek k uresničevanju ciljev iz tega člena:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Evropski parlament in Svet sprejmeta spodbujevalne ukrepe po rednem zakonodajnem postopku in po posvetovanju z Odborom regij, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in predpisov držav članic; - Svet sprejme priporočila na predlog Komisije. 	<p>Da bi Svet prispeval k uresničevanju ciljev iz tega člena, sprejme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spodbujevalne ukrepe v skladu s postopkom iz člena 251 in po posvetovanju z Odborom regij, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in predpisov držav članic. V postopkih iz člena 251 odloča Svet soglasno; - priporočila, o katerih odloča soglasno na predlog Komisije.

Vir: PDEU in PES.

Določanje dnevnega reda za oblikovanje kulturne politike EU vedno bolj vključuje številne deležnike, tudi predstavnike (mednarodnih) kulturnih organizacij, mrež in civilne družbe, ki so v nenehni interakciji ter zagovarjajo in usklajujejo različne interese na številnih konferencah, simpozijih in drugih srečanjih ali pa jih promovirajo v okviru svojih dejavnosti oziroma pobud¹⁷⁸. Ne nazadnje pa imajo tudi mednarodne organizacije, kot sta UNESCO in Svet Evrope, pomembno vlogo pri vzpostavljanju velikih oziroma pomembnih ciljev za oblikovanje in izvajanje globalne kulturne politike (promocija medkulturnega dialoga in kulturne raznolikosti).

3.3 Pomen kulturne razsežnosti v EU

Kot smo že poudarili, je bila kultura prvič formalno umeščena v evropske pogodbe šele s sprejetjem Maastrichtske pogodbe (1992/93) in ima do danes še vedno obrobni položaj. Vključevanje člena 167 PDEU v evropske pogodbe in njegova implementacija prek razvoja evropskega integracijskega procesa od ekonomske do politične unije pravzaprav pomeni postopen razvoj ureditve večstranskega kulturnega sodelovanja (in ne vzpostavljanja skupne kulturne politike *de iure*), nazadnje tudi prek strateškega oblikovanja z Agendo za kulturo. Po eni strani lahko ta razvoj povežemo s poskusom izgradnje evropske identitete, po drugi strani pa z ekonomskim vidikom urejanja kulturnih dobrin in storitev na notranjem trgu. Oba vidika se navsezadnje prepletata z

¹⁷⁸ Na primer *More Europe* za kulturno sodelovanje v mednarodnih odnosih EU.

idejo promocije in varovanja kulturne raznolikosti v EU, kar je bilo podprto z različnimi konvencijami, deklaracijami in drugimi pravnimi instrumenti¹⁷⁹.

Kultura je bila pravzaprav utemeljena na ekonomskih in ne kulturnih temeljih, in sicer prek kulturnih dobrin in storitev skupnega evropskega trga. Namreč že od sprejetja Rimske pogodbe (1957/58) je Komisija *de facto* izvajala kulturno politiko prek trgovinske politike. Da je kultura pomemben dejavnik gospodarskega in družbenega razvoja, Komisija poudari tudi v Agendi za kulturo¹⁸⁰ ali v sporočilu 'Spodbujanje kulturnih in ustvarjalnih sektorjev za rast in delovna mesta v EU' (Evropska komisija 2012a)¹⁸¹, pri čemer se sklicuje na strategijo Evropa 2020. Kultura naj bi prispevala k evropski strategiji za pametno, trajnostno in vključujočo rast, pri tem pa spodbujala stabilnost, medsebojno razumevanje in sodelovanje po svetu. V luči slednjega, s ciljem povečanja konkurenčnosti v EU (tudi zunaj njenih meja), in spoštovanja Unescove konvencije, ki kulturi pripiše tudi ekonomsko vrednost, sledi Komisija tudi s predlogom programa Ustvarjalna Evropa za spodbujanje kulturnega sodelovanja med državami članicami. Pomen kulturnega in ustvarjalnega sektorja se torej vedno bolj krepi, toda sodeč po zadnjem razvoju dogodkov le v ekonomskem smislu, kultura *per se* pa izgublja svoje poslanstvo.

Oprelitev kulture je predvsem interpretacija člena 167 PDEU in Agende za kulturo, pri čemer vsak posamezni akter po svoji lastni presoji ocenjuje, kakšno sredstvo je in čemu je namenjena kultura. Na politični ravni kultura ostaja ekskluzivna pristojnost držav članic, ki po eni strani svoje nacionalne interese v kulturni politiki prenašajo na raven EU, po drugi strani pa lahko 'izkoriščajo' vire financiranja EU, še posebej za razvoj regionalnih politik (turizem in zaposlovanje). EU prispeva in spodbuja k razvetu kultur, nacionalni in regionalni raznolikosti ter spodbuja skupno kulturno dediščino. Toda delovanje institucij EU v kulturi je omejeno na kulturno izmenjavo in sodelovanje, pri čemer je implementacija člena 167 PDEU podvržena določenim restrikcijam. Prvič načelu subsidiarnosti in sorazmernosti, drugič izključenosti harmonizacije področja kulture in tretjič sprejemanju odločitev. Komisija kot glavni motor spodbujanja kulturnega sodelovanja med državami članicami *de facto*

---

¹⁷⁹ Parry (2000); Kaufmann in Raunig (2003); Psychogiopoulou (2008).

¹⁸⁰ Kulturno raznolikost je potrebno negovati v kontekstu odprtosti in izmenjav med različnimi kulturami ter pospeševati medkulturni dialog in medkulturne kompetence (ki imajo ekonomski pomen, op. a.) (Evropska komisija 2010č, 8 / SEC (2010) 904).

¹⁸¹ Sporočilo Komisije *Communication Promoting culture and creative sectors for growth and jobs in the EU*, COM(2012) 537 final, z dne 26. septembra 2012.

že oblikuje in izvaja kulturno politiko EU, čeprav ima *de iure* le pristojnost spodbujanja, usklajevanja in dopolnjevanja področja kulture.

Komisija si je sicer že po sprejetju Rimske pogodbe za ekonomske, socialne in politične cilje prizadevala pridobiti javno podporo. Kultura je pomenila primerno sredstvo za promocijo solidarnosti in socialne kohezije, ki bi hkrati popularizirala delo Komisije in upravičila delovanje evropskih elit med državljani EU (Parry 2000, 303; Psychogiopoulou 2008, 27; Dewey 2010, 114). Vključitev kulture v pogodbe EU pravzaprav odraža zavedanje evropskih elit, da morajo uporabiti moč, ki jo ima kultura za oblikovanje legitimne skupnosti evropskih ljudstev. »Oblikovanje identitete (*identity-formation*) in 'izgradnja kulture' (*culture-building*) sta zato postala eksplicitna politična cilja v kampanji za promocijo evropske ideje (*l'idée européenne*)« (Dewey 2010, 114)¹⁸².

Zunanji ministri držav članic EU so že leta 1973 sprejeli Deklaracijo o evropski identiteti¹⁸³. Desetletje kasneje je Evropski svet v Slovesni deklaraciji o Evropski uniji ponovno poudaril krepitev in pomembnost evropske identitete, pri čemer lahko kulturno sodelovanje pripomore k večjemu občutku zavesti skupne kulturne dediščine, ki predstavlja element evropske identitete (Evropski svet 1983, točka 1.4.3). Podobno Svet EU poudari tudi v resoluciji iz leta 2002 o vlogi kulture pri razvoju EU, da so »skupne razsežnosti in medsebojno poznavanje kultur v Evropi, tj. v družbi, ki temelji na svobodi, demokraciji, solidarnosti in spoštovanju raznolikosti, nujne komponente podpore državljanov za in vključevanje v povezovanje Evrope« (Svet EU 2002)¹⁸⁴. Da je kultura dejavnik identitete, v svojem poročilu zapiše tudi Ruffolo. Evropska kulturna politika v nobenem primeru ne zahteva uniformnosti, vendar pa lahko ponudi identiteto, ki temelji na raznolikosti, in je zato pomembna za razvoj skupne evropske zavesti (Ruffolo 2001, točka 5). Ne nazadnje Komisija spodbuja 'pripadnost' EU prek številnih svojih instrumentov, tudi finančnih, in sicer s spodbujanjem sodelovanja z 'evropsko razsežnostjo' ali 'evropsko dodano vrednostjo'¹⁸⁵.

---

¹⁸² Dewey (prav tam) se opre na Shore, C. (2000). *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*. New York: Routledge.

¹⁸³ Pojasnjeno v poglavju Skupna zunanja in varnostna politika EU.

¹⁸⁴ Resolucija Sveta o vlogi kulture pri razvoju EU (*Council Resolution on the role of culture in the development of the EU*), z dne 21. januarja 2002.

¹⁸⁵ Glej na primer razpisna besedila za financiranje projektov, podprtih iz programa Kultura (DG EAC 2013č, pod *Culture programme funding*).

Vključevanje kulture v evropski integracijski proces torej pomeni ohranjanje in pospeševanje spodbujanja identitete, evropskega državljanstva¹⁸⁶, medkulturnega razumevanja in ekonomskega razvoja, kar se 'promovira' tudi prek koncepta 'združeni v različnosti' (*unity in diversity*)¹⁸⁷ (Dewey 2010). Slednje je lahko tudi problematično, saj EU po eni strani spodbuja idejo o 'skupni' kulturni dediščini, po drugi strani pa poudarja pomembnost kulturne 'raznolikosti', pri čemer smo evropski državljani dolžni prav to varovati in spoštovati.

Konstrukcija 'skupnega kulturnega prostora' temelji na skupni zgodovini in dediščini z namenom spodbujanja in pospeševanja evropske zavesti, ob tem pa poudarja občutek pripadnosti EU. S tem sicer ni nič 'narobe', dokler se ta kulturni prostor ne razume kot nekaj ekskluzivnega in ustaljenega. Prav tako velja pozorno brati člen 167.2 PDEU, ki kulturne dejavnosti omejuje na 'kulturo in zgodovino' (v ednini!) evropskega ljudstva. Interpretacija slednjega še kako hitro lahko oblikuje določeno in homogeno kulturno entiteto EU. Problematično postane, ko se zgodovine in kulture, ki jih ne moremo pripisati 'evropskemu ljudstvu', na primer priseljskim skupnostim, avtomatično izključene iz razprave o 'skupnem evropskem prostoru', čeprav so in še vedno pomembno vplivajo na oblikovanje evropske družbe. Spodbujanje in spoštovanje kulturne raznolikosti, tj. učenje drug o drugem in drug od drugega ter medsebojno razumevanje, zato pomeni spoštovanje, vključevanje in razumevanje kultur in zgodovin ljudi, živečih v EU.¹⁸⁸ To pomeni, da je v EU potreben temeljit razmislek, ali je res »kultura v središču evropskega projekta in temelj združenih v različnosti, pri čemer spoštovanje slednjega in skupnih vrednot pomeni zagotovilo za mir, blaginjo in solidarnost«, kot meni Komisija (Evropska komisija 2010č)¹⁸⁹.

4 KULTURA V MEDNARODNIH ODNOSIH EU

S sprejetjem Agende za kulturo leta 2007 je EU določila nov strateški okvir za kulturo »kot bistveni sestavni del mednarodnih odnosov Unije« (Evropska komisija 2010č). Kultura ni več omejena na »osamljene kulturne dogodke« ('klasične' kulturne

---

¹⁸⁶ Krepitev evropskega državljanstva se na primer spodbuja prek finančnega instrumenta Komisije, in sicer programa Evropa za državljane (*Europe for Citizens*), pri čemer je leto 2013 le-temu celo posvečeno. Podobno kot je leta 2008 EU proglasila za Evropsko leto medkulturnega dialoga (op. a.).

¹⁸⁷ Šabec komentira, da je geslo z namenom združevanja pod isto identiteto »še vedno zelo abstrakten koncept in je skoraj brez vsake konkretne substance, s katero bi se lahko približal ljudem« (2006, 212).

¹⁸⁸ Smiers (2002); Kaufmann in Raunig (2003); Klaić (2007); Batora (2011).

¹⁸⁹ SEC (2010) 904, Uvod.

diplomacije), temveč se razume kot strateški dejavnik političnega, družbenega in ekonomskega razvoja (Evropska komisija 2012c, 19–20). EU naj bi tako izvajala nov in poglobljen pristop pri spodbujanju in izvajanju kulturnega sodelovanja (tako v EU kot tudi) v mednarodnih odnosih EU, še posebej po sprejetju Unescove konvencije, ki je v veljavi od leta 2007.

Vendar pa to še ne pomeni, da EU pred sprejetjem zgoraj omenjenih dokumentov s tretjimi državami, regijami in mednarodnimi organizacijami¹⁹⁰ ni spodbujala in izvajala kulturnega sodelovanja. Kot že zapisano, je Komisija v okviru svojih pristojnosti področje kulture urejala v okviru notranjega trga, v zunanjih odnosih pa prek trgovinske in razvojne politike, na primer v državah AKP.

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja so najprej neuspeli Fouchetovi načrti predvideli vključitev kulturnega sodelovanja v oblikovanje zunanje in obrambne politike EU¹⁹¹. V sedemdesetih so zunanji ministri držav članic EU v Deklaraciji o evropski identiteti (1973) zagovarjali pomen kulturne raznolikosti in oblikovanja evropske identitete tako v EU kot tudi v mednarodnih odnosih, vendar ne v luči spodbujanja kulturnega sodelovanja. Šele desetletje kasneje je prišlo do konkretnjših pobud po večjem vključevanju kulture v mednarodne odnose. Kot ugotavlja Parryeva (2000, 278), je predvsem Francija zagovarjala vzpostavitev dvostranskih kulturnih odnosov (še posebej s sredozemskimi državami) in ne večstranskega kulturnega sodelovanja, tj. skupnega sodelovanja, ki bi temeljilo na izgradnji podobe EU. Francozi so namreč zagovarjali t. i. evropski kulturni prostor (*l'espace culturelle européenne*), ki bi temeljil na ustvarjalnosti in konkurenčnosti, kar pa je pravzaprav pomenilo tržno usmerjeno kulturno Evropo za evropske elite¹⁹².

Po drugi strani je Komisija leta 1987 v svojem sporočilu o svežem zagonu za kulturo v ES (Evropska komisija 1987)¹⁹³ (neuspešno) poudarila pomen kulturnega sodelovanja s tretjimi državami. Zagovarjala je vzpostavitev enakovrednega partnerstva, ki ga ne bi omejili samo na gospodarski vidik kulture, temveč bi se EU predstavljala in promovirala različne vidike evropske kulture v tretjih državah. Dialog s tretjimi državami bi moral biti vzpostavljen tako v EU kot v njenih mednarodnih odnosih. To

---

¹⁹⁰ Na primer, od leta 1991 EU s Svetom Evrope sodeluje pri projektu 'evropski dnevi kulturne dediščine', prek katerega se omogoča javni dostop do spomenikov in prizorišč, ki so sicer za javnost zaprta.

¹⁹¹ Podobno kot v primeru BTO (Parry 2000, 266).

¹⁹² Kultura v tem obdobju postane predmet notranjega trga EU, kjer se jo zaradi spoštovanja kulturne raznolikosti prične obravnavati kot 'posebnost'. Kulturno sodelovanje pravzaprav ni več tako pomembno (kultura *per se*); kultura postane sredstvo za vzpostavitev ekonomske in socialne Evrope (Parry, 2000).

¹⁹³ *A fresh boost for culture in the European Community*, poglavje V. *Dialogue with the rest of the world*.

pomeni, da bi po eni strani v mednarodnih odnosih diplomatska predstavništva držav članic, predstavništva EU v tretjih državah in nacionalni kulturni inštituti sodelovali oziroma delovali bolj usklajeno pri pripravi in izvedbi kulturnih dogodkov v tretjih državah. Po drugi strani pa bi se tretje države (na primer prek festivalov) predstavljale v EU.

Sprejetje Maastrichtske pogodbe (1992/1993) in vključitev določila o kulturi v pogodbo formalno omogoči pravno podlago za kulturno sodelovanje tudi s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami, in sicer s členom 128.3 (zdaj 167.3 PDEU). Leta 1992, na primer, Komisija s sporočilom o novih priložnostih ukrepov Skupnosti na področju kulture (*New prospects for Community cultural action*, Evropska komisija 1992) kulturno sodelovanje usmeri v zunanje dejavnosti in konkurenčnost. Kultura ni le družbeni in gospodarski dejavnik, temveč tudi dejavnik razvojne politike, saj kulturo vse bolj vključuje v programe pomoči tretjim državam¹⁹⁴. V devetdesetih so bili podpisani tudi nekateri dvostranski sporazumi o kulturnem sodelovanju med ES, državami članicami in Brazilijo (1992/1995), Indijo (1993/1994), Mehiko (1997/2000) in Rusko federacijo (1994/1997). Vključevali so splošna določila o spodbujanju kulturnih izmenjav in sodelovanja z namenom spodbujanja medsebojnega razumevanja in razvijanja (kulturnih) odnosov, toda brez konkretnih pobud, projektov, programov ali strategij.

Sodelovanje v kulturno-umetniških projektih s/v tretjih državah Komisija v omejenem obsegu omogoči prek finančnih instrumentov EU na področju izobraževanja, mladine, razvoja ali raziskav, ki so vključevali zunanjo razsežnost¹⁹⁵. Prav tako je bila kulturna razsežnost vključena v programe za tehnično in finančno pomoč tretjim državam, na primer *Phare* (program predpristopne pomoči za države Srednje in Vzhodne Evrope) ali MEDA (pomoč sredozemskim državam nečlanicam za izvajanje ukrepov sodelovanja in spodbujanja reform pri gospodarskem, družbenem in okoljskem razvoju).

Program Kultura 2000 (2000–2006) kot krovni kulturni program v zelo omejenem obsegu spodbuja sodelovanje s tretjimi državami¹⁹⁶, tudi z mednarodnimi

---

¹⁹⁴ Komisija za spodbujanje kulturnega sodelovanja v tretjih državah celo nameni več sredstev kot pa za krovni program EU, tj. Kulturo 2000 (Parry 2000, 301, op. 144).

¹⁹⁵ Na primer *Erasmus Mundus*, *Tempus*, *Alfa*, *Edulink* (izobraževanje), Mladi v svetu (mladina); glej Sliko 3.1.

¹⁹⁶ Do polnopravnega sodelovanja v programu so upravičene države EGS (Islandija, Lihtenštajn in Norveška) in države kandidatke za vstop v EU, ki so podpisale pridružitvene sporazume oziroma

organizacijami, še posebej s Svetom Evrope in Unescom. Sodelovanje s tretjimi državami je vključeno v t. i. Akcijo 1, ki spodbuja kulturno-umetniške projekte, in tudi Akcijo 3, namenjeno posebnim kulturnim dogodkom z evropsko ali mednarodno razsežnostjo. Primer slednjega je sodelovanje EU pri slavnostnih dogodkih ob 300. obletnici St. Peterburga leta 2003 ali leto (2005) izmenjav osebnih stikov med EU in Japonsko. Slednje je verjetno *ad hoc* odločitev o konkretnem kulturnem sodelovanju, dogovorjeno na srečanju na vrhu EU–Japonska leta 2002¹⁹⁷.

Program Kultura (2007–2013) pomeni korak naprej pri spodbujanju kulturnega sodelovanja s tretjimi državami. V skladu s pridružitvenimi sporazumi oziroma protokoli k sporazumom lahko v programu polnopravno sodelujejo države EGS in države kandidatke. Komisija prav tako za vsako leto določi poseben fokus na sodelovanje z izbrano tretjo državo, tj. Kitajsko in Indijo (2007), Brazilijo (2008), države evropske sosesčine (2009 in 2010), Mehiko (2011), Južnoafriško republiko (2012), medtem ko se v letu 2013 spodbuja sodelovanje z Avstralijo in Kanado. Pomembno je poudariti, da gre za omejena finančna sredstva in tudi majhno število podprtih kulturno-umetniških projektov.¹⁹⁸

Kljub poskusom Komisije (in civilne družbe) države članice niso bile pretirano zainteresirane podpreti več kulturnih dejavnosti zunaj EU, kaj šele za oblikovanje skupne zunanje kulturne politike¹⁹⁹. Po drugi strani pa se je v novem tisočletju povečalo število mednarodnih konferenc in študij, ki so pomembno odpirale vprašanje o vključenosti kulture v zunanjepolitično delovanje EU (Dodd in drugi 2006, 7; op. 1 in 2)²⁰⁰. Razlog temu so družbene, politične in gospodarske spremembe v svetu, ki jih je naloga že omenila in so vodile tudi do sprejetja Unescove konvencije. Prav to je nato omogočilo večji premik v razmišljanju držav članic EU, saj konvencija ureja globalno upravljanje v kulturi in je hkrati pravno obvezujoč dokument. Posledično so države

---

protokole k pridružitvenim sporazumom, ki so omogočali sodelovanje v programih EU. Bolgarija, Romunija in Turčija sodelujejo od leta 2006.

¹⁹⁷ Glej na primer delovni načrt za sodelovanje med EU in Japonsko iz leta 2001 (*Action plan*), sklenjen za obdobje 10 let, in sicer do leta 2011. Poglavje '*Shaping our common future*' določa konkretne ukrepe in dejavnosti na podlagi štirih temeljnih ciljev, pri čemer je eden od teh približevanje ljudi in kultur (ESZD 2013i).

¹⁹⁸ Vprašanje, kakšna bo končna odločitev o možnostih sodelovanja s tretjimi državami v programu Ustvarjalna Evropa. Cf. delovni dokument Komisije o vzpostavitvi programa, tj. poglavja 4.3–4.5 (Evropska komisija 2011a, 30–33).

¹⁹⁹ Glej na primer Skupna stališča Evropskega sveta z dne 28. junija 1999 (*Council's common position* (EC), No. 26/1999), objavljena v UL C 232/25, 13. avgusta 1999 (Evropski svet 1999a).

²⁰⁰ Prav tako konferenca z naslovom 'Nove paradigme, novi modeli in kultura v zunanjih odnosih EU', ki jo je MZZ RS organiziralo v času slovenskega predsedovanja, 13.–14. maja 2008 v Ljubljani. Glej Drnovšek Zorko (2008); tudi Fisher (2007).

članice in institucije EU spremenile pristop do vloge kulture v zunanjepolitičnem delovanju EU.

Sprejetje dveh dokumentov Evropskega sveta v letu 2008 je pomembno vplivalo na nadaljnji razvoj dogodkov, pri čemer se je pomen kulture uvrstil na dnevni red političnih razprav o vlogi EU v svetu.

- Prvič, junija ob zaključku slovenskega predsedovanja EU, Evropski svet v sklepih predsedstva (Evropski svet 2008)²⁰¹ prvič priznava pomembnost kulturnega sodelovanja in medkulturnega dialoga kot sestavni del vseh zunanjih politik (78. čl.). Kulturno sodelovanje je pomembno tudi »pri obravnavanju političnih procesov in izzivov na podlagi dialoga s civilno družbo, pri spodbujanju osebnih stikov in krepitvi dobrososedskih odnosov« (prav tam).
- Drugič, sklepi Sveta o spodbujanju kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga v zunanjih odnosih Unije in njenih držav članic (Svet EU 2008b)²⁰², sprejeti novembra, v kontekstu mednarodnih odnosov EU poudarijo strateški pristop v kulturi in medkulturnem dialogu.

S sprejetjem Lizbonske pogodbe (2007/2009) je bila vzpostavljena ESZD, na katero je EU prenesla nekatere pristojnosti zunanjepolitičnega delovanja EU. V tem kontekstu so se vzpostavili različni procesi, ki so spodbudili interes za vključitev različnih akterjev (države članice²⁰³, Evropski parlament, Komisija, civilna družba) v razprave o vključitvi kulture v zunanje odnose EU, tudi v SZVP (op. a.) (Evropska komisija 2012c).

4.1 Pravni in politični okvir urejanja področja kulture v mednarodnih odnosih EU

Sodelovanje EU s tretjimi državami, regijami in mednarodnimi organizacijami temelji na skupnih načelih in ciljih za zunanje delovanje EU, in sicer spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, demokracija, vladavina prava, spoštovanje

---

²⁰¹ Sklepi predsedstva (11018/08). Evropski svet priznava pomen kulturnega sodelovanja in medkulturnega dialoga v skladu s priporočili konference »Nove paradigme, novi modeli in kultura v zunanjih odnosih EU«.

²⁰² Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic o spodbujanju kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga v zunanjih odnosih Unije in njenih držav članic, z dne 16. decembra 2008 (UL 2008/C 320/04).

²⁰³ Čeprav zaradi pomanjkanja časa in sredstev študija ni bila celovito pripravljena, je Rod Fisher leta 2009 za Komisijo preverjal, ali so države članice EU spremenile smernice v odnosu do tretjih držav. In sicer, ali države članice ohranjajo tradicionalno kulturno diplomacijo ali vzpostavljajo bolj strateško načrtovane kulturne odnose, na primer z industrijsko razvitimi in vzhajajočimi državami (Fisher in Figueira, 2011, 5). Fisher je pravzaprav preverjal smernice držav članic na podlagi (oziroma kot nadgradnjo) podobnih raziskav iz leta 2006 in 2007 (glej Dodd in drugi 2006; Fisher 2007).

človekovega dostojanstva, enakopravnosti in solidarnosti (PEU, 21. čl.; PDEU, 205. čl.). Spodbujanje kulturne izmenjave in sodelovanja, z namenom podpore, uskladitve ali dopolnitve kulturnih dejavnosti držav članic, pa institucijam EU omogoča tretji odstavek člena 167 PDEU: »Unija in države članice podpirajo sodelovanje s tretjimi državami in pristojnimi mednarodnimi organizacijami na kulturnem področju, zlasti s Svetom Evrope.« Člen torej zagotavlja določeno pravno podlago za vključevanje kulture v mednarodne odnose EU, pri čemer so pristojnosti urejanja kulture porazdeljene med Komisijo in državami članicami, vendar brez podrobnejšega pojasnila, kako. Pravna podlaga člena 167.4 PDEU je v tem kontekstu »stvar interpretacije«, menijo Dodd in drugi (2006, 35). Namreč, »Unija pri svoji dejavnosti na podlagi drugih določb Pogodb upošteva kulturne vidike, zlasti zaradi spoštovanja in spodbujanja raznolikosti svojih kultur« (PDEU, 167.4 čl.). Čeprav člen eksplicitno ne pojasni, bi 'primerno upoštevanje' kulture v ustreznih politikah EU lahko razumeli tudi v kontekstu zunanjepolitičnega delovanja EU.

Nadalje člen 36 PDEU iz določil o svobodnem kroženju dobrin in storitev izvzema kulturne dobrine nacionalnega pomena in vrednosti, na kar se EU še posebej sklicuje na pogajanjih v STO. Cilj EU je namreč umakniti meddržavne prepreke za trgovino s kulturnimi dobrinami in storitvami z namenom omogočiti državam članicam oblikovanje kulturnih politik in trgovanje s kulturnimi dobrinami in storitvami po lastni želji.²⁰⁴ Določbe o skupni trgovinski politiki in odnose EU z mednarodnimi organizacijami in tretjimi državami ter delegacijami EU sicer ureja peti del PDEU, tudi pravno podlago za sodelovanje institucij EU s tretjimi državami in sklepanje sporazumov, kot je opredeljeno v členu 207.4.a PDEU. Pravna podlaga za spodbujanje kulturnega sodelovanja so tako lahko tudi določila Lizbonske pogodbe, vključno z Listino Unije o temeljnih pravicah, in strateški dokumenti ali drugi (finančni) instrumenti, ki urejajo odnose in sodelovanja v okviru razvojne, širitvene, sosedske in drugih politik EU²⁰⁵, ter ne nazadnje tudi mednarodnopravni dokumenti, kot je Unescova konvencija²⁰⁶.

Od leta 2007 Komisija izvaja »nov in poglobljen pristop EU pri spodbujanju in izvajanju kulturnega sodelovanja v zunanjih odnosih EU« (Evropska komisija 2012c),

---

²⁰⁴ Glej poglavje Kulturno sodelovanje EU z mednarodnimi organizacijami.

²⁰⁵ Glej tabelo 2.1 (Zunanje delovanje EU) in 2.3 (Primer razpoložljivih instrumentov pomoči EU za obdobje 2007–2013) v tej nalogi.

²⁰⁶ Pravzaprav je že Unescova Splošna deklaracija o kulturni raznolikosti iz leta 2001 povabila države k premisleku o mednarodno pravnem instrumentu o kulturni raznolikosti.

kar je posledica: prvič, pristopa EU k Unescovi konvenciji (2006), drugič, sprejetje Agende za kulturo (2007) in tretjič sprejetje sklepov Sveta (2008), ki v kontekstu mednarodnih odnosov EU poudarijo strateški pristop v kulturi in medkulturnem dialogu. V luči slednjega je pomemben tudi delovni načrt za področje kulture (2011–2014), ki ga je Svet sprejel leta 2010.

Unescova konvencija je pravno obvezujoč dokument, ki naslavlja kulturno raznolikost v kontekstu globalizacije. Namen »je okrepiti mednarodno sodelovanje, vključno z mednarodnimi sporazumi o koprodukciji in sočasni distribuciji, ter solidarnost, tako da se spodbuja kulturno izražanje vseh držav« (Evropska komisija 2011b, točka 5). Konvencija pomeni dopolnilni instrument ostalim mednarodnim instrumentom na področju kulture, EU pa predstavlja splošni referenčni okvir v mednarodnih odnosih EU na področju kulture.

Čeprav ima EU v Unescu status opazovalke, je od leta 2006 pogodbeni stranka Unescove konvencije. Pogajanja v Unescu in pristop h konvenciji je vodila Komisija skupaj z nizozemskim predsedstvom. Pravzaprav si je Komisija že leta 2003 na globalni ravni prizadevala vzpostaviti instrument za oblikovanje in upravljanje 'kulturnega stebra'. Podporo takšni ideji je Komisija izrazila v sporočilu 'Naproti mednarodnemu instrumentu za kulturno raznolikost' (Evropska komisija 2003)²⁰⁷, v katerem je podprla oblikovanje pravno zavezujočega instrumenta in konsolidacijo nekaterih kulturnih pravic. Prav tako je podprla vzpostavitev instrumenta o nadzoru spoštovanja kulturne raznolikosti, s katerim so vse pogodbene stranke obvezane h kulturnemu sodelovanju in oblikovanju foruma²⁰⁸ za razpravljanje o kulturnih politikah in dejavnostih (Psychogiopoulou 2008, 136).

Z ratifikacijo Unescove konvencije je EU torej (skupaj z državami članicami) zavezana k vključevanju kulturne razsežnosti v svoje odnose s tretjimi državami, regijami in mednarodnimi organizacijami.²⁰⁹ Posledično Komisija v Agendi za kulturo opredeli, da kultura predstavlja bistveni element EU v odnosih do tretjih držav in regij z namenom spodbujanja poznavanja in razumevanja kultur Evrope po vsem svetu (!). Prav zato je »nujno in pomembno« razviti medkulturni dialog ter spodbujati kulturno

---

²⁰⁷ *Communication from the Commission to the Council and the European parliament 'Towards an international instrument on cultural diversity'*, COM (2003) 520, z dne 27. avgusta 2003.

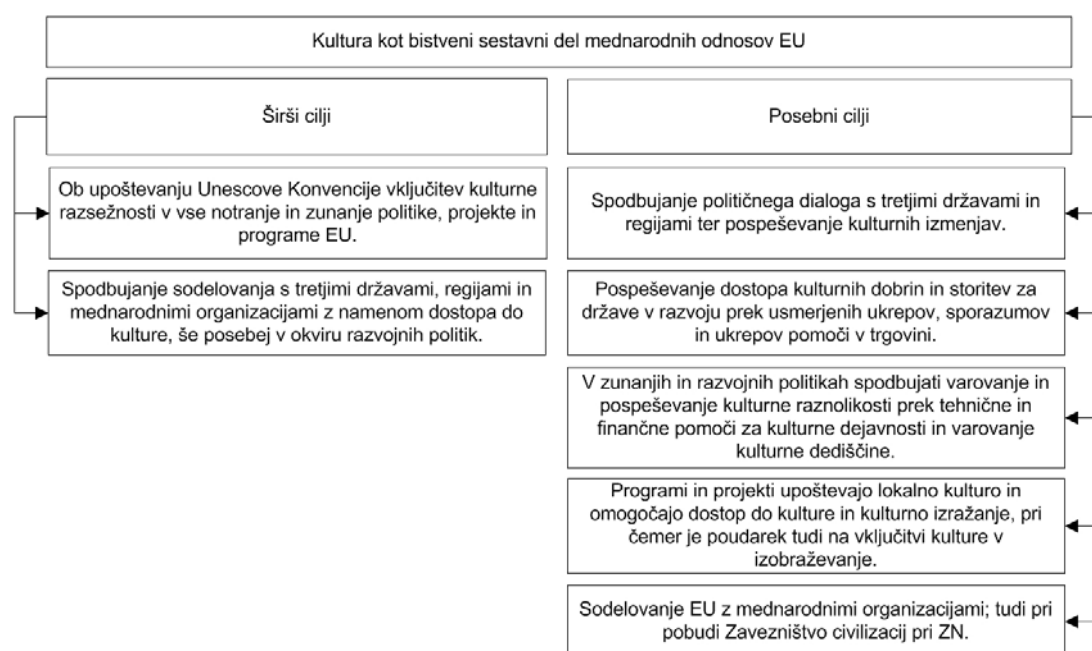
²⁰⁸ Na primer, prvo mednarodno srečanje na vrhu je potekalo v sklopu Edinburškega festivala, 13. in 14. avgusta 2012 (*Edinburgh International Culture Summit*), na katerem je nastopila tudi evropska komisarka za izobraževanje, kulturo, večjezičnost in mlade, Androulla Vassiliou (op. a.).

²⁰⁹ Hkrati mora EU imeti razumevanje in izraziti spoštovanje tudi do evropskih kultur, torej tistih, ki oblikujejo EU.

raznolikost tretjih držav in regij, podpirati njihovo lokalno samobitnost, pospeševati dostop do kulture in spodbujati družbeno-ekonomski razvoj (Evropska komisija 2007b)²¹⁰. Komisija je tako določila dva pomembna cilja (Slika 4.1): (1) Vključitev kulturne razsežnosti v vse notranje in zunanje politike, projekte in programe. Kultura je »sredstvo za izboljšanje kakovosti diplomatskih prizadevanj EU ter izvedljivosti in trajnosti vseh dejavnosti sodelovanja EU s svetom«. (2) Podpora posebnim kulturnim dejavnostim in prireditvam z namenom dostopa do kulture kot prednostne naloge razvojnih politik (Evropska komisija 2007b, poglavje 3.3).

Slika 4.1: Cilji za spodbujanje kulturnega sodelovanja v mednarodnih odnosih EU.

Vir: Povzeto in prirejeno po Agendi za kulturo (Evropska komisija 2007b, poglavje 3.3).

Sklepi Sveta o spodbujanju kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga (Svet EU 2008b), sprejeti konec leta 2008, poudarjajo strateški pristop za kulturo v mednarodnih odnosih EU. S tem ko cilje Agende za kulturo podpre tudi Svet EU, le-to pomeni okvir za implementacijo tretjega cilja Agende za kulturo, in sicer spodbujanje kulture kot bistvenega sestavnega dela mednarodnih odnosov EU. Kultura pomeni politični, gospodarski in družbeni dejavnik, ki prispeva tudi k izgradnji identitete EU v svetu. Namreč, kulturne izmenjave in sodelovanje so pomembne za »vzpostavljanje partnerskih odnosov, krepitev mesta in vloge civilne družbe, pospeševanje

²¹⁰ SEC(2007) 570, poglavje 3.3.

demokratizacije in dobrega upravljanja, človekovih pravic in temeljnih svoboščin« (Svet EU 2008b, 2.a čl.). Kultura, še posebej kulturne in ustvarjalne industrije ter turizem, predstavljajo »bistveni del na znanju temelječega gospodarstva« (prav tam, 3.a čl.). Z dinamiko spodbujanja kulturnega ustvarjanja EU lahko prispeva k svoji podobi v svetu (prav tam, 4.a čl.). Medkulturni dialog pa lahko prispeva »k zblizevanju posameznikov in narodov, preprečevanju sporov in procesu sprave« (prav tam, 5. čl.).

Sklepi Sveta prav tako določajo temeljna načela in poudarjajo ključne točke za implementacijo Unescove konvencije. Države članice Komisijo pozivajo, naj opredelijo celovite in konsistentne pristope za oblikovanje strategije EU, ki bo vključevala kulturo v mednarodnih odnosih, kot tudi posebne strategije za regije in države izven EU. Sklepi Sveta poudarijo tudi vključitev vseh deležnikov (Komisija, države članice in civilna družba) pri pripravi analiz in strategij.

Svet torej kulturi pripiše pomembno vlogo v mednarodnih odnosih EU, pri čemer sklepi, ob spoštovanju Unescove konvencije, pozivajo k uravnoteženi izmenjavi kulturnih dobrin in storitev s tretjimi državami in regijami. Ne nazadnje sklepi 'ne pozabijo' pozvati k izvozu kulture iz EU, tudi avdiovizualnih dobrin in storitev (prav tam).

Za izvajanje Agende za kulturo je Svet EU sprejel delovne načrte za področje kulture, in sicer prvega za obdobje 2008–2010 ter drugega za obdobje 2011–2014. Šele drugi delovni načrt, ki ga je Svet EU sprejel s Sklepi leta 2010 (Svet EU 2010č)²¹¹, vključuje kulturo v zunanjih odnosih EU, ki je opredeljena pod točko E. Ob upoštevanju načela subsidiarnosti in sorazmernosti državam članicam in Komisiji pripiše izvajanje t. i. prednostnih nalog, ki naj bi jih skupaj izvedli v obdobju od leta 2011 do 2014:

- oblikovanje strateškega pristopa in razvijanje sodelovanja,
- razvoj orodij za izmenjavo informacij,
- spodbujanje k ratifikaciji in izvajanju Unescove konvencije,
- spodbujanje odnosov na področju kulture.

Ob določitvi prednostnih nalog je Svet upošteval strateški cilj Agende za kulturo: spodbujanje kulture kot bistvenega sestavnega dela mednarodnih odnosov EU. Svet EU se v delovnem načrtu prav tako sklicuje na dokument Evropa 2020, pri čemer države članice in Komisijo poziva k uporabi instrumentov za zunanje delovanje EU, vključenih v omenjeni dokument.

---

²¹¹ Kultura v zunanjih odnosih EU je opredeljena kot prednostna naloga E, podrobnejše smernice v zvezi z izvajanjem nalog pa so opredeljene v Prilogi I Sklepov.

4.2 Instrumenti EU za kulturno sodelovanje v mednarodnih odnosih

Kultura predstavlja pomemben del glavnih programov in instrumentov sodelovanja EU ter dvostranskih sporazumov EU s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami, še posebej s Svetom Evrope in Unescom. Ukrepi, ki jih v ta namen oblikuje EU, so namenjeni spodbujanju kulturnih dejavnosti, kot so ohranjanje in obnova kulturne dediščine, obnova muzejev, organizacija večjih kulturnih prireditev, produkcija in pretok umetniških del ter avdiovizualne industrije, kakor tudi krepitev zmogljivosti kulturnih izvajalcev in infrastrukture na lokalni ravni (Evropska komisija 2007b)²¹². Pravzaprav so te dejavnosti podobne tistim, ki jih opredeljuje člen 167.2 PDEU.

Za spodbujanje kulturnega sodelovanja med državami članicami in/ali EU ter tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami obstaja le en krovni program financiranja, in sicer program Kultura. Vendar pa takih podprtih projektov ni veliko, omejena pa so tudi finančna sredstva. Kulturno sodelovanje se sicer v omejenem obsegu podpira tudi v okviru instrumentov s področja izobraževanja, raziskav ali avdiovizualnega sektorja. Nadalje je finančna in tehnična podpora v tretjih državah v skladu z Unescovo konvencijo usmerjena predvsem v spodbujanje dostopa do kulture na lokalni ravni in spoštovanje ter promocijo kulturne raznolikosti. EU vse bolj namenja podporo ukrepom za spodbujanje spoštovanja človekovih pravic oziroma kulturnih pravic²¹³ (Evropska komisija 2007b), k čemur poziva tudi Evropski parlament z resolucijo iz leta 2011 (Evropski parlament 2012a). Posledično medkulturni dialog predstavlja glavni instrument za spodbujanje miru in preprečevanje sporov, na primer prek Fundacije Anne Lindh ali posebnih razprav o kulturi v okviru političnih dialogov s tretjimi državami²¹⁴.

Tudi protokoli o kulturnem sodelovanju, priloženi sporazumom o razvoju in/ali trgovini, so, prvič, del splošne strategije sodelovanja in vodenja dialoga s tretjimi državami. Namenjeni so promociji načel Unescove konvencije in njene implementacije v kontekstu dvostranskih trgovinskih pogajanj, pri čemer je prav veljavnost protokola odvisna od ratifikacije Unescove konvencije. Drugič, protokol pomeni sredstvo za

---

²¹² SEC(2007) 570, poglavje 2.2.

²¹³ Kulturne pravice so na primer vključene v Splošno deklaracijo o človekovih pravicah – 27. čl., Listino Unije o temeljnih pravicah – 22. čl., Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – 27. čl. (Generalna skupščina 1966a), Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – 15. čl. (Generalna skupščina 1966b). Oba pakta je sprejela Generalna skupščina ZN leta 1966 z resolucijo št. 2200 A (XXI), v veljavi pa sta od leta 1976.

²¹⁴ Na primer leto 2012 je bilo namenjeno medkulturnemu dialogu med EU in Kitajsko. Glej tudi poglavje 4.5 Pomen kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih EU.

naslavljanje tem, ki so povezane s trgovinskim okoljem (na primer avtorske pravice). Določila protokola pa so lahko horizontalna ali sektorska. Prva opredelijo kulturne storitve in dobrine, ki so pomembne za promocijo kulturnega sodelovanja, pri čemer imajo le-te dvojno naravo (poleg ekonomske tudi kulturno prek izmenjave dobrih praks in oblikovanja dialoga). Druga pa naslavlja določene sektorje v kulturi, na primer avdiovizualnega ali kulturno dediščino (Evropska komisija 2012c; DG EAC 2013a).

Ne nazadnje pa si Komisija, še posebej od leta 2009 prek ESZD, prizadeva za krepitev javne diplomacije, katere cilj je v tretjih državah okrepiti javno podobo in prepoznavnost EU. Kultura v tem kontekstu pomeni sredstvo mehke moči, namenjeno gradnji mostov med različnimi kulturami.

V nadaljevanju naloga, prek vzpostavljenih odnosov med EU in nekaterimi regijami, regionalnimi in mednarodnimi organizacijami ter v tem kontekstu za EU strateško pomembnimi tretjimi državami, analizira kulturno sodelovanje, in sicer med EU in državami AKP, Latinsko Ameriko in Karibi, Azijo, državami evropskega sosedskega območja in državami kandidatki. Podlaga za sodelovanje je Lizbonska pogodba, peti del PDEU in naslov V poglavja 1 PEU.

4.2.1 Države AKP

Podlaga za sodelovanje med EU in državami AKP so predvsem člani od 208 do 210 PDEU, ki opredelijo razvojno sodelovanje EU s tretjimi državami, in tudi člen 217 PDEU za sklepanje mednarodnih sporazumov. Okvir za kulturno sodelovanje pa opredeli člen 27 sporazuma iz Cotonouja (Evropska skupnost 2000b)²¹⁵. Cilj kulturnega sodelovanja je vključiti kulturno razsežnost na vse ravni razvojnega sodelovanja prek varovanja kulturne dediščine ter razvoja kulturnih in ustvarjalnih sektorjev. Namen sodelovanja je omogočiti dostop kulturnim dobrinam in storitvam držav AKP na trgih EU ter spodbujanje medkulturnega dialoga.

---

²¹⁵ Kultura je v sporazumu iz Cotonouja opredeljena v tretjem stebru, tj. med strategijami in prioritetami za zmanjševanje revščine, pod oznako 'socialni in človekov razvoj'. Člen 27 sporazuma je bil leta 2010 spremenjen, tj. iz formulacije 'kulturni razvoj' (*cultural development*) v 'kulturo in razvoj' (*culture and development*). Kulturna razsežnost je bila pripoznana na vseh ravneh razvojnega sodelovanja: točka e) priznanje vloge akterjev s področja kulture in mrež ter njihov prispevek k trajnostnem razvoju; f) promocija kulturne razsežnosti v izobraževanju; udejstvovanje mladih pri kulturnih aktivnostih (Evropska skupnost 2000b). Predstavniki EU in afriških držav se od leta 2007 udeležujejo skupnih srečanj na vrhu.

Projekti in dejavnosti kulturnega sodelovanja so vključeni v nacionalne oziroma regionalne okvirne programe²¹⁶ in so financirani prek razpisov za podporo programov civilne družbe znotraj geografskega finančnega instrumenta EDF. Slednji vzpostavlja program *ACPculturesPlus*²¹⁷ kot finančno podporo za sodelovanje v kulturnih in ustvarjalnih sektorjih med državami AKP in tudi observatorij za kulturne politike (*ACP cultural observatory*). Finančna sredstva EU, namenjena promociji medkulturnega dialoga in kulturni raznolikosti ter razvoju kulturnih in ustvarjalnih industrij, so državam AKP dostopna tudi prek geografskega instrumenta za razvojno sodelovanje (DCI) in njegovega tematskega programa 'vlaganje v ljudi'²¹⁸.

Kulturno sodelovanje v razvojni politiki EU poteka tudi prek izmenjave informacij in osebnih stikov med ljudmi. Komisija je na primer leta 2009 v Bruslju organizirala mednarodni kolokvij o kulturi in ustvarjalnosti kot vektor razvoja (DG EuropeAid 2009), v okviru katerega so deležniki sprejeli t. i. Bruseljsko deklaracijo, ki vključuje priporočila o vključevanju kulturne razsežnosti v razvojno politiko. Pod okriljem DG *EuropeAid* je od leta 2010 vzpostavljeno spletno mesto za izmenjavo mnenj in informacij ter platforma 'Kultura in razvoj v mednarodnem sodelovanju' (DG EuropeAid 2013b; 2013d).²¹⁹

EU v državah AKP torej kulturno sodelovanje izvaja prek razvojne politike, pri čemer kulturno razsežnost vključuje v instrumente EDF, DCI in tudi EIDHR, ki je namenjen zagotavljanju podpore za promocijo demokracije, človekovih pravic in temeljnih svoboščin v tretjih državah. Dostop do evropskih trgov za kulturne dobrine in

---

²¹⁶ Nacionalne okvirne programe (*National Indicative Programmes – NIPs*) je EU sklenila z Beninom, Eritrejo, Etiopijo, Haitijem, Malijem, Nigerijo in Senegalom. Regionalne okvirne programe (*Regional Indicative Programmes – RIPs*) pa z Zahodno Afriko (za spodbujanje projektov kulturnih in ustvarjalnih industrij znotraj AKP) in t. i. PALOP (*Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa*). Slednje je sicer bolj izjema, saj je sodelovanje vzpostavljeno na podlagi skupnega jezika (portugalščine) med Angolo, Kapverdskimi otoki, Mozambikom, Sao Tome in Principe ter Gvinejo Bisau.

²¹⁷ *ACP CulturesPlus* (2008–2013) je združil prejšnja programa *ACP Cultures* in *ACP Films* (2000–2007).

²¹⁸ Tematski program 'vlaganje v ljudi' (*Investing in people*) je vključen pod geografski instrument DCI, oblikovan pa je z namenom dopolnitve geografskih instrumentov ter spodbujanja človekovega in družbenega razvoja. Program 'vlaganje v ljudi' promovira dostop do kulture, kulturno raznolikost in medkulturni dialog. Kulturo podpira kot vektor razvoja, rasti in socialne kohezije. V program so vključene države AKP in južnega Sredozemlja, kjer kultura prispeva k razvoju in zmanjševanju revščine. Podpora je prav tako namenjena spodbujanju socialnih, kulturnih in duhovnih vrednot domorodnih ljudstev (Pacifik) in manjšin.

²¹⁹ Mednarodni kolokvij (*International Colloquium on culture and creativity, vectors for development*) je v Bruslju 2.–3. aprila 2009 organiziral DG *EuropeAid*, v sodelovanju z DG EAC. Kulturni izvajalci so 3. aprila 2009 sprejeli Bruseljsko deklaracijo (*Brussels Declaration*), katere rezultat je vzpostavitev odbora za spremljanje spoštovanja in izvajanja njenega izvajanja. Prvo srečanje odbora je bilo leta 2010 na seminarju o kulturi in razvoju v okviru španskega predsedovanja EU v Gironi. Spletni mesti DG *EuropeAid*, dostopni prek: www.culture-dev.eu in <http://capacity4dev.ec.europa.eu/> (*Culture and development in international cooperation*).

storitve pa omogočajo posebni protokoli o kulturnem sodelovanju, ki so priloženi sporazumom o gospodarskem partnerstvu (*Economic Partnership Agreements – EPAs*). Protokol o kulturnem sodelovanju je bil leta 2008 sklenjen tudi med ES in Karibskim forumom afriških, karibskih in pacifiških držav (CARIFORUM)²²⁰.

Vključevanje kulture v razvojno politiko EU do tretjih držav pravzaprav pomeni prizadevanje EU prek kulture povečati svojo prepoznavnost na mednarodnem prizorišču. Prav tako si EU prizadeva uveljaviti se kot vodilni akter na področju humanitarne pomoči in reševanja konfliktov, s čimer potrjuje svojo 'mehko moč' (Jehan 2007, 44).

4.2.2 Latinska Amerika in Karibi

Sodelovanje med Latinsko Ameriko in Karibi (LAC oziroma CELAC)²²¹ ter EU je vzpostavljeno prek srečanj na vrhu, podlaga za sodelovanje pa izhaja iz Lizbonske pogodbe. Voditelji držav in vlad so pomen kulturi in kulturni raznolikosti pripisali že konec devetdesetih let prejšnjega stoletja, še posebej v okviru EU–Skupina iz Ria (*Rio Group*), ki izpostavlja trajnostni razvoj tudi v kulturi (Dodd in drugi 2006, 187).²²² Nato so leta 2006 na šestem vrhu EU–LAC na Dunaju kulturo prepoznali kot pomemben dejavnik razvoja, rasti in stabilnosti. Prav tako so sprejeli priporočila za oblikovanje politik o spodbujanju kulturnega sodelovanja in izmenjave dobrih praks ter pobude o vzpostavitvi sektorskega dialoga v kulturi, kar so leta 2008 potrdili tudi v Deklaraciji iz Lime (Svet EU 2008a)²²³. Poudarjene so zgodovinske in kulturne vezi med narodi LAC in EU, deklaracija pa vključuje predloge, prvič, o vzpostavitvi sektorskega dialoga o kulturnih politikah, kulturnih industrijah ter kulturni raznolikosti, drugič, izvedbi letnih izmenjav in seminarjev in tretjič, vzpostavitvi programa sodelovanja (Svet EU 2008a). Nadalje so voditelji držav in vlad EU in LAC na sedmem vrhu maja 2010 v Madridu

---

²²⁰ CARIFORUM (*Forum of the Caribbean Group of African, Caribbean and Pacific States*) deluje z namenom promocije in koordinacije dialoga o politikah, sodelovanja in regionalnega povezovanja, večinoma v okviru sporazuma iz Cotonouja, ki so ga podpisale vse države razen Kube. Glej tudi KEA European Affairs. 2011. *Implementing cultural provisions: How do they benefit the Caribbean cultural sector?* (ECDPM Discussion Paper 118). Maastricht: ECDPM.

²²¹ LAC (*Latin America and Caribbean*) oziroma od leta 2011 združena v CELAC (*Community of Latin American and Caribbean States*) vključuje države Južne in Srednje Amerike, Karibe ter regionalni organizaciji Mercosur in Andsko skupnost. Januarja 2013 je bilo prvo srečanje na vrhu med CELAC in EU oziroma 7. vrh EU–LAC v Santiagu, Čile.

²²² Glej Deklaracijo iz Ria (Evropski svet 1999b). Vzpostavljeno je bilo tudi dvostransko sodelovanje EU–LAC ter poseben dialog EU–Mercosur, EU–Srednja Amerika, EU–Andska skupnost, EU–Mehika, EU–Čile (Dodd in drugi 2006, 187).

²²³ *Lima Declaration* je bila sprejeta na 5. vrhu srečanja EU–LAC 16. maja 2008.

najavili vzpostavitev sklada EU–LAC²²⁴. Namen le-tega naj bi bila promocija medsebojnega razumevanja in sodelovanja prek kulturnih in intelektualnih izmenjav, osebnih stikov in izmenjav dobrih praks med obema regijama.

EU sicer kulturno sodelovanje z državami LAC spodbuja prek razvojne politike in instrumenta DCI. Dostop do evropskih trgov za kulturne dobrine in storitve pa omogočajo protokoli oziroma sporazumi o kulturnem sodelovanju. Na sedmem vrhu EU–LAC v Madridu (2010) je bil k pridružitvenemu sporazumu med EU in Srednjo Ameriko (*EU–Central America Association Agreement*) priložen protokol o kulturnem sodelovanju (*Protocol on cultural cooperation*). Ločeno od trgovinskega sporazuma pa je EU z Andsko skupnostjo sklenila sporazum o kulturnem sodelovanju (*Agreement on cultural cooperation*)²²⁵ (Evropska komisija 2012c; DG EAC 2013a).

Dvostransko strateško partnerstvo v kulturi EU vzpostavlja z Brazilijo in Mehiko. Kulturno sodelovanje z Brazilijo je bilo sicer vzpostavljeno že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, strateško partnerstvo v kulturi pa šele leta 2007 s skupno izjavo in na podlagi ratifikacije Unescove konvencije²²⁶. Sektorski dialog je bil vzpostavljen leto kasneje z namenom izboljšanja medsebojnega razumevanja in vzpostavitve medkulturnega dialoga. Maja 2009 pa je bila sprejeta skupna deklaracija o kulturi, pri čemer kultura pomeni prispevek »harmoničnemu razvoju družb in vzajemnim izmenjavam« (Evropska komisija 2009a)²²⁷. Na petem srečanju na vrhu EU–Brazilija oktobra 2011 pa je bil med Komisijo in vlado Federativne republike Brazilije oblikovan skupni program za kulturo (*Joint Programme on Culture*) za obdobje 2011–2014. Program opredeljuje skupne interese in prioritete, tj. promocija Unescove konvencije in spodbujanje k njeni ratifikaciji, oblikovanje politik in instrumentov za razvoj in sodelovanje v kulturnih in ustvarjalnih industrijah ter sodelovanje na področju kulturne dediščine, še posebej muzejev (Evropska komisija 2011d).

Podobno kot z Brazilijo je bilo tudi z Mehiko kulturno sodelovanje vzpostavljeno že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Sporazum o gospodarskem partnerstvu,

---

²²⁴ EU–LAC *Foundation* (*European Union, Latin America and the Caribbean Foundation*). Sedež sklada je v Hamburgu, Nemčija.

²²⁵ Sporazum je bil sklenjen 2010 in je v veljavi od 2011, pri čemer je pogoj tudi ratifikacija Unescove konvencije. Sporazum sta podpisala Peru in Kolumbija.

²²⁶ Leta 1992 sta ES in Brazilija sklenili okvirni sporazum o sodelovanju (*European Community – Brazil framework cooperation agreement*) z namenom »okrepiti kulturne vezi, ki so že vzpostavljene med Brazilijo, državami članicami in Skupnostjo« (Evropska skupnost 1992/1995, 25. čl.). Brazilija je ratificirala Unescovo konvencijo 16. januarja 2007. Skupna izjava (*Joint statement*) je bila podana 4. julija 2007 (Svet EU 2007a).

²²⁷ *Joint declaration on culture*, sprejeta 18. maja 2009, na podlagi sporazumov o sodelovanju iz leta 1992, 2007 in 2008.

političnem usklajevanju in sodelovanju (Evropska skupnost 1997/2000)²²⁸ vključuje tudi določilo o kulturnem sodelovanju. Le-to zagotavlja »da bodo vse stranke sporazuma promovirale kulturno sodelovanje, temelječe na spoštovanju kulturne raznolikosti, z namenom povečanja medsebojnega razumevanja in širjenja svojih kultur« (prav tam). Toda šele desetletje kasneje EU z Mehiko vzpostavi sektorski dialog o kulturnih politikah²²⁹, ko DG EAC in Nacionalni svet za kulturo in umetnost Združenih mehiških držav junija 2009 podpišeta skupno deklaracijo o kulturi (*Joint Declaration on culture*) (Evropska komisija 2009b). Leta 2008 je v okviru predstavništva EU v Mehiki vzpostavljen projekt dvostranskega sodelovanja t. i. Kulturni sklad EU–Mehika²³⁰ (Evropska komisija 2012c).

4.2.3 Azija

Strategije sodelovanja med EU in azijskimi državami temeljijo na partnerskem pristopu in političnem dialogu, ki se vzpostavlja prek regionalnih in mednarodnih povezav ter organizacij, kot na primer Azijsko-evropska srečanja (*Asia–Europe Meeting – ASEM*²³¹) ali Združenje držav jugovzhodne Azije (*Association of South East Asian Nations – ASEAN*) (Evropska komisija 2012c; ESZD 2013a). ASEM spodbuja stike in dialog med EU in Azijo ter sodelovanje in varovanje kulturne dediščine. Od leta 1997 EU sofinancira dejavnosti ASEF (*Asia-Europe Foundation*) s sedežem v Singapurju, katerega cilj je promocija medsebojnega razumevanja, sodelovanja med ljudmi, intelektualna in kulturna izmenjava med EU in Azijo²³². Pravna podlaga za spodbujanje kulturnega sodelovanja je ob Lizbonski pogodbi tudi geografski instrument razvojnega sodelovanja (DCI)²³³.

---

²²⁸ Sporazum (*Economic partnership, political coordination and cooperation agreement*) je bil podpisan 8. decembra 1997 med EU (ES in državami članicami) in Mehiko.

²²⁹ Mehika je ratificirala Unescovo konvencijo 5. julija 2006.

²³⁰ Kulturni sklad EU–Mehika (*Cultural Fund EU–Mexico*) se izvaja v dveh fazah. Namen projekta v prvi fazi (2008–2010) je spodbuditi boljše vzajemno razumevanje med mehiškimi in EU družbami ter odpreti nove možnosti za izmenjavo. V drugi fazi (2009–2012) pa je cilj spodbujati kulturne industrije, tj. izmenjave, seminarje o javnih politikah za dostop do kulture in ustvarjanje delovnih mest.

²³¹ ASEM je neformalni proces vzpostavljanja in vodenja dialoga ter sodelovanja med državami članicami EU, Komisijo, 16 azijskimi državami in sekretariatom ASEAN. Prvo srečanje je bilo leta 1996 na vrhu v Bankogu.

²³² Pod okriljem ASEM in upravljanjem Oddelka za kulturno izmenjavo ASEF (*Cultural Exchange Department*) deluje spletna platforma *culture360.org*, ki spodbuja kulturno sodelovanje med Evropo in Azijo.

²³³ V finančnem obdobju 2000–2006 so bili to programi ALA za Azijo in TACIS za Srednjo Azijo.

Dvostransko strateško partnersko sodelovanje v kulturi je EU vzpostavila z Indijo in Kitajsko.²³⁴ Kulturno sodelovanje z Indijo je bilo opredeljeno že leta 1993 v sporazumu o sodelovanju (Evropska skupnost 1993/1994)²³⁵, korak naprej pa je pomenila skupna deklaracija o kulturnih odnosih (Evropska komisija 2004)²³⁶ desetletje kasneje. Na srečanjih na vrhu EU–Indija (2007 v Delhiju in 2008 v Marseillu) so sledile pobude o nadaljnjem kulturnem sodelovanju in vzpostavitvi dialoga o kulturnih politikah, decembra 2010 pa je bila sprejeta skupna deklaracija o kulturi (Evropska komisija 2010b)²³⁷. Skupni cilji so, na podlagi Unescove konvencije, vzpostaviti sektorski dialog, izmenjati dobre prakse, organizirati skupna srečanja, seminarje in delavnice.

Kulturno sodelovanje s Kitajsko je bilo vzpostavljeno šele na srečanju na vrhu EU–Kitajska septembra 2006. Sprejeta je bila skupna izjava (Svet EU 2006)²³⁸, ki vključuje spodbujanje kulturnega sodelovanja z namenom medsebojnega razumevanja in tolerance ter za utrditev položaja v globalni družbi, tako EU kot tudi Kitajske. Prav tako se predvidi vzpostavitev strukturiranega dialoga o politiki, promocija kulturne raznolikosti in kulturnih industrij prek izmenjave dobrih praks (prav tam), kar je leto kasneje vključeno v skupno deklaracijo o sodelovanju na področju kulture (Evropska komisija 2007a)²³⁹. Sektorski dialog je nato vzpostavljen leta 2009, določena pa so tudi prednostna področja sodelovanja, in sicer promocija kulturnih in ustvarjalnih industrij, ohranjanje kulturne dediščine in sodelovanje na področju upravljanja kulturnih organizacij in institucij. V naslednjih dveh letih je bila sprejeta skupna izjava (Svet EU 2010b)²⁴⁰, izvede se kulturni forum na visoki ravni. Na 14. vrhu EU–Kitajska (2011) je v okviru tretjega stebra strateškega dialoga vzpostavljen dialog o spodbujanju osebnih stikov med ljudmi, tudi o kulturnih politikah²⁴¹.

---

²³⁴ Indija je ratificirala Unescovo konvencijo 15. decembra 2006, Kitajska pa 30. januarja 2007.

²³⁵ Sporazum (*Cooperation agreement*) je bil podpisan 20. decembra 1993. Določila o kulturnem sodelovanju so zapisana v členu 15 (Evropska skupnost 1993/1994).

²³⁶ *EU–India Joint declaration on cultural relations*, sprejeta na srečanju na vrhu EU–Indija, v Haagu 3. novembra 2004.

²³⁷ *Joint declaration on culture*, sprejeta 10. decembra 2010 v Bruslju.

²³⁸ *Joint statement*, sprejeta 9. septembra 2006 v Helsinkih na srečanju na vrhu EU–Kitajska.

²³⁹ *Joint Declaration on cooperation in the field of culture*, podpisana 22. oktobra 2007 v Pekingu.

²⁴⁰ *Joint statement* iz oktobra 2010 na 13. vrhu EU–Kitajska v Bruslju poudarja nadaljnjo promocijo krepitve izmenjav in sodelovanja na podlagi že obstoječih dobrih kulturnih odnosov, nadaljevanje dialoga o kulturnih politikah in tesno sodelovanje z namenom skupne promocije Unescove konvencije.

²⁴¹ Gre za letna srečanja v okviru vrha EU–Kitajska. Tretji steber dialoga (*III. pillar*) vzpostavlja dialog spodbujanja osebnih stikov (*High-Level People-to-People Dialogue*), ki ga v imenu EU in okviru sektorskega dialoga vzdržuje komisar DG EAC. Eden od dialogov znotraj omenjenega se osredotoča na dialog o kulturnih politikah (*Policy Dialogue on cultural affairs*), medtem ko druga dva vključujeta večjezičnost in mlade (ESZD 2013č).

Leta 2012 je bilo vzpostavljeno leto medkulturnega dialoga med Kitajsko in EU z namenom spodbujanja dolgoročnega sodelovanja. Novembra istega leta pa strokovna skupina za razpravo o skupni strategiji za sodelovanje s tretjimi državami pripravi poročilo o strategiji za kulturo in zunanjih odnosih EU–Kitajska²⁴².

Južna Koreja²⁴³ pa je prva azijska država, s katero EU ureja kulturno sodelovanje prek trgovinske politike. Oktobra 2009 je bil podpisan protokol o kulturnem sodelovanju (*Protocol on cultural cooperation*), skupaj s Sporazumom o prosti trgovini (*Free Trade Agreement – FTA*). Protokol določa okvir za oblikovanje dialoga o politiki za kulturo in kulturni izmenjavi, vključno z avdiovizualnimi dobrinami in storitvami.

Kulturno sodelovanje med EU, Južno Korejo in Japonsko omogoča tudi program financiranja *Gateway*, in sicer za kulturni in ustvarjalni sektor, tudi program ICI.

4.2.4 Države kandidatke

Sodelovanje z državami kandidatkami²⁴⁴ temelji na političnem dialogu in finančni pomoči v luči širitve EU. Pravna podlaga je Lizbonska pogodba, še posebej člen 217 PDEU, ki ureja sporazume o pridružitvi. Kulturno sodelovanje temelji na spodbujanju dvostranskih in regionalnih kulturnih dejavnosti in je urejeno v okviru širitvene in sosedske politike, v primeru Islandije poleg širitvene, kulturne odnose opredeljuje sodelovanje v Efti/EGS.

Okvir za sodelovanje urejajo, prvič, sporočilo Komisije o Zahodnem Balkanu (Evropska komisija 2008c)²⁴⁵, ki vzpostavi mehanizem za spodbujanje razvoja civilne

---

²⁴² Poročilo (*Report of the Expert group on culture and external relations – China*), pripravljeno novembra 2012, je plod sodelovanja strokovne skupine visokih uradnikov MK in MZZ držav članic EU, ki se srečujejo od leta 2011. V luči pogovorov o vzpostavitvi strategije za kulturo v mednarodnih odnosih EU je bila Kitajska izbrana za testni primer (Strokovna skupina visokih uradnikov ministrstev za kulturo in ministrstev za zunanje zadeve držav članic EU 2012, v nadaljevanju Strokovna skupina 2012).

²⁴³ Južna Koreja pospešeno razvija svojo kulturno politiko, pri čemer svoje cilje usmerja tudi v zunanje odnose. V svetu si želi večje prepoznavnosti, kar skuša doseči z vzpostavitvijo kulturnih inštitutov (*King Sejong Institute – KSI*) po svetu in promocijo, predvsem avdiovizualne industrije (Fisher in Figueira, 2011, 19). Unescovo konvencijo je Južna Koreja ratificirala 1. aprila 2010.

²⁴⁴ Hrvaška ima pri analizi naloge status države pristopnice, čeprav se je EU pridružila 1. julija 2013. Status pogajalke imajo Islandija (čeprav se od junija 2013 umika iz pogajanj), Črna gora (december 2012) in Turčija (junij 2010), medtem ko Nekdanja jugoslovska republika Makedonija in Srbija na tak status še čakata. Potencialne kandidatke za vstop v EU pa so Albanija, Bosna in Hercegovina in Kosovo (v okviru RVŠZN 1244/90). Unescovo konvencijo so ratificirale vse članice ZN, razen Turčije, in sicer leta 2006 Hrvaška (31. avgusta) in Albanija (17. novembra), 2007 Islandija (1. februarja) in Makedonija (22. maja), Črna gora 24. junija 2008 in leta 2009 Srbija (2. julija) ter Bosna in Hercegovina (27. januarja).

²⁴⁵ *Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu – Zahodni Balkan: okrepitev evropske perspektive* (COM 2008 127 final), z dne 5. marca 2008. Sodelovanje med EU in državami Zahodnega Balkana temelji tudi na Agendi iz Soluna iz leta 2003.

družbe (*Civil Society Facility*), le-ta pa vključuje kulturno razsežnost. Drugič, sporočilo Komisije o strategiji za širitev 2008–2009 (Evropska komisija 2008b)²⁴⁶ opredeli vzpostavitev podpornih shem za kulturo znotraj finančnega instrumenta za predpristopno pomoč (IPA)²⁴⁷, tj. mehanizem za spodbujanje razvoja civilne družbe (*Civil Society Facility*). Tretjič, sporočilo Komisije o strategiji za širitev 2009–2010 (Evropska komisija 2010a)²⁴⁸ opredeli ohranjanje kulturne dediščine na območju Zahodnega Balkana (na primer projekt 'Ljubljanski proces'). Četrtrič, Islandija z EU sodeluje tudi (v kulturi) v skladu sporazuma o EGS.

Kultura prispeva k razvoju lokalnega gospodarstva, krepitev demokratizacije, sprave in spoštovanja človekovih pravic, kulturno sodelovanje pa pomeni bistven prispevek promocije evropskih vrednot in medkulturnega dialoga v državah kandidatkah (Evropska komisija 2012c). Finančna in tehnična podpora EU državam kandidatkam je namenjena za vzpostavljanje infrastrukture, izvajanje dejavnosti in krepitev upravne usposobljenosti, in to prek instrumentov IPA, EIDHR, IfS, TAIEX, *Twinning*, tudi *EuroMed*.

4.2.5 Države evropskega sosedskega območja

Med države evropskega sosedskega območja so vključene tiste, ki po kopnem ali morju mejijo na EU. S ciljem promocije skupnih vrednot, tj. demokracije in človekovih pravic, vladavine prava, dobrega vladanja, načel tržnega gospodarstva in trajnostnega razvoja, je EU leta 2004 oblikovala evropsko sosedsko politiko – ESP (*European Neighbourhood Policy* – ENP). Dodd in drugi pojasnijo, da je EU okrepila politično, gospodarsko in kulturno sodelovanje in tudi sodelovanje na področju varnosti, predvsem z namenom dobrih sosedskih odnosov in preprečitve nastajanja sporov ter novih ločnic med razširjeno EU in njenimi sosedami (Dodd in drugi 2006, 175).

ESP podpirajo regionalne oblike sodelovanja, in sicer Vzhodno partnerstvo²⁴⁹, Unijo za Sredozemlje in Sinergijo Črnega morja²⁵⁰, pri čemer prvi dve obliki sodelovanja

---

²⁴⁶ *Communication from the Commission to the Council and the European parliament. 'Enlargement strategy and main challenges 2008–2009'*, COM(2008) 674 final, z dne 5. novembra 2008.

²⁴⁷ Kulturna razsežnost je v program IPA vključena od leta 2009; večinoma se financirajo projekti s področja kulturne dediščine.

²⁴⁸ *Communication from the Commission to the Council and the European parliament. 'Enlargement strategy and main challenges 2009–2010'*, COM(2009) 533, z dne 14. oktobra 2010.

²⁴⁹ ESZD Armenijo, Azerbajdžan in Gruzijo umesti v Južni Kavkaz, medtem ko Belorusijo, Moldavijo, Rusko federacijo in Ukrajino med 'druge evropske države'.

vkjučujeta tudi kulturno razsežnost. ESP se implementira prek t. i. akcijskega načrta ESP (*ENP Action Plan*) med EU in posamezno partnersko državo, ki določa agendo o političnih in ekonomskih reformah skupaj s kratko- in dolgoročnimi prednostnimi nalogami (3–5 let), vključno z določili o kulturi. ENPI je geografski finančni instrument za razvojno pomoč, ki je namenjen državam Vzhodne Evrope, Južnega Kavkaza, Sredozemlja in Ruski federaciji. Sodelovanje se izvaja tudi prek čezmejnih programov sodelovanja (*cross-border cooperation programmes*). Z državami sredozemske regije²⁵¹ je EU sklenila pridružitvene sporazume, z državami Vzhodnega partnerstva pa sporazume o partnerstvu in sodelovanju. EU ima z Rusko federacijo vzpostavljeno strateško partnerstvo v obliki t. i. skupnih prostorov (*common spaces*), tj. projekt, ki se je začel leta 2003 in se izvaja od leta 2005. Vključuje smernice za štiri skupne prostore na področjih (1) gospodarstva in okolja; (2) svobode, varnosti in prava; (3) zunanje varnosti in (4) raziskav, izobraževanja in kulture.

Sodelovanje s sredozemskimi državami in državami Bližnjega vzhoda je bilo z namenom urejanja dvostranskih in regionalnih odnosov vzpostavljeno leta 1995 z Barcelonskim procesom (Svet EU 1995)²⁵². Slednji predstavlja regionalni okvir za dialog o kulturni politiki med EU in sredozemskimi državami, ki se izvaja prek ministrskih srečanj. Poudarek sodelovanja je predvsem na medkulturnem in medverskem dialogu. Na primer, leta 2005 je bila vzpostavljena Fundacija Anne Lindh s sedežem v Aleksandriji, namenjena promociji kulturnega dialoga kot sredstva za preprečevanje konfliktov in premoščanje človeških, kulturnih in političnih mostov v Sredozemlju.

Evro-sredozemsko partnerstvo se nato leta 2008 preoblikuje v Unijo za Sredozemlje²⁵³. Promovira ekonomsko povezovanje in demokratične reforme v 16 državah evropske soseščine južnega Sredozemlja in Bližnjega vzhoda. Dialog o kulturni politiki poteka prek ministrskih srečanj. Sklepi iz Aten, sprejeti maja 2008, predlagajo vzpostavitev *ad hoc* skupine za pripravo strategije evro-sredozemskega kulturnega

---

²⁵⁰ V regionalno obliko sodelovanja Sinergija Črnega morja (*Black Sea Synergy*) ESZD vključuje Armenijo, Azerbajdžan, Gruzijo, Moldavijo, Rusko federacijo, Turčijo in Ukrajino.

²⁵¹ Alžirija, Egipt, Izrael, Jordanija, Libanon, Libija, Maroko, Zasedeno palestinsko ozemlje, Sirija in Tunizija.

²⁵² S sprejetjem Barcelonske deklaracije (*Barcelona declaration*), ki so jo zunanji ministri takratnih držav članic EU in 14 sredozemskih držav sprejeli na Evro-sredozemski konferenci 27. in 28. novembra 1995, je bil vzpostavljen barcelonski proces.

²⁵³ Unija za Sredozemlje (*Union for the Mediterranean*) je bila vzpostavljena na ministrski konferenci 3.–4. novembra 2008 v Marseillu, Francija.

sodelovanja (Svet ministrov za kulturo 2008)²⁵⁴. Predlog pomeni pomemben mejnik. Prvič, kulturna razsežnost je vključena v sredoziemsko partnerstvo, drugič, pomeni izvajanje ciljev Agende za kulturo in tretjič na politični ravni je bil prvič nasploh (Komisiji) dodeljen mandat za pripravo regionalne strategije za kulturo. V nasprotju s predvidevanji strategija v drugi polovici leta 2010 ni bila sprejeta zaradi političnih zapletov v severnoafriških državah (Evropska komisija 2012c). Komisija je sicer leto pred tem opravila proces posvetovanj z javnimi institucijami in civilno družbo ter pripravila poročilo²⁵⁵. Kulturno sodelovanje, predvsem na področju kulturne dediščine in avdiovizualnega sektorja, se sicer spodbuja prek finančnega instrumenta EuroMed (–*heritage*, –*audiovisual*; tudi –*youth*), vključenega v ENPI.

Pomen kulturnega sodelovanja v odnosu do Vzhodnega partnerstva je Komisija najprej opredelila v sporočilu iz leta 2008 (Evropska komisija 2008a)²⁵⁶. Dialog o kulturni politiki, ki temelji na ratifikaciji Unescove konvencije, pa je vzpostavila na praškem vrhu leto kasneje, ko je bilo Vzhodno partnerstvo tudi uradno vzpostavljeno in ureja okvir za sodelovanje in dialog z EU (Svet EU 2009)²⁵⁷. Določa štiri platforme, pri čemer t. i. Platforma 4 opredeli spodbujanje osebnih stikov, vključujoč kulturno razsežnost, in sicer v dveh fazah. Prva faza (2009–2011) spodbuja institucije s področja kulture v državah Vzhodnega partnerstva k sodelovanju prek finančnih instrumentov EU. Druga faza (2012–2013) pa je namenjena analizi možnih učinkov kulture na gospodarski in socialni razvoj, pomoč pri oblikovanju kulturne politike in pri (v ta namen) razvoju instrumentov (Evropska komisija 2012c). Za implementacijo politike je torej vzpostavljen dialog o kulturni politiki, v okviru katerega se je leta 2012 v Bruslju sestala delovna skupina; v letu 2013 pa naj bi Komisija v eni od držav Vzhodnega partnerstva organizirala javni seminar na to temo (prav tam, op. 91)²⁵⁸. Dostopni

---

²⁵⁴ Sklepi, sprejeti na tretji evro-sredoziemski konferenci ministrov za kulturo (*Agreed Conclusions of the third Euro-Mediterranean Conference of Ministers of Culture Athens*), z dne 29. in 30. maja 2008 (Svet ministrov za kulturo 2008).

²⁵⁵ Poročilo (*A strategy for culture in the Mediterranean Region*, 2009), ki sta ga za Komisijo novembra 2009 pripravila Fanny Bouquerel in Basma El Hussein (DG EAC 2013č).

²⁵⁶ *Commission Communication on Eastern Partnership*, COM (2008) 823 *final*, z dne 3. decembra 2008.

²⁵⁷ Skupna izjava s srečanja na vrhu o Vzhodnem partnerstvu (*Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit*, 8435/09 (Presse 78)), z dne 9. maja 2009 v Pragi.

²⁵⁸ Komisija je 28. junija 2013 organizirala ministrsko konferenco Vzhodnega partnerstva za kulturo (*Eastern Partnership Ministerial Conference on Culture*). Dogodek naj bi predstavljal pomemben mejnik vključevanja kulturne razsežnosti v Vzhodno partnerstvo, predvsem z namenom določitve smernic za prihodnje kulturno sodelovanje. Prav tako naj bi bila podana vmesna ocena programa Vzhodnega partnerstva za kulturo (*Eastern Partnership Culture programme*; glej spletne strani DG EAC). Konec septembra pa bo konferenca z naslovom *Notion of Culture as a Force for Economic Growth; New Approach for South Caucasus* (glej spletno mesto www.euroeastculture.eu). Oba dogodka Komisija organizira v v Tbilisiju, Gruzija.

finančni instrumenti EU za države Vzhodnega partnerstva, v okviru katerih lahko izvedejo projekte kulturnega sodelovanja prek ENPI, so še EIDHR, TAIEX in *Twinning*.

Kulturno sodelovanje z Rusko federacijo je bilo konec devetdesetih let prejšnjega stoletja vzpostavljeno prek sporazuma o partnerstvu in sodelovanju (Evropska skupnost 1994/1997)²⁵⁹, ki je pravna podlaga za sodelovanje z EU. Leta 2003 sta se EU in Ruska federacija na vrhu v St. Peterburgu (praznovanje 300. obletnice) in v okviru 'skupnih prostorov' dogovorili o sodelovanju in partnerstvu, ki temelji na skupnih vrednotah in interesih, tudi kulturnih. Opredeljeni so trije cilji: prvič, promocija strukturiranega pristopa h kulturnemu sodelovanju, pospeševanje ustvarjalnosti in mobilnosti umetnikov, javni dostop do kulture, razširjanje umetnosti in kulture, medkulturni dialog ter znanje o zgodovini in kulturni dediščini evropskih ljudstev. Drugič, spodbujanje in krepitev evropske identitete na podlagi skupnih vrednot, vključujoč svobodo izražanja, demokratično delovanje medijev, spoštovanje človekovih pravic (pravice manjšin, promocija kulturne in jezikovne raznolikosti kot temelj vitalnosti civilne družbe v Evropi). In tretjič, razviti sodelovanje v kulturnih industrijah med EU in Rusko federacijo z namenom povečati tako kulturni kot gospodarski učinek (ESZD 2013k).

Nato leta 2007 predstavniki Komisije, držav članic EU in ruskega ministrstva za kulturo oblikujejo skupno delovno skupino v kulturi (*Joint working group on culture*), v Lizboni pa je vzpostavljen prvi stalni partnerski svet v kulturi²⁶⁰, oboje z namenom oblikovanja akcijskega načrta za kulturo EU–Ruska federacija. Decembra 2009 Komisija v imenu EU in rusko ministrstvo za kulturo v Moskvi organizirata mednarodni seminar o spodbujanju kulturnega sodelovanja med EU in Rusko federacijo²⁶¹ (Evropska komisija 2012c). Dialog o kulturni politiki EU z Rusko federacijo torej vodi v različnih oblikah od leta 2007, vendar pa Komisija priznava, da je potrebno oblikovati celovito vizijo kulturnih odnosov z Rusko federacijo (prav tam).

---

²⁵⁹ Sporazum o partnerstvu in sodelovanju (*EU–Russia Partnership and Cooperation Agreement – PCA*), podpisan 24. junija 1994 na Krfu in v veljavi od 1. decembra 1997 za obdobje 10 let. Od leta 2007 se PCA letno obnavlja. Od leta 2008, s srečanja na vrhu v Hanti Mansijsku, potekajo pogajanja o oblikovanju novega sporazuma (*Russia–EU Agreement*), ki bi nadomestil PCA (ESZD 2013l).

²⁶⁰ *Permanent Partnership Council (PPC) on Culture*. Pomeni (1) novo obliko sodelovanja, kar sta se EU in Ruska federacija dogovorili že na vrhu v St. Peterburgu leta 2003, (2) vključuje ministre in komisarje, pristojne za kulturo, in (3) stališče EU temelji na predlogu Komisije, ki ga sprejme Svet (Evropska komisija 2012c).

²⁶¹ Mednarodni seminar z naslovom '*Russia – EU: signs on the road map of cultural cooperation*', z dne 8. decembra 2009 v Moskvi (Ministrstvo za kulturo Ruske federacije, Evropska komisija in Predstavništvo EU v Ruski federaciji 2009).

4.2.6 Krovni kulturni program EU

Z namenom povečevanja zavesti o skupni kulturni dediščini program Kultura (2007–2013) prispeva k izboljššanju poznavanja kultur med evropskimi državljani. Program vključuje tudi zunanjo razsežnost, in sicer tako, da »... bi moral ...« omogočati sodelovanje s tretjimi državami, » ... ki so s Skupnostjo podpisale sporazume, v katerih je zajeto tudi področje kulture, pod pogoji, ki jih je treba še določiti« (Evropska skupnost 2006, točka 18). Določbe glede tretjih držav so nadalje opredeljene v členu 5 (prav tam):

- 1) v skladu s sporazumi, načeli ali splošnimi pogoji lahko v programu sodelujejo države Efte, ki so članice EGP, države kandidatke in države Zahodnega Balkana (5.1 čl.); in
- 2) tudi »druge tretje države, ki so s Skupnostjo sklenile sporazume o pridružitvi ali o sodelovanju, vključno s klavzulami o kulturnem področju, na osnovi dodatnih sredstev in posebnih postopkov, ki se jih določi« (5.2 čl.).

Vendar pa, kot opozarja de Vries, je bila zunanja razsežnost pri sprejemanju dokumenta (Evropska skupnost 2006) prvotno sekundarnega pomena, kar je razvidno iz spletnega posvetovanja Komisije leta 2007 (DG EAC 2013b). V procesu priprave dokumenta, ključnega za oblikovanje politike, je Komisija zastavila dva cilja, in sicer razvijanje evropskega državljanstva in promocijo ciljev Lizbonske strategije. Zunanja razsežnost se sploh ni omenjala. Slednje naj bi bilo dodano šele kasneje oziroma kmalu zatem, ko je Komisija sprejela končno sporočilo o Agendi za kulturo (de Vries 2008, 19).

Prav tako med obema skupinama držav, opredeljenima v zgoraj omenjenem členu 5, obstaja razlika, kako in kdaj so upravičene do sodelovanja v programu. Islandija, Lihtenštajn in Norveška kot članice Efte/EGP v programu sodelujejo od njegove vzpostavitve, Turčija, Hrvaška, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Srbija, Albanija, Bosna in Hercegovina ter Črna gora pa pod določenimi pogoji v skladu s podpisanimi sporazumi o sodelovanju²⁶². Kulturni izvajalci iz omenjenih držav lahko s kulturno-umetniškimi projekti polnopravno sodelujejo v okviru večine sklopov programa. Istanbul je na primer leta 2010 gostil celo evropsko prestolnico kulture, kot istega leta Essen in Pécs (DG EAC 2013e).

---

²⁶² Naštete države so postopoma pristopale k programu, in sicer Turčija in Hrvaška leta 2007, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija in Srbija 2008, Črna gora 2009, Bosna in Hercegovina ter Albanija pa 2011. Pogoj za sodelovanje v programu je sklenjen okvirni sporazum (*Framework Agreement*) in skupna izjava o nameri za sodelovanje (*Memorandum of Understanding*) z EU.

Poleg tega pa je drugim tretjim državam iz zgoraj omenjenega člena 5.2 sklepa o vzpostavitvi programa (Evropska skupnost 2006) sodelovanje v programu Kultura omogočeno v okviru t. i. posebnih akcij. Opredeljene so kot dejavnosti večjega vpliva in obsega, ki vplivajo na zavedanje o kulturni raznolikosti ter spodbujajo medkulturni in mednarodni dialog²⁶³. Namen takšnih sodelovanj je kulturna izmenjava med državami članicami, ki sodelujejo v programu in izbranimi tretjimi državami. Komisija namreč vsako leto določi državo ali skupino držav, s katerimi se izvajajo projekti sodelovanja v okviru posameznega razpisa.

Krovni kulturni program EU državam AKP, južnoameriškim in azijskim državam ter državam evropske neposredne sosesčine ne omogoča polnopravnega sodelovanja. Vendar pa so v vsaki od regij 'izjeme', ki jih je določila Komisija (*cf.* Evropska skupnost 2006, 5. čl.).

Izjema med državami AKP je le Južnoafriška republika, ki je bila leta 2012 predmet razpisa za sodelovanje s tretjimi državami (EACEA 2012). Verjetno je prišlo do povsem *ad hoc* politične odločitve (ESZD 2013f; 2013m), saj EU z JAR nima sklenjenega posebnega sporazuma ali protokola o kulturnem sodelovanju oziroma vzpostavljenega sektorskega dialoga o kulturni politiki²⁶⁴. JAR je sicer od aprila 2011 del skupine BRICS (Države skupine BRICS – Brazilija, Ruska federacija, Kitajska, Južnoafriška republika), kar ji omogoča, da v mednarodni skupnosti postaja 'pomembna' država, in s tem zanimiva tudi na področju kulture.

EU ima med latinskoameriški državami vzpostavljeno dvostransko strateško partnersko sodelovanje v kulturi le z Brazilijo in Mehiko. Komisija je tako z Brazilijo (2008) kot Mehiko (2009) vzpostavila sektorski dialog o kulturni politiki, obe državi pa sta bili predmet razpisov sodelovanja s tretjimi državami, in sicer Brazilija leta 2008 (Evropska komisija 2008d), Mehika 2011 (EACEA 2011). Dvostransko strateško partnersko sodelovanje v kulturi med azijskimi²⁶⁵ državami pa je EU vzpostavila z Indijo in Kitajsko, ki sta bili leta 2007 v programu Kultura predmet razpisa za sodelovanje s tretjimi državami (Evropska komisija 2007c.).

---

²⁶³ Projekti sodelovanja s tretjimi državami (sklop 1.3.5) so torej del t. i. posebnih akcij (sklop 1.3), ki so v strukturi programa vključene v t. i. Sklop 1, namenjen podpori projektom in drugim kulturnim dejavnostim. Več o programu prek spletnih strani CCP Slovenia in DG EAC 2013č.

²⁶⁴ Strateško partnerstvo med EU in JAR iz leta 2007 v zvezi s kulturnim sodelovanjem opredeli samo, da bi lahko bil vzpostavljen dialog na podlagi Unescove konvencije, ki jo je JAR sicer ratificirala že leta 2006. Septembra 2012 je v Bruslju potekal peti vrh EU–JAR. Glej ESZD 2013f; 2013m.

²⁶⁵ Kulturno sodelovanje z Japonsko ni posebej oblikovano, čeprav je bilo leto 2005 posvečeno le-temu (financirano iz programa Kultura 2000).

Države vzhodnega partnerstva so v programu Kultura sodelovale leta 2009 in 2010, vendar pod posebnimi pogoji, tudi v okviru ukrepa sodelovanja s tretjimi državami (EACEA 2009; 2010)²⁶⁶. Politični pogoji za sodelovanje so ratifikacija Unescove konvencije in podpis sporazuma o partnerstvu in sodelovanju z EU. Ne nazadnje pa je Komisija v okviru programa Kultura vzpostavila poseben program Vzhodnega partnerstva za kulturo (*Eastern Partnership Culture programme*) za zagotovitev tehnične pomoči javnim institucijam, ki ga Komisija od leta 2011 promovira kot novo pobudo za (med)regionalno kulturno sodelovanje, ki vključuje vse države ESP²⁶⁷.

4.2.7 Kulturno sodelovanje EU z mednarodnimi organizacijami

Podlaga za sodelovanje z mednarodnimi organizacijami je poglavje VI. petega dela PDEU, ki opredeli zunanje delovanje EU (glej Tabelo 2.1), v kulturi pa člen 167.3 PDEU. Tudi program Kultura »dopušča skupne ukrepe z mednarodnimi organizacijami, ki delujejo na področju kulture, kakor sta UNESCO in Svet Evrope, na podlagi skupnih prispevkov in ob upoštevanju pravil vsake institucije ali organizacije za uresničevanje ukrepov« programa (Evropska skupnost 2006, 6. čl.)²⁶⁸. Od sprejetja Unescove konvencije promocija kulturne raznolikosti predstavlja temelj sodelovanja EU z različnimi regionalnimi in mednarodnimi organizacijami. Globalna paradigma kulturne raznolikosti predstavlja temeljni motor pri oblikovanju mednarodnih standardov in instrumentov za varovanje in promocijo kulturne raznolikosti, za kar si prizadevata tako UNESCO kot EU, ki sta v ta namen tudi podpisala sporazum o strokovni službi²⁶⁹.

Kulturno sodelovanje med EU in Svetom Evrope vzpostavlja njune »dolgotrajne odnose« (Evropska komisija 2012c), saj sodelujeta v številnih projektih. Na primer, t. i. Ljubljanski proces²⁷⁰ je od leta 2008 skupen projekt za obnovo kulturne dediščine v Jugovzhodni Evropi, namenjen gradnji mostov med ljudmi za krepitev sprave, kulturne

---

²⁶⁶ Leta 2009 Armenija, Belorusija, Egipt, Gruzija, Jordanija, Moldavija, Zasedeno palestinsko ozemlje, Tunizija; leta 2010 pa po podpisu Unescove konvencije poleg omenjenih držav še Azerbajdžan in Ukrajina. Države Vzhodnega partnerstva so do leta 2010 vse ratificirale Unescovo konvencijo.

²⁶⁷ Pravzaprav ni povsem jasno, kateri DG financira omenjeni program, in sicer DG EAC ali *EuropeAid* (cf. Evropska komisija 2012c in spletna mesta DG EAC, *EuropeAid* ter www.euroeastculture.eu). Informacije o podprtih projektih, ki se od leta 2012 izvajajo v okviru programa Vzhodnega partnerstva za kulturo, so dostopne prek Regional Monitoring and Capacity Building Unit (2013), glej *Grant Projects*.

²⁶⁸ Program je namenjen podpori kulturnim ukrepom (projekti sodelovanja), delovanju institucij na evropski ravni ter za analize, zbiranje in širjenje informacij (prav tam, 4. čl.).

²⁶⁹ Glej Evropski parlament (2012a, točka 43); tudi Evropska komisija (2012c); Psychogiopoulou (2008).

²⁷⁰ Glej Task Force of Culture and Society of Regional Cooperation Council (2013).

raznolikosti in medkulturnega dialoga. V okviru kijevske pobude (*Kyiv initiative*)²⁷¹ se spodbuja sodelovanje pri upravljanju kulturne dediščine, avdiovizualnega sektorja, oblikovanja kulturnih politik, literature, enologije in turizma (Svet Evrope 2013b). Namen projekta o položaju manjšin v Ruski federaciji (*Minorities in Russia: developing languages, culture, media and civil society*), podprtega iz ENPI, pa je spodbuditi Rusko federacijo k podpisu Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih²⁷² (Evropska komisija 2012c).

Komisija v predlogu uredbe novega programa za kulturo Ustvarjalna Evropa (v primerjavi s programom Kultura) 'razširi' seznam mednarodnih organizacij. »Spodbujati je treba sodelovanje programa in mednarodnih organizacij s področja kulture in avdiovizualnega področja, kot so UNESCO, Svet Evrope ter zlasti Eurimages, OECD in Svetovna organizacija za intelektualno lastnino (WIPO)« (Evropska komisija 2011b, točka 19). Razlog temu je pravzaprav združitev prejšnjih programov Kultura, MEDIA in MEDIA MUNDUS, pri čemer bo v novem programu še večji poudarek na sodelovanju v avdiovizualnem sektorju.

V okviru STO²⁷³ je eden od ciljev umakniti meddržavne prepreke za trgovino s kulturnimi dobrinami in storitvami, pri čemer EU skuša oblikovati način za liberalizacijo kulturnih dobrin in storitev na način, ki bi državam članicam dovolil opredeliti in implementirati kulturne politike po lastni želji. Že Sklepi Sveta za splošne zadeve (*General Affairs Council*), z dne 26. oktobra 1999²⁷⁴, določajo, da bo EU v pogajanjih s STO (kot že v urugvajskem krogu pogajanj) zagotovila državam članicam oblikovanje in izvajanje svoje kulturne in avdiovizualne politike z namenom ohranjanja kulturne raznolikosti. Kulturna raznolikost in kulturni vidiki se upoštevajo tudi pri razvojni agendi iz Dohe (*Doha Development Agenda*), s katero se je leta 2001 pričel nov krog pogajanj v STO (Evropska komisija 2013a). Vloga kulture v trgovinski politiki je za EU namreč pomembna tudi v luči kulturnega sodelovanja s tretjimi državami. Z latinskoameriškimi državami, na primer, EU spodbuja in ureja kulturno

---

²⁷¹ Območje Črnega morja in Južnega Kavkaza, ki vključuje Armenijo, Azerbajdžan, Gruzijo, Moldavijo in Ukrajino. Do leta 2011 je projekt financiran iz programa Kultura.

²⁷² *European charter for regional or minority languages* je sprejel Odbor ministrov Sveta Evrope na konvenciji 25. junija 1992, odprta za podpis v Strasbourgu 5. novembra 1992 in v veljavi od 1. marca 1998.

²⁷³ EU je od 1. januarja 1995 članica STO in je zato na splošno zavezana k spoštovanju obveznosti, sprejetih v sporazumih STO (Evropska komisija 2011b, točka 6).

²⁷⁴ V imenu držav članic je pogajanja v STO vodila Komisija (Evropska komisija 2013a). Urejanje položaja kulturnih dobrin in storitev v trgovinski politiki je vzrok spora med EU in ZDA v STO; posledično med EU in ZDA ni podpisanega sporazuma o kulturnem sodelovanju. ZDA prav tako niso podpisnice Unescove konvencije.

sodelovanje prek trgovinskih sporazumov z Andsko skupnostjo in Mercosurjem (Evropska komisija 2012c; DG EAC 2013č).

Ne nazadnje pa države članice EU skupaj z nekaterimi tretjimi državami sodelujejo tudi znotraj nekaterih drugih (regionalnih) medvladnih organizacij, forumov in pobud, kot so Višegrajska skupina, Države Baltiškega morja, Nordijski svet in Nordijski svet ministrov ali Srednjeevropska pobuda²⁷⁵ (Dodd in drugi, 2006, Priloga II).

4.3 Nosilci pristojnosti za področje kulture v mednarodnih odnosih EU

V EU je kultura deljena pristojnost med Svetom EU in Evropskim parlamentom (sprejemata odločitve), Komisijo – DG EAC s pomočjo EACEA (predlaga, izvaja in upravlja kulturno politiko EU) ter Odborom regij (svetuje o predlogih). Podobno je tudi pri spodbujanju kulturnega sodelovanja v mednarodnih odnosih EU, vendar precej bolj nejasno in razdrobljeno (Tabela 4.1). Kot že ugotovljeno, člen 167.3 PDEU ne pojasni, kako naj bodo pristojnosti na področju kulture porazdeljene med posamezne akterje pri spodbujanju kulturnega sodelovanja s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami. Dodd in drugi opozorijo, da na ravni EU ne obstaja celostna strategija, ki bi povezovala celoten Svet EU (tj. posamezne Svete za različna področja, op. a.), niti celostna strategija, ki bi dopolnila, podpirala ali pa koordinirala države članice pri kulturnem sodelovanju v mednarodnih odnosih EU (2006, 35).

Od leta 2011 (junija v Pécsu in oktobra v Lublinu) se sicer srečujejo skupaj visoki uradniki ministrstev za kulturo in za zunanje zadeve. Komisija je dobila mandat za oblikovanje delovne skupine za razpravo o skupni strategiji za sodelovanje s tretjimi državami (Evropska komisija 2012c)²⁷⁶. Prva faza takšne razprave je osredotočena na kulturno sodelovanje s Kitajsko, rezultat le-te pa je delovno poročilo o strategiji kulturnih odnosov med EU in Kitajsko (Strokovna skupina 2012), pripravljeno novembra 2012. S strokovno skupino sodeluje tudi ESZD, ki se udeležuje srečanj in razprav z uradniki ministrstev (Evropska komisija 2012b; 2012c).

---

²⁷⁵ Članice Višegradske skupine so Češka, Madžarska, Poljska in Slovaška. Nordijski svet in Nordijski svet ministrov spodbuja medparlamentarno sodelovanje med Dansko, Finsko, Švedsko, Islandijo in Norveško. Slovenija je na primer članica Srednjeevropske pobude.

²⁷⁶ Cf. Svet EU 2008b in 2010č.

Zunanja politika EU (zunanji odnosi EU in SZVP, op. a.) sicer do določene mere vključuje kulturno komponento v okviru vzpostavljenih geografskih enot/regij²⁷⁷, ki jih upravljajo različni generalni direktorati Komisije (Dodd in drugi 2006, 35), kar je naloga ugotovila tudi v prejšnjem poglavju.

DG EAC, katerega delovne naloge so predvsem osredotočene na spodbujanje kulturnega sodelovanja med državami članicami, torej v EU, predvsem prek programa Kultura, spodbuja kulturno sodelovanje v tretjih državah in sodeluje z mednarodnimi organizacijami, še posebej z Unescom in Svetom Evrope. Prav tako lahko (oziroma pristojni komisar) v imenu EU in držav članic podpisuje sporazume in protokole o kulturnem sodelovanju²⁷⁸. V luči slednjega komisar za izobraževanje, kulturo, večjezičnost in mlade vzpostavlja medsektorska sodelovanja z drugimi generalnimi direktorati in službami Komisije²⁷⁹. Slednji, sicer v omejenem obsegu, kulturno razsežnost vključujejo tudi v zunanje odnose EU prek trgovinske, razvojne in širitvene politike ter humanitarne pomoči, in sicer kot dopolnjevanje dejavnosti držav članic in v skladu s členom 167.4 PDEU, pri čemer EU dodaja svojo 'evropsko dodano vrednost'. Fisher tako meni, da na primer DG *EuropeAid* kulturo uporablja kot sredstvo za izboljšanje gospodarskega in socialnega položaja ljudi v državah v razvoju (2007, 27).

Od sprejetja Lizbonske pogodbe je z namenom povečanja koherentnosti vloge EU v svetu pristojna ESZD, ki Visokemu predstavniku pomaga pri izvajanju SZVP in diplomatskih nalog. To pomeni, da naj bi tako institucije EU kot tudi države članice EU pri vzpostavljanju odnosov, spodbujanju in izvajanju kulturnega sodelovanja sledile ciljem Lizbonske pogodbe ter skrbele za koherentnost EU in njenih držav članic tudi na področju kulture. Toda ESZD ne vključuje tematskega urada na področju kulture.

V tretjih državah nekatera veleposlaništva držav članic²⁸⁰, kulturni inštituti in tudi EUNIC skupaj s predstavništvu EU/ESZD spodbujajo različne kulturne dejavnosti

---

²⁷⁷ ESZD tretje države razdeli v naslednje regije: Afrika; AKP; Azija; države kandidatke; Srednja Azija; Zalivske države, Iran, Irak in Jemen; Latinska Amerika in Karibi; Sredozemlje in Bližnji vzhod; Severna Amerika, druge evropske države (Belorusija, Moldavija, Ruska federacija, Ukrajina), čezmorske države in ozemlja, Pacifik, Južni Kavkaz, Zahodni Balkan in Zahodna Evropa.

²⁷⁸ Člen 207.4.a PDEU na primer določa, da mora Svet delovati soglasno pri pogajanjih in sklepanju trgovinskih sporazumov na področju trgovine s kulturnimi in AV storitvami, kjer ti sporazumi lahko prejudicirajo kulturno in jezikovno raznolikost EU.

²⁷⁹ Na primer v sodelovanju z DG *EuropeAid* organizacija mednarodnega kolokvija o kulturi in ustvarjalnosti kot vektorja razvoja (glej op. 219) ali sklepanje protokolov o kulturnem sodelovanju v sodelovanju z GD za trgovino.

²⁸⁰ Države članice EU imajo pravico do lastne promocije kulture in kulturnega sodelovanja s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami ter pravico do sklepanja pogodb v kulturi. Kljub temu naj ukrepajo le na načine, ki ne bi škodovali EU (PEU, 28. čl.), kar sicer lahko preprečijo s posvetovanjem in koordinacijo.

oziroma tudi gostijo različne prireditve. V Turčiji je na primer predstavništvo EU (2006–2009) vzpostavilo dva programa za spodbujanje kulturnega sodelovanja, in sicer 'Culture in Action' in 'Cultural Bridges'. Posebni predstavniki EU (*EU Special Representatives*), Komisije in ESZD so januarja 2009 na Kosovu²⁸¹ organizirali forum o kulturni dediščini (*Technical forum on cultural heritage*) za lažjo koordinacijo in transparentnost med lokalnimi in mednarodnimi deležniki v kulturi. Predstavništvo EU v Ruski federaciji pa je v obdobju 2007–2009 spodbujalo kulturno sodelovanje prek programa vzpostavljanja institucij (*Institution Building Partnership Programme – IBPP*), znotraj t. i. 'kulturnih oken' (glej Dodd in drugi 2006; Fisher 2007; Fisher in Figueira 2011; Evropska komisija 2012c).

Tudi Evropski parlament se vključuje v razpravo o pomenu kulture v mednarodnih odnosih EU, saj je v okviru svojega Odbora za kulturo in izobraževanje pristojen tudi za »sodelovanje s tretjimi državami na področju kulture in izobraževanja ter odnose z ustreznimi mednarodnimi organizacijami in institucijami« (Evropski parlament 2012c). Leta 2011 je poročevalka Marietje Schaake predložila Poročilo o kulturnih razsežnostih zunanjega delovanja EU, na podlagi katerega je nato Evropski parlament ukrepal s sprejetjem resolucije (Schaake 2011; Evropski parlament 2012a). Leto kasneje je Evropski parlament spodbudil Komisijo k pripravljalnemu ukrepu o kulturi v zunanjih odnosih, ki ga financira Evropski parlament (Evropska komisija 2012b)²⁸².

---

²⁸¹ V okviru Resolucije Varnostnega sveta ZN (RVSN) 1244/90.

²⁸² »Pripravljalni ukrep o kulturi v zunanjih odnosih« (2012/S 111-183494), z dne 13. junija 2012.

Tabela 4.1: Vključevanje kulturne razsežnosti v dejavnosti institucij EU.

Svet in Evropski parlament (sprejemata odločitve)					Služba Komisije
Generalni direktorati Komisije ²⁸³ (predlaga, izvaja in upravlja politiko EU)					
Kultura in izobraževanje (EACEA)	Trgovina	EuropeAid	Širitev	ECHO	ESZD (promocija kulture)
Direktorat					/ / /
D	B	B ali D	C za Albanijo, Bosno in Hercegovino, Srbijo in Kosovo (v okviru RVSZN 1244/90)	A ali B	
Enota (za –)					
kulturno politiko in medkulturni dialog	blago in storitve	človekov in družbeni razvoj	medkulturni dialog in kulturno dediščino	civilno zaščito	/
Odbor regij (svetuje o predlogih)					

Vir: Lasten prikaz.

Ne nazadnje pa na določanje dnevnega reda za oblikovanje in izvajanje kulturne politike EU vplivajo tudi drugi akterji, kot na primer mednarodne organizacije (UNESCO, Svet Evrope, STO) in civilna družba. V okviru slednje je na primer nastala pobuda 'More Europe', katere cilj je oblikovalce politik prepričati o primerni umestitvi kulturnih odnosov v mednarodne odnose EU. Pomeni nov pristop za mednarodne odnose EU, ki temelji na promociji temeljnih vrednot, dvostranskega dialoga in priznanja civilne družbe (More Europe 2012). Čeprav zastavljena kot enoletna kampanja, se v letu 2013 nadaljuje²⁸⁴.

4.4 Analiza stanja – kulturno sodelovanje v mednarodnih odnosih EU

Od sprejetja Agende za kulturo (2007) je cilj EU »narediti Evropo za edinstveni prostor ustvarjanja in spodbujanja uravnoteženih kulturnih izmenjav ter sodelovanja z ostalim svetom« (Evropska komisija 2007b, točka 4)²⁸⁵. Ampak kako? EU sicer

²⁸³ Ustrezen izraz v angleškem jeziku je *Culture policy and intercultural dialogue unit – Directorate D* (Kultura in izobraževanje), *Services Unit – Directorate B* (Trgovina), *Human and society development – Directorate B/D (EuropeAid)*, *Directorate C – Albania, Bosnia and Hercegovina, Serbia, Kosovo (under UNSCR 1244/1999): intercultural dialogue and cultural heritage* (Širitev) in *Civil protection unit A/B* (ECHO).

²⁸⁴ Pobuda *More Europe* bo še naprej zagovarjala interese in medinstitucionalne razprave, raziskovala in izvajala pilotne projekte v evropski sosesčini, izmenjavala stališča z oblikovalci politik v tretjih državah (Mehika, Turčija) in podobno.

²⁸⁵ SEC(2007) 570, točka 4, *Pot naprej*.

spodbuja kulturno sodelovanje in v ta namen vzpostavlja kulturne odnose, oblikuje številne programe za tehnično in finančno pomoč, toda brez osredotočenosti in brez kakršnekoli prave analize stanja in učinkov²⁸⁶. Prav tako »jasna in usklajena strategija za kulturo v zunanjem delovanju EU trenutno ne obstaja in jo je treba še oblikovati« (Evropski parlament 2012a), kar ugotavlja tudi pričujoča naloga. Od sprejetja Agende za kulturo je prišlo le do dveh poskusov oblikovanja strategije. Prvič, Komisija je leta 2008 dobila mandat za pripravo regionalne strategije za kulturo v Sredozemlju, ki pa zaradi političnih zapletov v severnoafriških državah še ni bila sprejeta. Drugič, strokovna skupina visokih uradnikov MK in MZZ držav članic je konec leta 2012 pripravila poročilo o strategiji za kulturo in zunanjih odnosih EU–Kitajska (Strokovna skupina 2012), ki pa bo najverjetneje pripravljena šele po zaključku pripravljalnega ukrepa o kulturi v zunanjih odnosih (Evropska komisija 2012b).

Kulturno sodelovanje v mednarodnih odnosih EU povzroča 'konceptualno zmedo', in sicer od opredelitve in razumevanja kulture (tako v EU kot tudi) v zunanjepolitičnem delovanju EU in s tem njene razdrobljenosti na številna področja, politike in nosilce pristojnosti ter ne nazadnje pomena, ki ji ga politični odločevalci pripisujejo.

EU v svojem zunanjepolitičnem delovanju spodbuja kulturne izmenjave in sodelovanje, kulturne odnose, vzpostavlja sektorski dialog o kulturni politiki, medtem ko sta se tudi Svet EU in Komisija že ukvarjala z vidiki kulturne diplomacije – vse to v mednarodnih ali zunanjih odnosih oziroma zunanji politiki EU. Po eni strani je kultura vključena med notranje politike EU, ki pa se kot zunanja razsežnost kaže tudi prek trgovinske, razvojne, širitvene ali sosedske politike. Po drugi strani pa pozivi²⁸⁷ po oblikovanju kulturne diplomacije oziroma prenos pristojnosti področja kulture tudi na ESZD kulturo vključujejo v SZVP. Kljub temu bi zaradi narave EZP in položaja kulture v EU težko govorili o '(skupni) zunanji kulturni politiki'. Zaradi problema opredelitve položaja kulture v zunanjepolitičnem delovanju EU nekateri avtorji uporabljajo izraz 'kulturna razsežnost v zunanjih odnosih EU', ki opredeli vključevanje kulture na številna področja, od trgovine, razvoja do varnosti²⁸⁸.

---

²⁸⁶ Cf. DG EuropeAid 2013č.

²⁸⁷ Na primer Dittrich-Van Weringh in Schürmann (2004); Dodd in drugi (2006); Fisher (2007); de Vries (2008); Bátora in Mokre (2008; 2011); Fisher in Figueira (2011).

²⁸⁸ Cf. Dittrich-Van Weringh in Schürmann (2004); Dodd in drugi (2006); Fisher (2007); Fisher in Figueira (2011); Helly (2012); Evropski parlament (2012a). Po drugi strani pa je to kritika teh istih avtorjev, ki se večinoma izognejo konkretni konceptualizaciji izrazov in raziskovalnega okvira za vključevanje kulture v zunanjepolitično delovanje EU.

EU v skladu s cilji Lizbonske pogodbe o zunanjem delovanju prek kulture in v duhu spoštovanja ter promocije kulturne raznolikosti spodbuja in promovira zavest o EU in njenih vrednotah, tako v tretjih državah kot tudi mednarodnih organizacijah. Kulturo v zunanje odnose z razvitimi in razvijajočimi se državami vključuje prek trgovinske, širitvene, sosedske in razvojne politike. Sredstva in oblika sodelovanja s tretjimi državami so »prilagojena v luči določenih potreb in prednosti partnerjev EU«, priznava Komisija (Evropska komisija 2012c, 20), pri čemer je pogoj za sodelovanje sklenjen sporazum z EU in podpis Unescove konvencije. Komisija prav tako pojasni, da sodelovanje in dialog o kulturni politiki z državami v gospodarskem vzponu temeljita na vzajemnosti, medsebojnem sodelovanju in izmenjavi dobrih praks. Z državami v razvoju pa pristop EU oziroma Komisije po eni strani temelji na spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov in omogočanju dostopa do le-teh, po drugi strani pa podpira razvoj kulturnih politik ter kulturne in ustvarjalne industrije z namenom družbeno-ekonomskega razvoja (prav tam). Položaj v mednarodnih organizacijah pa si EU skuša utrditi prek Unesca, in sicer prek upravljanja kulture na globalni ravni. EU želi, prvič, na svetovnem odru postati nosilka zapovedi kulturne raznolikosti, navdahnjena od lastnega večkulturnega integracijskega modela. In drugič, v okviru svojih pristojnosti uporabiti svojo globalno pogajalsko moč v trgovini, predvsem z namenom omejitve učinka na liberalizacijo trgovine v kulturi (Psychogiopoulou 2008, 136).

Kultura je komponenta sporazumov o sodelovanju, trgovini in/ali pridružitvi ter tehničnih in finančnih instrumentov (na primer DCI, IfS, ENPI, IPA) z državami kandidatkami, AKP, ESP, Azijo in CELAC. Na prvi pogled ima torej EU na razpolago številne instrumente za spodbujanje kulturnega sodelovanja v tretjih državah. Takšno 'razdrobljenost' kulture bi lahko upravičili s členom 167.4 PDEU, ki spodbuja dopolnjevanje kulturnih dejavnosti držav članic tudi na drugih področjih delovanja oziroma politikah EU, vključno z mednarodnimi odnosi, in s tem poudarja horizontalno naravo kulture. Vendar pa so sredstva za izvajanje kulturnih dejavnosti precej omejena, morebitni deležniki pa imajo nič koliko težav 'prepoznati kulturo' v številu razpoložljivih instrumentov. Kultura je namreč velikokrat 'skrita' v spodbujanje osebnih stikov, delovanje civilne družbe ali lokalnih oblasti, in to na področjih izobraževanja, mladih, okolja, človekovih pravic in drugega. Prav tako poteka vzpostavljanje kulturnih odnosov in spodbujanje kulturnega sodelovanja EU z različnimi in številnimi akterji na podlagi *ad hoc* odločitev. Na primer, sodelovanje s

tretjimi državami (ne-kandidatkami) v krovnem kulturnem programu sprva sploh ni bilo predvideno. Končna vključitev tretjih držav v program Kultura pa pravzaprav pomeni omejitev sodelovanja na 'izbrane države', tj. tako po raznolikosti partnerskih držav kot tudi finančno. Izbor tretjih držav in regij temelji na političnih in gospodarskih odločitvah, pri čemer je največ zanimanja za države BRICS in Mehiko²⁸⁹.

V letu 2013 program Kultura, na primer, spodbuja kulturno sodelovanje s Kanado in Avstralijo, pri čemer ni povsem jasno, zakaj je Komisija izbrala omenjeni državi. Obe sta sicer podpisali Unescovo konvencijo²⁹⁰ (Kanada celo kot prva država že leta 2005), vendar pa EU z njima nima posebnega sporazuma o kulturnem sodelovanju in/ali v ta namen ne vzpostavlja posebnega programa sodelovanja. Pravna podlaga za kulturno sodelovanje so torej splošni sporazumi o trgovinskem, gospodarskem in partnerskem sodelovanju, v katerih je pravzaprav zapisano samo določilo o nameri za spodbujanje kulturnega sodelovanja. S Kanado je ES sklenila sporazum o trgovinskem in gospodarskem sodelovanju že leta 1976 (Evropska skupnost 1976), v okviru katerega so se urejale na primer avtorske pravice ali spodbujala kulturna raznolikost. Podobno je tudi s Partnerskim sporazumom iz leta 2004 (*EU-Canada Partnership Agenda*), ki vključuje vzpostavitev dialoga na področju kulture, spodbujanje kulturne raznolikosti in sodelovanje EU–Kanada v Unescu ter spodbujanje stikov med ljudmi (ESZD 2013e). Sporazum o partnerstvu EU–Avstralija iz leta 2008 (in osvežen 2009) pa poudarja tesne kulturne vezi med EU in Avstralijo ter kot cilj izrazi okrepljeno namero tudi v kulturnem sodelovanju, predvsem za vzpostavitev dialoga o kulturni politiki in sodelovanja pri spodbujanju kulturne raznolikosti v mednarodni skupnosti (Svet EU 2008d).

V novem okvirnem programu financiranja Ustvarjalna Evropa bodo lahko sodelovale države pristopnice, države kandidatke in možne kandidatke, države Efte (podpisnice Sporazuma EGP) in države evropskega sosedskega območja. »Sodelovanje Švicarske

---

²⁸⁹ Države članice se poleg tega vedno bolj zanimajo še za Turčijo, Indonezijo, Srednji vzhod ter države, v katerih so že tradicionalno prisotne zaradi zgodovinskih in kulturnih vezi. Velika Britanija se usmerja proti Turčiji in Mehiki (zanimivo, da je tako podobno tudi v pobudi *More Europe* za dejavnosti v 2013, op. a.), Avstrija proti donavski regiji, pri čemer tudi strokovna skupina predstavnikov MK in MZZ na ravni EU poudarja možnosti izdelave strategije za omenjeno regijo (op. a.). Kulturni odnosi z državami ESP ostajajo prioriteta le redkih držav članic, nasprotno pa Komisija in pobuda *More Europe* v regiji povečujeta svojo prisotnost (op. a.). Kulturno sodelovanje v mednarodnih odnosih vsekakor kaže 'obraz' držav članic, tj. njihovih interesov pri odločanju 'prioritet' Komisije. Navsezadnje EU le podpira, usklajuje ali dopolnjuje ukrepe držav članic. Glej Dodd in drugi (2006); Fisher (2007); Fisher in Figueira (2011).

²⁹⁰ Kanada 28. novembra 2005, Avstralija 18. septembra 2009.

konfederacije²⁹¹ je odvisno od posebnih dogovorov s to državo« (Evropska komisija 2011b, točka 17). V poglavju »Določbe o državah nečlanicah EU in mednarodnih organizacijah« je zapisano, da bo »program odprt za dvostranske ali večstranske ukrepe sodelovanja, usmerjene na izbrane države ali regije, na podlagi dodatnih sredstev« (Evropska komisija 2011b, točka 3). Dodatna sredstva pa bo »treba še opredeliti« (prav tam, točka 18). Ali bo Komisija še naprej 'sestavljala seznam drugih' tretjih držav ali bo tak seznam že vnaprej objavljen in kakšen status bodo dejansko imeli kulturni izvajalci iz drugih tretjih držav v projektih sodelovanja, še ni povsem jasno. Komisija sicer v oceni učinkov predloga novega programa pojasni, da naj bi bilo mednarodno sodelovanje v programu preoblikovano. Ukinjen naj bi bil vsakoletni razpis sodelovanja s tretjimi državami, ki je bil osredotočen le na točno določeno tretjo državo, saj se v okviru novega programa »ne bi mogel prilagoditi njegovim prednostnim nalogam«. Prav tako je za vzpostavljanje trdne osnove za partnerstvo in sodelovanje potreben čas, kar pa dvoletni projekti sodelovanja v okviru razpisov s tretjimi državami niso povsem omogočili. Prav zato naj bi nov program tretje države vključil v »druge projekte sodelovanja« (Evropska komisija 2011a)²⁹². Ne nazadnje pa Komisija v predlogu novega programa meni, da je treba »zagotoviti evropsko dodano vrednost vseh ukrepov, ki se izvajajo v okviru programa, dopolnjevanje z dejavnostmi držav članic in skladnost s členom 167(4) PDEU, zlasti na področju izobraževanja, raziskav in inovacij, industrijske in kohezijske politike, turizma ter zunanjih odnosov« (Evropska komisija 2011b, točka 20).

EU sporazume o kulturnem sodelovanju sklepa z različnimi akterji, od sprejetja Unescove konvencije predvsem s poudarkom na spoštovanju in promociji kulturne raznolikosti. Kljub temu so takšni sporazumi trenutno prej izjema kot pravilo. Kultura je namreč velikokrat samo komponenta sporazumov o sodelovanju, trgovini ali pridružitvi oziroma strateških dokumentov ali akcijskih načrtov, ki vključujejo splošna določila o kulturnem sodelovanju, spodbujanju medkulturnega dialoga in kulturne raznolikosti²⁹³. Nema lokrat se zgodi, da voditelji držav ali vlad kulturi pripišejo pomembno vlogo, nato pa kulturno razsežnost 'izpustijo' pri strateškem načrtovanju. Na primer, voditelji držav in vlad v Deklaraciji iz Santiaga, sprejeti na prvem vrhu EU–CELAC, izrazijo v luči

---

²⁹¹ Švica je že lahko sodelovala v programu MEDIA.

²⁹² Poglavje 4.4., *Option 2 "Revised Programme"*.

²⁹³ Tudi države večinoma sprejemajo *ad hoc* odločitve, kulturno sodelovanje pa je omejeno na podpis dvostranskih sporazumov na diplomatski ravni po načelu medsebojne vzajemnosti in brez določene vsebine (EFAH in Interarts 2003, ix–x).

razvoja zavezanost k uresničevanju sodelovanja na področju kulturne dediščine (Svet EU 2013b, 13. čl.), k varovanju kulturnih vrednot in tradicij (17. čl.) ter pozdravijo pogajanja med EU, Kolumbijo in Perujem v zvezi s sporazumom o kulturnem sodelovanju (22. čl.). Kljub temu akcijski načrt za obdobje 2013–2015 ne vključuje nobenega določila o kulturi (Svet EU 2013a)²⁹⁴.

Po drugi strani je v sporazumih o kulturnem sodelovanju s strateško pomembnimi partnerji izražena namera o vzpostavitvi sektorskega dialoga o kulturnih politikah, kulturnih in ustvarjalnih industrijah, vzpostavitev programa sodelovanja in izmenjav ter promocija Unescove konvencije in pozivi k njeni ratifikaciji. Napredek pri oblikovanju in izvajanju 'konkretnih' dejavnosti je moč opaziti še posebej pri sodelovanju s Kitajsko (tudi z Brazilijo in Mehiko). Konec leta 2012 je strokovna skupina visokih uradnikov MK in MZZ držav članic pripravila poročilo o strategiji za kulturo in zunanjih odnosih EU–Kitajska (Strokovna skupina 2012). Toda, šele ko bo takšna strategija dejansko vzpostavljena (morda leta 2014), in bo opravljena tudi analiza njene implementacije, bo moč soditi o konkretnih učinkih kulturnega sodelovanja.

Prek trgovinske politike je Komisija vzpostavila nov instrument za kulturo, t. i. protokol o kulturnem sodelovanju, ki je del sporazuma o gospodarskem partnerstvu (CARIFORUM)²⁹⁵, priloga pridružitvenemu sporazumu (Srednja Amerika) ali sklenjen skupaj z dvostranskim sporazumom o prosti trgovini (Južna Koreja) oziroma ločen od trgovinskega sporazuma (Andska skupnost). Namen protokola je izključitev kulturnih dobrin in storitev iz obsega trgovinskih določil, pri čemer se pogodbenice sporazuma sklicujejo na posebno obravnavo le-teh v posebnem okviru sodelovanja. Evropski parlament protokolu o kulturnem sodelovanju pripiše dodano vrednost v dvostranskih sporazumih o razvoju in trgovini (Evropski parlament 2012a, točka 5), čeprav je bil vzpostavljen v nasprotju s sklepi Sveta iz leta 2008 (Svet EU 2008b). Svet je namreč Komisijo pozval k celostni pripravi strategije za vključevanje kulturne razsežnosti v mednarodne odnose EU. Po drugi strani pa Komisija meni, da protokol pomeni odgovor pogajalskim usmeritvam, ki jih je Svet začrtal v okviru novih regionalnih in

---

²⁹⁴ Prvo srečanje na vrhu EU–CELAC (oziroma 7. vrh EU–LAC) je potekalo 26. in 27. januarja 2013 v Santiagu, Čile. Voditelji držav in vlad so 27. januarja sprejeli Deklaracijo iz Santiaga (*Santiago Declaration*) in (*cf.*) akcijski načrt do leta 2015 (*EU–CELAC Action Plan 2013–2015*) (ESZD 2013o).

²⁹⁵ V primeru držav Cariforuma protokol o kulturnem sodelovanju pomeni lažje izmenjave z EU. Glej tudi člen 16 Unescove konvencije o preferencialni obravnavi za države v razvoju pri izmenjavi ljudi, dobrin in storitev na področju kulture. Vsebina protokola je sicer odvisna od številnih dejavnikov, na primer prednostnega vrstnega reda kulturne politike v partnerskih državah, splošne stopnje razvoja (kulturnih in ustvarjalnih industrij), upoštevanje načel o državah z največjimi ugodnostmi in položaj v zvezi s sprejemanjem in implementacijo Unescove konvencije.

dvostranskih sporazumov z namenom gospodarskega povezovanja (Evropska komisija 2012c).

Kot je že izpostavljeno, je problem tudi slaba informiranost vseh deležnikov o možnostih tehnične in finančne podpore EU za kulturne dejavnosti. Delovni načrt za področje kulture 2011–2014 (Svet EU 2010č) namreč predvidi vzpostavitev primernih orodij za izmenjavo informacij, ki pa so – sodeč po odgovoru Komisije Evropskemu parlamentu – v pripravi in bodo del spletnega mesta ESZD (Evropski parlament 2012b)²⁹⁶. Evropski parlament med drugim Komisijo poziva k oceni obstoječih programov, pripravi zelene knjige in sporočila, v okviru katerih naj začrta konkretne smernice oziroma politike za vlogo kulture v zunanjem delovanju (Evropski parlament 2012a). Kultura je namreč 'razdrobljena' med številne Generalne direktorate Komisije, ki med seboj slabo ali pa sploh ne sodelujejo. Že res, da se v skladu s členom 167.4. PDEU spodbuja k primernemu upoštevanju kulture v vseh politikah EU, toda trenutno je vključevanje in povezovanje kulturne razsežnosti z ostalimi politikami EU predvsem nepregledno. Dodd in drugi (2006, 35) ugotavljajo, da ne obstaja niti 'ena telefonska številka', niti ena oseba, odgovorna in pristojna za kulturno sodelovanje v mednarodnih odnosih EU.

Razdrobljenost sodelovanja sicer ni samo 'posebnost' Komisije, temveč je problem tako sodelovanja med državami članicami kot tudi institucijami EU, saj način delitve pristojnosti za spodbujanje kulturnega sodelovanja v mednarodnih odnosih EU ni posebej pojasnjen. ESZD, na primer, sploh nima enote za kulturo, »kar je še posebej presenetljivo glede na tretji cilj Agende za kulturo«, poudarjata Fisher in Figueira. Prav tako ugotavljata, da predstavništva EU v tretjih državah nimajo oblikovane nikakršne strategije za spodbujanje in izvajanje kulturnih odnosov. Dogodki, ki so sicer redki, so pripravljene *ad hoc* in brez fokusa, s slabo promocijo in evalvacijo izvedenih dogodkov.²⁹⁷ Velikokrat jim na pomoč priskočijo kulturni inštituti držav članic EU (2011, 29–31). Podobno meni Schaake (2011), ki v imenu Evropskega parlamenta Komisijo in ESZD poziva k usklajenosti ter sistematični in dosledni vključenosti kulture v mednarodne odnose EU. Prav tako pričakuje vzpostavitev enote za kulturo znotraj

---

²⁹⁶ Glej vprašanje Evropskega parlamenta, naslovljeno na Komisijo (podpredsednika/Visokega predstavnika), v zvezi z napredkom vključevanja kulture v zunanje odnose EU (VP/HR — *Progress made on culture in the EU's external actions*; E-010115-12), z dne 7. novembra 2012, in v imenu Komisije odgovor komisarke Vassiliou (E-010115/2012), z dne 31. januarja 2013.

²⁹⁷ Fisher opozarja (2007, 29), da predstavništva EU razpolagajo z nizkimi finančnimi sredstvi za izvajanje kulturnih dejavnosti (ne smejo zbirati sponzorskih sredstev za dogodke), nimajo določenih jasnih ciljev za spodbujanje ali izvajanje kulturnih dejavnosti, niti ciljne publike, javnosti pa zmedeno puščajo sporočila, kaj je kultura EU.

ESZD ter vsaj eno odgovorno osebo na predstavništvi EU, ki bo skrbela za kulturne odnose, promocijo kulture EU in sodelovanje tako s tretjo državo kot tudi z Eunicom (Evropski parlament 2012a). Po drugi strani pa Komisija sporoča, da večina predstavništev EU že zaposluje vsaj eno osebo, pristojno za kulturne zadeve, tj. v zvezi s kulturno diplomacijo oziroma razvojnimi prednostnimi nalogami. V okviru instrumenta ICI+ (sodelovanje z industrijskimi državami, 2014–2020) se oblikuje javna diplomacija za Azijo, na Kitajskem pa predstavništvo EU načrtuje vzpostavitev spletne platforme za zbiranje informacij o EU, vključno s kulturo (Evropski parlament 2012b).

EU od sprejetja Agende za kulturo kulturno sodelovanje v svojih mednarodnih odnosih torej spodbuja brez pravega načrtovanja, čeprav je bil temelj položen že z Unescovo konvencijo, ki omogoča vključitev kulture v vse politike EU, in Lizbonsko pogodbo, še posebej prek vzpostavitve ESZD. Podobno ugotavlja Evropski parlament, čigar poziv državam članicam in institucijam EU, in sicer k uskladitvi in strateškemu načrtovanju kulturnega sodelovanja (Evropski parlament 2012a), je nazadnje 'obrodil sadove'. Komisija je junija 2012 objavila javno naročilo (Evropska komisija 2012b) za pripravo ukrepa o kulturi v zunanjih odnosih. S ciljem, da se prispeva k razmisleku in razpravi o politikah za krepitev vloge kulture v mednarodnih odnosih EU, bo Goethe Institut, kot vodja konzorcija kulturnih inštitutov, do sredine leta 2014 pripravil analizo stanja, pristopov in strategij o kulturi v mednarodnih odnosih EU. Prav tako bo izvedel proces posvetovanj z različnimi deležniki iz EU in tretjih držav ter celoten ukrep zaključil s konferenco. V proces analize stanja in priprave strategije je sicer vključenih 54 držav: vse države članice EU (vključno s Hrvaško), države ESP in strateško pomembne države, tj. Brazilija, Kanada, Kitajska, Indija, Japonska, Mehika, Ruska federacija, JAR, Južna Koreja in ZDA²⁹⁸.

4.5 Pomen kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih EU

Spodbujanje kulturnega sodelovanja s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami je bilo prvič formalno umeščeno v Maastrichtsko pogodbo (128.3 čl.), ki pa se v času svojega preštevilenja prek evropskih pogodb vse do Lizbonske pogodbe (PDEU, 167.3 čl.) ni spremenilo (glej Prilogo A). EU torej ima mandat za spodbujanje kulturnega sodelovanja v svojih mednarodnih odnosih, pri čemer pa ni podrobneje

---

²⁹⁸ V ta namen je bilo julija 2013 vzpostavljeno posebno spletno mesto, in sicer <http://cultureinexternalrelations.eu/> (*Preparatory Action on Culture in the EU's External Relations*).

pojasnjen način. Šele s sprejetjem Agende za kulturo Komisija postavi cilje za kulturno sodelovanje s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami, pri čemer pa ni (skupaj z državami članicami) oblikovala nikakršne strategije. Kljub temu in tudi dejstvu, da EU *de iure* nima vzpostavljene (tako notranje kot tudi) zunanje skupne kulturne politike, pa le-to *de facto* Komisija izvaja že vse od konca petdesetih let prejšnjega stoletja prek zunanjetrgovinske politike, prek pogajanj v STO in urejanja globalnega upravljanja kulture prek Unesca. EU že vse od devetdesetih let spodbuja kulturne izmenjave in sodelovanje s tretjimi državami prek finančnih in tehničnih programov EU, tudi prek razvojne politike. Promocijo kulturnih dogodkov pa izvaja prek svojih predstavništev in ESZD oziroma veleposlaništev in kulturnih inštitutov držav članic EU. Posledično je v tem kontekstu problematična raba izrazov.

Vključevanje kulture v mednarodne odnose EU lahko povežemo s poskusom izgradnje evropske podobe v svetu in z ekonomskim vidikom urejanja kulturnih dobrin in storitev v STO in v odnosu do vzhajajočih držav, ki EU predstavljajo vse večjo gospodarsko konkurenčnost tudi v kulturi. Oboje pa je prepleteno s promocijo in varovanjem kulturne raznolikosti v mednarodni skupnosti, h kateri je EU kot pogodbeni stranka zavezana. Toda slednje, kot pravi že Psychogiopoulou, za EU v mednarodni skupnosti pomeni predvsem krepitev njenega položaja prek mednarodnih organizacij, pri čemer v STO skuša omejiti učinek liberalizacije trgovine v kulturi (2008, 136). Gospodarska konkurenčnost v kulturi namreč ne pomeni samo 'spopada' med evropsko in ameriško kulturo, predvsem z avdiovizualnimi dobrinami in storitvami, temveč 'problem' za EU predstavljajo tudi hitro rastoča gospodarstva nekaterih držav, kot je na primer Kitajska. Prav ta v svoje zunanjepolitične strategije vedno bolj vključuje kulturno diplomacijo in vlaga v promocijo kulture tudi z odpiranjem številnih kulturnih inštitutov po svetu. Zato ni čudno, da je prvi poskus oblikovanja strategije EU za kulturno sodelovanje osredotočen prav na odnose s Kitajsko.²⁹⁹

Zaradi vse večjega pritiska globalizacije, ki odpira tudi vprašanja o identiteti Evrope, si tako institucije EU kot tudi države članice želijo, da bi bila EU prek SZVP bolj prisotna v svetu, pri čemer je pomembno, da deluje enotno (Evropska komisija 2006; Evropski parlament 2012a). Bátora ugotavlja, da je SZVP v zadnjih letih prestala trojni proces, in sicer poglobljanja, širjenja in utrjevanja, kar v luči evropske identitete (tj. EU

---

²⁹⁹ Tudi Indija povečuje sredstva za filmsko industrijo (*Bollywood*), Indonezija odpira številne kulturne inštitute v svetu. Na kulturni vpliv predvsem Kitajske, ZDA in Indije opozori tudi Evropski parlament z resolucijo (Evropski parlament 2012a).

kot civilne sile) sproža mešane kritike. Poglobljanje opredeljuje po eni strani oblikovanje in vzpostavljanje SZVP, po drugi pa določanje nosilcev pristojnosti za izvajanje le-te, in sicer vse od sprejetja Maastrichtske do Lizbonske pogodbe, ki ne nazadnje vzpostavlja ESZD. Širjenje SZVP pomeni postopno vključevanje vse več držav in regij na dnevni red zunanjega delovanja EU, kar je posledično pomenilo tudi oblikovanje novih politik, strategij in instrumentov, kot je na primer ESP. Utrjevanje SZVP pa opredeljuje vzpostavljanje in oblikovanje skupnih vojaških zmogljivosti EU. V luči evropske identitete tak proces sproža mešane kritike predvsem zaradi konflikta interesov med številnimi akterji v EU, ki po eni strani ovirajo sistematični razvoj SZVP, po drugi strani pa v svetu spodkopavajo pozitivno podobo EU (Bátora 2011, 82–4). To pomeni, da ima EU prek SZVP po eni strani problem lastne opredelitve 'kdo je in kaj hoče', po drugi strani pa prav zaradi tega povzroča zmedo tudi v zunanjepolitičnem delovanju. Posledično podoba EU vpliva na učinkovitost SZVP. De Vries, na primer, opozarja na negativno podobo EU v nekaterih muslimanskih državah (2008, 16) ali v Aziji, ki še posebej v ekonomskem smislu EU vidi kot včerajšnji kontinent, politično pa EU deluje slabotno in razdeljeno (2008, 30). Podobno razmišlja Bátora, ki meni, da EU »kot civilizacijska sila ni več avtomatično privlačna«³⁰⁰ (2011, 96–7). V času trenutne finančne, gospodarske in družbene krize v EU se je število podobnih pogledov na EU nedvomno (upravičeno) povečalo.

Finančna, gospodarska in družbena kriza je pomemben dejavnik, ki vpliva na varnost in blaginjo v EU. Tudi z družbenega vidika, kjer se (že) povečujejo negativni predsodki, stereotipi in nestrpnost, predvsem v odnosu do priseljenskih skupin. De Vries ugotavlja, da na varnost prav tako vplivajo vprašanja, ki naslavlajo podnebne spremembe, organiziran kriminal ali terorizem. Reševanje le-teh pa zahteva sodelovanje EU kot celote, vključno z njenimi državljani (2008, 15–16). Vse te spremembe so EU primorale k bolj (aktivni) uporabi različnih nevojaških sredstev zunanje politike, večinoma tistih, ki se uvrščajo med notranje politike EU (Keukeleire in MacNaughtan 2008, 15)³⁰¹. Zato tudi kultura postane pomemben del politične agende EU, pri čemer naj bi kulturno sodelovanje ter spoštovanje kulturne raznolikosti in spodbujanje medkulturnega dialoga

---

³⁰⁰ Globalno gledano so že na začetku novega tisočletja, predvsem zaradi dogodkov v Bosni in Hercegovini, Iraku in Afganistanu, nekatere države pričele zavračati mednarodno gospodarsko ureditev, zahodne vrednote in norme, okrepila pa so se tudi protizahodna fundamentalistična gibanja (Keukeleire in MacNaughtan 2008, 15).

³⁰¹ Še posebej po terorističnih napadih v ZDA, Madridu in Londonu; tudi dogodkih v Iraku in Afganistanu ter stališče do uporabe orožja za množično uničevanje. Vse te spremembe v svetu so vplivale na razmislek EU, da deluje kot civilna sila *in* vojaška sila (Keukeleire in MacNaughtan 2008, 16). Glej tudi Aspden (2004).

pomenilo sestavni del zunanjega delovanja EU in držav članic.³⁰² Kultura in kulturni izdelki v mednarodnih odnosih EU namreč lahko »generirajo oziroma vzdržujejo privlačnost EU (mehka moč) kot politični red, ki omogoča miroljubno in uspešno sobivanje različnih nacionalnih skupnosti, organiziranih v državah« (Bátora 2011, 89; poudarek iz izvirnika, op. a.). Toda pri tem je pomembno opozoriti na način komunikacije in s tem vrednost prenosa in dojemanja sporočila, saj, kot je opozoril že Nye, obstaja meja, do katere 'seže privlačnost' (2004, x). Kultura je namreč lahko tudi povod za politične, gospodarske in/ali družbene konflikte, še posebej če se pri tem 'vsiljuje' sistem vrednot, tradicij in prepričanj. Zato je pomembno, da se EU najprej opredeli do 'lastne kulture' in nato premisli o načinu 'promocije' kulture v mednarodnih odnosih, tj. koga nagovoriti, s kakšnim namenom in pričakovanimi učinki.

Dodd in drugi (2006) izpostavljajo tri ključne cilje za koordinirano zunanjo kulturno politiko EU, in sicer varnost, podoba EU v svetu in ekonomski razvoj kulturnega sektorja. Varnost vključuje spodbujanje medkulturnega dialoga in zmanjševanje predsodkov z namenom preprečevanja konfliktov, pri čemer je pomembno vzpostaviti pozitiven odnos do večkulturne narave družb ter upoštevati tudi umetniško/ekonomsko bogastvo, ki ga prispevajo priseljenci v EU. Izgradnja podobe EU v svetu pomeni predvsem vzpostaviti močno in enotno vlogo EU, kot tudi v mednarodni skupnosti promovirati EU kot akterja, ki spoštuje večkulturnost in načela demokracije, vladavine prava, enakosti in solidarnosti. Ekonomski razvoj pa se nanaša predvsem na kulturne izmenjave in posledično razvoj trgov za kulturne in ustvarjalne sektorje.

EU torej mora premisliti o vlogi kulture in spoštovanju kulturne raznolikosti v EU, da bo lahko tudi v svojih mednarodnih odnosih promovirala jasno sporočilo o modelu večkulturne in raznolike evropske družbe. Kot 'nosilka zapovedi kulturne raznolikosti v mednarodni skupnosti' (Psychogiopoulou 2008, 136) namreč nikakor ne sme pozabiti, da karkoli 'Evropa' že je, je takšna, ker je bila nenehno pod vplivom številnih in različnih skupnosti iz vsega sveta, zato se spreminja tudi pomen 'Evrope' in 'evropskosti', tako znotraj kot zunaj EU (Bátora 2011, 89–90³⁰³; cf. Klaić 2007).

---

³⁰² Evropska komisija 2007b, poglavje 2.2. *Zunanji odnosi EU* (SEC(2007) 570); Evropski svet 2008; Svet EU 2008b; Evropski parlament 2012a.

³⁰³ Kot predpostavka, da so kulture politične konstrukcije, ki ustvarjajo kolektivne identifikacije in se razlikujejo od ostalih kolektivnih identifikacij (Mokre 2011, 67).

SKLEP

Zaradi narave in posledično položaja, ki ga ima kultura v EU, je problematično govoriti o 'skupni kulturni politiki EU', kaj šele o 'skupni zunanji kulturni politiki EU'. Kultura namreč pomeni 'rezervirano področje' vsake od držav članic, pri čemer je 'občutljivost teme' predvsem povezana z identiteto posamezne države članice. S popolnim prenosom pristojnosti na EU bi države članice lahko izgubile svojo suverenost (tudi) v kulturi, kar bi ne nazadnje pomenilo izgubo lastne identitete. Skrb po izgubi identitete pa je povsem odveč ob upoštevanju 'varovalk', in sicer Listine Unije o temeljnih pravicah ali Unescove konvencije. Kljub temu je področje kulture v EU (in tudi zunaj njenih meja) omejeno na kulturno izmenjavo in sodelovanje, pri čemer EU lahko le spodbuja, dopolnjuje ali usklajuje dejavnosti držav članic v kulturi. Kulturi je pripisano načelo subsidiarnosti in sorazmernosti, kar navsezadnje pomeni prepoved sprejemanja zakonodaje v kulturi.

Naloga ugotavlja, da ima kultura v kontekstu EU pravzaprav dvojno vlogo: notranjo in zunanjo razsežnost, ki vsaka posebej predstavljata samo 'drugo stran istega kovanca'. V obeh primerih skupna politika *de iure* ni oblikovana, čeprav jo Komisija *de facto* izvaja že od konca petdesetih let prejšnjega stoletja, najprej prek trgovinske in razvojne politike, kasneje še širitvene in sosedske politike ter humanitarne pomoči. Notranja razsežnost kulture spodbuja sodelovanje med državami članicami, zunanja s tretjimi državami, regijami in mednarodnimi organizacijami. EU med državami članicami spodbuja varovanje in ohranjanje raznolikosti kultur, kar promovira tudi v svojih mednarodnih odnosih, še posebej kot eden glavnih snovalcev in spodbujevalcev Unescove konvencije. Kultura pomeni sredstvo za vzpostavljanje medsebojnega spoštovanja in razumevanja, tako v EU kot tudi v njenih mednarodnih odnosih. V tem kontekstu lahko kulturo po eni strani razumemo kot bistveni cilj, saj spodbuja temeljna načela EU, po drugi strani pa želi na dolgi rok vzpostaviti dolgoročne in prijateljske vezi s tretjimi državami in regijami. Z namenom povezovanja in krepitve evropskega državljanstva EU prek številnih instrumentov po eni strani spodbuja kulturno sodelovanje med državami članicami, po drugi strani ga v zunanjepolitičnem delovanju spodbuja prek trgovinske, razvojne, širitvene in sosedske politike ter tudi SZVP. EU prek trgovinske politike znotraj notranjega trga ureja položaj kulturnih dobrin in storitev, v STO pa si prizadeva za omejitev liberalizacije kulturnih dobrin in storitev v trgovini.

Kultura pravzaprav velikokrat služi le kot politični izgovor in predstavlja priročno sredstvo za uveljavljanje različnih interesov političnih elit, in sicer za legitimacijo svojega delovanja, tako v EU kot tudi zunaj njenih meja. Razumemo jo lahko kot nematerialni mehanizem (spodbujanje načel in vrednot EU), ukrep (program financiranja) in aktivnost (spodbujanje dejavnosti v kulturi), s katerimi EU v skladu s svojimi načeli, cilji in vrednotami ter omejitvami (načelo subsidiarnosti in sorazmernosti) dosega svoje zunanjepolitične cilje. Kultura pri tem služi tako za izgradnjo podobe EU, širjenje njenih vrednot in zagotavljanje morebitne varnosti. Kultura kot dejavnik političnega in družbenega razvoja tako pomeni »preprečevanje konfliktov v družbi, krepitev demokratičnega sistema in civilne družbe ter širjenje univerzalnih vrednot (kot pomemben dejavnik v zunanji politiki)« (Dodd in drugi 2006, 37). Po drugi strani pa je sredstvo za doseganje gospodarskega učinka, še posebej prek spodbujanja sodelovanja v kulturnem in ustvarjalnem sektorju, in krepitev položaja ter moči EU v STO. Kultura je torej sredstvo za doseganje drugih interesov in ciljev kot pa 'kulturnih' (*per se*). Kako torej je lahko kultura bistveni element v mednarodnih odnosih EU?

Agenda za kulturo iz leta 2007 je morda res prva strategija za oblikovanje 'skupne kulturne politike', ni pa konkretna strategija za oblikovanje 'zunanje kulturne politike EU'. Že res, da so v Agendi za kulturo zastavljeni širši in posebni cilji spodbujanja kulturnega sodelovanja v mednarodnih odnosih EU, vendar pa Komisija skupaj z državami članicami do danes ni uspela pripraviti konkretne strategije za sodelovanje s posameznimi ali skupino tretjih držav, regijami ali mednarodnimi organizacijami. Strategija za Sredozemlje zaradi političnih dogodkov (še) ni bila sprejeta, strokovna skupina visokih uradnikov ministrstev za kulturo in zunanje zadeve v sodelovanju s Komisijo pa je objavila delovno različico strategije za sodelovanje EU–Kitajska. Komisija prav tako ni opravila konkretne ocene učinkov že vzpostavljenih kulturnih izmenjav in sodelovanj s tretjimi državami, regijami in mednarodnimi organizacijami. Kultura je sicer razpršena med številna področja delovanja EU in s tem upravljana s strani številnih institucij EU, ki med seboj slabo sodelujejo. ESZD, ki naj bi predstavljala glavni motor EU v njenih mednarodnih odnosih, enote za kulturo (še) sploh ni vzpostavila. V primerjavi z obdobjem pred in po sprejetju Agende za kulturo je sicer zaznati povečano dejavnost EU v kulturi, kar je omogočeno z mandatom Sveta Komisiji (Svet EU 2008b) oziroma s podpisom Unescove konvencije, tudi z

vzpostavitev ESZD. Za kakršnekoli konkretne ukrepe manjka predvsem politična volja držav članic.

Naloga torej ugotavlja, da se pomen kulturne razsežnosti v mednarodnih odnosih EU povečuje, še posebej od sprejetja Unescove konvencije in Agende za kulturo, kar je razvidno tudi prek številnih sprejetih dokumentov, konferenc, seminarjev in pobud. Ne nazadnje je Komisija s podporo Evropskega parlamenta objavila javno naročilo za pripravo ukrepa, katerega cilj je podati analizo stanja, pristopov in strategij o kulturi. Ocena učinka naj bi bila nato podlaga za oblikovanje konkretne strategije za sodelovanje EU s tretjimi državami in regijami. Takšen ukrep pomeni pomemben korak naprej v smeri razvoja 'skupne (zunanje) kulturne politike EU'. Toda pomembneje bo, če/ko bodo države članice skupaj z institucijami EU uspele premostiti lastne želje in interese ter se med seboj predvsem uskladile in delovale v luči enotne podobe EU. Predvsem pa takšne EU, ki bo, vključno z njenimi državljani, razumela tudi bistvo kulturne raznolikosti, medkulturnega dialoga in s tem strpnosti ter solidarnosti do 'drugih'.

Hkrati se je treba zavedati, da je pri spodbujanju in vzpostavljanju kulturnih odnosov potrebna potrpežljivost. De Vries opozarja, da kulturna diplomacija ne prinaša učinkov na kratki rok, saj zaupanje, naklonjenost in razumevanje tuje javnosti zahteva in potrebuje svoj čas, da se vzpostavi. Zato morajo biti države članice in s tem EU pripravljene za ohranjanje kulturne izmenjave in sodelovanja, tudi ko lahko kratkoročni zunanje-politični interesi začasno ohladijo redne diplomatske odnose (2008, 17). Bátora (2011, 96–7) meni, da bo kultura v prihodnje zelo verjetno imela zelo pomembno vlogo v zunanjih odnosih EU. Hkrati bo zaradi dvoumnosti, ki opredeljuje kulturo in njeno rabo za politične namene, kulturna razsežnost zunanjih odnosov EU ostala področje dvoumnosti oziroma nejasnosti politične dejavnosti in ambivalentnih političnih odločitev.

Kakorkoli že, kultura kot sredstvo zunanje politike lahko ima pozitivne učinke, toda le ob premišljeni strategiji za izvajanje kulturne razsežnosti v zunanje-politični dejavnosti EU. Strategiji, ki bo tretje države postavljala v partnerski odnos z EU, le-ta pa bo s tem imela predvsem posluš za vzajemno sodelovanje. Torej, da ne bo cilj samo izvoz lastnih vrednot, kulturnih dobrin in storitev iz EU, temveč bo EU spodbujala tudi

k uvozu le-teh iz tretjih držav³⁰⁴, z namenom resničnega spodbujanja miru, preprečevanja konfliktov, razumevanja in gradnje mostov med ljudmi.

V sklepu Agende za kulturo Komisija citira Gao Xingjiana³⁰⁵, ki meni, da »kultura ni razkošje, temveč nuja« (Evropska komisija 2007b, poglavje 5). V trenutnih razmerah, gospodarski in družbeni krizi je pravzaprav pomembno, da kulture ne odrinemo na stranski tir, temveč ponovno premislimo, kako lahko prek nje – če jo že instrumentaliziramo – zgladimo odnose v družbi.

---

³⁰⁴ Podobno kot je Komisija že predlagala v sporočilu o svežem zagonu za kulturo v ES (Evropska komisija 1987).

³⁰⁵ Gao Xingjian, rojen leta 1940, je kitajski pisatelj, dramatik, prevajalec, kritik in slikar, ki je konec osemdesetih let prejšnjega stoletja emigriral v Francijo in ima od leta 1997 tudi francosko državljanstvo. Leta 2000 je prejel Nobelovo nagrado za literaturo (Nobelprize.org 2002). Eden njegovih najpomembnejših romanov je na primer *Soul mountain*, ki je dostopen tudi v slovenskih knjižnicah.

LITERATURA

ACP CulturesPlus. Dostopno prek: <http://www.acpculturesplus.eu> (15. februar 2013).

Amsterdamska pogodba – Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts. 1997/99. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html> (15. oktober 2011).

Anna Lindh Euro-Mediterranean Foundation for the dialogue between cultures (Anna Lindh Foundation). Dostopno prek: <http://www.euromedalex.org/> (25. februar 2013).

Aspden, Peter. 2004. *Selling democracy? The past and the future of western cultural relations and public diplomacy*. London: British Council. Dostopno prek: <http://www.interarts.net/descargas/interarts685.pdf> (20. oktober 2011).

Bátora, Jozef in Monika Mokre. 2008. International Cultural Relations in and of the European Union. Perspectives of EUNIC. V *New paradigms, new models – culture in the EU external relations. Background papers*, ur. Helena Drnovšek Zorko, 75–94. Ljubljana: ZRC SAZU.

---, ur. 2011. *Culture and External Relations. Europe and Beyond*. Aldersot: Ashgate.

Bátora, Jozef. 2011. Exclusion and Transversalism: Culture in the EU's External Relations. V *Culture and External Relations. Europe and Beyond*, ur. Jozef Bátora in Monika Mokre, 81–97. Aldersot: Ashgate.

Baylis, John in Steve Smith, ur. 2007. *Globalizacija svetovne politike. Uvod v mednarodne odnose*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Baylis, John, Steve Smith in Patricia Owens, ur. 2008. *Globalizacija svetovne politike. Mednarodni problemi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Bond, Kirsten, Rachel Briggs, John Holden in Samuel Jones. 2007. *Cultural Diplomacy*. London: Demos. Dostopno prek: <http://www.interarts.net/en/articles.php?pag=1&p=502> (20. december 2012).

Bradač, Fran. 1972. *Latinsko-slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Brix, Emil. 2011. European Coordination of External Cultural Policies. V *Culture and External Relations. Europe and Beyond*, ur. Jozef Bátora in Monika Mokre, 161–170. Aldersot: Ashgate.

Bruseljska pogodba – Treaty of Brussels. 1948. Dostopno prek: <http://www.weu.int/> (14. februar 2013).

Brussels Declaration by artists and cultural professionals and entrepreneurs. 2009. Bruseljsko deklaracijo so sprejeli kulturni izvajalci na *International Colloquium on culture and creativity, vectors for development*, v Bruslju 2.–3. aprila 2009. Dostopno prek: <http://www.culture-dev.eu/www/www/website.php?rub=documents-colloque&lang=en> (10. januar 2013).

CARIFORUM. Dostopno prek: <http://www.caricom.org/index.jsp> (24. februar 2103).

Carlsnaes, Walter, Helene Sjursen in Brian White, ur. 2004. *Contemporary European Foreign Policy*. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage Publications.

Carruthers, Susan L. 2007. Mednarodna zgodovina 1900–1945. V *Globalizacija svetovne politike. Uvod v mednarodne odnose*, ur. John Baylis in Steve Smith, 77–114. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

CCP Slovenia. Dostopno prek: www.ccp.si (17. januar 2013).

Cliche, Danielle in Andreas Wiesand. 2009. Achieving Intercultural Dialogue through the Arts and Culture? Concepts, Policies, Programmes, Practices. *D'Art Topics in Arts Policy*, No. 39. Sydney: International Federation of Arts Councils and Culture Agencies. Dostopno prek: <http://media.ifacca.org/files/D%27Art39Final.pdf> (31. maj 2013).

Culture Action Europe. 2013. Dostopno prek: <http://www.cultureactioneurope.org> (1. junij 2013).

culture360.org. Dostopno prek: <http://culture360.org/> (30. maj 2013).

De Vries, Gijs. 2008. A Europe Open to Culture. V *New paradigms, new models – culture in the EU external relations. Background papers*, Ljubljana, 13.–14. ma, ur. Helena Drnovšek Zorko, 9–73. Ljubljana: ZRC SAZU.

Dewey, Patricia. 2010. Power in European Union cultural policy. V *International Cultural Policies and Power*, ur. J. P. Singh, 113–126. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

DG EAC. 2013a. *Culture and trade*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/culture-and-external-relations/culture-and-trade_en.htm (11. januar 2013).

--- 2013b. *Culture for Europe, Europe for Culture... Results of the online consultation*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/archive/communication/consult_en.html (12. januar 2013).

--- 2013c. *Culture in other EU policies (mainstreaming)*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/european-agenda-for-culture/mainstreaming-within-the-commission_en.htm (30. maj 2013).

--- 2013č. *Culture*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/index_en.htm (10. februar 2013).

--- 2013d. *Preparatory action on Culture in external relations*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/culture-and-external-relations/preparatory-action_en.htm (10. marec 2013).

--- 2013e. *Past European Capitals of Culture*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/capitals/past-capitals_en.htm (30. julij 2013).

DG Enlargement – Generalni direktorat za širitev. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/enlargement/> (1. februar 2013).

DG EuropeAid. 2009. *International Colloquium on culture and creativity, vectors for development*, 2.–3. april, Bruselj. Dostopno prek: <http://www.culture-dev.eu/www/www/website.php?lang=en> (10. januar 2013).

--- 2013a. *Culture*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/europeaid/what/culture/index_en.htm (10. januar 2013).

--- 2013b. *Development and Cooperation*. Dostopno prek: <http://capacity4dev.ec.europa.eu/> (10. januar 2013).

--- 2013c. *EIDHR*. Dostopno prek: <http://www.eidhr.eu/> (20. januar 2013).

--- 2013č. *Culture and Development. Action and impact*. Dostopno prek: <http://www.culture-dev.eu/pdf/fr/BD-Unesco-EN-DE.pdf> (10. januar 2013).

--- 2013d. *Culture and creativity, vectors for development*. Dostopno prek: www.culture-dev.eu (10. januar 2013).

DG Trade – Generalni direktorat za trgovino. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/trade/> (1. februar 2013).

Dittrich-Van Weringh, Kathinka in Ernst Schürmann. 2004. *Does Europe Need a Foreign Cultural Policy?* Kulturpolitische Mitteilungen 3/2004. Bonn: Kulturpolitische Gesellschaft.

Dodd, Diane, Lyklema Melle in Kathinka Dittrich-Van Weringh. 2006. *A Cultural Component as an integral part of the EU's Foreign Policy?* Amsterdam: Boekman.

Drnovšek Zorko, Helena, ur. 2008. *New paradigms, new models – culture in the EU external relations*. Ljubljana: ZRC SAZU.

EACEA. 2009. *Culture Programme funding opportunities. Strand 1.3.5: Cooperation projects with third countries. Eligible third countries – budgetary year 2009: Armenia, Belarus, Egypt, Georgia, Jordan, Moldova, occupied Palestinian Territory and Tunisia*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/culture/funding/2009/call_strand_13_2009_en.php (30. julij 2013).

--- 2010. *Culture Programme funding opportunities. Strand 1.3.5: Cooperation projects with third countries. Eligible third countries – budgetary year 2010: Armenia, Azerbaijan, Belarus, Egypt, Georgia, Jordan, Moldova, occupied Palestinian Territory, Tunisia and Ukraine.* Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/culture/funding/2010/call_strand_13_2010_en.php (30. julij 2013).

--- 2011. *Culture Programme funding opportunities. Strand 1.3.5: Cooperation projects with third countries. Eligible third country – budgetary year 2011: Mexico.* Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/culture/funding/2011/call_strand_135_2011_en.php (30. julij 2013).

--- 2012. *Culture Programme funding opportunities. Strand 1.3.5: Cooperation projects with third countries. Eligible third country: Republic of South Africa.* Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/culture/funding/2012/call_strand_135_2012_en.php (30. julij 2013).

--- 2013. *Culture Programme funding opportunities. Strand 1.3.5: Cooperation projects with third countries. Eligible third countries – budgetary year 2013: Australia and Canada.* Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/culture/funding/2013/call_strand_135_2013_en.php (30. julij 2013).

Eagleton, Terry. 2000. *The Idea of Culture*. Oxford: Blackwell Publishing.

ECORYS UK. 2010. *Interim Evaluation of the Culture Programme 2007–13. Final Report.* Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/evalreports/culture/2010/progreport_en.pdf (13. januar 2013).

Edinburgh International Culture Summit. Dostopno prek: <http://www.eics2012.com/> (10. januar 2013).

EENC. Dostopno prek: www.eenc.info (15. januar 2013).

Enotni evropski akt – European Single Act. 1985/1987. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf (25. februar 2013).

ERICarts Institute. 2013. *National Approaches to Intercultural Dialogue in Europe.* Dostopno prek: <http://www.interculturaldialogue.eu/web/index.php> (31. maj 2013).

ESZD. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/index_en.htm (januar–marec 2013).

--- 2013a. *Asia.* Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/asia/index_en.htm (20. februar 2013).

--- 2013b. *Australia.* Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/australia/index_en.htm (20. februar 2013).

--- 2013c. *EU relations with the African, Caribbean and Pacific Group of States (ACP).* Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/acp/index_en.htm (16. februar 2013).

- 2013č. *EU-China Dialogue Architecture – main elements*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/china/docs/eu_china_dialogues_en.pdf (16. februar 2013).
- 2013d. *European Neighbourhood Policy*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/enp/index_en.htm (23. februar 2013).
- 2013e. *EU's relations with Canada*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/canada/index_en.htm (16. februar 2013).
- 2013f. *EU-South Africa Strategic Partnership Joint Action Plan of 2007*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/south_africa/docs/index_en.htm (26. februar 2013).
- 2013g. *Federative Republic of Brazil*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/brazil/index_en.htm (18. februar 2013).
- 2013h. *International and Regional Organisations*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/organisations/index_en.htm (18. februar 2013).
- 2013i. *EU relation with Japan*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/japan/index_en.htm (18. februar 2013).
- 2013j. *Mexico (United Mexican States)*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/mexico/index_en.htm (18. februar 2013).
- 2013k. *Russia – common spaces*. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/russia/common_spaces/research_en.htm (15. januar 2013).
- 2013l. *EU relations with Russia*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/russia/index_en.htm (15. januar 2013).
- 2013m. *South Africa*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/south_africa/index_en.htm (26. februar 2013).
- 2013n. *The EU's relations with Africa*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/africa/index_en.htm (16. februar 2013).
- 2013o. *The EU's relations with Latin America and the Caribbean*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/lac/index_en.htm (18. februar 2013).
- 2013p. *Evropska varnostna strategija – European Security Strategy*. Dostopno prek: <http://consilium.europa.eu/eeas/security-defence/european-security-strategy.aspx?lang=en> (16. februar 2013).
- 2013r. *Instrument za industrijsko razvite države – Industrialised Countries Instrument (ICI)*. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/ici/index_en.htm (19. februar 2013).
- EU Neighbourhood Info Centre*. Dostopno prek: <http://www.enpi-info.eu/index.php> (23. februar 2013).

EUNIC. Dostopno prek: <http://www.eunic-online.eu/> (12. marec 2013).

Europa – Povzetki zakonodaje EU. 2013. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/index_sl.htm (10. marec 2013).

Europa – Press Releases. 2011. *The Multiannual Financial Framework: The Proposals on External Action Instruments* (MEMO/11/878), z dne 7. decembra 2011. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-878_en.htm?locale=en (6. marec 2013).

European Union, Latin America and the Caribbean Foundation (EU–LAC Foundation). Dostopno prek: <http://eulacfoundation.org/> (20. februar 2013).

Europeana. Dostopno prek: www.europeana.eu (22. februar 2013).

Eurostat (DG ESTAT). Dostopno prek: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (8. november 2012).

Evropska komisija. 1977. Sporočilo Komisije Svetu *Community action in the cultural sector. Commission communication to the Council* (COM (77) 560 final), z dne 2. decembra 1977. Bulletin of the European Communities, Supplement 6/77. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/5321/> (20. februar 2013).

--- 1982. Sporočilo Komisije Svetu *Stronger Community action in the cultural sector. Communication to Parliament and the Council* (COM (82) 590 final), z dne 16. oktobra 1982. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/5063/> (20. februar 2013).

--- 1987. Sporočilo Komisije Svetu *A fresh boost for culture in the European Community* (COM (87) 603 final), z dne 14. decembra 1987. Bulletin of the European Communities, Supplement 4/87. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/6854/> (20. februar 2013).

--- 1992. *New prospects for Community cultural action. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee* (COM (92) 149 final), z dne 29. aprila 1992. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/view/eusubjects/H012.html> (19. december 2012).

--- 1996. *First Report on the Consideration of Cultural Aspects in European Community Action. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee* (COM (96) 160 final), z dne 17. aprila 1996. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/view/eusubjects/H012.html> (19. december 2012).

--- 2003. *Communication from the Commission to the Council and the European parliament 'Towards an international instrument on cultural diversity'* (COM (2003) 520), z dne 27. avgusta 2003. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/ext/2003_520final_en.pdf (19. december 2012).

--- 2004. *EU–India Joint declaration on cultural relations*. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/delegations/india/documents/eu_india/021_eu_india_reso_5th_page1_en.pdf (10. marec 2013).

--- 2006. *Sporočilo komisije Evropskemu svetu junija 2006 – Evropa v svetu – nekaj praktičnih predlogov za večjo usklajenost, učinkovitost in preglednost* (COM(2006) 278), z dne 8. junija 2006. Dostopno prek EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0278:SL:NOT> (13. junij 2012).

--- 2007a. *EU–China Joint Declaration on cooperation in the field of culture*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/documents/joint_declaration_with_china.pdf (15. april 2012).

--- 2007b. *Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o evropski agendi za kulturo v svetu globalizacije* (COM(2007) 242) in spremni delovni dokument Komisije SEC(2007) 570, z dne 10. maja 2007. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0242:SL:NOT> (19. december 2012).

--- 2007c. *KULTURA (2007–2013). Razpis za zbiranje predlogov – EACEA/21/07. Posebne dejavnosti kulturnega sodelovanja s tretjimi državami in v tretjih državah (izbrani tretji državi: Kitajska in Indija)*. UL C 180/09, 2. avgust 2007: Dostopno prek: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/oj/2007/c_180/c_18020070802sl00180019.pdf (30. julij 2013).

--- 2008a. *Commission Communication on Eastern Partnership*, (COM (2008) 823 final), z dne 3. decembra 2008. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0823:FIN:EN:PDF> (1. marec 2013).

--- 2008b. *Communication from the Commission to the Council and the European parliament. 'Enlargement strategy and main challenges 2008–2009'*, (COM(2008) 674 final), z dne 5. novembra 2008. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/strategy_paper_incl_country_conclu_en.pdf (1. marec 2013).

--- 2008c. *Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu - Zahodni Balkan: okrepitev evropske perspektive* (COM (2008) 127 final) in spremni delovni dokument Komisije SEC(2008) 288, z dne 5. marca 2008. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0127:SL:NOT> (1. marec 2013).

--- 2008d. *KULTURA (2007–2013). Razpis za zbiranje predlogov – EACEA/05/08. Posebne dejavnosti kulturnega sodelovanja s tretjimi državami in v tretjih državah (izbrana tretja država: Brazilija)*. UL C 71/02, 18. marec 2008: Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:071:0002:0003:SL:PDF> (30. julij 2013).

--- 2009a. *EU–Brazil Joint declaration on culture*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/documents/joint_declaration_with_brazil.pdf (15. april 2012).

--- 2009b. *Joint Declaration on Culture with Mexico*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/documents/joint_declaration_with_mexico.pdf (1. marec 2013).

--- 2010a. *Communication from the Commission to the Council and the European parliament. 'Enlargement strategy and main challenges 2009–2010'* (COM(2009) 533), z dne, 14. oktobra 2010. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0533:FIN:EN:PDF> (1. marec 2013).

--- 2010b. *EU–India Joint declaration on culture*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/documents/joint_declaration_with_india.pdf (15. april 2012).

--- 2010c. *Joint Declaration of the European Commission and the Government of India on Culture*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/doc/external_relations/joint_declaration_%20with_India.pdf (15. april 2012).

--- 2010č. *Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o izvajanju evropske agende za kulturo* (KOM(2010) 390 konč.) in spremni delovni dokument Komisije SEC (2010) 904, z dne 19. julija 2010. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0390:SL:NOT> (15. oktober 2011).

--- 2010d. *Proposal for a Council decision establishing the organization and functioning of the European External Action Service* (8029/10 POLGEN 43 INST 93), z dne 25. marca 2010. Dostopno prek: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/st08/st08029.en10.pdf> (30. oktober 2011).

--- 2010e. *Zelena knjiga – Izkoriščanje potenciala kulturnih in ustvarjalnih industrij* (COM(2010) 0183), z dne 27. aprila 2010. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0183:FIN:SL:HTML> (2. marec 2013).

--- 2011a. *Commission staff working paper 'Impact assessment', accompanying the document 'Regulation of the European parliament and of the Council establishing a Creative Europe Framework Programme'* (SEC(2011) 1399 final), z dne 23. novembra 2011. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/creative-europe/documents/impact_en.pdf (4. februar 2013).

--- 2011b. *Predlog Uredba Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Ustvarjalna Evropa* (COM/2011/0785 konč. - 2011/0370 (COD)), z dne 23. novembra 2011. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011PC0785:SL:NOT> (20. oktober 2012).

--- 2011c. *Sporočilo za medije, z dne 7. decembra 2011, »Krepitev položaja Evrope v svetu: proračun zunanje politike v obdobju 2014–2020 za izpolnjevanje zavez EU in uveljavljanje skupnih vrednot«* (IP/11/1510). Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1510_sl.htm (6. marec 2013).

--- 2011d. *Joint Programme on Culture between the European Commission and the Government of the Federative Republic of Brazil (2011–2014)*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/documents/brazil-coop_en.pdf (6. marec 2013).

--- 2012a. *Communication Promoting culture and creative sectors for growth and jobs in the EU* (COM(2012) 537 final), z dne 26. septembra 2012. Dostopno prek:

<http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/documents/communication-sept2012.pdf> (18. december 2012).

--- 2012b. *Javno naročilo »Pripravljalni ukrep o kulturi v zunanjih odnosih«* (2012/S 111-183494), z dne 13. junija 2012. Dostopno prek: <http://ted.europa.eu> (10. februar 2013).

--- 2012c. *Report from the Commission on measures to protect and promote the diversity of cultural expressions in the framework of the 2005 UNESCO Convention* (C(2012) 3186 final / SWD(2012) 129 final), z dne 23. maja 2012. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/culture-and-external-relations/the-2005-unesco-convention_en.htm (18. junij 2012).

--- 2013a. *Audiovisual and Media Policies*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/avpolicy/ext/multilateral/gats/index_en.htm (16. februar 2013).

--- 2013b. *Service for Foreign Policy Instruments* (Služba za instrumente zunanje politike). Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/fpi/index_en.htm (1. februar 2013).

Evropska skupnost. 1976. *Framework Agreement for commercial and economic cooperation between the European Communities and Canada*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=267> (28. maj 2013).

--- 1992/1995. *Framework Agreement for Cooperation between the European Economic Community and the Federative Republic of Brazil - Exchange of Letters between the European Economic Community and the Federative Republic of Brazil on maritime transport*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=417> (15. februar 2013).

--- 1993/1994. *Cooperation Agreement between the European Community and the Republic of India on partnership and development - Declaration of the Community concerning tariff adjustments - Declarations of the Community and India*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=352> (1. marec 2013).

--- 1994/1997. *EU–Russia Partnership and Cooperation Agreement (PCA)*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=201> (1. marec 2013).

--- 1996. *Decision 719/96/EC of the European Parliament and of the Council of 29 March 1996 establishing a programme to support artistic and cultural activities having a European dimension (Kaleidoscope)*. UL L 99, 20. april 1996, str. 20. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:1996:099:SOM:EN:HTML> (19. december 2012).

--- 1997/2000. *Economic Partnership, Political Coordination and Cooperation Agreement between the European Community and its Member States, of the one part, and the United Mexican States, of the other part - Final Act – Declarations*.

Dostopno prek: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22000A1028\(01\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22000A1028(01):EN:NOT) (1. marec 2013).

--- 1997a. *Decision 2085/97/EC of the European Parliament and of the Council of 6 October 1997 establishing a programme of support, including translation, in the field of books and reading (Ariane)*. UL L 291, 24. oktober 1997, str. 26. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1997:291:0026:0033:EN:PDF> (19. december 2012).

--- 1997b. *Decision 2228/97/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1997 establishing a Community action programme in the field of cultural heritage (Raphael)*. UL L 305, 8. november 1997, str. 31–38. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1997:305:0031:0038:EN:PDF> (19. december 2012).

--- 2000a. *Decision No 508/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 14 February 2000 establishing the Culture 2000 programme*. UL L 63, 10. marec 2000, str. 1–9. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:063:SOM:en:HTML> (19. december 2012).

--- 2000b. *Partnership agreement between the members of the African, Caribbean and Pacific Group of States of the one part, and the European Community and its Member States, of the other part, signed in Cotonou on 23 June 2000 - Protocols - Final Act – Declarations – Sporazum iz Cotonouja*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/world/agreements/SimpleSearch.do> (1. marec 2013).

--- 2006. *Sklep št. 1855/2006/ES (1) Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2006 o uvedbi programa Kultura (2007–2013)*. UL L 372, 27. december 2006, str. 1. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AL%3A2006%3A372%3ASOM%3ASL%3AHTML> (19. december 2012).

Evropski parlament. 2001. *Resolution on Cultural Cooperation in the European Union (2000/2323 INI)*, sprejeta 5. septembra 2001. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/oel/popups/ficheprocedure.do?id=20336> (17. december 2012).

--- 2008. *Resolucija Evropska kulturna agenda v času globalizacije. (2007/2211(INI))*, sprejeta 10. aprila 2008. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:247:0032:01:SL:HTML> (15. november 2012).

--- 2012a. *Resolucija Evropskega parlamenta z dne 12. maja 2011 o kulturnih razsežnostih zunanjega delovanja EU (2010/2161(INI))*, sprejeta 7. decembra 2012. UL 2012/C 377 E/18, str. 135. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2012:377E:SOM:SL:HTML> (15. december 2012).

--- 2012b. VP/HR — *Progress made on culture in the EU's external actions (E-010115-12)*, z dne 7. novembra 2012, in (E-010115/2012), z dne 31. januarja 2013. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=E-2012-010115&language=EN> (25. februar 2013).

--- 2012c. Odbor za kulturo in izobraževanje – Committee on Culture and Education (CULT). Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/committees/sl/CULT/home.html> (17. december 2012).

Evropski svet. 1983. *Solemn Declaration on European Union – Slovesna deklaracija o Evropski uniji*. Bulletin of the European Communities, št. 6/1983, 24–29. Dostopno prek: <http://www.eurotreaties.com/stuttgart.pdf> (1. marec 2013).

--- 1999a. *Council's common position* ((EC), No. 26/1999), z dne 28. junija 1999. UL C 232/25, 13. avgust 1999. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1999:232:0025:0036:EN:PDF> (20. december 2012).

--- 1999b. *Declaration of Rio de Janeiro – Declaration of the 1st EU-LAC Summit of Heads of State and Government* (Deklaracija iz Ria), z dne 29. junija 1999. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/intcoop/eurolat/key_documents/summits_eu_alc/i_29_6_1999_rio_en.pdf (5. junij 2013).

--- 2008. *Sklepi predsedstva Evropskega sveta (11018/08), sprejeti v Bruslju 19. in 20. junija 2008*. Dostopno prek: http://www.eu2008.si/si/News_and_Documents/Council_Conclusions/June/0619_EC-CON.pdf (12. junij 2012).

--- 2009. *Presidency report to the European Council on the European External Action Service* (14930/09), z dne 23. oktobra 2009. Dostopno prek: <http://register.consilium.europa.eu/> (15. oktober 2011).

Finančni instrument EGP – EEA Financial Grant. Dostopno prek: <http://eeagrants.org/> (8. januar 2013).

Fischer, Markus. 2006. Culture and Foreign Politics. V *The Limits of Culture. Islam and Foreign Policy*, ur. Brenda Shaffer, 27–65. The MIT Press: Cambridge, Massachusetts in London, England.

Fisher, Rod in Carla Figueira. 2011. *Revisiting EU Member States' international cultural relations*. Dostopno prek: <http://www.moreeurope.org> (25. februar 2013).

Fisher, Rod. 2007. *A Cultural Dimension to the EU's External Policies. From Policy Statement to Practice and Potential*. Amsterdam: Boekmanstudies.

--- 2008. *Recognising the Significance of Culture in Government and EU External Relations*. Prispevek predstavljen na *5th European Forum on Culture & Society – Cultural cooperation & Mobility in Europe*, 27. junija 2008 v Luksemburgu. Dostopno prek: <http://www.interarts.net/en/articles.php?pag=1&p=502> (20. december 2011).

Frank, Guy in drugi. 2012. *ESSnet-CULTURE. European Statistical System Network on Culture. Final report*. Luksemburg. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/documents/ess-net-report-oct2012.pdf> (12. januar 2013).

Gateway Programme. Dostopno prek: <http://www.eu-gateway.eu> (17. februar 2013).

Generalna skupščina. 1948. *Splošna deklaracija človekovih pravic – Universal Declaration of Human Rights*. 1948. Sprejeta in razglašena 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III).

--- 1966a. *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – International Covenant on Civil and Political Rights*, sprejet 16. decembra 1966 z resolucijo št. 2200A (XXI) in v veljavi od 23. marca 1976. Dostopno prek: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/b3ccpr.htm> (15. februar 2013).

--- 1966b. *Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, sprejet 16. decembra 1966 z resolucijo št. 2200 A (XXI) in v veljavi od 3. januarja 1976. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> (1. junij 2013).

--- 2010. Resolucija OZN (65/166) *Culture and development*, sprejeta 20. decembra 2010. Dostopno prek: <http://whc.unesco.org/uploads/events/documents/event-794-1.pdf> (16. januar 2013).

Helly, Damien. 2012. *More Europe – external cultural relations – More Cultural Europe in the World*. Dostopno prek: <http://www.moreeurope.org> (15. februar 2103).

Helsinška sklepna listina – Helsinki final act. 1975. Sprejeta 1. avgusta na Konferenci za varnost in sodelovanje v Evropi. Dostopno prek: <http://www.hri.org/docs/Helsinki75.html> (23. januar 2013).

Hill, Christopher in Karen Elizabeth Smith, ur. 2000. *European foreign policy: key documents*. London in New York: Routledge.

Hill, Christopher in Michael Smith, ur. 2005. *International relations and the European Union*. New York: Oxford University Press.

--- 2011. *International relations and the European Union*. New York: Oxford University Press.

Hill, Christopher. 2003. *The Changing Politics of Foreign Policy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Holsti, Kalevi Jacques. 1995. *International Politics: a framework for analysis*. Engelwood Hills: Prentice Hall.

Huntington, Samuel P. 2005. *Spopad civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

IFACCA. 2011. *WorldCP – International Database of Cultural Policies*. Dostopno prek: www.worldcp.org (6. november 2011).

Interarts in EFAH. 2003. *Report on the state of cultural cooperation in Europe*. Poročilo za Evropsko komisijo, Generalni direktorat za izobraževanje in kulturo. Dostopno prek: <http://www.interarts.net/en/articles.php?pag=1&p=502> (20. april 2011).

Jarc, Matjaž. 1993. Mednarodno kulturno sodelovanje in mednarodno pravo: diplomska naloga. Pravna fakulteta: Ljubljana.

Jazbec, Milan. 2009. *Osnove diplomacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 81–3.

Jehan, Aude. »*La culture au sein de l'Union européenne: objet politique non identifié*« (Mémoire présenté pour l'obtention du Master en études européennes, Institut européen de l'Université de Genève, Collection Euryopa Vol. 54-2008. 2007).

--- 2012. Culture as a key factor within Western societies and a political tool for the European Union. V *EU-topias, a Journal on Interculturality, Communication and European Studies*, Vol.4. Dostopno prek: <http://eu-topias.org/> (6. junij 2013).

Jørgensen, Knud Erik. 2004. European Foreign Policy: Conceptualising the Domain. V *Contemporary European Foreign Policy*, ur. Walter Carlsnaes, Helene Sjursen in Brian White, 32–57. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage Publications.

Kajnič, Sabina. 2008. *Razvoj evropske zunanje politike. Od Evropskega političnega sodelovanja do evropske varnostne in obrambne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kaufmann, Therese in Gerald Raunig. 2003. *Anticipating European Cultural Policies. Europäische Kulturpolitiken vorausdenken*. Dunaj: EIPCP.

KEA European Affairs. 2011. *Implementing cultural provisions: How do they benefit the Caribbean cultural sector?* (ECDPM Discussion Paper 118). Maastricht: ECDPM. Dostopno prek: <http://www.ecdpm.org/> (11. februar 2013).

Keukeleire, Stephan in Jennifer MacNaughtan. 2008. *The Foreign Policy of the European Union*. Basingstoke in New York: Palgrave Macmillan.

Klabbers, Jan. 2002. *An introduction to international institutional law*. Cambridge: Cambridge University Press, 197–212.

Klaić, Dragan. 2007. *The Mobility of Imagination: A companion guide to international cultural cooperation*. Budapest: CAC CEU.

Knodt, Michèle in Sebastiaan Princen, ur. 2005. *Understanding the European Union's external relations*. London in New York: Routledge.

Kodelja, Zdenko. 2004. O pojmu splošne izobrazbe. V *Zbornik prispevkov mednarodnega posveta o splošni izobrazbi*. Prispevek na konferenci, 16.–17. april, Portorož, 36–42.

Landau, Alice in Richrad G. Whitman, ur. 1997. *Rethinking the European Union. Institutions, Interests and Identities*. Basingstoke, Hampshire in London: Macmillan Press.

Listina Unije o temeljnih pravicah – Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2000. UL 2007/C 303/01, z dne 14. decembra 2007, str. 1. Dostopno prek:

<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AC%3A2007%3A303%3ASOM%3ASL%3AHTML> (15. januar 2013).

Lizbonska pogodba – Treaty of Lisbon (Prečiščeni različici Pogodbe o Evropski uniji in Pogodbe o delovanju Evropske unije). 2007/09. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/sl/treaties/index.htm#founding> (15. oktober 2011).

Lizbonska pogodba. Protokol (št. 2) o uporabi načel subsidiarnosti in sorazmernosti. 2010. UL 2010/C 83/01, str. 201, z dne 30. marca 2010. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AC%3A2010%3A083%3ASOM%3ASL%3AHTML> (12. marec 2013).

Matarasso, François. 2010. *Re-thinking Cultural Policy*. Prispevek na konferenci *Culture and the Policies of Change*, 6.–7. september, Bruselj. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cwe/Rethink_EN.pdf (2. maj 2012).

Melissen, Jan, ur. 2007. *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*. New York: Palgrave Macmillan.

Ministrstvo za kulturo RS. 2011. *Kulturni razvoj in mednarodne zadeve*. Dostopno prek: <http://www.mk.gov.si> (6. maj 2011).

--- 2013. *Ponovna ustanovitev Slovensko kulturno-informacijskega centra - SKICA na Dunaju v Avstriji*. Sporočilo za javnost z dne 23. maja. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/ (31. maj 2013).

Ministrstvo za kulturo Ruske federacije, Evropska komisija in Predstavništvo EU v Ruski federaciji. 2009. *Russia – EU: signs on the road map of cultural cooperation*. Mednarodni seminar z dne 8. decembra 2009, Moskva. Dostopno prek: <http://cultureworkshop2009.iis.ru/> (15. januar 2013).

Ministrstvo za zunanje zadeve RS. 2011. *Kulturno sodelovanje*. Dostopno prek: <http://www.mzz.gov.si> (6. maj 2011).

Mokre, Monika. 2011. Culture and collective identifications. V *Culture and External Relations. Europe and Beyond*, ur. Jozef Bátora in Monika Mokre, 65–79. Aldersot: Ashgate.

More Europe. 2012. Dostopno prek: www.moreeurope.org (12. november 2012).

Moussis, Nicholas. 2011. *Europedia.moussis.eu*. Dostopno prek: <http://www.europedia.moussis.eu> (20. april 2012).

Murden, Simon. 2008. Kultura v svetovnih zadevah. V *Globalizacija svetovne politike. Mednarodni problemi*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 286–305. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Nobelprize.org. 2002. Gao Xingjian – Biographical. V *Nobel Lectures, Literature 1995–2000*, ur. Horace Engdahl. Singapore: World Scientific Publishing Co. Dostopno

prek: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2000/gao-bio.html (5. junij 2013).

Norveški mehanizem – Norway Grants. Dostopno prek: <http://eeagrants.org/> (18. november 2012).

Nugent, Neill. 2006. *The Government and Politics of the European Union*. Basingstoke in New York: Palgrave Macmillan.

Nye, Jr. Joseph S. 2004. *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. Public Affairs: New York.

OVSE. 1990. *Pariška listina – Charter of Paris for a New Europe*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/mc/43197> (19. december 2012).

Parry, Joy. »*Companies of clouds. The development of multilateral cultural cooperation in Western European international organisations*« (PhD diss., University of Warwick. Centre for the study of cultural policy, Department of theatre studies. 2000).

Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika: osnove teorije in praksa*. Mengeš: Center za evropsko prihodnost; Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Pogodba o Evropski uniji (Maastrichtska pogodba) – Treaty on European Union. 1992/93. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/sl/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> (15. oktober 2011).

Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti – Treaty establishing the European Community. 1957/58. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/sl/treaties/index.htm#founding> (15. oktober 2011).

Preparatory Action on Culture in the EU's External Relations. Dostopno prek: <http://cultureinexternalrelations.eu/> (15. julij 2013).

Psychogiopoulou, Evangelia. 2008. *The Integration of Cultural Considerations in EU Law and Policies*. Leiden in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Reeves, Julie. 2004. *Culture and International Relations. Narratives, natives and tourists*. London in New York: Routledge.

Regional Monitoring and Capacity Building Unit (RMCBU). 2013. *Eastern Partnership Culture programme*. Dostopno prek: <http://www.euroeastculture.eu/> (23. februar 2013).

Ruffolo, Giorgio and Parliamentary Group of the PSE, European Parliament. 2001. *The Unity of Diversities: Cultural Co-Operation in the European Union*. Firenze, Italy: Angelo Pontecorboli Editore.

Russet, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Schaake, Marietje. 2011. *Report on the cultural dimension of the EU's external actions* (2010/2161 (INI)), z dne 31. marca 2011. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/> (3. november 2011).

Schermers, Henry G. in Niels M. Blokker. 2011. *International Institutional Law. Unity within Diversity*. Fifth Revised Edition. Martinus Nijhoff Publishers: Leiden in Boston.

Shaffer, Brenda, ur. 2006. *The Limits of Culture. Islam and Foreign Policy*. The MIT Press: Cambridge, Massachusetts in London, England.

Singh, J. P., ur. 2010. *International Cultural Policies and Power*. Palgrave Macmillan. Slovenski kulturni center 'Skica' na Dunaju. Dostopno prek: <http://www.skica.at/> (20. februar 2013).

Smiers, Joost. 2002. *The Role of the European Community concerning the cultural article 151 in the Treaty of Amsterdam. Sustaining the development of intercultural competence within Europe*. Centre for Research, Utrecht School of the Arts: Utrecht. Dostopno prek: <http://www.budobs.org/pdf/Joost.pdf> (1. marec 2012).

Smith, Michael E. 2005. Implementation: Making the EU's international relations work. V *International relations and the European Union*, ur. Christopher Hill in Michael Smith, 154–178. New York: Oxford University Press.

--- 2011. Implementation: Making the EU's international relations work. V *International relations and the European Union*, ur. Christopher Hill in Michael Smith, 171–195. New York: Oxford University Press.

Strokovna skupina visokih uradnikov ministrstev za kulturo in ministrstev za zunanje zadeve držav članic EU. 2012. *Report of the Expert group on culture and external relations – China. 'United in diversity'. Culture in the EU's external relations: A strategy for EU – China cultural relations*. Elektronska pošta, 19. november.

Svet EU. 1995. *Barcelona declaration – Barcelonska deklaracija*. Dostopno prek: http://www.eas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf (14. marec 2013).

--- 2002. *Council Resolution on the role of culture in the development of the EU*, z dne 21. januarja 2002. UL C 32, 5(2)2002, str. 2. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2002:032:SOM:EN:HTML> (6. februar 2013).

--- 2006a. Sklep Sveta z dne 18. maja 2006 o sklenitvi Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (2006/515/ES). UL L 201, str. 15, z dne 25. julija 2006. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AL%3A2006%3A201%3ASOM%3ASL%3AHTML> (15. marec 2013).

--- 2006b. *Ninth EU-China Summit Joint Statement*, z dne 9. septembra 2006. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/90951.pdf (15. februar 2013).

--- 2006c. *Joint statement by the Council and the representatives of the governments of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the*

Commission on European Union Development Policy: 'The European Consensus'. UL C 46, z dne 26. februarja 2006. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/development/center/repository/european_consensus_2005_en.pdf (29. maj 2013).

--- 2007a. *EU-Brazil Summit Joint Statement*, z dne 4. julija 2007. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/95167.pdf (14. februar 2013).

--- 2007b. *Resolucija Sveta o Evropski agendi za kulturo*, z dne 16. novembra 2007. UL 287, 29. november 2007, str. 1. Dostopno prek: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007G1129\(01\):SL:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007G1129(01):SL:NOT) (11. december 2012).

--- 2008a. *Lima Declaration – Deklaracija iz Lime*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/la/previous_summits/lima_summit/index_en.htm (15. januar 2013).

--- 2008b. *Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic o spodbujanju kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga v zunanjih odnosih Unije in njenih držav članic*. UL 2008/C 320/04, 16. december 2008, str. 10. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AC%3A2008%3A320%3ASOM%3ASL%3AHTML> (11. december 2012).

--- 2008c. *Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta, o delovnem načrtu za področje kulture 2008–2010*. UL C 143, 10. junij 2008, str. 9–16. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AC%3A2008%3A143%3ASOM%3ASL%3AHTML> (11. december 2012).

--- 2008d. *European Union – Australia Partnership Framework*, sprejeto v Parizu, 29. oktobra 2008, na letni konferenci zunanjih ministrov. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/australia/index_en.htm (27. maj 2013).

--- 2009. *Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit* (8435/09 (Presse 78)), z dne 9. maja 2009. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/eastern_partnership/documents/prague_summit_declaration_en.pdf (5. februar 2013).

--- 2010a. *13th EU-China Summit Joint Press Communiqué*, z dne 6. oktobra 2010. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/116908.pdf> (15. februar 2013).

--- 2010b. *13th EU-China Summit Joint Statement*, z dne 6. oktobra 2010. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/china/previous_summits_en.htm (15. februar 2013).

--- 2010c. *Sklep Sveta z dne 26. julija 2010 o organizaciji in delovanju Evropske službe za zunanje delovanje* (2010/427/EU). UL L 201, 3. avgusta 2010, str. 30. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:201:SOM:sl:HTML> (3. januar 2013).

--- 2010č. *Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta, o delovnem načrtu za področje kulture 2011–2014 (2010/C 325/01)*. UL C 325, 2. december 2010, str. 1. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?year=2010&serie=C&textfield2=325&Submit=Search&ihmlang=sl> (11. december 2012).

--- 2011. *Sklepi Sveta o prispevku kulture k izvajanju strategije Evropa 2020*. UL EU C 175, z dne 15. junija 2011, str. 1–4. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/Result.do?direct=yes&lang=sl&where=EUROVOC%3A002459&whereihm=EUROVO C%3Acultuurbeleid> (22. januar 2013).

--- 2013a. *EU–CELAC Action Plan 2013–2015*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/la/summits/2013/index_en.htm (10. februar 2013).

--- 2013b. *Santiago Declaration – Deklaracija iz Santiaga*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/la/summits/2013/index_en.htm (10. februar 2013).

Svet Evrope in ERICarts. *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*. Dostopno prek: <http://www.culturalpolicies.net/> (12. marec 2013).

--- 2012. *Compendium Country Directory – Germany* (1.–5. poglavje). Dostopno prek: <http://www.culturalpolicies.net/web/germany.php> (19. julij 2013).

Svet Evrope. 1954/55. *Evropska kulturna konvencija – European Cultural Convention*. CETS No.: 018. Dostopno prek: <http://conventions.coe.int/> (2. maj 2012).

--- 1992/1998. *Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih – European charter for regional or minority languages*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/default_en.asp (12. marec 2013).

--- 2013a. *Cultural policy*. Dostopno prek: <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/> (8. januar 2013).

--- 2013b. *Kyiv initiative*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/Kyiv/default_en.asp (13. februar 2013).

Svet ministrov za kulturo. 1985. *Resolution of the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting with the Council, of 13 June 1985 concerning the annual event 'European City of Culture'*. UL C153, 22. junij 1985, str. 2. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:1985:153:SOM:EN:HTML> (3. januar 2013).

--- 1986. *Resolution of the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting within the Council, of 17 February 1986 on the establishment of transnational cultural itineraries*. UL C 044, 26. februar 1986, str. 2. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:1986:044:SOM:EN:HTML> (3. januar 2013).

--- 1988. *Résolution du Conseil et des ministres responsables des affaires culturelles réunis au sein du Conseil, du 27 mai 1988, sur l'organisation future de leurs travaux*. UL C 197, 27. julij 1988, str. 1. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41988X0727:FR:HTML> (31. maj 2013).

--- 2008. *Agreed Conclusions of the third Euro-Mediterranean Conference of Ministers of Culture Athens*, z dne 29. in 30. maja 2008. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/euromed/docs/culture_concl_0508_en.pdf (1. februar 2013).

Šabec, Ksenija. 2006. *Homo europeus: nacionalni stereotipi in kulturna identiteta Evrope*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Task Force of Culture and Society of Regional Cooperation Council. 2013. *Ljubljana Process*. Dostopno prek: <http://tfcs.rcc.int/en/> (14. avgust 2013).

Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.

UNDP. 2004. *Human Development Report 2004 – Cultural Liberty in Today's World*. New York: 2004. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/en/media/hdr04_complete.pdf (30. april 2011).

UNESCO Slovenija. 2011. *Kultura*. Dostopno prek: <http://www.unesco.si/unesco/podrocje-delovanja/kultura.html> (30. april 2011).

UNESCO. 1946. *Unesco constitution – Ustava Unesca*, podpisana 16. novembra 1945, v veljavi od 4. novembra 1946. Dostopno prek: <http://portal.unesco.org/> (15. november 2012).

--- 1966. *Declaration of Principles of International Cultural Co-operation – Deklaracija načel mednarodnega kulturnega sodelovanja*. Dostopno prek: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13649&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html (30. april 2012).

--- 1982. *Mexico City Declaration on Cultural Policies*. Sprejeta 6. avgusta 1982 na Svetovni konferenci o kulturnih politikah (*World Conference on Cultural Policies – MONDIACULT*). Dostopno prek: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=12762&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (8. november 2011).

--- 1995. *World Commission on Culture and Development. Our Creative Diversity* Poročilo, objavljeno 27. januarja 1995. Dostopno prek: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=22431&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (8. november 2011).

--- 1998. *Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development*. Stockholm. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001139/113935eo.pdf> (12. december 2012).

--- 2001. *Universal Declaration on Cultural Diversity – Unescova splošna deklaracija o kulturni raznolikosti*. Sprejeta 2. novembra 2001 na 31. zasedanju Splošne konference Unesca. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/> (20. oktober 2011).

--- 2005/2007. *Convention on the Protection and the Promotion of the Diversity of Cultural Expressions – Unescova Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov*. Sprejeta v Parizu, 20. oktobra 2005, na 33. zasedanju Splošne konference Unesca in v veljavi od 18. marca 2007. Dostopno prek:

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/cultural-diversity/2005-convention> (15. november 2011).

--- 2011. *Culture*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/new/en/culture/> (20. oktober 2011).

--- 2012. *ICA-AtoM* (arhiv in spominski katalogi). Dostopno prek: <http://atom.archives.unesco.org/> (22. november 2012).

--- 2013a. *Culture of Peace Programme*. Dostopno prek: <http://www3.unesco.org/iycp/> (10. januar 2013).

--- 2013b. *Global Alliance for cultural diversity*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/cultural-diversity/diversity-of-cultural-expressions/programmes/global-alliance-for-cultural-diversity/> (12. marec 2013).

Union for the Mediterranean – Unija za Sredozemlje. Dostopno prek: <http://www.ufmsecretariat.org/> (7. februar 2013).

Wallace, Helen, William Wallace in Mark A. Pollack. 2005. *Policy-Making in the European Union*. Fifth Edition. Oxford, New York: Oxford University Press.

Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

White, Brian. 2001. *Understanding European Foreign Policy*. Basingstoke: Palgrave.

Whitman, Richard G. 1997. The International Identity of the European Union: Instruments as Identity. V *Rethinking the European Union. Institutions, Interests and Identities*, ur. Alice Landau in Richrad G. Whitman, 54–71. Basingstoke, Hampshire in London: Macmillan Press.

Wiesand, Andreas Johannes *et al.*. 2005. *European Cultural Cooperation in the G2CC-LAB-Environment (Portal). Definitions and Elements of Conceptual Framework*. ERICarts. Dostopno prek: <http://www.labforculture.org> (10. april 2011).

Wiesand, Andreas Johannes. 2007. *National Policies Influencing Cultural Cooperation and Mobility in Europe. An overview of research results*. Poročilo je bilo pripravljeno v okviru projekta *Gateway to European Cultural Cooperation (G2CC)* ERICarts. Dostopno prek: <http://www.labforculture.org> (10. april 2011).

Wong, Rueben. 2005. The europeanization of foreign policy. V *International relations and the European Union*, ur. Christopher Hill in Michael Smith, 134–153. New York: Oxford University Press.

Wyszomirski, Margaret J. 2003. *International Cultural Relations: A Multi-Country Comparison*. Arts Policy and Administration Program. The Ohio State University. Dostopno prek: <http://www.culturalpolicy.org/pdf/MJWpaper.pdf> (6. marec 2008).

Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (MKRKI). Ur. l. 129/2006 (12. december 2006).

Združeni narodi. 1945. Ustanovna listina OZN – *United Nations Charter*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, ob zaključku konference Združenih narodov o mednarodni organizaciji, v veljavi od 24. oktobra 1945.

Zunanji ministri EGS. 1973. *Declaration on European Identity – Deklaracija o evropski identiteti*. Bulletin of the European Communities. December 1973, No 12. Luxembourg: Office for official publications of the European Communities. Dostopno prek: http://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html (1. marec 2013).

Priloga A – Določba o kulturi: od Maastrichtske do Lizbonske pogodbe

Določba o kulturi se je od Maastrichtske do Lizbonske pogodbe spremenila samo v odstavku 4 in 5, pri čemer Lizbonska pogodba izraz 'Skupnost' zamenja z 'Unija'. Odstavek 3, ki opredeli kulturno sodelovanje EU s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami, od sprejetja Maastrichtske pogodbe, razen s spremembo izraza 'Unija', ostaja nespremenjen. Spremembe so v tabeli označene poševno.

Odstavek člena ↓	KULTURA		
	Maastrichtska pogodba (1992/1993)	Amsterdamska pogodba (1997/1999)	Lizbonska pogodba (2007/2009)
	naslov IX, člen 128	naslov XII, člen 151	naslov XIII, člen 167
1.	Skupnost prispeva k razcvetu kultur držav članic, pri čemer upošteva njihovo nacionalno in regionalno raznolikost ter hkrati postavlja v ospredje skupno kulturno dediščino.		<i>Unija ...</i>
2.	Dejavnost Skupnosti je namenjena spodbujanju sodelovanja med državami članicami in, če je to potrebno, podpiranju in dopolnjevanju njihove dejavnosti na naslednjih področjih: - izboljševanje poznavanja in razširjanja kulture in zgodovine evropskih narodov; - ohranjanje in varstvo kulturne dediščine evropskega pomena; - nekomercialna kulturna izmenjava; - umetniško in književno ustvarjanje, tudi na avdio-vizualnem področju.		Dejavnost <i>Unije</i> ...
3.	Skupnost in države članice podpirajo sodelovanje s tretjimi državami in pristojnimi mednarodnimi organizacijami na kulturnem področju, zlasti s Svetom Evrope.		<i>Unija ...</i>
4.	Skupnost pri svoji dejavnosti v skladu z drugimi določbami te pogodbe upošteva kulturne vidike.	Skupnost pri svoji dejavnosti na podlagi drugih določb te pogodbe upošteva kulturne vidike, <i>zlasti zaradi spoštovanja in spodbujanja raznolikosti svojih kultur.</i>	<i>Unija</i> pri svoji dejavnosti na podlagi drugih določb <i>Pogodb</i> upošteva kulturne vidike, zlasti zaradi spoštovanja in spodbujanja raznolikosti svojih kultur.
5.	Da bi Svet prispeval k uresničevanju ciljev iz tega člena, sprejme: - spodbujevalne ukrepe v skladu s postopkom iz člena 189b in po posvetovanju z Odborom regij, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in drugih predpisov držav članic. V postopkih iz člena 189b odloča Svet soglasno; - priporočila, o katerih odloča soglasno na predlog Komisije.	Da bi Svet prispeval k uresničevanju ciljev iz tega člena, sprejme: - spodbujevalne ukrepe v skladu s postopkom iz člena 251 in po posvetovanju z Odborom regij, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in predpisov držav članic. V postopkih iz člena 251 odloča Svet soglasno; - priporočila, o katerih odloča soglasno na predlog Komisije.	<i>Kot prispevek</i> k uresničevanju ciljev iz tega člena: - <i>Evropski parlament in Svet sprejmeta spodbujevalne ukrepe po rednem zakonodajnem postopku</i> in po posvetovanju z Odborom regij, pri čemer je izključeno kakršno koli usklajevanje zakonov in predpisov držav članic; - <i>Svet sprejme priporočila na predlog Komisije.</i>

Vir: Maastrichtska, Amsterdamska in Lizbonska pogodba.

Priloga B – Lizbonska pogodba: sprememba in preštevilčenje PEU in PES

Lizbonska pogodba (2007/09) je spremenila in preštevilčila (in ne ukinila):

- Pogodbo o Evropski uniji (PEU),
- Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES), ki se je s sprejetjem Lizbonske pogodbe peimenovala v Pogodbo o delovanju Evropske unije (PDEU).

Spremembe in preštevilčenje pogodb so prikazane spodaj v dveh ločenih tabelah, in sicer za vsako pogodbo posebej. Tabele vključujejo le tiste člene pogodb, ki so omenjeni v nalogi.

POGODBA O EVROPSKI UNIJI				
PEU (novo)	PEU (prej)	Vsebina člena	Poglavje, oddelek	Naslov
3. odst.	/	Kultura in vrednote EU.	/	Preambula
3	2	Cilji EU.	/	I – Skupne določbe
5	5 PES*	Prenos pristojnosti na EU (načelo subsidiarnosti in sorazmernosti).	/	
15	/	Evropski svet.	/	III – Določbe o institucijah
18	/	Visoki predstavnik.	/	
21		Vrednote, načela, cilji EU.	(1) Splošne določbe o zunanjem delovanju EU	V – Splošne določbe o zunanjem delovanju EU in posebne določbe o SZVP
22	/	Določanje strateških interesov in ciljev EU.		
23	/	Delovanje EU na mednarodni ravni temelji na načelih in uresničuje cilje EU.		
24	11	Sprejemanje odločitev o SZVP.		
27	/	Visoki predstavnik in ESZD.		
28	14	Sprejemanje odločitev o SZVP in ukrepanje držav članic.		
31	23	Sprejemanje odločitev Evropskega sveta in Sveta EU s soglasjem.		
32	16	Posvetovanje držav članic o pomembnih zunanje-političnih vprašanjih.		
34	19	Posvetovanje in usklajevanje stališč med državami članicami in institucijami EU.		
35	20	Posvetovanje in usklajevanje stališč med državami članicami (diplomatska in konzularna predstavništva) in institucijami EU.		
37	24	EU je pooblaščen za sklepanje sporazumov.	(2) Posebne določbe o SZVP, odd. 2	
42	17	EVOP.		
47	/	EU je pravna oseba.	/	VI – Končne določbe

Vir: Lizbonska pogodba – prečiščeno besedilo PEU.

POGODBA O DELOVANJU EVROPSKE UNIJE					
PDEU (novo)	PES (prej)	Vsebina člena	Poglavje, oddelek	Naslov	Del pogodbe
3	/	Pristojnosti EU.	/	I. Vrste in področja pristojnosti EU	Prvi del: Načela
4	/	Deljene pristojnosti EU.			
6	/	Pristojnosti EU za izvajanje ukrepov za podporo, uskladitev ali dopolnitev ukrepov držav članic.			
36	30	Izjeme prepovedi ali omejitev pri uvozu, izvozu ali blagu v tranzitu.	(3) Prepoved količinskih omejitev med državami članicami	II. Prosti pretok blaga	Tretji del: Notranje politike in ukrepi EU
107	87	Državne pomoči.	(1) Pravila o konkurenci, odd. 2	VII. Skupna pravila o konkurenci, obdavčitvi in približevanju zakonodaje	
167	151	Določba o kulturi.	/	XIII. Kultura	
205	/	Splošne določbe o zunanjem delovanju EU.	/	I	Peti del: Zunanje delovanje EU
206	131	Skupna trgovinska politika.	/	II	
207	133		/	II	
208	177	Razvojno sodelovanje.	(1)	III. Sodelovanje s tretjimi državami in humanitarna pomoč	
209	179				
210	180				
211	181				
212	181 A				
213	/	Gospodarsko, finančno in tehnično sodelovanje s tretjimi državami.	(2)		
214	/	Humanitarna pomoč.	(3)		
215	301	Omejevalni ukrepi.	/	IV	
216	/	Mednarodni sporazumi.	/	V	
217	310		/		
218	300		/		
219	111, odstavki 1 do 3 in 5		/		
220	302–304	Odnosi EU z mednarodnimi organizacijami in tretjimi državami ter delegacijami EU.	/	VI	
221	/		/		
238	205 (1) in (2)	Svet EU in glasovanje s kvalificirano večino.	(1) Institucije, odd. 3	I. Določbe o institucijah	Šesti del: Določbe o institucijah in finančne določbe
289	/	Postopek odločanja (Svet in Evropski parlament).	(2) Pravni akti EU, postopki za sprejetje in druge določbe, odd. 1 – pravni akti EU		
300	/	Posvetovalni organi EU (Ekonomsko-socialni odbor, Odbor regij).	(3) Posvetovalni organi EU, odd. 1		
307	265	Odbor regij (posvetovanje).	(3) Posvetovalni organi EU, odd. 2		

Vir: Lizbonska pogodba – prečiščeno besedilo PDEU.